

The background of the cover is a photograph of an industrial steel mill. A large ladle is tilted, pouring bright orange molten metal into a mold. Sparks are flying from the point of contact. The scene is dimly lit, with the primary light source being the intense heat of the metal.

Politika ekonomikoaz

Adrian Zelaia Ulibarri

Udako Euskal Unibertsitatea

POLITIKA EKONOMIKOAZ

Adrian Zelaia Ulibarri

Laguntzaileak:
Jaione Arieta-araunabeña Alzaga
Blanca Gamboa Uribarren

Udako Euskal **Unibertsitatea**
Bilbo, 2009

© Udako Euskal Unibertsitatea

© Adrian Zelaia Ulibarri

ISBN: 978-84-8438-234-8

Lege-gordailua: BI-1973-09

Inprimategia: CUATROAS, Bilbo

Azalaren diseinua: Iñigo Ordozgoiti

Hizkuntza-zuzenketen arduraduna: Ander Altuna Gabiola

Banatzailleak: UEU. Erribera 14, 1. D BILBO telf. 946790546 Faxe. 944793039

Helbide elektronikoa: argitalpenak@ueu.org

www.ueu.org

Elkar Banaketa: Igerabide, 88 DONOSTIA

Galarazita dago liburu honen kopia egitea, osoa nahiz zatikakoa, edozein modutara delarik ere, edizio honen Copyright-jabeen baimenik gabe.

*Egiari aurre egitea
zer gogorra dan ...
—eta ... zer ederra—
erakutsi daustazuenei.*

Aurkibidea

1. KONTZEPTU OROKORRAK.	11
1.1. Kontzeptua eta testuingurua.	11
1.2. Politika ekonomikoaren helburuak.	14
1.3. Politika ekonomikoaren tresnak.	16
1.4. Politika ekonomikoa zientzia-esparru gisa.	18
2. ILDOAK POLITIKA EKONOMIKOAN.	21
2.1. Sarrera.	21
2.2. Politika ekonomikoa klasikoa.	23
2.3. Politika ekonomikoaren ildo nagusia. Politika neoklasikoa.	24
2.4. Politika ekonomiko esku-hartzaileak.	25
2.5. Politika ekonomiko faxista.	29
2.6. Politika ekonomiko keynesiarra.	30
2.7. Politika ekonomiko sozialdemokratak.	33
2.8. Politika ekonomiko industrialistak.	33
2.9. Politika korporatibistak.	35
2.10. Sistema Amerikarra.	36
2.11. Politika ekonomiko mutualista.	38
3. POLITIKA FISKALA.	41
3.1. Politika fiskalaren funtsezko helburuak.	41
3.2. Politika fiskalean eztabaidan dauden gai batzuk.	42
3.3. Politika fiskalerako tresnak.	45
3.4. Inflazioa zerga gisa.	48
3.5. Politika fiskalaren eragin eta kritikak.	52
4. DIRU-POLITIKA.	57
4.1. Diru-politika. Kontzeptu orokorrak.	57
4.2. Diru-politikaren tresnak.	65
4.3. Diru-politika motak.	68
4.4. Diru-politika motak eta politika ekonomikoaren ildoak.	77
4.5. Truke-politika.	78

5. BANKU-POLITIKA	83
5.1. Banku zentralen helburua eta eraketa	83
5.2. Banku zentralaren eta gobernuaren arteko harremanak	85
5.3. Bankuen araupenerako oinarriak	88
6. INDUSTRIA-POLITIKA	95
6.1. Kontzeptu orokorrak	95
6.2. Lehia babesteko politika	99
6.3. Erregioen industria-politika	100
6.4. Sektoreen politikaren gakoak	101
6.5. Garapen endogenoa eta exogenoa	103
6.6. Industria-garapenerako elkarlana	105
6.7. Teknologia eta berrikuntzarako politika	106
6.8. Pribatizazioak	108
6.9. Nazionalizazioak	109
6.10. Ingurumen-politika	110
6.11. Enplegu-politikak	111
7. SEKTORE PUBLIKOA POLITIKA EKONOMIKOAN	115
7.1. Sektore publikoaren egitekoa politika ekonomikoan	115
7.2. Aurrekontu-politika	116
7.3. Sektore publikoaren aurrekontuen ekonomia-eraginak	117
7.4. Gastu publikoaren finantziazioa	119
7.5. Sektore publikoaren kudeaketaren garrantzia. Enpresa publikoa ...	124
8. POLITIKA EKONOMIKOA ETA INGURUNE INSTITUZIONALA ...	127
8.1. Enpresaren ingurunea politika ekonomikoan	127
8.2. Ingurune instituzionalaren gakoak	128
8.3. Erakunde publiko eraginkor eta berritzaileak	129
8.4. Hezkuntza-ingurunea	130
8.5. Gizarte zibila, kultur ingurunea, pertsonak	133
9. POLITIKA ETA EKONOMIA	135
9.1. Sarrera. Politika ekonomikoa eta ekonomia politikoa	135
9.2. Interes orokorrak eta interes partikularrak politika ekonomikoan ...	138
9.3. Interes-taldeak politika ekonomikoan	143
9.4. Sindikatuak eta patronala	146
9.5. Interes-taldeak, gizate- eta ekonomia-elkarbizketan	149
9.6. Beste interes-sektore batzuk	154
9.7. Sektoreko interesak politika ekonomikoan	156
9.8. Politika ekonomikoa eta interes nazionalak	156

10. POLITIKA EKONOMIKOA ETA ENPRESA MOTAK.	159
10.1. Politika ekonomikoa eta enpresaren jabetza. Esternalizazioak. ...	159
10.2. Sektore publikoaren eta pribatuaren arteko aukera.	165
10.3. Politika ekonomikoa eta enpresaren neurria. Anti-trust delako politika	167
10.4. Ekonomia erreala eta industria sustatzeko beharra.	172
10.5. Atzerriko jabetza ala bertako jabetza	174
11. ORAINGO KRISIALDIA ETA POLITIKA EKONOMIKOA	177
11.1. Krisialdia sortu duten politika ekonomikoak	177
11.2. Epe motzeko eraginak politika ekonomikoetan	180
11.3. Erreskate- eta berregituratze-politikak	181
11.4. Politika ekonomikoaren ondorioak. Arazoaren jatorri politikoak .	183
12. BIBLIOGRAFIA.	185

1. Kontzeptu orokorrak

1.1. KONTZEPTUA ETA TESTUINGURUA

Hasiera batean, eta labur esanda, ekonomia-jardueran erakunde publikoek duten esku-hartzea (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999) izango litzateke politika ekonomikoa. Hala ere, egile batzuek azpimarratu duten moduan, gobernuen jarduera gehienek eragiten dute —modu batean zein bestean— ekonomian. Modu zehatzago batean, ekonomian nahita eragiteko asmoz hartzen diren erabakiek eta lantzen diren estrategiek baizik ez dute osatzen politika ekonomikoa. Beraz, ekonomian «nahitako esku-hartzea» izango litzateke politika ekonomikoaren esparru zehatza.

Esku-hartze hori guztiz loturik dago, alde batetik, eragile politikoek ekonomia-jardueran duten interes zuzenarekin eta, bestetik, herritarrek beraiek duten interesarekin ekonomia-jardueraren bilakaeran; herritarren/hautesleen ekonomian duten interes nabari horren ondorioz, presiopean sentitzen dira ere eragile politikoak ekonomian esku hartzeko. Hori dela eta, erakunde publikoek ekonomian duten esku-hartze maila nabarmen handitu da XX. mendean eta, horren ondorioz, gero eta garrantzi handiagoa hartu du politika ekonomikoak Zientzia Ekonomikoaren barnean.

Gaur eguneko gizarteetan, ulertezina da jarduera publikoa politika ekonomikorik garatu gabe, modu batean zein bestean. Baina, ziur asko, politika ekonomikoak gaur egun dituen eraketa, metodologia eta lan-esparruak loturik daude azken mendeotan ekonomia-jardueran Estatuak izan duen gero eta pisu handiagoarekin.

Nolanahi ere, jakina, bere gastuak finantzatzeko beharra izan du beti Estatuak. Hasiera batean, helburu militar hutsa baino ez zuten hainbat egitura politikok ere, gastu militar horiei aurre egiteko beharra zelan bideratu aztertu behar izan dute. Neurri batean, hori izan da hasiera batean politika ekonomikoaren oinarrizko esparrua.

Geroxeago ikusiko dugunez, hasieratik, Mendebaldeko herrialdeak eratzen hasten diren momentutik, hauek izan ziren ekonomian eragiteko erakunde publikoek erabili ohi zituzten oinarrizko tresnak: politika fiskala, politika monetarioa eta salneurri- eta errenta-politika.

XIX. mendera arte, politika ekonomikoak ez zuen aukera handirik doktrina ekonomikoaren barruan. Teoria ekonomikoaren oinarria utilitarismoa eta merkatuaren askatasuna ziren. Estatuaren egiteko bakarra hauxe zen: jarduera pribatua

garatu ahal izateko testuinguru egokia sortzea, defentsa, justizia, ertzaintza, mone-taren jaulkipena, etab.¹

XIX. mendetik aurrera, gero eta gehiago, ekonomia-jardueran parte hartzen hasten da Estatua, funtsezko helburuokin:

- a. Hazkunde-tasa handiak eta egonkorrak eskuratzea.
- b. Kontsumoaren eta inbertsioaren arteko banaketa zehaztea.
- c. Ekoizten diren ondasun eta zerbitzu motetan eragina izatea.
- d. Ekoizpenaren bidez sortzen den errenta banatzea.

Politika ekonomikoaren oinarria, jakina, gizartean eragina izateko Estatuak duen ahalmena onartzean datza eta, kasu honetan, Estatuak ekonomian modu eraginkorrean eragina izateko gaitasunean.

Politika ekonomikoak zeharo ezberdinak dira herrialde batetik bestera. Ho-rron ondorio nabariak dira, adibidez, herrialdetik herrialdera azaltzen diren alda-keta nabariak politika ekonomikoaren ondoriozko hainbat egitura eta aldagaitan. Adibidez, gastu publikoaren neurrian, gastu horren osaeran, defizita finantzatzeko tresnetan edo inflazio mailetan (Persson eta Tabellini, 2000).

Hala ere, egon badaude Mendebaldeko herrialde gehienetan errepikatzen diren oinarrizko ezaugarri batzuk eta, adibidez:

- Herrialde industrializatu guztietan, 60ko hamarkadatik aurrera, gobernu-aren esku-hartzearen handitzea nabaria izan zen. Eta, alderantziz, 80ko ha-markadatik aurrera, handitze hori murriztu egin zen edo negatibo bihurtu zen.
- Europako herrialde guztietan, gero eta pisu handiagoa hartu du pentsioen gastuak aurrekontu publikoetan.
- Inflazioa handitu egin zen herrialde guztietan 70eko hamarkadan eta murriztu egin zen 90eko hamarkadan.

Egiaz, eragin handia du politika ekonomikoak herrien ekonomia-egituran baina, aldi berean, politika ekonomikoaren ikuskera eta garrantzia dagokion ekonomia-egiturarekin dago loturik.

Zehatzago, hauek dira politika ekonomikoaren eraketarako gakoak:

- a. Estatuaren neurria handia ala txikia izatea².

1. Hala ere, hainbat adituk jarri dituzte zalantzan teoria ekonomikoaren baieztapen horiek guztiak, kapitalismo eta Industria Iraultzan bertan Estatuaren egitekoa azpimarratuz, bai eta Estatuaren funtzio horren baldintza politiko eta ideologikoak ere (Carson, 2007).

2. Estatu sozialista izango litzateke aukera horren mugarria. Estatu horretan, ekoizpen-baliabide guztiak Estatuaren esku egonik, ekonomiaren kudeaketa osoari dagokio —logikoki— politika ekonomikoa.

- b. Estatua zein puntutaraino esku hartzen duen ekonomia-jardueran.
- c. Estatuaren jardueraren gainean ekonomia-jardueran parte hartzen duten interes-taldeek duten eragina (enpresaburuak, langileak, kontsumitzaileak, langile autonomoak, enpresa publikoak...) eta, oro har, erakunde publikoek erabakiak hartzeko dituzten prozedurak, arazoak eta teknikak.
- d. Politika ekonomikoa egikaritzen duen erakunde publikoak nazioarte mailan duen kokapena.
- e. Politika ekonomikoa lantzeko orduan gizarteak berak dituen helburuak zehazteko dauden arazoak eta zalantzak (Acocella, 2000).

Bestaldetik, politika ekonomikoaren oinarria, neurri batean, merkatuaren hutsuneetan dago, hau da, baliabideak esleitzeko, hazkunde egonkor eta iraunkorra eskuratzeko eta errenta banatzeko orduan merkatuak dituen ezgaitasunetan (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999). Merkatuaren muga horiek izan dira, nolabait, erakunde publikoen esku-hartzearen beharra sorrarazi dutenak eta, beraz, politika ekonomikoaren jatorria ere.

Hala ere, beste ikuspegi batetik, eta liburu honetan behin baino gehiagotan egiaztatuko dugun moduan, merkatua bera —benetako merkatua— mantentzea eta merkatuaren lehia mantendu eta indartu egiten dela ziurtatzea ere izan dira, gero eta gehiago, politika ekonomikoaren funtsezko helburuak.

Argi dago politika ekonomikoa praxiarekin dagoela zuzen loturik. Erabaki politikoen azterketarekin dago harremanetan eta, zentzu horretan, teoriaren eta praxiaren arteko bat-egitean oinarritzen da, neurri handi batean.

Politika ekonomikoa Zientzia Politikoaren alderdi bat izanik, politika publikoen esparru bat da ere. Horrexegatik, ikusiko dugunez, politika ekonomikoaren oinarriaren jatorria ekonomian egonda, gero eta garrantzi handiagoa ematen zaio Zientzia Politikoari politika ekonomikoaren esparruan. Aztergai asko eta asko daude Zientzia Politikoaren barneko politika ekonomikoan eragiten dutenak: erakundearen egitura eta jokabidea, erabakiguneetan dauden indarren jokoa, funtzionario eta politikarien jarrera eta jokabideak, etab. Beraz, ekonomiaren beraren helburu hutsetatik aparte, politika ekonomikoarekin loturik dauden interes-gatazkak eta eragile ezberdinen (politikariak, funtzionarioak, eragile ekonomikoak, gizarte-taldeak...) interesak ere hartu behar dira kontuan (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999).

Gero eta onarpen handiagoa du ekonomisten artean jarduera publikoen hutsune eta akatsak kontuan hartzeak ekonomiaren azterketan. Alde batetik, erabakiak hartzeko orduan erakunde publikoek aurre egin behar dietelako hainbat interes-gatazkari, azaldu dugun moduan. Bestaldetik, erakunde eta zerbitzu publikoak kudeatzeko orduan, eraginkortasunaren aldetik sor daitezkeen arazoengatik (bai antolakuntzaren aldetik, bai eta pizgarrien aldetik ere).

Beraz, gero eta argiago dago, merkatuaren hutsune eta akatsekin batera, gobernuen jardueran azaltzen diren hutsune eta akatsak ere hartu behar direla kontuan politika ekonomikoaren azterketan.

1.2. POLITIKA EKONOMIKOAREN HELBURUAK

Politika ekonomikoaren helburu orokorrak zehazteko orduan, ez datoz guztiz bat adituak eta politikariak. Kontzeptu eta erreferentzia ezberdinak erabili ohi dira horretarako: ekonomia-hazkundera, enplegu-tasa, salneurrien egonkortasuna, kanpo-merkataritzaren oreka, errenta eta aberastasunaren banaketan lortzen den berdintasun maila, lurraldeen arteko ezberdintasunak, etab. Oro har, «ongizate» kontzeptuaren barne kokatzen dira helburu horiek guztiak. Baina, jakina, hori ere zalantzan jar daitekeen kontzeptua da. Alde batetik, oraingo herritarren/hautesleen ongizatea eta hurrengo belaunaldien ongizatea helburu kontrajarriak izan daitezke zenbaitetan. Bestaldetik, gizartearen ongizatea ez dator guztiz bat ekonomia-arloko ongizatearekin. Gobernuen helburu guztiak ez dira ekonomia-arloko helburuak³. Eta erakunde publikoek, jakina, ardura orokorrak izanik, beste helburu horiek ere kontuan hartu behar dituzte politika ekonomikoaren helburuak zehazteko orduan.

XIX. mendera arte, politika ekonomikoan eraginik handiena zuten teorikoen ustez, merkatu librearen ekonomia-egoera onena eskuratzeko bide egokiena. Estatuaren eginbeharra, ekonomia-arloan, jabetza-eskubidea babestea eta kontratuak betearaztea zen. Hortik aurrera, merkatua bera zen eragilerik eraginkorrena ekonomia sustatu eta egonkortzeko⁴.

Zalantzarik gabe, politika ekonomikoaren helburuak oso aldakorak izan ohi dira gaia aztertzen den ideologia-ikuspuntuen arabera, bai Estatuak ekonomian duen esku-hartzearen neurriaren aldetik, bai eta esku-hartze horren helburuei begira ere.

Hala ere, oro har, politika ekonomikoa aztertzerakoan, haren helburuak hiru arlo hauetan biltzen dira, erakunde publikoen lan-esparruen ikuspegitik:

3. Egia da, orobat, ildo ideologiko ezberdinen artean, nabariak direla helburu politikoetan ekonomiarik ematen zaion pisan dauden ezberdintasunak. Muturreko kasu batzuetan, lehenengo mailako garrantzia ematen zaie ekonomia-arloko helburuei. Eta, askotan, ildo kontzeptual honen atzetik justifikazio argi bat dago ere: hazkunde ekonomikoa da, epe luzera, beste arlotan ere garapena eta ongizatea ziurtatzeko biderik ziurrena. Arrazoitzeko norabide hau onartuz gero, ekonomia-arloko helburuei garrantzi handia edo txikia ematea, neurri handi batean, agintari politikoen helburuak epe motzekoak edo epe luzeokoak izatearekin dago loturik.

4. Egia da, orobat, behin baino gehiagotan zalantzan jarri dela orduko aditu horien jarrera eta ikuspegiaren egokitasuna azterketa historiko errealista baten ikuspuntutik. Aditu askoren ustez, Estatuaren babesa eta esku-hartzea nahitaezkoak izan ziren bai Aro Modernoan finantza- eta merkataritza-arloetako kapitalismoak sorrarazi eta sendotzeko, bai eta XVIII.-XIX. mendeetan industria-kapitalismoaren jatorrian bertan ere.

- a. Ekonomia-eragile pribatuek jokatzeko behar duten esparru instituzionala ezartzea.
- b. Ekonomiaren helburuak lortzeko orduan merkatuak dituen hutsuneak birbideratzea.
- c. Erakunde publikoek beren jarduera egikaritzeko eta politika ekonomikoa bera lantzeko eta egikaritzeko orduan dituzten akats edo hutsuneak zuzendu edo aurreikusten diren hobekuntzak ezartzea.

Modu zehatzagoan, eta ekonomiaren beraren helburuen ikuspegitik, hauek dira idazle gehienek onartzen dituzten helburuak politika ekonomikoan⁵:

- Ekonomia-hazkundera piztea (horretarako, ekoizpena handitzea, eta, horren ondorioz, enplegua sortzea, eta kontsumo eta ongizatea handitzea ere).
- Egonkortasuna, bai salneurrien bilakaeran, bai eta ekoizpen eta enpleguaren bat-bateko aldaketei begira ere.
- Aberastasuna banatzeko orduan ekitatea sustatzea, merkatu libreak sortzen dituen desorekak zuzenduz, eta, batez ere, pobrezia-egoerei aurre eginez (batez ere, zergen progresibitate edo gehikortasuna, pentsio-sistema, zerbitzu publikoak, sorospen-laguntzak, lurraldeen arteko desorekak konpentsatzeko funtsak, etab. izan ohi dira horretarako erabilitako tresnak).
- Garapenaren iraunkortasuna (batez ere, epe luzeko azterketa eta ikuspegiak kontuan hartuz, ziurtatu behar delako oraingo ekonomia-garapenak ez duela zalantzan jartzen geroko belaunaldien garapen eta ongizatea).

Hainbat egilek ekonomia-hazkunderarekin lotzen dituzte ere baliabideak esleitzeko politika publikoak, ondasun eta zerbitzu publikoak hornituz, merkatuak arautuz, lehia babestuz, azpiegiturak hornituz, enpresa publikoak kudeatuz eta, azkenik, industria-politikaren bitartez.

Beste aditu batzuek, politika mikroekonomikoak eta politika makroekonomikoak ezberdindu dituzte eta sailkapen horri eman diote garrantzia batez ere. Politika mikroekonomikoaren helbururik funtsezkoena ekonomia-eragile pribatuen eraginkortasuna ziurtatzea izango litzateke, eta politika makroekonomikoaren helburua, batez ere, «merkatu-ekonomiaren egonkortasuna ziurtatzea, aldagai agregatuen kudeaketaz» (Acocella, 2000).

Politika ekonomikoaren helburuak aztertzeke orduan, helburu horiek pluralak —eta, behin baino gehiagotan, kontrajarriak ere— izatea izan ohi da kontuan hartzeko funtsezko arazo bat. Aniztasun horren ondorioz, ez da batere erraza horien arteko lehentasunak zehaztea edo helburu zehatzak definitzea⁶.

Azkenik, lehen esan dugunez, ekonomiaren bilakaera sustatu eta hobetzeko orduan, Estatuak berak dituen mugak eta arazoak hartu behar dira kontuan. Jarduera publikoan muga objektibo nabariak egon daitezke hainbat ikuspegitik: behar

den informazioa eskuratzeko, erabakiak hartzeko orduan ezagutza teoriko egokia izateko, ekonomiarentzat onuragarriak diren erabakiak hartzeko orduan behar den lege-gaitasuna izateko, baliabideen esleipenak gauzatzeko orduan erabaki egokiak hartzeko eta, jakina, interes-taldeen jarduerak interes orokorren menpe jartzeko ere.

Labur esanda, Erakunde Publikoen hutsuneak politika ekonomikoaren kudeaketan horrela laburbildu daitezke (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999):

A. BALIABIDEAK ESLEITZEKO POLITIKAN:

- Epe ertain eta luzerako eskaintza eta eskaera aurreikusteko akatsak.
- Baliabideak esleitzeko politiken kostu errealak gutxiestea.
- Agortuak dauden baliabideak esleitzeko politikak denbora luzeegian mantentzea.

B. BIRBANAKETA-POLITIKAN:

- Iruzurezko onuradunak ez sortzeko zailtasuna.
- Zergen iruzurra kontrolpean mantentzeko zailtasuna.

B. EGONKORTZE/HAZKUNDE-POLITIKAN:

- Diagnostiko-akatsak.
- Aurreikuspen-akatsak.
- Instrumentalizazio-akatsak.

Hutsune/akats hauek kontrolpean mantentzea eta birbideratzea izan ohi da, jakina, politika ekonomikoaren funtsezko helburu bat.

1.3. POLITIKA EKONOMIKOAREN TRESNAK

Aipatu ditugun helburu horiei begira, hauek dira politika ekonomikoak erabili ohi dituen oinarritzko tresnak:

- Diru-tresnak.
Zirkulazioan dagoen diru kopurua eta interes-tasak ezarri edo kudeatzeko Estatuak duen gaitasunaren arabera eta truke-tasak.
- Tresna fiskalak.
Estatuaren sarrera eta gastuen kudeaketa. Zerga-politikatik aparte, aurrekontu publikoen kudeaketa, erakunde publikoen finantza-baliabideak, etab.

6. Politika ekonomikoaren helburuen aniztasuna kudeatzeko orduan sortzen diren arazoak aztertzeko, ik. Bain eta Howells, 2003: 244-249.

- Ekonomia-jarduera arautzeko tresnak.

Arauen bitartez, gizartearen ekonomia-antolaketaren oinarria ezartzen da, lege, arau eta instituzioen bidez, merkatuaren egitura eta erakunde publikoek ekonomian duten esku-hartzea zehatzuz. Adibidez, ekonomia-jarduerara sektore ezberdinetara sartzeko orduan enpresek dituzten betebeharrak edo ekoizpen, banaketa, garraio eta salmenta prozesuak arautzen dira, bai eta ekonomia-eragileek informatzeko dituzten betebeharrak eta enpresa-jarduerari dagozkion ikuskaritza, zaintza eta zigorrak ere.

- Banku-sektorea arautzeko neurriak.

Diru-politika eta, oro har, politika ekonomikorako estrategikoak direnak

- Errenten politika.

Gehienetan soldatak eta enpresariak lortzen dituzten etekinen mailak arautu nahi dituen neurri multzoa da errenten politika. Zenbait tresna erabili ohi dira horretarako. Azken hamarkada hauetan, batez ere, Estatuaren, patronalaren eta sindikatuen arteko gizarte-elkarritzeta eta negoziazioak.

Herri askotan arrakasta handikoa izan da errenten politika, baina behin eta berriz jarri da zalantzan, bai sindikatuen aldetik, bai patronalaren aldetik. Nahiz eta ohikoa ez izan adituen artean, horren ordeztu, salneurrien politikak erabili beharko liratekeela esan da.

- Salneurri-politikak.

Batzuetan, inflazio edo deflazioaren aurka borrokatzeko asmoz ezartzen dituzte gobernuek salneurrien politikak. Bestetan, monopolio- edo oligopolio-egoeren ondorio negatiboak aurre egiteko ere.

- Sektore-politikak eta industria-politikak oro har (berrikuntza, industria-azpiegiturak, etab.).

- Sektore publikoaren kudeaketa⁷.

Bestaldetik, politika ekonomikoa lantzeko eta gauzatzeko orduan, politika ekonomikoaren beraren eraginkortasunaren bilakaerei jarraitzeko tresnak hartu behar dira kontuan. Horien artean, gakoak diren aldagai makroekonomiko batzuen garrantzia azpimarratzen da, batez ere: ekoizpena, enplegua edo inflazioa, eta horretarako garrantzi handikoak diren bitarteko beste aldagai batzuk erabiltzen dira ere: gastu publikoa, zergak, zirkulazioan dagoen diru kopurua edo interes-tasak.

7. Egile batzuen ustez, laburbilduz, bi hauek dira politika ekonomikoaren tresnarik funtsezkoenak: Arauak eta Aurrekontua.

1.4. POLITIKA EKONOMIKOA ZIENTZIA-ESPARRU GISA

Azaldu dugunez, alde batetik, ekonomiaren esparruan kokatzen da politika ekonomikoa. Erakunde publikoek ekonomian duten borondatezko esku-hartzea aztertzen duena, hain zuzen. Hori dela eta, ekonomiaren tresna zientifikoak eta azterketarako metodologia erabiltzen ditu gehienetan politika ekonomikoak.

Ikuspegi honetatik, lotura handiak dituzte ekonomiak eta politika ekonomikoak metodologiaren aldetik ere. Adibidez, politika ekonomikoa lantzeko prozesuan, bost etapa hauek ezberdindu dira (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999):

1. Bideratu behar diren arazo ekonomikoak identifikatu (horretarako, aurreikuspenarako ereduak, informazio estatistikoa eta honi buruz garrantzia duten adierazleak hartu behar dira kontuan).
2. Arazo horiek aztertu (horien jatorria, ezaugarriak, etab.).
3. Balizko irtenbideak zehaztu (gehienetan, politika ekonomikoaren neurriak izango dira).
4. Hartu beharreko neurri horiek gauzatu.
5. Politika ekonomikoa bera ebaluatu eta gainbegiratu⁸.

Egiaz, politika ekonomikoaren betiko ikuspegi horretan, behin baino gehiagotan esan den moduan —batez ere keynesianismoaren esparruan kokatzen diren artean— ekonomia-zikloen zaintza zen erakunde publikoen helbururik funtsezkoena. Batez ere, eskaera agregatuan eraginez (Esteban eta Serrano, 2006).

Aldi berean, jakina, jarduera politikoaren esparru bat da politika ekonomikoa eta, beraz, Zientzia Politikoaren alderdi bat ere.

Baina politika ekonomikoaren eta Zientzia Politikoaren arteko harremanak sakonduz gero, beste arlo zientifiko batekin topatzen gara: ekonomia politikoa delakoa. Politika ekonomikoak, batez ere, erakunde publikoek ekonomian duten esku-hartzearen alderdi tekniko eta ekonomikoak aztertzen ditu. Aitzitik, ekonomia Politikoak esku-hartze horren aldagai politikoak aztertzen ditu batez ere⁹.

Zientzia-esparru biak —politika ekonomikoa eta ekonomia politikoa— banandurik aztertzea XX. mendeko hutsune zientifiko nabaria izan da, ziur asko.

8. Hala ere, gehiegi azpimarratzen da «arazoak konpontzearen» helburu hori. Ikuspegi eraikitzaile batean, jarrera baikorrak hartu beharko litzateke, eta arazoak konpontzetik aparte, hobekuntzak ezartzearen helburua ere hartu beharko litzateke kontuan.

9. Ekonomiaren hasieran, «ekonomia politikoa» zen, askotan, ekonomia-zientzia osoa izendatzeko erabiltzen zen terminoa. Azken urteotako ekonomia politikoa, alderantziz, gero eta gehiago, ekonomiaren alderdi politikoak aztertzen dituen zientzia-esparru gisa sendotzen ari da. Politika ekonomikoa zientzia-esparru gisa ekonomia-zientzien barne kokatzeko, ik. Cuadrado Roura, 2006.

Kontuan hartu dugu ere termino biek —politika ekonomikoa eta ekonomia politikoa— duten antzekotasuna eta, askotan, ezberdintzeko zailtasuna. Liburu honetan, ahal dugun neurrian, «ekonomia politikoa» terminoa baztertu eta, irakurleak ez nahasteko asmoz, «ekonomia eta politika» edo «politika ekonomikoaren arlo politikoa» esaldiak erabiliko ditugu.

Beraz, liburu honen lehenengo kapituluetan, batez ere, politika ekonomikoaren ohiko esparruak aztertzen ditugu. Hau da, politika ekonomikoaren barne ekonomian eragiteko erakunde publikoek erabili ohi dituzten tresnak, prozedurak, etab. Azken kapituluetan apur bat gehiago landuko ditugu zientzia-esparru honen aldagai politikoak. Hori bai, esan dugun bezala, ahal izanez gero —eta irakurlea ez nahasteko asmoz— «ekonomia politikoa» delako terminoa alboratuz.

2. Ildoak politika ekonomikoan

2.1. SARRERA

Printzipioz, ideologia guztiek dute gizarte-eredu bat deskribatzeko joera, bai eta estatu-eredu bat ere. Zentzu horretan, ideologia guztiek eragiten dute nolabait politika ekonomikoetan, bakoitzaren ikusmoldeekin bat datozen neurrian.

Hala ere, behin baino gehiagotan esan da ideologia guztietan ez dagoela politika ekonomiko zehatz batekiko konpromiso argirik.

Adibidez, anarkismoari buruz, hauxe esan da: ez dela posible antzeko politika ekonomikoetan kokatzea anarkismo komunista, mutualismo anarkista edo anarko-kapitalismoa direlakoak. Eta, alderantziz, ildo horiek sustatu ohi dituzten politika ekonomikoak kontrajarriak izan ohi direla azpimarratu da. Baita anarkismoaren ildo batzuetan ez dagoela benetako politika ekonomikorik ere.

Bestaldetik, antzeko zerbait esan da batzuetan faxismoari buruz. Ildo horren politika ekonomikoak aldakorak izan direlako eta ezin direlako gutxieneko koherentzia baten arabera ildo berean kokatu.

Edonola ere, egia da ideologia «ekonomiko» guztiek dituztela politika ekonomikorako berezkoak diren norabideak. Alternatiboak diren eredu sozioekonomiko guztiak azaltzeko orduan, logikoki, arlo ekonomikoan eragiten duten ekimen politikoak ere aztertu, zehaztu eta proposatzen dira.

Hala ere, liburu honetan, batez ere, «ortodoxoak» diren politika ekonomikoez arduratzen gara, hau da, ideologia ekonomikoen ildo nagusian kokatzen direnez. Eta, ildo heterodoxoak aztertzen ditugunean, esparru «erreformista»ren barne geratzen diren arloak baino ez ditugu aztertuko.

Bai batzuek bai besteek, gaur eguneko gizarteari dagozkion politika ekonomikorako proposamenak ekartzen dituzte. Ez ditugu aztertzen, beraz, etorkizuneko gizarte hipotetiko bati —balizko iraultza baten osteko gizarte utopiko bati— dagozkionak. Azterketa hori beste mota bateko testu bati dagokio, ziur asko.

Politika ekonomikoen ildo iraultzaileek esparru ekonomiko ezberdin bat aztertzen dute, gaur eguneko esparru politikoa apurtzearen ondorioz sortu beharko dena.

Ikuspegi honetatik, logikoagoa ematen du —hau bezalako testu batean— Mendebaldeko herrialdeetan dugun esparru politikoa eragiten duten politika ekonomikoak proposatzen dituzten iritzi-ildoak aztertzeak.

Hau da, adibidez, ildo ekonomiko anarkista edo marxistak ez aztertzearen arrazoia. Kasu horietan, ildo bion aldagai erreformista batzuk baino ez ditugu aipatuko.

Egia da marxismoaren ildo ortodoxoek kapitalismoaren ekonomia eta politika ekonomikoa aztertu zituztela. Baina marxismo ortodoxoaren proposamenak politika ekonomikorako, batez ere, iraultzaileak dira. Hau da, iraultza politiko baten ondorioz, ekoizpen-tresnen jabetza Estatuaren esku uzten diren gizarte politikak ekonomikoak. Edo, gehienez jota, iraultzaren ondorengo gizarte kapitalistatik gizarte estatistara igarotzeko trantsiziozko politika ekonomikoak.

Antzeko zerbait esan daiteke anarkismo iraultzaileari buruz. Gizarte kapitalistaren politika ekonomikoak aztertzen zituen anarkismo iraultzaileak, baina —gehienetan— ez zituen proposatzen gaur eguneko gizarterako politika ekonomiko konkretuak. Batez ere, iraultzaren aldaketaren osteko gizarte anarkista baterako politika ekonomikoak azaldu edo proposatzen ziren.

Ildo bi horien esparru erreformistak bakarrik (sozialdemokrazia marxismoaren barruan, eta mutualismoa edo federalismoa anarkismoaren kasuan) arduratu dira aztertzeko eta proposatzeko guretzat interesgarriak izan daitezkeen politika ekonomikoak. Hau da, Mendebaldeko gaur eguneko estatu kapitalistetan ezargarriak direnak.

Ikuspegi honetatik, ideologia ezberdinen ildoak —ortodoxoak edo erreformistak— aldagai hauen arabera sailkatu dira:

1. Estatuak ekonomia-jardueran duen esku-hartze mailaren arabera.
2. Jabetza-sistemaren arabera: jabetza pribatu kapitalista, jabetza pribatu mutualista edo jabetza publikoa sustatzen den.
3. Eskaintza edo eskaeraren sustapenean oinarritzen diren politika ekonomikoen arabera.

Politika ekonomikoak, jakina, beste aldagai askoren arabera sailka daitezke ere. Hemen aipatzen ditugunak, batez ere, ildo ideologikoein nolabait harremanetan dauden aldagaiak dira. Eta, hori bai, jakina, ez ditugu ahaztu behar ildo ideologikoen eta errealitateko politika ekonomikoen artean dauden ezberdintasunak. Gutxitan, oso gutxitan aurkitzen dira politika ekonomikoen errealitatean eredu teoriko garbiei jarraitzen dieten adibideak¹⁰.

10. Adibidez, teoriaren eta praktikaren arteko kontraesan nabari horiek Europar Batasunaren politika ekonomikoan aztertzeko, ik. Di Pace, 2000: 271-272.

2.2. POLITIKA EKONOMIKO KLASIKOA

Ekonomista klasikoen ikuspegitik, politika ekonomikoaren funtsezko helburua arautze-politika mugatua zen. Zehazki, «ekonomia askeko egitura» sortzeko beharrezkoa den arautze hutsa. Haien ustez, Estatuaren funtsezko betebeharra zen, alde batetik, sektore pribatuak gorde behar dituen joko-arau multzo txikia ezarri eta, bestetik, funtsezkoak diren ondasun publiko batzuk hornitzea (defentsa, polizia eta auzitegiak).

XIX. mendean zehar, Europako gobernu askok, politika liberalen bitartez, merkantilismoak ezarritako erakunde eta instituzio zaharrak desegin zituzten.

Oro har, politika ekonomiko klasikoaren ustez, Estatuak ez du esku hartu behar merkatuetan. Zerga-politikak, diru-politikak eta subentzioek, oro har, merkatuaren ibilbide egokia oztopatzen dute.

Merkatuen ibilbide egoki horrentzako, malguak izan behar dira salneurri guztiak, gorantz zein berantz, bai eta lansariak ere.

Politika ekonomiko klasikoan, diru-politika ez da eraginkorra. Salneurrietan eragiten dute, baina ez aldagai errealetan (ondasun errealeen eskaera, oreka-egoerako ekoizpen maila, lansari errealak, etab., betiere aldagai hauek guztiak termino errealetan neurturik, eta ez termino monetarioetan).

Ekonomista klasiko gehienek antzeko jarrerak zituzten kanpo-merkataritzari buruz. Haien ustez, merkataritza librea zen testuinguru egokia epe luzera merkataritzarako pizgarria eta irabazi-tasa mantentzeko tresna.

Sektore publikoaren aldetik, zor publikoaren aurkako jarrera nabaria izan zuten klasikoek, eta salneurrietan edo subentzio sozialetan Estatuaren esku-hartzearen aurka azaldu ziren ere, argi eta garbi.

Merkatu librea eta anarkismoa

Politika ekonomikoaren barruan, zenbait ildok jarri dute zalantzan Estatuaren eginbeharra politika ekonomikoan. Merkatu librearen aldeko joeretatik aparte, batez ere anarkismoa, mutualismoa eta anarko-kapitalismoa direlakoak.

Non daude merkatu librearen defendatzaileen eta ildo anarkisten arteko mugak? Oro har, merkatu librearen defendatzaileek onartzen dituzte ekonomiarako nahitaezkoak diren Estatuaren eginkizun batzuk. Zehazki: eskubideak esleitu eta babestea; indar, lapurreta eta iruzurraren aurkako babesa, eta kontratuak betearaztea.

Eskubideak esleitzea (legegintza) eta, batez ere, jabetza-eskubideak, merkatuaren beraren berezko sorrera dugu. Eskubideak esleitzeko erak ondorio ezberdinak izango ditu bai errenta eta ondasunen banaketan, bai eta ekonomiaren

eraginkortasunean ere (Acocella, 2000). Baina eskubide abstraktuak esleitzea ez da nahikoa. Errespetatuak izan behar dira eskubide horiek (botere judiziala/poliziala). Jarduera horiek guztiek gastuak eskatzen dituztenez, gastu horiek ordaintzeko behar diren ekarpenak egin behar dituzte herritarrek. Gehienetan, zergen bidez.

Merkatu librearen aldekoek Estatuaren eginkizun horiek onartzen dituzte, baina zalantzan jartzen dituzte hortik aurrerako beste ekimen ekonomiko guztiak.

2.3. POLITIKA EKONOMIKOAREN ILDO NAGUSIA. POLITIKA NEOKLASIKOA

Politika ekonomiko neoklasikoak —XX. mendean nagusitu zen ildo— klasikoen iritzi eta proposamenak berraztertzen ditu seriotasun zientifiko, sistematiko eta metodologikoaren aldetik.

Politika ekonomikoaren arloan, oso kontzepzio ezberdinak lantzen dituzte neoklasikoek. Klasikoen ikuspegiaren aurrean, bai erakunde publikoak, bai eragile pribatuak ere, erabaki arrazionalak hartzen dituzten eragileak dira neoklasikoen ustez.

Aldaketa handiak ezarri zituzten ere neoklasikoek politika ekonomikoaren metodologian, politiken balorazioan edo ekonometriaren erabileraren bitartez.

Azkenik, politika ekonomikoaren helburuen aldetik ere garrantzi handiko aldaketak ekarri zituzten neoklasikoek, helburuen konkretzia egiteko orduan edo politika ekonomikoaren sinesgarritasunaren garrantzia kontuan hartuta.

Edonola ere, oro har, politika ekonomiko klasiko eta neoklasikoetan uste da merkatuaren funtzionamendua hobea dela erakunde publikoen esku-hartzerik gabe.

Aurrekontu publikoen aldetik ere, aurrekontuen oreka iraunkorra zen helburua, klasikoen zein neoklasikoen aldetik.

Azkenik, politika ekonomiko neoklasikoetan ekonomiaren ibilbidean garrantzitsuak diren alderdi asko ahazten dira. Ez dute kontuan hartzen gure herrialdeetan eta erakunde publikoen jokabideetan dauden interes-gatazkak, ekonomian instituzioek dituzten eraginak eta merkatuaren akatsak (North, 1981). Beste modu batez esanda, informazioa eskuratzeko kostuak, ziurtasunik eza, eta transakzio-kostuak existitzen ez diren mundu bat hartzen du oinarritzat politika ekonomiko neoklasikoak, zenbait adituren ustez (Roque Gonzalez, 2004).

Bigarren Mundu Gerratik aurrera, Mendebaldeko politika ekonomikoaren ildo nagusiak keynesianismoa eta —batez ere— postkeynesianismoa izan dira (keynesianismoaren eta eskola neoklasikoaren arteko bat-egitearen ondorioz).

Horren ondorioak izan ziren eskaeran aktiboki esku hartzeko politika ekonomikoak, bai estrukturalak bai koiunturalak. Eta, horren arabera, gastu publiko eta sektore publikoaren handitze nabarmenak ere.

60ko hamarkadaren ondoren, hala ere, gero eta indar handiagoa hartuz joan zen eskola monetarista. Batez ere, 70eko krisialdian gertatu zen estagflazio delako prozesuak azaltzeko keynesianismoaren porrotaren ondorioz.

Estatuaren pisu handiegia kritikatu zuten monetaristek. Eta, bestaldetik, politika ekonomikoak inflazioaren zaintzan zentratzea gomendatu zuten ere.

Ildo monetaristen bilakaeraren ondorioz, «neoliberalak» deitu ziren ildoak sortu ziren, 80ko eta 90eko hamarkadetako politika ekonomikoetan nagusitu zirenak.

Azkenik, azken urteetan, gero eta eragin handiagoa izaten ari dira politika ekonomikoetan eskola «neoinstituzionalistak». Eskola horiek gero eta balio handiagoa ematen diote lege, antolaketa, politika eta beste arlo batzuetako erakundeek ekonomian duten pisuari.

2.4. POLITIKA EKONOMIKO ESKU-HARTZAILEAK

Mendebaldeko herrialdeetan, dakigunez, merkatu librearen aldeko ildoak nagusitu dira kapitalismoaren sorreratik aurrera. Hala ere, ildo orokor horren barne, maila teorikoan batzuetan, baina —batez ere— hainbat estaturen politika ekonomiko errealean, printzipioz merkatu librearen aurka doazen ildo interbentzionistak ere arrakasta handikoak izan dira.

Oro har, zer da interbentzionismoa? Labur esanda, merkatu librea neurri batean onartuz, Estatuaren esku-hartzea onuragarria dela onartzen duten politikak eta, zehazki:

- a. Gobernuek politika ekonomiko aktiboak landu eta garatu behar dituztela.
- b. Merkatu librea, baldintza batzuk beteta, guztiz onuragarria dela ekonomia-
ren garapenerako baina, gutxieneko batzuk betetzen ez diren esparruetan,
governuen esku-hartzea beharrezkoa dela.
- c. Beste modu batean esanda, «governuen jarduera ez da mugatzen ordena
gordetzeari» edo «ziurtasuna sortzeari». «Interbentzionismoan zerbait
gehiago egin nahi du gobernuak. Adibidez, merkatuan esku hartu nahi du». «Interbentzionismoan, merkatuaren alderdi ezberdinetan esku hartzen du
gobernuak: salneurrietan, soldatetan, interes-tasetan, etekinetan, denetan»
(Von Mises, 2006: 39).

Merkatu librearen defendatzaileen aldetik, behin eta berriz azpimarratu da gobernu interbentzionisten jarduera, oro har, kontsumitzaileen ahalmen eta eraginen aurkako jarduera dela¹¹ («Gobernuaren esku-hartzearen helburua haxe da: enpresarien jarduera aldatu, kontsumitzaileen aginduei bakarrik jarraitu gabe, beste modu batean jokatzeko. Esku hartzeko gobernuak hartzen dituen erabaki guztien helburua kontsumitzaileen agintea murriztea da» [Von Mises, 2006: 40]).

Aldi berean, merkatu librearen defendatzaile sutsu hauen aldetik, gobernuaren esku-hartze ekimen guztien eragin kaltegarria azpimarratu da. Hauen ustez, ez dago sozialismoaren eta kapitalismoaren arteko gobernuaren esku-hartze maila ego-kirik¹². Erakunde publikoen ekimen ekonomikoen eragin kaltegarriak, epe motzera edo luzera, nabariak dira kasu guztietan.

Errenta-politika eta salneurrien zaintza.

Inflazioa kontrolatzeko orduan, garrantzi handia hartu dute, behin baino gehiagotan, errenta-politikak eta salneurrien zaintzak.

Neurri handi batean, inflazioaren jatorria ekonomia-eragileen arteko lehiaketan datza, bakoitzak errentan duen partaidetza handitu nahian, saltzen duen ondasun edo zerbitzuaren salneurria handituz (Acocella, 2000). Ikuspegi honetatik, oso argi dago errenten politikaren eta inflazioaren arteko harremana.

Errenten politiken helburua salneurrien maila igotzera mugatzea da, errenten banaketaren aldagaiak zainduz. Batez ere, soldatak edo etekin-marjinak. Errenta-politiken ohiko helburu bat da, adibidez, soldaten igotzeak mugatzea, salneurrien igotzeko arriskuak aldi berean murriztuz.

Egiaz, errenta-politiketan gehien erabiltzen diren irizpideak soldaten igoera-ekin loturik daude. Zehazki, soldaten igoera eta lanaren batez besteko produktibitatearen handitzea bat etortzea, etekinen marjina aldatu gabe. Jakina, horrelako neurriek ez dute bermatzen inflaziorik ez dela egongo, beste baldintza batzuk ez badira betetzen (zerga-politikak, errentek duten pisua BPGn...).

Oro har, hiru errenta-politika ezberdindu dira (Acocella, 2000):

– Errenta-politika estatistikak:

Neurri zehatzen bidez, jokabide zehatz batzuk inposatzen zaizkie langileei edo enpresa-jabeei, soldatak edo etekinak kontrolpean edukitzeko. Adibidez, soldatak izoztea, etab. Gobernuaren arauak langileen eta enpresa-jabeen erabakiak ordezkatzeko dituzte. Zaintzarako neurri zuzenak dira.

11. Eta, bestaldetik, ekonomista mutualistak behin eta berriz azaltzen dira politika esku-hartzaile horien helburua eta etekinak beste leku batean kokatzen: korporazio handietan (Carson, 2007).

12. Politika ekonomiko esku-hartzaileak, oro har, «neomerkantilistatzat» jo dituzte askok, merkantilisten hasierako postulatueta itzultzen direlakoan (Perdices De Blas eta Reeder, 1998).

Politika hauek ezarri direnean, gehienetan, soldaten zaintza edo salneurrien zaintza erabili dira. Etekinen kontrola, gehienetan, konplexuagoa da ikuspegi tekniko batetik.

– Merkatuko errenta-politikak:

Errentak kontrolpean izateko, neurri zehatzak ezarri gabe, horretarako egokiak diren pizgarriak erabiltzen ditu gobernuak.

Bi motatako politikak planteatzen dira arlo honetan:

- a. Teoria mailan, aditu batzuek proposatu dute, inflazioa kanporako desekonomiatzat harturik, inflazioa sortzeko salgarriak diren «eskubideak» esleitzean oinarritzen den politika martxan jartzea. Politika hau ez da errealitatean aplikatu.
- b. Zergen bidez, soldaten igoerak edo etekinen igoerak zigortuz.

– Politika instituzionalak:

Errenta-hartzaile diren taldeen arteko harremanak birbideratzeko asmoa duten politikak dira (negoiazio kolektiboan edo gizarte- eta ekonomia-elkarriketan eraginez...).

Oro har, errenten banaketa ez-kooperatzaileak kooperatzaile bihurtzea dute helburu politika hauek. 3 tresna hauek erabili ohi dira horretarako:

1. Gobernuak inposaturiko neurriak. Adibidez: nahitaezko arbitrajea.
2. Inflazioaren aurkako erabakiak hartzen dituzten enpresa-jabeen eta langileen alde onura bereziak ezarri.
3. Gizarte-bitartekarietarako hitzarmen politikoak, inflazio-helburuekin batera, beste mota bateko neurri sozial eta politikoak kontuan harturik.

Salneurrien zaintza

Behin baino gehiagotan aztertu da politika ekonomikoaren barruan salneurrien kontrol edo zaintzaren ondorioen onurak eta kalteak. Batez ere inflazio-garaietan, salneurriak zaintzeko politikak ezarri dituzte gobernuak. Askotan, egia da, gobernuak beraiek sortutako inflazioaren ondorioz¹³.

Gobernuaren helburua bat edo beste bat izanik, hartutako neurria gehieneko salneurria ala gutxieneko salneurria ezartzea izan daiteke. Ondasun edo zerbitzu baten hornitzaile batentzat gutxieneko errenta bat ziurtatzea bada helburua, gutxieneko salneurriak ezarriko dira (Acocella, 2000) (adib., nekazaritzan ezarri ohi diren salneurriak). Alderantziz, helburua monopolio edo oligopolio baten eragin kaltegarriari aurre egitea bada, gehieneko salneurriak ezarri ohi dira.

13. «Gehienetan, gobernuak, diruaren eskaintza puztu dutenean, eta jendea hasten denean salneurrien handitzeaz kexatzen (horren ondorioa dena) hasten dira salneurriak kontrolatzen» (Von Mises, 2006).

Horretarako erabiltzen diren ohiko tresnak hauek dira:

a. Etekinen gehieneko marjina ezartzea.

Hauxe da tresna honekin sortzen den arazorik funtsezkoena: gobernuak ez ditu salneurriak zuzen kontrolatzen, enpresen kostuak kontrol horretatik kanpo geratzen direlako. Alderantziz, kostuak igotzeko joera sor daiteke enpresa horietan.

b. Jarduera horretan ezarritako kapitalak eskuratu behar duen etekina zehaztea.

Tresna honekin, araututako enpresek kapitalean intentsiboak diren teknikak erabiltzeko joera izango dute, eta ez eraginkorrenak.

c. Gehieneko edo gutxieneko salneurriak ezartzea.

Salneurrien araupena modu eraginkorrean kudeatzea ez da batere erraza. Salneurri egokiak ezartzeko, ekoizpen-gastuak ezagutu behar ditu gobernuak. Oso informazio zehatza eskatzen du horrek, ez bakarrik enpresen benetako finantza-egoeraz, baita enpresan ezar daitezkeen hobekuntzei edo albora daitezkeen galerei edo murriztu daitezkeen gastuei buruz ere. Merkatuan enpresa asko egonez gero, errazagoa izan daiteke informazio egokia eskuratzea (Acocella, 2000) (baina kasu horietan, gehienetan, ez da horren beharrezkoa salneurrien zaintza bera).

Salneurrien zaintzaren ondorioak oso ezkorrak izan ohi dira benetan librea den merkatu lehiakor batean.

Alde batetik, eskaera itxuraldatu egiten da (gehienetan handitu, salneurriak murrizten diren neurrian). Bestaldetik, merkatua lagatzen dute ekoizle batzuek (ekoizle marjinalak), salneurri berrien ondorioz galerak izaten hasten diren neurrian. Oro har, kasu horietan, eskaera handitu eta eskaintza txikitu egiten da. Horren ondorio zuzena dendetan sortu ohi diren ilara luzeak dira. Batzuetan, salneurriak zaintzeko politika desegoki hauen eraginez sortzen den gabeziaren ondorioz, errazionamendu-politikak ere ezarri behar izan dira.

Gainera, salneurriak zaintzapean dauden jardueren galerei aurre egiteko, jarduera horien hornitzaileek ezarritako salneurriak ere kontrolatzen hasi ohi dira, antzeko gabeziak sorraraziz. Oro har, esportazio-jarduerak mantentzea eta salneurrien zaintza bateraezinak dira ere.

Zeharo ezberdinak dira politika hauen ondorioak monopolio- edo oligopolio-egoeretan. Horrelako kasu askotan, salneurrien zaintza monopolio- edo oligopolio-enpresen merkatu-ahalmenaren kontrapisua izan daiteke (Acocella, 2000) eta, beraz, monopolio/oligopolio-egoerak mantendu ahal izateko bide bakarra, enpresa horien gehiegikeriak alboratu ahal izateko tresna egokia den neurrian. Behin baino gehiagotan, gobernuek beraiek sortutako egoerak dira monopolio/oligopolio horiek eta, beraz, sortzen diren momentu berean hartu beharreko neurria da salneurrien zaintza kasu hauetan.

2.5. POLITIKA EKONOMIKO FAXISTA

Behin baino gehiagotan esan da faxismoak ez zuela berezko politika ekonomikorik eta mugimendu horren helburuak, batez ere, aldagai politiko eta sozialekin zeudela loturik, ez horrenbeste ekonomiarekin.

Askotan, ildo faxistaren barne kokatzen ziren hainbat gobernuak —baita alderdi faxisten barneko hainbat kidek ere— guztiz kontraesankorrak ziren politika ekonomikoak sustatzen zituzten garai bakoitzean eta herrialde bakoitzean.

Behin agintea eskuratuta, gobernu faxisten politika ekonomikoak aldakorrak izan ohi ziren, unean uneko interes politikoen arabera.

Hala ere, mugimendu faxista guztien helburua izan zen, sistema ekonomiko kapitalista errespetatuz, Estatuaren esku-hartze maila handia sustatzea. Bestaldetik, jakina, politika ekonomikoa kudeatzeko orduan, ildo faxista guztien ezaugarri komun nabaria zen politika ekonomikoaren autoritarismoa.

Azpitarragarria da ere, oro har, faxismoaren politika ekonomiko guztien oinarri nabari bat, gobernu horien politika ekonomiko zehatzak ondo azaltzen dituen: Estatuaren politika ekonomikoaren eta korporazio handien interesen arteko konplizitate zuzena¹⁴.

Faxistek, behin eta berriz, politika ekonomiko sozialistak eta liberalak arbuizaten zituztela azpitarratzen zuten, «hirugarren bide» bat zirela esanez.

Faxismoaren politika ekonomikoetan Estatuaren esku-hartzearen dirigismo maila handia zen. Ekoizpenaren gakoak ziren alderdi batzuk kontrolatzen zituen gobernuak, bai eta baliabideen esleipenarenak ere. Batzuetan, enpresa batzuen nazionalizaziora ere heldu zen.

Hala ere, oro har, jabetza eta ekimen pribatua errespetatzea politika ekonomiko faxisten oinarria izan zen ere.

Faxismoaren politika ekonomikoetan garrantzi handikoa izan zen, halaber, sindikatu libreak debekatzea. Epe motzera, enpresen ustiapen-marjinak handitzeko aukera handiak ematen zituen debekatzeko horrek. Gizarte-programa publikoek —eta hauen kudeaketa paternalista nabariak ere— langileen eskubideen murrizketa horiek konpentsatu nahi zituzten nolabait.

Bestaldetik, eskaintza berpizteko asmoz oso politika aktiboak garatu zituzten gobernu faxistek. Politika horien helburua, batez ere, 30eko hamarkadako depre-

14. Zenbaitetan, horren nabaria izan zen interes horien elkarketa ezen honelako zerbait esan baita: enpresa handiaren alde faxismoak zituen politikak hain argiak izanik, hauxe izan ohi zen egoera: «Etekina pribatua, norbanakoarena da, eta galerak publikoak dira, gizartearenak» (Salvemini, G. (1936): *Under the Axe of Fascism*).

sioak sortutako egoera larriari aurre egiteko asmoz, ekonomia-jarduera berpiztea izan zen. Hauxe da, batez ere, politika ekonomiko faxistaren eta keynesiarraren artean behin baino gehiagotan aipatu den harremanaren funtsezko oinarrietako bat¹⁵.

Baina egia da ere esku-hartzaileak diren politika ekonomiko guztiek antzeko ezaugarri batzuk izan ditzaketela.

Argi dago faxismoaren politika ekonomikoak guztiz loturik egon zirela egoera historiko zehatzekin: 30eko hamarkadako Depresio Handia eta Bigarren Mundu Gerra. Apurka-apurka, antzekoak bihurtu ziren urte horietan herrialde ezberdinetan garatu ziren politika ekonomikoak. Gobernuen jatorri ideologikoak ezberdinak izanda ere, depresioaren aurkako politikek eta gerrako politika ekonomikoek, kasu guztietan, antzeko ezaugarri asko izan zituzten. Eta hori, bai herrialde demokratikoetan bai diktaduren azpian zeudenetan, bai sistema kapitalistan bai komunistan.

Beste ikuspegi batetik, egia da, orobat, arrazoi politiko eta ideologikoengatik neurri handi batean, kanpo-merkataritzaren aurkako politikak garatu zituztela gobernu faxistek. Oro har, autarkia sustatu ez bazen ere, herrialde bakoitzaren «auto-hornikuntza» sustatu zen. Beraien ustez, atzerriko ekoizpenetik gehiegizko mendekotasun komertzial eta politikoa ekidin behar zen. Egiaz, estrategia horiek aztertu eta balioesteko orduan, gerra-garaietako ekonomien —edo gerrarako prestatzen ari ziren herrialdeen ekonomien— helburu gisa kokatu behar dira.

Faxismoak, azkenik, ikuspegi militarista nabaria zuen. Eskaera handitzeko politika faxistaren osagai funtsezkoa izan zen gastu militarra sustatzea. Egia da, halaber, gastu militarra handitzeko estrategia hori, bai gerra prestatzeko asmoz bai eta krisialditik ateratzeko asmoz ere, erabili zutela bai herrialde faxistek, bai eta herrialde demokratikoek ere. Estrategia militar hori, ekonomia-ikuspegi batetik balioesteko orduan, keynesianismoak eskaera handitzeko asmoz proposatu zituen beste neurriekin batera aztertu behar da.

2.6. POLITIKA EKONOMIKO KEYNESIARRA

Politika ekonomiko keynesiarrak oso loturik dagoz politika ziklikoen azterketarekin. Ildo horren ustez, ekonomiaren bilakaera nabarmen hobe daiteke ekonomiaren egonkortasunaren aldeko erakunde publikoen esku-hartzearekin.

Keynesiarren ustez, gobernuen esku-hartzea interes handikoa da Mendebaldeko ekonomietan bi arrazoiengatik: alde batetik, gure ekonomiak astiro doitzen zaizkie ziklo ekonomikoen etapa berrien erronkei; bestaldetik, gure herrialdeen

15. Beste antzekotasun batzuk ere badaude politika ekonomiko faxisten eta keynesiarren artean. Antzekotasun horien jatorria, neurri handi batean, denboran gertatu zen bat-etortzearen ondorioa da (30eko hamarkada) eta, esan dugunez, 29ko Depresioak jotako ekonomia berpizteko helburuarena ere.

ekonomian dauden informazio-arazoez eta gizarte-ohiturez era nabarmenean zaildu egiten dute merkatuen oreka azkar lortzea.

Politika ekonomiko keynesiarren oinarria John Maynard Keynes-en doktrina ekonomikoa da. 30eko hamarkadako mundu mailako krisialdi sakonean, ekoizpena nabarmen jausi zen eta langabezia maila handia izan zen. Keynes-en ustez, *Enplegu, interes eta diruaren teoria orokorra* (1936) liburuan azaldu zuen moduan, krisialdi horretatik irteteko funtsezkoa zen Estatuaren eginbeharra beren sarrera eta gastuen kudeaketan.

Keynes-en ustez, orduko krisialdiaren jatorria haxe izan zen: sektore pribatuaren eskaera ekonomiaren ekoizpen-gaitasuna baino txikiagoa izatea. Egoera horretan, bideragarria zen, eta beharrezkoa, Estatuaren jarrera aktiboa eskaera berpizteko asmoz. Eta, zehazki, gastu publikoa handitzeko eta zergak murrizteko politika publikoak ziren nahitaezkoak. Horrela, eskaera agregatua nabarmen handituko litzateke. Estatuaren aurrekontuetan, jakina, defizita sortuko litzateke, baina langabezia-tasa jaitsi eta krisialditik irtengo litzateke ekonomia (Sala Ríos, 2005).

Keynes-en arabera, ekonomia-hazkundera eta egonkortasuna sustatu behar ditu Estatuak eta, horretarako, tresna zehatz batzuk erabili ere. Adibidez, zergak, interes-tasak eta inbertsio-proiektu publikoak.

Teoria klasikoen aurrean —Say-ren legea— haxe da Keynes-en teoria: eskaintzak, berez, ez du eskaera sorrazten. Posible da oreka ekonomikoa gertatzea langabezia-tasa handiak mantenduz. Krisialdietan gerta daiteke eskaintza xurgatzeko behar den eskaera nahikoa ez izatea. Horren ondorioz, egonkorak izan daitezke langabezia-tasa handiak eta ekoizpenerako gaitasuna gutxiegi erabiltzea.

Gainera, ekonomia-bilakaerak izaera fluktuatzailea (gorabeheratsua) duela esan zuen Keynes-ek eta, horren ondorioz, enplegu osoko egoerak behin-behinekoak direla ere. Beraz, etengabeko beharra dira estatuen politika ekonomikoetan landu eta egikaritu behar diren politika ekonomiko antiziklikoak.

Keynes-en ustez, horrelako egoeretan Estatuari dagokio jarrera proaktiboa hartzea, langabeziari aurre egiteko, eskaera agregatuaren handitzea sustatuz, eta ekonomia piztea, honako tresna hauek erabiliz:

- Interes-tasak jaistea.
- Gobernuaren inbertsioak azpiegiturretan.
- Defizit fiskala.

Aldagai horien kudeaketaren ondorioz, eskaera berpiztu eta, zeharbidez, ekoizpen maila eta inbertsioa ere handitzen dira. Azken hauen ondorioz, langile eta enpresarien errenta handitzen denez, eskaera ere handitu egiten da, etab. Horrela, inbertsio publikoen eragin baikorra biderkatu egiten da.

Eskaera agregatua ekonomian sortu ohi den desorekaren arrazoirik funtsezkoena da keynesianismoaren ustez. Horren ondorioz, politika fiskala funtsezkoa da eskaera agregatu hori egonkortzeko.

Politika ekonomiko klasikoan haxe uste zen: egon badago ekonomiak krisialdiak automatikoki gainditzeko baliagarria den tresna naturala. Keynesianismoak ez du onartzen oreka naturalerako joera hori¹⁶.

Keynesiarren ustez, politika fiskal hedatzailea (gastu publikoa handitu eta zergak murriztu) langabezia handiko ekonomia-atzeraldietan jarri beharko da indarrean. Aldiz, politika fiskal murriztailea, ekonomiaren eskaera agregatua eta errenta murrizteko asmoz, eskaeraren handitzeak inflazioa sortzen duen garaietan ezarri beharko da, hazkundera mantentzeko asmoarekin.

Keynesianismoaren epe luzeko logika haxe da: krisialdietan sortutako defizit publikoak —ekonomia-jarduera txikiagoa izanik— hazkunde-garaietan konpentsatu behar dira, egonkortzaile automatiko eta beste ekimen hedatzaile batzuei esker. Helburua, beraz, haxe da: ekonomiaren egonkortasuna eskuratzea eta langabeziarik gabeko BPG mailara hurbiltzea (Sala Ríos, 2005).

60ko hamarkadan, indar handia izan zuen keynesianismoak politika ekonomikoetan. Baina 80ko hamarkadatik aurrera, gero eta kritika gogorragoak jaso ditu (Sala Ríos, 2005):

- Ekonomiaren eskaera agregatu «erreal» berpizteko ez da eraginkorra.
- Zergen jaitsierak salneurriak handitu egiten ditu baina ez du eskaintza berpizten.
- Aurrekontu publikoen defizita kaltegarria da ekonomiaren eraginkortasunerako.
- Defizitaren finantziazioak ere kaltegarriak diren eraginak sortzen ditu.

Politika keynesiarren ondorioz, gero eta handiagoak izan dira sektore publikoaren defizitak Mendebaldeko herrialdeetan. Krisialdietan ezarritako politika sozialak, ekonomia modu eraginkorrean berpizteko asmoz, mantendu egin ziren, arrazoi politikoak direla medio, hazkunde-garaietan. Horrekin batera, zor publikoaren interesak eta amortizazioa, eta zergak handitzeko zailtasun politikoak ere, herrialde industrializatu guztietan, gero eta handiagoak bihurtu ziren defizit publikoak, hazkunde-garaietan ere, defizit horiek estrukturalak bihurtuz.

16. Neurri handi batean, aldagai instituzional batzuk daude kontuan hartu beharrekoak dialektika honetan. Adibidez, sindikatuek lortutako indarraren ondorioz, enpresen kostuak ez dira egokitzen eskaeraren aldaketan arabera. Horren ondorioz, bateragarriak izan daitezke eskaeraren jaitsieraren ondoriozko langabezia-tasa handiak eta lanpostua mantentzen duten langileen lansariak ez aldatzea.

Keynesianismoaren krisialdiaren ondorioz, gero eta garrantzi handiagoa eman zaio aurrekontu-politikari, ez bakarrik sarrera eta gastuak, defizitaren finantziazioa eta zor publikoaren kudeaketa ere kontuan hartuz. Oro har, gero eta indar handiagoa hartu du aurrekontuen bilakaeraren egonkortasuna zaintzeko politikak, defizit publikoa kontrolpean jartzeko asmo zehatzaz.

2.7. POLITIKA EKONOMIKO SOZIALDEMOKRATAK

Politika ekonomiko sozialdemokratek funtsezko hiru oinarri hauek izan zituzten hasiera batean:

- a. Nazionalizazioak bultzatzeko funtsezko politika bat, sektore estrategikoetan, interes orokorreko zerbitzuetan, etab.
- b. Politika ekonomiko esku-hartzailea. Ildo keynesiar edo esku-hartzaile ezberdinen oinarritzko kontzeptuak bereganatu zituzten segituan sozialdemokratek.
- c. Bizitza ekonomikoan sindikatuek duten presentzia indartzea, gizarte- eta ekonomia-elkarritzetan, etab.

Nazionalizazioen politika oso garatua izan zen Europako iparraldeko zenbait herritan, Erresuma Batuan, etab.

Baina 70eko hamarkadatik aurrera enpresaren kudeaketa publikoa krisialdian sartu zen. Horren ondorioz, nabaria izan zen alderdi sozialdemokraten politika ekonomikoen aldaketa. Alderdi horiek nazionalizazioen aldeko politikak baztertu zituzten, Europako ia-ia herrialde guztietan. Aldaketa hori behin betikoa bihurtu zen Ekialdeko herrialde komunisten ekonomiaren porrotaren ondorioz alde batetik eta, bestetik, Frantziako «ezkerraren egitarau bateratuak» Mitterrand-en gobernua- rekin izan zuen beste porrotagatik ere.

Hortik aurrera, Mendebaldeko herrialdeetako gobernuetan egon diren alderdi sozialdemokraten politika ekonomikoak keynesiarrak bihurtu ziren batez ere. Baina, 90eko hamarkadan, neoliberalismoaren arrakastaren ondorioz ere, keynesianismoa bera ere jarri zuten zalantzan alderdi sozialdemokratek. Horren ondorioz, hurrengo urteetatik aurrera, gero eta zailagoa bihurtu zen alderdi sozialdemokraten berezko politika ekonomikoa identifikatzea, aginte publikoan egon diren eskuin eta ezkerreko alderdien politika ekonomikoak oso antzekoak izan direlako Mendebaldeko herrialde gehienetan.

2.8. POLITIKA EKONOMIKO INDUSTRIALISTAK

Norabide ideologiko ezberdinetako ildoek herrialdeko industria-jarduera babestu eta sustatzearen aldeko politika ekonomikoak babestu dituzte. Hauen ustez, ekonomia-garapenerako funtsezko oinarria baita industria-jarduera.

Politika mota horiek honako ezaugarri komun hauek dituzte:

- a. Zerbitzu- edo finantza-sektoreen aurrean, industriaren pisua babestea.
- b. Eskaintza-politikak sustatzea eskaera-politikak baino gehiago¹⁷.
- c. Politika ekonomiko monetaristen aurkako joera.
- d. Finantza-sektoreak ekonomian duen pisu handiegia zalantzan jartzea.
- e. Azpiegituretan, komunikazioetan edo ikerkuntzan egindako inbertsio publikoak sustatzeko politikak babestea.

Politika industrialistek arrakasta handia izan dute hainbat ildo ideologikotan, esku-hartzaile, zentrista, mutualista edota Estatu Batuetako Reagan lehendakariaren eskaintza-politiketan ere.

Politika industrialista hauei behin baino gehiagotan kritikatu zaie, bereziki, aduanen tarifen politika. Zehazki, garapen-bidean dauden herrialdeetan bertako industria babestu eta sustatzeko asmoz sustatutako politikak. Alde batetik, kontsumitzaileentzat nabarmen kaltegarriak direlako horren ondorioz inposatzen diren salneurri-politikak. Bestaldetik, politika horiek errazten dutelako bertako enpresen arteko kartelak edo oligopolioak sortzea. Egoera hauetan, askotan, «anti-trust» politika eragileak proposatu dituzte aditu batzuek eta, beste batzuek, alderantziz, politika protekzionista bera jarri behar dela zalantzan uste dute¹⁸.

Merkatu librearen aldekoek azpimarratu dute ere, beraien iritzian, ekonomia-garapenerako faktorerik garrantzitsuena kapitalaren metaketa dela. Eta politika protekzionisten ondorio nabaria dela, hain zuzen, kapital-metaketa hori zailagoa egitea, kanpoko inbertsioak oztopatuz.

Politika ekonomiko protekzionistak zein puntutaraino diren kaltegarriak ala ez, merkatu librearekin alderaturik, luze eztabaidatu dute adituek. Oro har, protekzionismoaren epe luzeko eragin kaltegarriak onartzen dira, baina gero eta argiago dago merkatu librearen aldeko ohiko argudioek hutsune nabariak dituztela arlo zehatz batzuetan (Acocella, 2000):

- Jaio berri diren industriak babesteko orduan.
- Eskulan merke eta gizarte dumping-aren aurkako babesa, batez ere epe laburrera.
- Langabeziaren aurkako politika batzuetan.

17. Zehazki, Reagan lehendakariaren garaietako eskaintza-politikak aztertzeko, ik. Craig Roberts, 1984.

18. Ik., adibidez, Adams eta Brock alde batetik, eta Von Mises, bestetik.

2.9. POLITIKA KORPORATIBISTAK

«Korporatibista» hitzak esanahi ezberdinak izan ditu politika ekonomikoaren esparruan.

Geure kasuan, Mendebaldeko zenbait gobernuen politika ekonomiko batzuk izendatzeko asmoz erabili nahi dugu «korporatibista» hitza. Politika ekonomiko hauen arabera, interes orokorrak babestu gabe, korporazio pribatu erraldoien interesak babesteko joera izan dute gobernu batzuek.

Politika ekonomikoen azterketa «instituzionalisten» barne, gero eta interes handiagoa du arazo honek.

Arazo hau, alde batetik oso lotuta dago kudeaketa publikoaren zentzu eta helburuekin.

Ildo ideologiko ezberdinetan, kudeaketa publikoaren eraginkortasuna izan da batez ere eztabaidan egon den gaia. Ez horrenbeste erakunde publikoen jardueraren benetako helburuak.

Egiaz, Estatuaren eta gizarte zibilaren arteko betiko dialektikan, edo jabetza publikoaren eta pribatuaren artekoan, haxe izan da politika ekonomikoaren ildo ortodoxoen betidaniko abiapuntua: kudeaketa publikoa, oro har, interes orokorrak bultzaturiko esparrua da, eta kudeaketa pribatuak interes pribatuek bultzatutakoak.

Betidanik onartu da hori ez dela gertatzen diktaduretan (interes pribatuen arabera gestio politikoa oso nabaria delako) baina —gehienetan— ez da zalan-tzan jarri sistema demokratikoetan ez dela horrelakorik gertatzen.

Baina, behin baino gehiagotan, zeharo ezberdina da errealitatea. Sistema demokratikoak ez dira —eta ezin dira izan— demokrazia zuzenean oinarritutako gizarteak. Argi dago demokrazia guztietan herriaren nahiak baldintzatuta dagoela politika ekonomikoa. Baina egia da ere interes-talde handiek —eta, bereziki, korporazio handiek— duten benetako indar politikoa kontuan hartu behar dela nahitaez. Alderdien eta hauteskunde-kanpainen finantziazioaren bitartez, bankuen edo komunikabideen kontrolaren bidez, nabaria da korporazio handiek politika ekonomikoak baldintzatzeko duten gaitasuna.

Hori dela eta, Mendebaldeko zenbait estatu demokratikotan gutxienez, honelako zerbait azpimarratu da: interes orokorren arabera baino gehiago, korporazio handien interesen arabera orientatu direla politika ekonomiko batzuk. Edo, gutxienez, interes horiek baldintzatuak izan dira.

Egitura demokratikoen barne-dinamikaren ondorioz, arazo hori gero eta handiagoa da dagokion esparru politikoaren neurriaren arabera. Horren ondorioz, gero eta zailagoa bihurtzen da politika ekonomikoen benetako zaintza demokratikoa.

Zehatz-mehatz, politika ekonomiko korporatibistek ildo hauetan dute eragina batez ere:

- Oligopolioen aldeko arautze-politiketan.
- Korporazio handien interesak babesteko joera nabariak dituzten inbertsio publikoen politikan, kanpo-merkataritzan, etab.
- «Militar-industrialak» diren multzoen interesek baldintzatutako defentsa-politiketan.
- Banku-sektorearen oligopolio-izaera babesteko banku-politiketan.
- Enpresa handien interesak bereziki babesten dituzten industria-politiketan.

Horrelako politika ekonomikoak, batez ere, 20ko eta 30eko hamarkadetako gobernu faxistei egotzi zaizkie, baina baita gaur eguneko zenbait estatu handiri (AEB, Errusia, etab.) ere.

2.10. SISTEMA AMERIKARRA

«Politika ekonomiko amerikarra» izendatu da betidanik AEBn indar handia izan zuen ekonomia-eskola. Neurri handi batean, eskola horren politika ekonomikoa ildo esku-hartzaileen barne koka daiteke.

Eskola hori nagusia izan zen AEBren historiaren parte handi batean. Amerikako zenbait adituren ustez, «eskola britainiarra»ren aurkakoa izango litzateke eskola hau, eskola britainiarraren oinarriak *laissez faire* eta merkantilismoa izanik (Adam Smith).

Hauxe da, ziur asko, AEBn nagusitu zen politika ekonomikoa bertako Gerra Zibiletik Bigarren Mundu Gerraraino. Merkantilismoa ordezkatu zuen eta 40ko hamarkadatik aurrera, keynesianismoak ordezkaturik izan zen, neurri handi batean.

Hauk izan daitezke politika ekonomiko honen oinarriak:

1. Industria-garapenaren sustapen aktiboa.

Aduanetako tarifa selektibo eta subentzioen bitartez, eta merkataritza librearen aurka, batez ere industria berriak babesteko asmoz¹⁹.

19. Sistema Amerikarrak protekzionismoa babesteko zuen joeraz, hauxe da McKinley lehendakariak esan zuena:

[They say] if you had not had the Protective Tariff things would be a little cheaper. Well, whether a thing is cheap or dear depends upon what we can earn by our daily labor. Free trade cheapens the product by cheapening the producer. Protection cheapens the product by elevating the producer. Under free trade the trader is the master and the producer the slave. Protection is but the law of nature, the law of self-preservation, of self-development, of securing the highest and best destiny of the race of man (William McKinley speech, October 4, 1892 in Boston, MA William McKinley Papers (Library of Congress)).

2. Azpiegitura fisikoa sortzea.

Produktibitatean funtsezko hobekuntzak sortzeko asmoz egindako inbertsio publikoak (batez ere garraioetan) sustatzen ziren. Horrela, merkataritza sustatu eta industria garatu nahi zen. AEBn, adibidez, arrakasta handikoa izan zen alde horretatik ozeano biak lotzeko asmoz eraiki zen trenbide-sarea. Ikuspegi estrategiko, politiko eta militarren aldetik, trenbide-sare hori garrantzi handikotzat jotzen dute Sistema Amerikarraren aldekoek ordu arteko Sistema Britainiarren funtsezko oinarriari aurre egiteko: itsas garraioari, neurri handi batean britainiarren esku zegoena.

3. Banku nazionala.

Funtsezkotzat hartzen zen ildo honetan ekoizleak diren enpresen sorrera eta hazkundera sustatzeko politikak dituen banku nazionala sortzea. Garrantzi handikoa da kontuan hartzea banku nazional honek ez duela inolako harremanik gaur eguneko Mendebaldeko herrialdeetako banku zentralekin, zeinak diru-politikaz baino ez baitira arduratzen, industria-politika argi eta garbi gobernuen esku utzita.

4. Hezkuntza eta zientziaren garapena sustatzea.

Hezkuntza eta zientziaren garapena sustatzeko asmoz, erakunde publikoen finantziazioa bultzatu zen. Aldi berean, eskola publikoak ugartu eta indartu ziren, baita aurrerakuntza zientifikorako diru-laguntzak ere.

5. Populismoa.

American System delakoak argi eta garbi arbuiazen zuen *British System* delakoaren izaera oligarkikoa. Haien ustez, egitura produktiboaren garapen harmonikoa sustatu behar zen. Baita enpresarien eta langileen arteko eta industriaren eta nekazaritzaren arteko harreman harmonikoak ere.

Arrakasta handia izan zuen eskola honek AEBn ekonomia-autonomia eta auto-hornikuntza sustatzeko orduan eta, neurri handi batean, AEB mundu mailako ekonomian lehenengo mailara eramateko orduan ere.

[It is said] that protection is immoral... Why, if protection builds up and elevates 63,000,000 [the U.S. population] of people, the influence of those 63,000,000 of people elevates the rest of the world. We cannot take a step in the pathway of progress without benefitting mankind everywhere. Well, they say, 'Buy where you can buy the cheapest'... Of course, that applies to labor as to everything else. Let me give you a maxim that is a thousand times better than that, and it is the protection maxim: 'Buy where you can pay the easiest.' And that spot of earth is where labor wins its highest rewards (William McKinley speech, October 4, 1892 in Boston, MA William McKinley Papers (Library of Congress)).

Eskola honen babesleen ustez, honen aurkako eskola britainiarra oligarkikoa, antipopularra eta langileen interesen aurkakoa zen²⁰.

Sistema Amerikarraren politika ekonomikoen aplikazioa indarrean egon zen bitartean, munduko ekonomiarik handiena bihurtu zen AEB, bizi-maila handienarekin.

Batzuen ustez, gobernuek fiduziazko papera jaulkitzearen politika ere Sistema Amerikarrarekin lotu daiteke. Banku handiek politika horren aurkako jarrera hartu zuten, Sistema Britainiarraren ohikoa zen urre-patroia sistema babestuz.

Hainbat egilek uste dute F. D. Roosevelt-en *New Deal* delakoa Sistema Amerikarraren berpizkunde bat izan zela, Depresio Handiaren aurreko erreakzio gisa.

Bigarren Mundu Gerraren ostean, AEBk mundu osoan eskuratu zuen nagusitasun politiko eta ekonomikoak nabarmen erraztu zuen merkatu librearen aldeko ildoek Sistema Amerikarra ordezkatzeari.

Behin baino gehiagotan esan da, neurri handi batean, Japoniaren garapen ekonomikoak ere Sistema Amerikarraren norabideei jarraitu diela (eta Txinan, Mao-ren heriotzaren ostean Deng Xiaoping-en politikak ere, neurri batean).

2.11. POLITIKA EKONOMIKO MUTUALISTA

Nahiz eta izen hori beti ez erabili, bi ildo hauek nabari daitezke politika ekonomiko mutualisten barne:

- Lehenengoa, kooperatibismo eta gizarte-ekonomiaren enpresa-mugimenduen inguruan sortua. Enpresaren erreforman zentratutako izaera du eta kutsu ideologiko-politikorik gabekoa.
- Bigarrena, «mutualismo anarkista» delakoan, Pierre-Joseph Proudhonengan du jatorria. Gaur egun, batez ere, Estatu Batuetan jarraitzen du indarrean, Kevin Carson ekonomistaren inguruan.

Egiaz, politika ekonomiko mutualistak ez du izan garapen handirik, honako bi arrazoi hauengatik:

20. Sistema Amerikarraren eta Sistema Britainiarraren arteko aldeez, haxe esan zuen Carey-k:

Two systems are before the world: ...One looks to increasing the necessity of commerce; the other to increasing the power to maintain it. One looks to underworking the Hindoo, and sinking the rest of the world to his level; the other to raising the standard of man throughout the world to our level. One looks to pauperism, ignorance, depopulation, and barbarism; the other to increasing wealth, comfort, intelligence, combination of action, and civilization. One looks towards universal war; the other towards universal peace. One is the English system; the other we may be proud to call the American system, for it is the only one ever devised the tendency of which was that of *elevating* while *equalizing* the condition of man throughout the world (*The Harmony of Interests*, Henry C. Carey).

- a. Alde batetik, mutualismo anarkistak, Estatuaren aurkako zama ideologiko handiaz, ez du politika publikoen esparrua sakonki aztertu ezta horren inguruko proposamenik aurkeztu ere, Estatuaren zereginak izanik, ez baitira beraientzat funtsezko intereseko azterketa-esparruak²¹.
- b. Bestaldetik, mutualismo «enpresariala», batez ere, kooperatibismo eta gizarte-ekonomiaren sustapenaren eta enpresa-garapenaren esparruan kokatu da batez ere. Esparru honetan ez da egon, salbuespenak salbu, horretarako komenigarriak diren politika publikoen azterketa sistematikoa. Kooperatibak, mutualitateak etab. arautzeko eta sustatzeko politika zehatzetatik aparte, oso zaila da arlo honetako adituen artean proposamen zabalagoak, orokorragoak, egiten dituen adituren bat aurkitzea.

Edonola ere, esan dezakegu ildo bi hauetan, politika ekonomiko mutualistaren oinarrizko estrategiak edo proposamenak hauek izan daitezkeela:

- a. Oinarri instituzional mutualista sortu eta indartu behar da gizarte zibilaren barne.
- b. Oinarri instituzional mutualista hori gero eta gehiago sustatu behar da, eta lehentasuna eman behar zaio Estatuaren eta gizarte zibilaren beste erakundeen aurrean²².
- c. Enpresen gastuen kanporatze desorekatua —Estatuak sustatua— negatiboki balioesten da. Kooperatibek eta mutualitateek garrantzi handia ematen diote kanporatze horien eragina gizarteak eta erakunde publikoek onartzeari. Eta, onarpen horren ondorioz, kooperatiba eta gizarte-ekonomiarentzat desoreka horiek nolabait konpentsatzeko asmoz, indarrean jarri beharko lirake kooperatiba eta gizarte-ekonomiaren aldeko zerga-arau bereziak edo subentzioak.
- d. Oro har, baikorki balioesten da zerbitzu publikoen kudeaketa mutualista.

Alderantziz, mugimendu mutualista bien arteko ezberdintasun nabariena hau da: mutualismo anarkistak duen Estatuaren aurkako joera nabaria. Ildo horretan, hauek izango lirake politika ekonomikoaren gakoak:

- Estatuak ekonomian duen pisua gero eta gehiago murriztea.
- Zerbitzu publikoen kudeaketa, gero eta gehiago, erakunde pribatuen esku uztea (eta, batez ere, irabazi-asmorik gabeko erakundearen esku).
- Borondatezko merkataritza librea.

21. Ik. Carson, 2007. Ekonomista hau, edonola ere, ekonomia politikoaren betiko esparruan geratzen da eta gaur eguneko egitura ekonomikoaren azterketan, politika ekonomikorako interesgarriak izan daitezkeen proposamen zehatzak aztertu eta landu gabe.

22. AEBko mutualismoaren ikuspegitik, mutualistak diren antolaketa-egitura berriek Estatua apurka-apurka ordezkatuko dute, «until it is entirely abolished» (Carson, 2007: 313).

- Merkataritza-arloko bitartekaritza murriztea.
- Diruaren jaulkipenaren monopolioa desagerraraztea (jaulkipen librea baimenduz, borondatezko elkarteen bitartez).
- Kontsumitzaileen elkarteak sortu eta indartzea.
- Kreditua demokratizatzeko asmoz, finantza-arloko lehia librea sustatzea, kooperatiben eta mutualitateen kreditua indartuz.
- Lurrerako helbideratze askea, erabiltzen dituztenen alde edo produktiboak bihurtzen dituztenen alde.
- Patenteak desagerraraztea.

Labur esanda, ildo hauen ustez, Estatuaren pisua gero eta gehiago murrizteak, berez, gizarte-jardueren gero eta gehiagoko mutualizazioa ekarriko luke.

3. Politika fiskala

3.1. POLITIKA FISKALAREN FUNTSEZKO HELBURUAK

Alde batetik, politika fiskalaren helburua, jakina, erakunde publikoek behar dituzten baliabideak eskuratzea da. Bestetik, eta azken hau da gehien interesatzen zaiguna, ekonomian eragina izatea da ere politika fiskalaren beste helburua, gastu publiko eta sarrera publikoen (batez ere, zergak) bitartez²³. Politika fiskala, beraz, gobernuaren aurrekontuarekin loturiko estrategia eta neurriekin lotzen da.

XX. mendeko 30eko hamarkadatik aurrera bultzakada handia izan zuen politika fiskalak, eskaera-politika berrien ondorioz.

Gehienetan, eskaera agregatuan eta ekonomia-jardueraren mailan eragiteko, eta baliabideen esleipenean eta errentaren banaketan eragiteko, helburu hauek kokatzen dira politika fiskalaren esku:

- Langabeziarik eza.
- Eskari agregatuaren kontrola, zergen bidez, ekonomia-jardueraren mailaren bidez eta gastu publikoaren bidez.
- Ekonomia-hazkuntza piztea.
- Defizitak edo superabitak sustatu ala zaintzea.
- Baliabideen esleipenean eragina izatea.
- Errentaren banaketan eragina izatea.

Askotan, eta batez ere 30eko hamarkadatik aurrera, azpimarratu da defizit publikoa ez dela nahitaez aldagai ezkorra izan behar. Ekonomia-atzeraldietan, gastu publikoa handitzea komeni ohi da, ekonomia pizteko, nahiz eta defizita sortu edo handitu.

Kontuan hartu behar diren kontzeptu batzuk (Cuadrado Roura, 2006)

Eskaera pizteko tresna gisa politika fiskala kudeatzeko orduan, honako alderdi hauek hartu behar dira kontuan:

23. Zentzu laburrean, «politika fiskala» aipatzen denean, gehienetan, zergak kudeatzeko politika adierazi nahi da, besterik ez.

• ERAGIN BIDERKATZAILEA

Kanpotik eragindako kontsumoaren handitze baten ondorioz ekonomia-sistema batean sortzen den eskaera, inbertsio edo gastu publikoaren handitze osoa ez da kanpoko handitze horren baliokidea, horren biderkatzailea baizik. Zergatik? Hauxe da eragin horren arrazoiak: ekonomia-eragile bakoitzaren kontsumorako gaitasuna handitzearen ondorioz, kontsumo-handitze horren bidez hurrengo ekonomia-eragile berriengan sortzen den eskaera handitzea.

• KONTSUMORAKO JOERA MARJINALA

Eskaera pizteko politika fiskalaren neurriek oso kontuan hartu behar dute ekonomia-eragileen kontsumorako joera marjinala. Zehazki, kasu bakoitzean errentaren handitzeaz aprobetxatzen diren ekonomia-eragileen kontsumorako joera hori.

Kontsumorako joera marjinalak hauxe neurtzen du: zenbat handitzen den pertsona edo ekonomia-eragile baten kontsumoa, bere errenta erabilgarriaren handitze marjinal baten ondorioz.

Politika fiskalaren helburua —adibidez, zergak txikiagotuz— eskaera agregatua handitzea bada, batez ere kontsumorako joera marjinal handia duten taldeen bitartez egin beharko da.

Keynes-en ustez, kontsumorako joera marjinala konstantea da. Hala ere, errealitateak erakutsi du gehienetan errenta erabilgarriaren «funtzio konbexua» dela.

• ESKAINTZA AGREGATUA

Eskaintza agregatuaren kurbak hauxe adierazten du: salneurri maila bakoitzean, enpresak beraien ekoizpenak saltzeko prest dauden puntu guztiak.

Keynes-en ereduan joera positiboa du kurba horrek. Kontsumitzaileak prest badaude ekoizpen edo zerbitzuengatik gehiago ordaintzeko, gehiago ekoitziko dute enpresek, salneurriak ia-ia handitu gabe. Langabezia eta ekoizpen-gaitasunaren azpigeraketa egoera bat du oinarri eredu honek.

Hala ere, ekonomia berpiztu ahala, handitu egiten da malda hori, bertikala bihurtu arte langabeziarik gabeko egoeretan. Egoera honetan, eskaintza-politika bat baka-riki (lehengaien kostuak txikitzea, hobekuntza teknologikoak, etab.) izan daiteke gai kurba hori eskuinera aldarazteko, ekonomiaren errenta maila handitzeko.

3.2. POLITIKA FISKALEAN EZTABAIDAN DAUDEN GAI BATZUK

Politika fiskalean eztabaidan dauden gaiak, gehienetan, politika ekonomiko osoan eztabaidan daude ere:

- a. Zergen izaera progresibo, proportzional edo erregresiboa.
- b. Zerga-ezarpenaren karga enpresei edo pertsona fisikoei esleitzea.
- c. Zerga-ezarpenaren karga ondareak, errentak edo kontsumoak hartzea.
- d. Zerga-ezarpenaren karga gastu publikoa baino txikiagoa, baliokidea edo handiagoa izatea.

Luze eztabaidatu da, politika ekonomikoen barruan, zergen maila optimoari buruz. Nahiz eta eztabaida horien ondorioak argiak ez izan, ondorio zehatz batzuk partekatu dira, bai, aditu batzuen artean, zerga-tasen egitura optimoari buruz. Adibidez, honelako irizpide batzuk proposatu dira zerga-tasa optimoak zehazteko orduan (Acocella, 2000; Sadka, 1976; Seade, 1977):

1. Pizgarrien murrizketagatik, ehuneko 100 baino txikiagoak izan behar dira tasa marjinalak
2. Arrazoi politikoengatik, zerga-tasa marjinala gero eta txikiagoa izango da tasa horren arabera ordaintzen duen biztanleria gero eta handiagoa bada, tasa marjinal horrek hauteskundeetan izan dezakeen eragina garrantzi handikoa izan daitekeelako agintean dauden politikoentzat.
3. Zerga gutxiago ordaintzeko orduan trebetasun handiena duten taldeen kasuan (zergen zama alboratzeko zenbait tresna erabiliz), batez besteko tasak handiagoak eta tasa marjinalak txikiagoak izan behar dira, zergen zamari uko egiteko talde horiek duten erraztasunari aurre egiteko asmoz.
4. Produktibitate handiko taldeetan, tasa marjinalak txikiagoak izan behar dira. Bestela, talde horiek beraien produktibitatea garatzeko duten pizgarria murriztu daiteke eta, zerga-politikaren esparruan bertan ere, sarrera gehiago galtzen dira talde hauetan beste taldeetan baino.
5. Lan-eskaintzaren elastikotasuna handiagoa bada, zerga-tasa marjinala txikiagoa izango da. Hau da, tasa marjinalak txikiagoak izan behar dira lan-eskaintzaren aurkako pizgarria handiagoa bada.

Egia da ere, arlo teorikoan landutako hasierako irizpide hauek ez direla errealitatean betetzen, behin baino gehiagotan.

Horrelako irizpide operatiboetatik aparte, adituen arteko adostasuna ez da askoz urrunago ailegatzten. Hortik aurrera, ideologia edo politika ekonomiko ezberdinen ildo bakoitzak bere irizpide propioak landu ohi ditu zerga-tasak zehazteko orduan. Gainera, jakina, ideologietatik aparte, askotan, garrantzi handiagokoa da herrialde bakoitzaren errealitate ekonomiko eta politikoa.

Oro har, hauxe esan da: zerga-sistema optimoak gizartearen ongizatea maximizatzen du, bai efizientziaren aldetik, bai eta ekitatearen aldetik ere.

Politika fiskalak, jakina, leku funtsezko bat du errentak birbanatzeko politiken barne, subentzio eta prestazio publikoekin batera. Ekonomiaren eraginkortasun eta efizientziaren aldetik egin daitezkeen azterketak antzekoak dira hiru kasuetan. Ezberdintasunak, batez ere, erakunde publikoek tresna horiek erabiltzeko orduan duten parte-hartzean azaltzen dira. Adibidez, zerga-politikaren egitura legez aldatu ohi da eta, beraz, egonkortasun handikoa da. Prestazio publikoen kudeaketan eragin handia dute, transferentzien politiketatik aparte, kudeaketa horren eraginkortasunak eta efizientziak, kudeaketa hori eragile publiko edo pribatuen esku uzteak, etab.

Jakina, zerga-sistema erabiltzen badugu errenta birbanatzeko, nahitaez, nolabaiteko distortsioak sortzen dira lan-eskaintzan edo aurrezkian.

Hori bai, eraginkortasun/produktibitate ikuspegi huts batetik, norbanakoen aukeren berdintasuna izan daiteke politika fiskalaren helburu oso argia. Hortik aurrera, helburu ekonomikoak baino gehiago, helburu sozialak dira politika fiskalaren birbanaketa eta berdintasun-ildoak justifikatzen dituztenak. Birbanaketaren eraginak ekonomiaren eraginkortasunean eztabaidagarriak izan dira adituen artean. Behin baino gehiagotan azpimarratu da birbanaketaren gizarte-eraginak eta eragin psikologiko baikorrak eraginkortasunaren aldetik ere hartu behar direla kontuan.

Errenta-zergetatik aparte, birbanaketa-politikak kudeatzeko orduan, zeharkako zergak (BEZa batez ere) erabil daitezke, ondasun ezberdinei tasa ezberdinak ezarritz. Kasu honetan ere, jakina, ekonomiaren eraginkortasuna alde batetik eta birbanaketa-politikak bestetik hartu behar dira kontuan.

Oro har, azterketa enpirikoetatik ez da ondorio argirik atera estatuen birbanaketa-politikak goitik behera zalantzan jartzeko Ekonomiaren eraginkortasunaren aldetik (Acocella, 2000). Beraz, eztabaidagarriak izaten jarraituko dute ildo ezberdinetatik arlo honetan datozen irizpideek.

Zerga-politikak

Oro har, hiru arlo hauetan koka daitezke zerga zehatz bakoitzean jarraitutako politikak:

- Maila finkoa duten zerga-politikak (teoria mailan, zerga bidez lortzen diren baliabideak ez dira lotzen biztanleen jarduerarekin).
- Zerga-politika proportzionalak (zerga-tasak handitzeak errentan duen eragina negatiboa da beti).
- Zerga-politika progresiboak (zergen bidez biltzen diren baliabideak biztanleen errenten funtzio hazkorrean daude) (Acocella, 2000: 333-335).

Zerga-sistema osoa kontuan harturik, zerga bidez lortzen den baliabide kopurua —teoria mailan— finkoa izan daiteke, ekonomiaren errenten arabera proportzionala edo ekonomiaren errenten arabera progresiboa.

Adituek sakon aztertu dute hiru aukera hauen eragina politika ekonomikoan eta, zehazki, errentan eta enpleguan²⁴.

3.3. POLITIKA FISKALERAKO TRESNAK

Ikusi dugunez, hauek dira politika fiskalak erabiltzen dituen oinarritzko tresnak:

- Gastu publikoaren aldaketa.
- Zergen aldaketa.

Ekonomiaren atzeraldi krisialdi batean, gehienetan, eragin handiagoa du eskaeran gastu publikoa handitzeak zergak gutxitzeak baino (zergak gutxitze horren onuradunak diren pertsonen kontsumorako joera marjinalaren arabera).

Hala ere, zergen jaitsiera gauzatzeko errazagoa da, eta bizkorragoa (eta irudi publikoaren aurrean eragin handiagokoa).

Gastu publikoa handitzeak, alderantziz, kontu handiz eta eraginkortasunez kudeatu behar da, gastu-handitze horren bizkortasuna ziurtatzeko, eta egindako gastu edo inbertsioaren epe ertain eta epe luzeko onura, eta eskaintza agregatuarekiko eragina zaindu eta ziurtatzeko.

Gastu publikoaren aldaketa

Zikloen aurkako politiketan, nahitaezkoa da, hasteko, gastu publikoaren aldaketa zertan gauzatu behar den: ohiko gastuetan edo inbertsioetan.

Ekonomiarako eraginak, jakina, askoz onuragarriagoak izango dira krisiari aurre egiteko orduan azpiegituren inbertsioak aurreratzen badira, ohiko gastuen

24. Behin eta berriz eztabaidatu da zein puntutaraino dituen eragin ezkorrak zergen zamak ekonomia-eragileen pizgarrietan, lanerako gogoan, inbertitzeko joeran, eta, oro har, epe luzeko ekonomia-hazkuntzan. Aditu asko azaldu dira gehiegizko zergen zamaren aurka, hazkuntzaren aldetik duen eragin ezkorragatik. Adibidez:

In his research into the causes of growth differences between OECD economies the American economist James Gwartney showed that there was a direct correlation between economic growth and tax burden. The higher the level of taxation, the lower the growth rate. The explanation for this phenomenon is as logical as it is simple. The higher the tax level, the lower the incentive for people to make a productive contribution to society. The higher the fiscal burden, the more resources flow from the productive sector to the ever more inefficient government apparatus (De Vlieghere, 2005).

Hau dena, jakina, gehiegikeria hutsa da hain modu orokorrean azalduz gero. Ildo anarkistatik kanpo, inork ez du zalantzan jartzen hazkuntza eta ekonomia-garapenerako nahitaezkoa dela Estatuaren nolabaiteko jarduera eta esku-hartzea. Eta, horretarako, nahitaezkoak dira zergak, jakina.

handitze hutsaren orde. Batez ere, inbertsioak aurreratzeak, printzipioz, ez dakarrelako epe luzerako gastuak handitzea, errazagoa egiten duelako krisialdia gainditu eta gero inbertsio kopurua murriztea. Egia da ere teoria mailan azaltzeko erraza den estrategia hau gure herrialdeen errealitatean ez dela gauzatzeko horren erraza. Beharrezkoak edo onuragarriak diren inbertsioen kontzeptua oso aldakorra baita momentu batetik bestera eta oso loturik dago ekonomiaren garapen-fase bakoitzarekin. Beraz, ez da horren erraza beharrezkoak edo onuragarriak diren inbertsio publikoak aurreratzea eta arrisku handiak daude beharrezkoak ez diren —eta, beharbada, erabiliko ez diren— inbertsioak egiteko.

Alderantziz, zabalkunde-fase batean ezartzen den politika fiskal murriztailea eraginkorragoa izango da ohiko gastuak jaisten badira, azpiegituren inbertsioak jaisten badira baino.

Bestaldetik, jakina, egin beharreko inbertsio zehatzek eskaera agregatuan izan behar duten eragina hartu behar da kontuan nahitaez. Ez genuke ezer konponduko, inbertsio publikoak batez ere atzerriko enpresa eta langileen bidez gauzatu beharko balira²⁵. Eta kontuan hartu behar da, orobat, kontsumorako joera marjinal egokia duten enpresa edo familiengan eragin behar dutela batez ere gastu horiek.

Zergen aldaketa

Printzipioz, politika fiskal keynesiarren arabera, ekonomiaren atzeraldi batean, zergak jaisteak kontsumoa handituko du zerga horiek ordaintzen zituzten pertsona edo enpresen aldetik. Kontsumo-handitze horren ondorioz, ekonomia berpizteko lagungarria izango da zergak murrizteko asmoz hartutako neurri hori.

Baina hau ez da beti horrela gertatzen²⁶, edo —batzuetan— neurri batean bakarrik gertatzen da. Zergen aldaketaren eragina jasotzen dutenen kontsumorako joera marjinala hartu behar da kontuan ere.

Ekonomia-krisi baten ondorioz sortu ohi den beldur-egoeran gerta daiteke ere zergak gutxitzeko hartutako neurriak, kontsumoa handitu gabe, aurrezkoa handitzea (edo familien zorpetze maila jaiste).

25. Alde horretatik, garrantzi handikoa da zerga-politika ezartzeko gaitasuna duen erakunde publikoaren lurralde-esparrua. AEBn edo Europar Batasunean, adibidez, interes handikoa izan daiteke inbertsio-politika hedatzailea martxan jartzea eskaera agregatua handitzeko asmoz, aukera handiak daudelako egindako inbertsioek sortutako eskaera AEBn edo Europan bertan igartzeko. Ez da gauza bera gertatzen nazioarteko merkataritza-harreman handiak dituzten Europako estatuetan edo, are gutxiago, estatu horien barneko erregioetan. Kasu hauetan, esparru politikoa gero eta txikiagoa izanik, eta kanpo-merkataritzak gero eta pisu handiagoa izanik, aukera handiak daude herrialdean bertan egindako inbertsioen onurak, batez ere, beste herrialdeetan eragiteko.

26. Zerga-politikan keynesianismoak ezarritako oinarritzko irizpideak berraztertze, ik., adibidez, Gnos eta Rochon, 2005.

Aztertu behar da, halaber, zergen aldaketa horren helburua zein den: enpre-setan eragitea edo norbanakoengan eragitea. Helburu hori finkatzeko, zenbait aldagai hartu behar dira kontuan. Alde batetik, jakina, talde hauetako bakoitzaren kontsumorako joera marjinala aztertu beharko da, kontsumoaren bidez eskaera handitzea bada politika honen helburua. Bestaldetik, gerta daiteke ere beste helburu batzuk kontuan hartu behar izatea, ez bakarrik eskaera agregatuaren aldetik, baizik eta eskaintza sustatu edo hobetzeko politiken aldetik. Helburu horiek guztiak aztertu eta integratuz gero, zergen murrizketaren ondoriozko eragina zein taldetan igarri beharko litzatekeen zehaztuko genuke.

Eragin biderkatzailea

Gastu publiko edo zergen aldaketek ekonomian duten eragina aztertzeko orduan, hauen «eragin biderkatzaile» delakoa hartu behar da kontuan.

Eragin horren arabera, diruak, esku batetik bestera pasatzean, eskaeraren ondoz ondoko handitzeak sortzen ditu, bitarteko kontsumitzaile bakoitzaren kontsumorako joera marjinalaren arabera.

Demagun kontsumorako joera marjinala, adibidez, 0,7koa dela (hau da, irabazten denaren % 70 gastatzen dela) eta gastu publikoa 1.000 eurotan handitzen dela (edo zergak 1.000 eurotan jaisten direla).

Aldaketa horren onuradunak 300 euro aurreztuko lituzke eta 700 beste kontsumitzaileekin gastatu. Azken horiek, neurri berean, 210 euro aurreztu (700 euroren % 30) eta 490 gastatuko lituzkete beste kontsumitzaileekin. Horiek ere, 150 aurreztu eta 340 gastatuko lituzkete beste kontsumitzaileekin eta horiek 100 aurreztu eta 240 gastatu, etab. Horrela, eskaera agregatuarekiko eragina ez da 1.000 eurokoa zehatz-mehatz, baizik eta $1.000 + 700 + 490 + 340 + 240 + \dots$

Hedapen fiskala finantzatzeko bideak

Bide batzuk daude gastu publikoa finantzatzeko:

- Zergak.
- Diru-jaulkipena.
- Zor publikoaren jaulkipena.
- Ondasun publikoak saltzea (orubeak, enpresa publikoen partaidetzak...).
- Metaturiko erreserba fiskalak kontsumitzea.

Zergak handitu edo aktiboak saltzen baditugu, jaitsi edo desagertu egiten da defizita, jakina.

Monetaren jaulkipenak, ekonomiaren hazkundearen gainetik egiten bada, inflazioa sortzeko eragin zuzenak ditu. Hori dela eta, oso jarrera murriztaileak hartu ohi dituzte gobernuek eta banku zentralak baliabide honekin.

Monetaren jaulkipenaren handitzearen ondorio ezkorrengatik eta zergen aldaketen zailtasunengatik, askotan, zor publikoaren bidez finantzatu egiten da defizit fiskala (epe motzera zein epe luzera, edo betirako zorraren bitartez).

Zor publikoak, jakina, interesak sortzen ditu, eta horiei egin behar die aurre Estatuak hortik aurrera. Oro har, ziurtasun handiko aktibotzat hartzen da zor publikoa. Hala ere, estatuak ere beren konpromisoei aurre egiteko zailtasunak dituzte batzuetan eta, zenbaitetan, ordainketak eteten dituzte edo zorrari aurre egiteari uko egiten diote.

Monetaren jaulkipenak edo zor publikoaren bitartez finantzatzen den defizitak, jakina, moneta nazionalaren balioa jaisteko joera dute, Estatuak onartzen duen ordaintzeko konpromiso multzoa handitzen baitute.

Bestaldetik, superabit fiskala egonez gero, hauek izan daitezke irtenbideak:

- Aurreko urteetako zor publikoa amortiza daiteke.
- Aurrez daiteke geroko urteetako beharrei begira.
- Moneta berberean izendaturiko baloreetan inbertitu (erreserba fiskal moduan gordetzeko).

3.4. INFLAZIOA ZERGA GISA

Behin baino gehiagotan, moneta-inflazioari «lapurreta-zerga» (*stealth taxation*) edo «legerik gabeko zerga» deitu izan zaio.

Hau da, neurri batean, indarrean dauden zergak lege baten bidez aldatu gabe, familia eta enpresen baliabideak eskuratzeko asmoz gobernuaren tresna erraz bat izan daiteke.

Nola egiten da hau errealitatean?

Hasteko, jakina, dirua jaulkitzeko gaitasuna duten herriek baizik ez dute tresna hau erabiltzeko gaitasuna.

Inflazioa, zenbaitetan, eskaintzan gertatutako aldaketen ondorioz sortzen da, kostuak handitzen direlako, konpetentzia murrizten delako, etab. Baina, beste batzuetan, diruaren eskaintza handitzen delako sortzen da inflazioa, moneta berriaren jaulkipenaren bitartez.

Moneta berria ekonomiaren hazkundearen gainetik jaulkitzen bada, diru-sarrera berriak eskuratzen ditu gobernuak bere gastuei aurre egiteko. Baina, bestaldetik,

enpresa eta partikularren esku dagoen diruak gero eta balio gutxiago du, proportzio berean.

Ohiko zergek dituzten arau-bermeak (legalitatea, etab.) gordetzen ez dituen zerga bat izan daiteke, beraz, dirua jaulkitzea, ekonomiaren hazkundearen gainetik egiten bada.

Errealitatean, «zerga» honek eragin handiagoa du kasu batzuetan besteetan baino. Zehazki, beraien erosteko gaitasuna inflazioaren bilakaerari egokitzeko gai ez diren enpresa eta pertsonengan du eragina inflazioak batez ere.

Batzuetan, gobernuek ez badute behar beste sarrera eskuratzen zerga edo zor publikoaren bitartez, banku zentraletara jotzen dute beraien gastuak finantzatzeko, diru berriaren jaulkipenaren bidez.

Gastu publikoaren handitze honek salneurrien handitzea sortzen du. Lehenago, gastu publikoaren handitze honen eragin zuzena igartzen duten sektoreetan eta geroxeago, apurka-apurka, ekonomiaren beste sektoreetan, salerosketen bidez diru berri hau eskualdatu ahala.

Ekonomian dagoen diru kopurua handituz, moneta-unitate bakoitzaren balioa diluitu egiten du gobernauak.

Horrela, salneurrien maila igotzen zaie kontsumitzaileei eta aurrezkien balioa jaisten zaie aurrezleei.

Hala ere, «zerga» moduko eragin hau sortzeko, ekonomia-hazkundera gainditu behar du diruaren jaulkipenaren handitzeak.

Alderantziz, salneurriak jaisteko joera sortzen duten beste faktore batzuk egon daitezke. Adibidez, ekoizpenaren eraginkortasuna handitzen duen garapen teknologikoa. Salneurriak murrizten dituzten beste faktore batzuk dauden neurrian, sortzen den «zerga» moduko eragina inflazioaren handitzearen portzentajea baino handiagoa izango da, ziur asko.

Zeharkako beste eragin bat du inflazioak aurrekontu publikoan: zor publikoaren balio erreala jaistea. Gehienetan, hartzekodun baino gehiago zordunak dira gobernauak. Beraz, hauxe da gobernuarentzat onuragarria den inflazioaren beste ondorio bat: gastuari aurre egiteko baliabide gehiago eskuratzetik aparte, zor publikoaren karga proportzionalki jaistea.

Azkenik, inflazioa bera baino zerga-bilketaren handitze handiagoa sortzen du inflazioak, zerga-arauen gehikortasun edo progresibitatearen ondorioz. Zerga proporzional batean, inflazioaren arabera handitzen da zerga-bilketa. Zerga progresibo batean, ezarritako tasak handitzen direnez, inflazioaren gainetik handitzen da zerga-bilketa eta, beraz, zeharkako eragin baikorrak lortuko dira erakunde publikoen sarreretan.

Horren guztiaren ondorioz, zorpetze maila handia duen gobernu batek inflazioaren aldeko neurriak erabili ahal ditu, zorra / zergen sarrerak ratioa jaisteko asmoz.

Bestaldetik, jakina, horrelako tresnak erabiltzea zailagoa —edo garestiagoa— egiten zaio gobernuari zor publiko berria jaulkitzea baino; inflazioa aurreikusten den herrietan, zor publikoen geroko jaulkipenak ez dira horren erakarriak.

Askotan, billeteak inprimatu edo mailegu berriak zorpetzen dituzte gobernuek edo banku zentralek ekonomia-egoera okertzen denean.

Neurri moderatu batean egiten bada onargarria izanik, oso tresna arriskutsuak dira hauek krisialdi sakonetan edo depresioetan.

Horrelako egoeretan, gero eta zailagoa izango da zor publikoa jaulkitzea eta gero eta handiagoak moneta berria jaulkitzeko tentazioak, gastu publikoari aurre egiteko asmoz.

Oso gogorra da, horrelako egoeretan, epe motzeko beharrei aurre egitea diru berria inprimatzeko tentazioan erori gabe. Eta oso tresna arriskutsua erakunde publikoen esku, horren ondorioz errentaren banaketan sortzen diren desorekak eta bidegabekeriak handiak eta nabariak direlako.

Inflazioaren gaineko zerga

Gehienetan, errenta nominaletan ezartzen dira errentaren gaineko zergak, inflazioaren eragina kendu gabe. Beraz, zerga horiek ez dira errenta errealean bakarrik ezartzen. Inflazioak berak handitzen du zergen zama.

Horrela, inflazioa sortzen duten neurrien bidezko baliabide publikoen handitzeak, berez, zergen sarreren handitzea sortzen du. «Inflazioaren zergaren gaineko zerga» (*tax on the inflation tax*) izendatua.

Dirua, berez, inflazioak sorturiko balio-galeraren eraginpean geratzen da eta, gainera, zergen kargaren handitzearen pean (beste aktibo batzuek zergen eragina baino ez dute jasotzen).

Austriako Eskolaren ustez, beheko klasean eta klase ertainean du eragina batez ere *inflation tax* delakoak. Batzuen ustez, kontsumoaren gaineko zerga atzerakoa, erregresiboa, da.

Gastu publikoa diruaren jaulkipenaren bitartez finantzatzeak dakartzan arriskuak izan ziren banku zentralak sortzeko arrazoi bat. Gobernuengandik berjabe izanik, beraien helburuetako bat diruaren balioa gordetzea zen, monetaren hedapena kontrolatuz eta, beraz, inflazioa mugatuz.

Batez ere, epe laburreko beharren arabera gobernuek izan ditzaketen tentazioei aurre egiteko gaitasun handiagoa onartzen zaie banku zentraleri diru berriaren jaulkipena dela eta.

Gobernuarengandik berjabe izatea nahitaezkoa da horretarako, arlo honetan gobernuetan dagoen interes-gatazka kontuan harturik.

Hala ere, ekonomista batzuen ustez, huts egin dute banku zentralak diruaren egonkortasuna lortzeko helburuan.

Urre- eta zilar-patroien garaietan, ehunka urtez, handia izan zen salneurrien egonkortasuna, eta banku zentralak eta fiduziazko dirua sortu zirenetik, etengabe-ko inflazio-prozesuak gertatu dira (alderantziz, ekonomista batzuen ustez, inflazioa baino askoz arriskutsuagoa da deflazioa; behin hasiz gero, kontrolpean mantentzeko askoz zailagoa da eta haren eraginak, txikia baina egonkorra den inflazioarenak baino askoz kaltegarriagoak).

Edonola ere, jakina, baliabideak eskuratzeko orduan «inflazio-zergan» edo «diruaren jaulkipenean» oinarritzen diren gobernuen aurrekontu-estrategiek arrisku handiak dituzte epe ertainera.

Inflaziorako igurikimen arrazionalak hasiko dira banku zentralaren estrategia hori kontuan hartzen eta, beharbada, hiperinflaziorako bidea zabalduko da, Ekonomia-erantzutik guztiz kaltegarria dena (adibidez, 20ko hamarkadan Alemanian, azken urteotako Zimbawen...).

Hori dela eta, fiduziazko dirua eta maileguen bidez finantzatu gabe, ia gobernu guztiak ahalegintzen dira beste bide batzuk erabiltzen baliabideak eskuratzeko, zergak batez ere.

Inflation tax delakoaren eragin baikor eta ezkorrei buruz egon badago kontuan hartzeko beste gai bat. Zehazki, eragin horiek igartzeko orduan dauden ezberdintasunak herrialde ezberdinen artean, eta batez ere beraiei moneta nazioarte mailako patroi gisa erabiltzen den herrietan (adib.: dolarra).

Herri hauetan, inflazioaren eragina dolarrak —edo dolarretan izendaturiko aktiboak— dituzten herri guztien artean diluitzen da. Hori dela eta, sarrera publiko hauek errentagarritasun handikoak izan daitezke.

Horrelako tresna bat interes handikoa izan daiteke epe laburrera edo, batez ere, dibisa horrekin lehian ez dagoen beste dibisa bat ez dagoen bitartean. Baina egia da ere, jakina, tresna hauen gehiegizko erabilera, epe ertainera (eta, neurri batean, horrelako zerbait gertatzen ari da urte hauetan dolarrarekin) ez dela onargarria izango diru-ekarleentzat. Diru-ekarle hauek, beharbada, gero eta interes txikiagoa izango dute dibisa honetan eta beste dibisa batzuetan inbertitzen hasiko dira. Baina egia da, halaber, dolar-patroiaren aurreko beste aukeraren faltak aukera

handiak eman dizkiola AEBri arlo honetan II. Mundu Gerraren osteko hamarkadetan, batez ere euroa sortu aurretik.

3.5. POLITIKA FISKALAREN ERAGIN ETA KRITIKAK

Eragin mota ezberdinok ditu politika fiskalak:

- a. Politika fiskal murriztailea: eskaintza berpiztea, enpresen kostuak murriztuz eta enpresa eta langileen pizgarriak handituz.
- b. Politika fiskal hedatzailea: eskaera agregatua berpizteko tresna gisa, batez ere ziklo atzerakorretan, ekonomia-hazkuntza eta enplegua sustatuz edo inflaziorako arriskuak alboratuz.

Dakigunez, ekonomia keynesiarrak politika fiskal hedatzailearen babesa protagonizatu du, gastu publiko eta zergak handitzearen alde, eskaera agregatua sustatzeko tresna egokiak izanik, ekonomia-atzeraldian edo hazkunde txikiko garaietan.

Politika fiskal hau oinarritzeko arrazoirik funtsezkoena haxe da: krisialdietan, familia eta enpresen kontsumo/inbertsiorako joera nabarmen murriztu daiteke. Hori dela eta, komenigarria da horien baliabideak gobernuaren esku uztea, baliabide horiek gastu publikora bideratzeko asmoz. Horrela, baliabide horiek gastua handitzera —eta ez aurrezkira— bideratzen direla ziurtatuko da. Berez, eskaera agregatua sustatuko da, eskaintzaren eta eskaeraren arteko oreka berreskuratu eta ekonomia berpiztu.

Edonola ere, errazagoa denez gastu publikoa handitzea zergak igotzea baino, onargarritzat jotzen ditu keynesianismoak krisialdietan sor daitezkeen defizit publikoak. Teoria mailan, defizit horiek konpentsatuko lirатеke, behin ekonomia berpiztuta, behin ekonomia-hedapena berreskuratuta, politika fiskal murriztaileago baten bidez.

Alderantziz, hazkunde handiko garaietan, aurrekontuen superabita izan daiteke tresna egokia, inflazioa murrizteko asmoz, eskaintza agregatua murriztuz.

Kritika asko egin zaizkio politika fiskalari tresna antizikliko gisa eta, zehazki —ekonomia berpizteko tresna gisa— politika fiskal hedatzaileari:

1. Zergak handitzeak sortzen dituen gogogabetzeak.
Zergak handitzeak lanerako edo inbertsiorako gogogabetze nabariak sortzen ditu, ekonomiaren eraginkortasuna murriztuz.
2. Zeharkako ondorioak gastu publikoaren kudeaketaren ondorioz.
Garai hedatzaileetan gastu publikoa murrizten badugu kalte nabariak sor ditzakegu gizartean zerbitzu publikoetan, hezkuntzan, azpiegituretan, etab. egiten ditugun gastu txikiagoengatik.

3. Informazio faktorearen garrantzia.

Gobernuak, behin baino gehiagotan, okertzen dira ekonomiaren egoera eta aurreikuspenak interpretatzeko orduan. Gobernuak duten informazioa eta politika fiskalaren eraginkortasuna zuzen daude loturik.

Atzeraldien aurkako politikak ezartzen badira ziklo atzerakor baten aurrean gaudela uste delako —edo alderantziz— eta okertzen bagara aurreikuspen horretan, erabaki hauen eraginak guztiz kaltegarriak izan daitezke eta, antiziklikoak izan gabe, prozikliko bihurtu.

4. Denbora faktorearen garrantzia.

Politika fiskala aldatzeak denbora eskatzen du, ez da egiten egun batetik bestera. Bitartean, politika fiskal horren eraginkortasuna zailentzen gera daiteke, ekonomiaren baldintza objektiboak aldatu direlako.

5. Eskaera agregatuaren beste osagaien garrantzia.

Eskaera agregatuaren gainean politika fiskalak duen eraginkortasuna guztiz loturik dago eskaera horretan eragiten duten beste faktoreen bilakaerarekin (diru-politika, kontsumitzailearen konfiantza...). Beste faktore horien eragina kontuan harturik, zerga-politikaren eragina aurreikusten zen helburutik urrun gera daiteke.

6. Biderkatzailearen eragina.

Politika fiskalaren eragina oso ezberdina izango da kontsumorako joera marjinalarekin lotzen den biderkatzailearen arabera.

7. *Crowding out*.

Gastu publikoa handitzeak jarduera pribatuaren tarte murrizten du. Horrela, bilatzen diren helburuen aurkako eraginak sor daitezke.

8. Eskaintzaren krisialdiekin bat ez etortzea.

Eskaintzaren krisialdietan, eskaeran eragiteak, berez, ez du sortzen ekonomiaren berpiztea (estagflazioa).

9. Kanporatze-eragina edo lekualdatze-eragina.

Defizit publikoa handitzea zor publikoaren bitartez finantzatzen da gehienetan. Horrela, inbertsio pribatuaren finantziarioarekin lehian sartzen da eta interes-tasak handitu egiten ditu. Horrela, bilatzen den aurkako eragina sor daiteke, inbertsio pribatuaren hedapena murriztuz.

10. Eskaera murriztearen zeharkako eragina.

Politika hedatzailearen eraginak oso loturik egon daitezke hedapen fiskalaren finantziarioaz. Barne-zorrarekin edo zergen bidez finantzatzen bada, horretara bideraturiko baliabide pribatuek eskaera agregatua murriztuko dute.

Azken ondorioak, jakina, Estatuari baliabide horiek ematen dizkioten pertsona eta enpresen kontsumorako joera marjinalarekin egongo dira loturik. Bai eta baliabide horiekin Estatuak garatzen dituen gastu-politikekiko alderaketarekin.

11. Merkataritza-arloko defizita sortzea.

Gastu publikoa finantzatzeko orduan atzerrian saldutako zor publikoa erabiltzen bada, gure dibisaren balioa handituko da. Horren ondorioz, murriztuko dira esportazioak eta inportazioak handitu, eta hori ez da batere egokia ekonomiaren atzeraldietan.

12. Denborarekin bat etortzeko beharra.

Lehen esan dugun moduan, politika fiskal hedatzailea martxan jartzeko erabakia hartzen denetik ekonomiaren gaineko benetako eraginak igarri arteko denbora luzeegia izan daiteke. Bitartean, ekonomia-zikloaren egoera nabarmen alda daiteke eta, beraz, lortu nahi ziren helburuak eta oraingo egoeraren beharrak kontrajarriak izan daitezke.

13. Kontsumorako joera aztertzeko orduan okertzeko aukera.

Kontsumoa piztu nahi badugu politika fiskal hedatzaile baten bidez, aukera asko daude kontsumo edo aurrezkirako joera marjinala balioesteko orduan okertzeko. Joera hori aldatu egiten da pertsonatik pertsonara, bai eta ekonomia-egoeren arabera, igurikimenez arabera, etab.

14. Nazioartekotze maila handia duten ekonomiak.

Ekonomiaren nazioartekotzearen ondorioz, inportatzaileak diren herrietan, politika fiskal hedatzaileak, gure herriaren ekonomia berpiztu gabe, guri ekoizpen eta zerbitzuak saltzen dizkiguten herrien ekonomiak pizteko arrisku handiak daude.

Arrazoi berdinegatik, eskaera berpizteko politika fiskal hedatzaileak, gehienetan, ez dira arrakastatsuak izaten erregioen politika ekonomikoetan.

Erregioen gobernuek, gehienetan, eskaintza indartzeko politikak erabili behar dituzte, zeren esparru geografikoarengatik eskaera berpizteko beraien ahaleginek, gehienetan, ez baitute izaten eragin handirik erregioaren esparruan bertan. Eskaera agregatua piztuz, gerta daiteke, neurri handi batean, eskaera horren onuradunak atzerriko enpresak izatea, herri bakoitzaren nazioartekotze mailaren arabera.

Azkenik, «politika keynesiarrak» ezin dira interpretatu, batzuetan egin den moduan, ardurarik gabeko moduan.

Gauza bat da eskaera agregatuan politika fiskal hedatzaileek duten epe motzeko eragina. Baina ez da bidezkoa politika horiek ezartzea epe ertain eta luzeko eraginak kontuan hartu gabe.

Politika fiskal hedatzaileak eraginkortasun handikoak izan daitezke epe motzeko arazo batzuk konpontzeko, baina ez egiturazko arazoak bideratzeko edo krisi larriak konpontzeko orduan.

Zehazki, politika fiskal hedatzaileak ezartzeko orduan, gastu-politiken epe ertain eta luzeko eraginak kontuan hartu behar dira. Eta zenbaitetan eragin horiek ez dira kontuan hartu, behar zen moduan («epe luzera denak hilda» esan zuen Keynes-ek kritika hauei aurre egiteko orduan). Batez ere, gastu horien eragin kaltegarria, beharbada, beste arduradun politikoaren esku geratuko delakoan.

Gastu publiko hori, ahal den neurrian, geroko gastu edo inbertsioetara, azpiegiturako inbertsioetara, etab. bideratu behar da. Horrela ziurtatuko da, epe ertain edo luzera, ekonomia-gaitasun handiagoa sortzen ari garela, edo geroko gastu publikoa murriztu. Oro har, epe luzeko ziklo ekonomiko osoa hartu behar da kontuan erabaki horiek hartzeko orduan.

Politika fiskal hedatzaile horiek «edozein motatako gastu publikora» bidera daitezkeela pentsatzea arduragabeko kudeaketa politikoa izango litzateke. Hala ere, zenbait ekonomistak praktika horiek babestu egin dituzte, eta zenbait herrik horien ondorio kaltegarriak jaso ere jaso dituzte.

4. Diru-politika

4.1. DIRU-POLITIKA. KONTZEPTU OROKORRAK

A. Kontzeptu eta helburuak

Diru-politikaren bitartez, diruaren eskaintza kudeatzen dute diru-agintariek (diru kopurua eta interes-tasak) politika ekonomikoaren helburuak lortzeko (batez ere, ekonomia-egonkortasunaren aldetik)²⁷. Beste hitz batzuekin esanda, diruaren balioa egonkortzea izan daiteke ere diru-politikaren helbururik funtsezkoena. Egonkortasun hori, alde batetik, barne-egonkortasunaren ikuspegitik, barne-salneurriak egonkortzeko asmoz eta, bestaldetik, kanpo-egonkortasunaren aldetik, beste dibisekiko truke-tasen egonkortasuna lortzeko helburuarekin.

Diru-politikak berebiziko garrantzia hartu du azken hamarkadetan politika ekonomikoaren barne. 80ko eta 90eko hamarkadetan, inflazioaren kontrola helbururik funtsezkoena bihurtu zen herrialde guztietan, ziurtzat jotzen zelako inflazio-tasa txikia nahitaezkoa zela langabezia-tasa txikiak eta hazkunde-tasa handiak eskuratzeko (Bain eta Howells, 2003).

Baina, jakina, diru-politika garatzeko orduan, zerbait zehatzagoa argitu behar da politika horren helburuei buruz. Helburu zehatzak behar dira eta, ahal den neurrian, zenbakiekin loturik dauden helburuak.

Jakina, helburu horiek zehazteko orduan, iritzi ezberdinak sortzen dira, helburu eta tresna zehatz bakoitzaren baliagarritasun eta kostuei buruz.

Bestaldetik, inflazioa murrizteko helburua bera, zalantzan egon daiteke:

- a. murriztu nahi den inflazio mailaren arabera, eta
- b. ekonomiaren egoeraren arabera (Gnos eta Rochon, 2005).

Inflazio maila oso txikia bada edo ekonomiaren egoera oso kritikoa, inflazioa murrizteko helburua bigarren maila batean gera daiteke, politika ekonomikoaren beste helburu batzuen aurrean eta —beharbada— onargarria izan daiteke inflazio maila mantendu edo handitzea.

27. Alde horretatik, behin baino gehiagotan esan da, azkenean diru-politikaren eta politika ekonomikoaren helburuak berdinak direla (Acocella, 2000).

Edonola ere, epe luzera, hauxe da, gehienetan, diru-politikaren helburua: salneurri egonkorren inguru batean ekonomia-hazkundera piztea. Ikuspegi honetatik ere, diru-politikaren epe luzeko helburuak politika ekonomikoaren helburu orokorren azpian —eta, beharbada, gobernuaren politikaren helburu orokorren azpian ere— egon behar direla esan dezakegu.

Hala ere, behin eta berriz esan denez (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999), liberalizatuta dagoen ekonomia-sistema batean ezinezkoa da ondasun eta zerbitzuen salneurrien bilakaera zuzenki kontrolatzea.

Egiaz, faktore asko daude loturik inflazio-tasarekin: ekonomia-eragileen jokabidea eta igurikimenak, errentaren banaketa, ekonomiaren produktibitatea, merkatuen eraketa instituzionala, etab.

Hori dela eta, diru-politikaren helburua inflazioaren zeharbidezko kontrola edo zaintza da, batez ere banku zentralaren erabakitzeko esparruaren barne gertatzen diren tresnen bitartez. Diruaren merkatuan eragiteko asmoa dute tresna hauek, merkatu horretan dagoen diru kopuruan (diru agregatuen bidez) diruaren salneurrian (interes-tasen bidez) edo finantza-sistemaren jokabidean (orientabideak, seinaleak, igurikimenak, zigorrak, etab. erabiliz).

Beste ikuspegi batetik, kontzeptu ezberdinak integratuz, hauek izan daitezke diru-politikaren helburuak:

- Diruaren balioaren egonkortasuna (Acocella, 2000: 315-319).
- Monetaren truke-tasetan eragitea.
- Ordainketen balantzaren egoera hobetzea edo horren desoreka egonkorrak ekiditea.

Helburuok bateragarriak izan behar dira, aldi berean, ekonomia-hazkuntza, enplegu osoarekin eta —oro har— gizartearen ongizatearekin. Ikuspegi honetatik ere, diru-politikaren azken helburuak politika ekonomikoaren beraren helburu berberak dira (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999). Diru-politikaren ezaugarri berezia, jakina, helburu horiek lortzeko orduan, finantza-sektorearen bilakaeran eragiteko tresnak erabiltzea da.

Ikuspegi honetatik, hauxe da diru-politikaren garrantziaren jatorria: finantza-arloa eta ekonomia erreala zuzen loturik egotea. Diru- eta finantza-sektorearen bilakaerak eragin zuzena du ekonomia-eragileen erabakietan, adibidez diru-ekarpenetan edo aurrezkian, eta hauen bitartez, inbertsio errealetan, hazkundera, etab.

Diru-politikaren porrotak oso ondorio ezkorrak izan ditzake ekonomian eta gizartean. Adibidez: hiperinflazioa, estagflazioa, ekonomiaren atzeraldia, langabezia-tasa handiak, ondasunak inportatzeko edo esportatzeko zailtasunak, bai eta, batzuetan, dibisaren kolapsoa, diru-sistemaren ordezkari truke-ekonomia baten agerpena, edo dibisa batek beste dibisa bat ordezkatzeara, etab.

Alderantziz, nahiko onartua dago diru-politika garrantzi handikoa izan daitekeela epe luzeko hazkunderako. Epe luzeko helburu horiei begira, bi estrategia hauek erabil daitezke:

- a. Lehen, ortodoxoena izango litzateke: egonkortasun monetarioa ziurtatuz, eta horrela finantza-aurrezkiak sortzeko pizgarriak sortuz batez ere.
- b. Alderantziz, nahiz eta oso jokaera ortodoxoa ez izan, diru-ezegonkortasuna bera ere erabil daiteke errenten banaketa kudeatzeko, inbertsioa sustatzeko asmoz. Idazle askok diru-politikaren egonkortasunari garrantzi handia eman diote, baina garrantzi hori erlatibizatu behar da, horren aurkako politikak behin baino gehiagotan izan baitira erabiliak Mendebaldeko gobernuetan (Acocella, 2000).

Zein puntutaraino da eraginkorra diru-politika²⁸? Alde batetik, haren kostu administratibo eta politikoak, gehienetan, politika ekonomikoaren beste tresnek sortzen dituztenak baino nabarmen txikiagoak dira, banku zentralek duten jokatzeke autonomiatatik, erabakiak legebiltzarretatik prozesatu behar ez izateagatik, etab. (nahiz eta autonomia horrek bere mugak eta arriskuak izan, jakina).

Bestaldetik, diru-politikaren neurriek, askotan, oso astiro igartzen den eragina dute zerga, salneurri edo errenten politketan. Alderantziz, ordainketen balantzean lor daitezkeen eraginak lehenago igartzen dira.

Bestaldetik, diru-politika eraginkorra izan daiteke neurri ekonomiko handietan, politika ekonomikoaren helburu orokorrak lortzeko, baina zaila da diru-politika erabiltzea helburu oso zehatzak lortzeko asmoz.

Bestaldetik, ikusiko dugunez, diru-politika murriztailea eraginkorragoa da bere helburuak lortzeko orduan diru-politika hedatzailea baino. Diru-eskaintza handitzeak ez du bat etorri behar lortzen den eskaera eta maileguen handitzearekin (Acocella, 2000). Batez ere krisialdietan, eta kontsumorako joera marjinalaren arabera, diru-eskaintzaren handitzeak aurrezkia handitu dezake neurri handi batean kontsumoa eta eskaera handitu gabe.

Herrialde baten diru-politikaren garrantzia eta eraginkortasuna zuzen loturik dago nazioarteko diru-politika sistemarekin: truke-tasa finkoak ala mugikorrak izatearekin, hain zuzen.

Egiaz, ekonomia ireki batean, diru-politikaren eragina zuzen loturik dago truke-tasa sistemaren izaerarekin. Truke-tasa finkoan oinarritutako sistemetan, kapitala mugikorra bada, ahula izan ohi da diru-politika (Bain eta Howells, 2003). Kapitala guztiz mugikorra balitz, diru-politika ez litzake eraginkorra izango. Kasu

28. Ik. Jordan eta Sanchez, 2008.

honetan, truke-tasa finkoaren sistemaren barne dagoen herrialde txiki batek ezingo luke bere diru-politika propiorik ezarri.

Truke-tasak arautzeko beste sistema batzuetan, nolabaiteko askatasuna gorde-tzeko gai dira herrialdeak, erlatiboki zabalak diren bandak onartzen badira truke-tasa sistemaren barne, edo gobernuak gai badira beraien dibisak debalutzeko edo birbalioztatzeko sistemaren barne, sistema kaltetu barik, edo gobernuaren inflazioaren aurkako joeraren irudia kaltetu barik.

Bestetan, merkatu irekiko eragiketak erabiltzen dira atzerritiko diru-eraginaren ondorioak murrizteko. Hala ere, estrategia hauek ezin dira arrakastatsuak izan epe luzera, kapitalaren mugikortasuna handia den mundu batean.

Oro har, diru-politikaren eragin handiena truke-tasak flotatzaileak diren herrietan igartzen da. Baina eragin zehatza oso loturik dago truke-tasen mugimenduen eragileekin. Printzipioz, diruaren eskaintza handitzen bada, proportzionalki aldatu beharko litzateke ere truke-tasa, erosteko ahalmenaren paritatea gordez, epe motzera eta luzera. Baina truke-tasak barne-salneurriak baino askoz aldagarriagoak dira eta, beraz, epe motzera, erosteko ahalmenaren paritate hori ez da horren erraz gordetzen. Behin baino gehiagotan, paritate hori gabe, geroko paritateari buruz egon daitezkeen igurikimenak dira garrantzi handiena duen faktorea.

Truke-tasa aldagarriekin ere, herrialde bateko diru-politikak beste herrialdeetan eragina izateko aukera du, batez ere herrialdeen arteko ekonomia-harremanak handitu diren neurrian. Hortik etorri dira diru-politiken nazioarte mailako koordinaziorako proposamenak, orain arte arrakasta gutxi izan dutenak (Bain eta Howells, 2003). Edonola ere, oraingo finantza-krisialdiaren ondorioz dolarrarekin sortu diren kezkak eta egonkortasunaren aldetiko beldurak aukera berri bat izan daitezke dibisen arteko harremanak berraztertzeke.

B. Diru-egonkortasunaren garrantzia

Diru-politikak garrantzi handia du bai ekonomiaren banaketa-justizian, bai eta ekonomiaren garapenean ere.

Inflazioak eta deflazioak eragin ezkor nabariak dituzte ekonomiaren garapenean. Eragin ezkor horien artean, ondokoak azpimarra daitezke:

- Ekonomia-ziurgabetasuna handitzea²⁹. Horrela, ekonomia-kalkuluak desitxuratu egiten dira eta horrek, berez, inbertsio eta aurrezkiaren aurkako eragina izan dezake.

29. «Epe luzera, dibisaren suntsipenarekin amaitzen da inflazioa» (Von Mises, 2006).

- Ekonomia-eragileen artean aberastasuna modu arbitrarioan birbanatzea ekar dezakete³⁰, diru-aktiboen titularrak diren edo beraien sarrerak diruaren salneurriaren bilakaerari egozten dioten³¹.
- Herrialdearen nazioarteko lehiakortasuna itxuraldatzea.
- Hiperinflazioaren arriskua kasu batzuetan, eta atzeraldi/depresioaren arriskua beste batzuetan.
- Inbertsio eta berrikuntzaren aurkako eragina.

Bestaldetik, inflazioaren ondorioz, handitu egiten dira interes-tasak eta, beraz, epe motzeko ekoizpen-prozesuak sustatu egiten diren bitartean, epe luzeko kapital-eraketa nabarmen kaltetuta suertatzen da. Gainera, errenten erosioari aurre egiteko asmoz, baliabide gehiago erabiltzen dira gastu eta kontsumorako (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999) eta gutxiago aurrezki eta inbertsiorako.

Arrazoi hauengatik guztiengatik, politika ekonomikoaren³² funtsezko helburuetako bat hartzen dute diru-egonkortasuna gobernu eta banku zentralek³³. Hori bai, ezberdintasun nabariak daude herrialde batetik bestera irizpide honi ematen zaion garrantziaren aldetik.

Bestaldetik, geroxeago ikusiko dugunez, zenbaitetan, nahiz eta oso politika ortodoxoa ez izan, diru-politika hedatzaileen aldeko apustua egin dute gobernuak eta adituek, arrazoi ezberdinengatik.

30. Modu zehatzagoan esanda: negozioazio-ahalmen txikiagoa duten gizarte-sektoreak dira inflazioaren eragin kaltegarriak jasaten dituztenak batez ere. Adib.: pentsiodunak, langabetuak, enpresa txikietako langileak, etab. (Ik. Antuñano, 1999). Askoz babestuago daude, adibidez, erakunde publikoetako langileak edo hitzarmen kolektiboen bidez inflazioa konpentsatzeko aukera duten langileak (batez ere, enpresa ertain eta handietako langileak).

31. Diru berriaren jaulkipenaren bidez sortutako inflazioaren eragin ezkorren ondorio kaltegarri eta bidegabeak azpimarratu dira bereziki adituen artean behin eta berriz eta, zehazki, diru berriaren lehenengo hartzaileentzat dakartzan abantailak eta azken hartzaileentzat dakartzan desabantailak. Ik. Von Mises, 2006.

32. Hiperinflazioaren arriskua handitu egiten da, batez ere, jendeak galtzen duenean diruaren balioan duen konfiantza. Etengabeko inflazioaren ondorioz, bat-batean, epe motzeko salneurrietan aurreikusten diren aldaketen aurrean, erosketak lehenbailehen aurreratzen —eta inflazioa leherrarazten— hasten da jendea. Ik. Von Mises, 2006: 64.

33. Hala ere, egon badaude inflazioaren epe motzeko onura batzuk: ekoizpen eta enpleguaren birmoldaketetan eta modernizazio-prozesu teknologiko bizkorretan denbora irabazteko aukera ematen du inflazioak (Jordan, Gracia eta Antuñano, 1999). Baina, batez ere, lanaren kostuak murrizteko tresna gisa erabili da historikoki inflazioa politika ekonomikoetan. Nahiz eta, jakina, sindikatuen presioen ondorioz eta hitzarmen kolektiboen bitartez, inflazioarekiko indexazio-ohiturak sustraitu direnetik askoz zailagoa izan eragin hori lortzea.

C. Diru-politikaren sinesgarritasuna³⁴

Garrantzi handiko osagaiak dira inflazio-igurikimenak diru-politikan eta, beraz, politika honen sinesgarritasuna bera. Diru-politikaren sinesgarritasunik ezak inflazio-tasa handiagoak sustatzen ditu³⁵. Beste modu batean esanda, diru-politikaren agintariek inflazioaren aurkako jokabidean lortzen duten sinesgarritasuna funtsezko tresna da inflazioaren aurkako politikan (Drazen, 2000).

Gobernu eta banku zentralen helburuak lortzeko, interes handikoa da gizartean dauden inflaziorako igurikimenak eta banku zentralaren helburua bat etortzea edo, gutxienez, hurbil egotea. Horretarako, funtsezkoa da banku zentralak irudi ona sendotzea eta ekonomia-eragileek benetan uste izatea banku zentralak konpromiso sendoa dutela jarritako helburuekin.

Garrantzitsua da, hasteko, diru-politikaren arduradunek egiten dituzten iragarpenak sinesgarriak izatea³⁶.

Eragile pribatuek benetan sinesten badute inflazioa murrizteko asmoz gobernuak hartu dituen konpromisoak beteko direla, salneurriak ez direla horrenbeste igoko pentsatuko dute ere.

Langileek salneurrien handitze handiak itxaroten badituzte, soldatei buruzko negoziazioetan soldatak igotzeko joera igarriko da eta horrek salneurrien benetako handitzea ekarriko du, bai enpresen gastuak handitzen direlako, bai eta eskaera bera ere handitzen delako.

Zenbait tresna daude zabaltzen diren iragarkiak sinesgarriak egiteko. Horietako bat banku zentralen ezarpena izan da, inflazioa murrizteko eta barne-ekoizpena handitzeko helburuekin. Batzuetan, pizgarri bereziak ezartzen zaizkie banku zentralerako zuzendari edo arduradunei inflazioa murrizteko helburu horiek lortzen direla ziurtatzeko asmoz.

Baina inflazioa murrizteko politikan banku zentralak eskuratzen duten sinesgarritasun horren oinarriak beste batzuk izan daitezke ere: denboran zehar meta-turiko esperientzia, arduradunen ideologiak, arduradunen lanbide-esperientzia, iritzi-artikuluak, adierazpen publikoak, etab.

34. Garrantzi handiko aldagaia da sinesgarritasuna politika ekonomiko osoan. Egia da diru-politikaren esparruan landu direla batez ere kontzeptu horiek eta horixe da gai hori kapitulu honetan aztertze arrazoia.

35. Diru-politikaren sinesgarritasunaren ondorioak sakontzeko, ik. Persson eta Tabellini, 2000: 397-418.

36. Batez ere, *inflation targeting* (edo «inflazio-helburu zuzenak») delako politika erabiltzen denean da garrantzi handikoa banku zentralen sinesgarritasuna (Sala Ríos, 2005). Politika hauek indarrean dauden herrialdeetan garrantzi handiagokotzat jotzen dira banku zentralen berjabetasuna eta komunikazio-politika.

D. Diru-politika eta hauteskunde-zikloak

Azken hamarkada hauetan, eta politika ekonomiko instituzionalistak pisu handiagoa hartu ahala, hainbat azterketa egin dira diru-politikan eta diru-politika-ren ondorioetan hauteskunde-zikloek duten eraginaz.

Alde batetik, hauteskundeen ondorioz, askoz larriagoa bihurtzen da diru-politikaren sinesgarritasunaren arazoa. Nahitaez, diru-politikaren helburuen atzetik epe luzeko egonkortasuna edo hauteskundeen aurreko interes politikoak dauden susmoa baztertzea ez da horren erraza izaten.

Bestaldetik, ez bakarrik igurikimenen aldetik. Diru-politikan hartzen diren benetako erabakien aldetik ere, hauteskunde-zikloen eraginez epe laburreko helburuak jar daitezke epe luzeko helburuen gainetik. Adibidez, trebeak diren gobernuak, atzeraldien arrisku baten aurrean, diru-politika hedatzaileagoa behar denean, inflazio-tasa handiagoak sorraraziko dituzte. Trebeak ez diren gobernuak, alderantziz, beharbada, hauteskundeen aurrean arrakastatsuagoa izango den diru-politika baten bitartez, inflazio-tasa txikiagoak mantenduko dituzte, nahiz eta epe ertainera kaltegarriagoa izan ekonomiarentzat.

Oro har, diru-politikaren aldetik, eta egindako azterketa politikoen arabera, abantaila bat dute eskuineko alderdiek hauteskundeen aurrean. Hautesleek diru-politika murriztaileagoak hobeto balioesten dituzte eta, neurri batean, hainbat herrialdetan, harremanetan jartzen dituzte diru-politika horiek eta eskuineko alderdi politikoen ohiko jokabideak.

Bestaldetik, badaude osagai instituzional batzuk eragin handia dutenak arlo honetan. Adibidez, AEB bezalako herrietan lehendakaritza indartsuaren instituzioak aukera handia ematen dio aurkeztutako lehendakariari hauteskundeetan hartutako epe motzeko konpromisoak ahaztu edo gaingitu ahal izateko, politika ekonomikoaren epe luzeko beharreatatik.

Eragin berezia dute, alde horretatik, legebiltzar indartsuak dituzten sistemek ere. Kasu horietan, hautesleek, erabakiak hartzeko orduan, askotan, ezberdindu egiten dituzte exekutiborako eta legebiltzarrerako hartzen dituzten erabakiak, epe laburreko joera politiko oportunistei aurre egiteko aukera gehiago emanez.

Azkenik, banku zentralen instituzioak ere errazten du errealtatean aplikatzen den diru-politika hauteskunde-prozesuen epe laburreko joeretatik urruntzea (Persson eta Tabellini, 2000).

E. Diru-politikaren eragin enpirikoak

Gutziz eztabaidatua izan da diru-politikaren garrantzia ekonomialarien artean azken hogeita hamar urte hauetan. Zein puntutaraino da garrantzitsua diru-politika inflaziorako, hazkunderako, enplegurako? Ideologia, teoria eta ikuspegi politiko

ezberdinek irizpide ezberdinei jarraitu diete galdera hauen aurrean. Eta oso zaila da gutxieneko adostasun bat lortzea ildo ezberdinen artean. Hala ere, aditu gehienek onartzen dituzten ondorio gutxi batzuk atera dira azterketa hauetatik (Persson eta Tabellini, 2000, OECDko herrialdeei buruz):

1. Inflazio-tasek aldaketa handiak izaten dituzte herrialde batetik bestera eta urte batetik bestera. Hala ere, joera komun batzuk egon badaude: inflazioa txikia izan zen 60ko hamarkadan, baina oso handia 70ekoan, eta jaitsi egin zen 80ko eta 90eko hamarkadetan herrialde guztietan.
2. Epe laburrera, harremanetan daude inflazio-tasak eta aldagai errealak (hazkundera, langabezia) baina ez dago horren argi epe luzera.
3. Herrialde industrialetan, aurrekontuetako defizit handiak eta inflazio-tasa handiak ez daude harreman zuzenean.
4. Aurrekontuetako defizitak handiagoak dira hauteskunde-urteetan, eta inflazioa handitu egiten da hauteskundeen ostean. Ematen du, halaber, diru-politika hedatzaileagoak aplikatu ohi direla herrialde gehienetan hauteskundeen aurrean, ekonomia fase dinamiko batean dagoela adierazteko asmoz.
5. Hauteskundeen ostean, ekoizpenaren bilakaera, oso epe laburrera, hauteskundeetan irabazle izan den alderdi politikoaren ideologiarekin dago loturik nolabait. Izendatu berriak diren ezkerreko gobernuak hedapenekin lotzen dira eta eskuineko gobernuak atzeraldiekin.
6. Oro har, ezkerreko gobernuak inflazio-tasa handiagoekin lotzen dira.
7. Batez besteko inflazio-tasak txikiagoak dira banku zentralak autonomoagoak diren herrialdeetan. Ematen du ere truke-tasa finkoak inflazio-tasa txikiagoekin lotzen direla.

F. Diru-politikaren mugak³⁷

Diru-politikaren muga nabari bat denboraren aldetiko desfaseak dira. Diru-politikaren eraginak ez dira gauzatzen egun batetik bestera eta, beraz, gerta daiteke eragin horiek gauzatzerakoan beharbada interesgarriak ez izatea dagoeneko edo, zenbaitetan, ekonomiarentzat kaltegarriak izatea ere, ziklo ekonomikoaren fasea aldatzen den neurrian. Hori dela eta, gero eta gehiago, epe ertain eta luzeko joerak aurreikustea nahitaezkoa da diru-politikaren kudeaketan. Horretarako, ekonomia-eragileen igurikimenak, finantza-merkatuaren epe luzeko joerak eta enpresarien iritzien inkestak izan ohi dira adierazle interesgarrienak.

Bestaldetik, behin baino gehiagotan esan da diru-politikaren eraginkortasuna «asimetrikoa» dela. Hau da, eraginkorragoa dela diru-politika murriztailea diru-politika hedatzailea baino. Diru-politika hedatzailearen bitartez, gastua handitzeko

37. Ik. Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999.

aukera ematen da, baina ezin da ziurtatu eragileen jokabidea zein izango den, zein puntutaraino handituko diren kontsumoa edo inbertsioa.

Hirugarren muga bat da, jakina, kapitalaren nazioarteko mugimenduek duten askatasuna eta, beraz, gero eta zailagoa egiten zaie banku zentralari barne diru-politikaren mugimenduak nazioarteko finantza-sistemaren eraginetik isolatzea eta, zehazki, kapitalaren sarrera eta irteeretatik.

Azkenik, hainbestetan aipatzen den diru-politikaren sinesgarritasuna eta eragile pribatuen igurikimenak hartu behar dira kontuan ere. Banku zentralaren diru-politika ez bada sinesgarria, banku horrek hartzen dituen epe motzeko neurriek ez dute eragin handirik izango, ekonomia-eragileek, beharbada, epe ertaineko politika ezberdina izango dela susmatuko dutelako edo.

4.2. DIRU-POLITIKAREN TRESNAK

Diru-politikaren kudeaketan sortu ohi den arazo bat politika horren helburuen eta tresnen arteko urruntasuna da. Tresna horiek kudea daitezkeen elementuak dira, ahal den neurrian diru-politikaren helburuak lortzeko asmoz. Baina helburuen eta tresnen arteko harremana ez da zuzena. Tresnen eta helburuen artean, zeharbidezko helburuak daude. Helburu horiek kudeatzea interesgarria izan ohi da azken helburuetan izan ohi duten eraginagatik, ez gehienetan berez duten interesagatik. Baina, batzuetan, zeharbidezko helburu horiek eskuratzeak ez du ziurtatzen azken helburuak lortuko direnik (Bain eta Howells, 2003).

Bestaldetik, ia herri guztietan, diru-politika egikaritzeko funtzioarekin berez sorturiko erakundeak daude. Gehienetan, arlo exekutibotik berjabe dira erakundeok, adibidez Europako Banku Zentrala, Estatu Batuetako Erreserba Federala, Ingalaterrako Bankua edo Japoniako Bankua.

Oro har, banku zentralak deitzen zaie eta beste mota bateko ardurak ere badituzte. Adibidez, banka-sistemaren eragiketen ikuskaritza.

Diru-politikaren esparruan, arautzeko jarrera esku-hartzaileak edo merkatu libreko jarrerak hartzen dituzte gobernuak eta banku zentralak, arduradunen ideologiaren arabera baina baita ekonomia-bilakaeraren arabera, etab. ere.

Dirua jaulkitzeko monopolioa dagoen lekuetan —herrialde gehienetan indarrean dagoena— edo dirua jaulkitzeko sistema arautu bat dagoenean —banku zentralarekin loturiko banku pribatuen bitartez— diruaren eskaintza aldatzeko aukera dute agintaritza monetarioek eta, horrela, interes-tasetan eragiteko ere, politika ekonomikoaren helburuak eskuratzeko asmoz.

Gehienetan, banku zentralak ez dute eragin zuzenik zirkulazioan dagoen diru kopuruan, baina zeharkako tresna batzuk erabiltzen dituzte diru horretan eragin ahal izateko.

Oro har, hauek dira diruaren eskaintza kontrolpean jartzeko tresna batzuk:

- Gobernuak edo banku zentralek ematen dituzten edo jasotzen dituzten maileguen interes-tasak aldatzea.
- Dibisak erosi edo saltzea / Merkatu irekiaren eragiketak.
- Zor publikoa handitu edo murriztea.
- Gastu publikoa handitu edo murriztu³⁸.
- Truke-tasak eraldatzea.
- Bankuen nahitaezko erreserbak / kutxa koefizienteak aldatzea.
- Dibisa pribatuak arautu edo debekatzea.
- Kapitala inportatu edo esportatzeko zergak edo zerga-kenkariak ezartzea.

Diru-politikaren tresna formaletatik aparte, badaude «informalak» diren beste batzuk. Horien artean, adibidez: merkatuaren eragileenganako presio «moralak», edo gizartean edo ekonomia-eragileengan gerora begirako igurikimenak sortzeko komunikazio-politikak.

Interes-tasak aldatzea³⁹

Diruaren eskaintza zeharbidez murriztu daiteke interes-tasa nominalak handituz.

Interes-tasak murrizteak bankuen bidezko finantziazioa pizten du eta, beraz, inbertsioa eta kontsumoa ere eragiten ditu, eta ekonomia-jarduera oro har.

Interes-tasen aldaketak, beraz, merkatuan zirkulazioan dagoen diru kopurua-ekin daude zuzen loturik.

Diru-politika ez da interes-tasetan eragina duen faktore bakarra. Eragina dute ere, adibidez, inflazio- edo deflazio-prozesuek edo ekonomia-jardueraren goraldi edo atzeraldiek.

Tresna ezberdinak dituzte gobernuek interes-tasetan eragin ahal izateko. Zor publikoa jaulki eta erostetik aparte, adibidez —eta batez ere— bankuei ematen dizkieten maileguen deskontu-tasak ezarriz.

38. Nabaria da, orobat, aurrekontu publikoek diru-politikan duten eragina. Batez ere aurrekontu horien defizita, eta defizit horren finantziazio-tresnak dira faktore funtsezkoenak. Behin eta berriz esan da, adibidez, inflazioaren sorreran ez dela garrantzitsua, berez, gastu publikoaren maila, ez eta erakunde publikoek eskuratzen dituzten baliabideak nola erabiltzen diren, baizik eta nola eskuratzen dituzten baliabide horiek (zergen bidez, zor publikoaren bidez edo diru berriaren jaulkipenaren bidez). Ik. Von Mises, 2006: 58

39. Banku zentralek ezarritako interes-tasek epe ertain eta luzera ekonomian eta, oro har, gizarte osoan duten eragina (ik. Bellinger, 2007).

Interes-tasa ofizial horrek zeharkako eragin adierazgarria du merkatuaren beste interes-tasa batzuetan (batez ere bankuen arteko merkatuetan), nahiz eta zehatz-mehatz batzuk eta besteak bat ez etorri.

Zenbait herritan, maileguen, aurrezki-kontuen edo beste finantza-aktiboen interes-tasak ezartzeko aukera ere dute gobernuek.

Interes-tasa horien bitartez, eragin zuzena lor daiteke diruaren eskaintzan. Altuagoak diren interes-tasek aurrezkoa pizten dute eta inbertsioa adoregabetu, eta alderantziz interes-tasa txikiekin.

Bankuen lege-erreserbaren aldaketak

Erreserba likidoetan —maileguak emateko ezin erabil daitezkeenak— mantendu behar diren banka-gordailuen ehunekoa adierazten du bankuen lege-erreserbak. Honen helburua bikoitza da: alde batetik, bankuek har ditzaketen arriskuak murrizten dira inbertsio kopurua mugatzen delako, eta, bestetik, diru berria sortzeko bankuek duten gaitasuna mugatzen da ere.

Bankuen lege-erreserba murrizteak aukera ematen die bankuei mailegu gehiago emateko, eta zirkulazioan dagoen diru kopurua handitzen du. Horrela, lege-erreserba hori kudeatuz, eragin zuzena izan dezake banku zentralak bankuek merkatuari ekartzen dioten diru kopuruan.

Merkatu irekiko eragiketak

Diru-politikaren funtsezko tresna dira merkatu irekiko eragiketak. Zirkulazioan dagoen diru kopurua eta interes-tasak kudeatzean datza, tresna zehatz batzuk erabiliz: mailegu, dibisa edo lehengaiak adierazten dituzten aktiboen salerosketak. Aktibo horiek salduz, dirua ateratzen da merkatutik eta, alderantziz, aktibo horiek erosiz, diru gehiago sartzen da sistemara.

Eragiketa hauen guztien ondorioz, merkatuan zirkulazioan dagoen diruaren sarrerak edo irteerak gertatzen dira.

Epe motzera, merkatu irekiko eragiketa hauen helburuak hauek izan ohi dira: interes-tasetan eragina izatea edo atzerriko dibisa baten aurrean edo errearen aurrean truke-tasa zehatz bat eskuratzea.

Merkatu irekiko eragiketa hauen artean, zor publikoa salerosteko gobernuek egiten dituzten eragiketak kokatzen dira: letrak, bonoak edo obligazioak.

Barne-merkatuan saltzen den zor publikoaren jaulkipenak dirua xurgatzen dute merkatutik eta, beraz, zirkulazioan dagoen diru kopurua murrizten dute. Alderantziz, merkatuan dagoen zor publikoa —beste aktibo batzuekin gertatzen den moduan— erosten badu gobernuek, dirua ezartzen du merkatuan.

Banku pribatuei emandako maileguak

Gobernu askok, edo banku zentral askok, herrialdeko finantza-erakundeei maileguak emateko aukera dute.

Aukera hori erabiliz, mailegu berriak emanez edo indarrean dauden maileguak indargabetuz, diruaren eskaintza zuzenki aldatzeko aukera dute diru-agintariek (governuek zein banku zentralek).

4.3. DIRU-POLITIKA MOTAK

Diru-politikak sailkatzeko orduan zenbait irizpide erabili ohi dira⁴⁰.

Gobernuen esku-hartze mailaren arabera

Alde batetik, politika ekonomiko guztien moduan, gobernuaren esku-hartze mailaren arabera sailka daitezke diru-politikak (Bain eta Howells, 2003) adituek behin baino gehiagotan egin duten moduan.

Diru-politika «betearazlea», exekutiboa. Gobernuak behin eta berriz esku hartzen du diru-politikan modu zuzenean, helburu zehatz batzuk eskuratzeko asmoz.

- a. Gastu publiko handiegia, defizit handia eta inflazioa sortzeko joera duela esan da diru-politika honen aurka. Gainera, kudeatzeko oso zaila dela azpimarratu da ere. Alde batetik, gobernuaren aldetik dagoen informazio egokia eskuratzeko dagoen arazoagatik. Bestaldetik, aurreikuspen egokiak egiteko gobernuak dituen zailtasunengatik. Gainera, prozesu politikoan dauden hutsuneak eta luzapenak ere hartu behar dira kontuan politika hauek balioesteko orduan. Bestaldetik, behin neurri eta estrategia batzuk aplikatuta, oso zaila da jakitea horien aplikazioa arrakastatsua izan den ala ez. Batzuetan, gobernuaren kudeaketarekin loturik ez dauden beste arrazoiengatik lortzen dira helburu funtsezkoenak eta, alderantziz, nahiz eta hartutako neurriak egokiak izan, gerta daiteke ere helburuak ez lortzea aurreikus-terko ezinezkoa zen arrazoi batengatik edo hartutako neurriekin loturik ez dauden beste arrazoi batzuegatik ere.

40. Diru-politika guztiek, modu batean zein bestean, zirkulazioan dagoen diru kopurua aldatzeko nolabaiteko joera dute. Baina, bestaldetik, diru-politikek —edo, hobeto esanda, diru-sistemek— eragin handia dute truke-tasen sistemetan ere. Horrela, urre-patroi sistemak urre-patroian kokaturik dauden beste dibisa guztiekiko harremanetan nahiko finkoa den erregimena sorrarazten du, eta —bestaldetik— erregimen flotatzailerik bat gainerako dibisekin. Alderantziz, inflazioaren aurkako diru-politika batek (baita salneurriak egonkortzeko edo diru-agregatuak zaintzeko politika batek ere) truke-tasa flotatzailerik sorrarazten ditu, herrialde ezberdinetako diru-agintariek ez badituzte ezartzen bat datozen helburuak.

- b. Gobernuaren helburu bakarra epe ertain edo luzera inguru monetario egonkorra sorraraztea da. Esparru horren barruan, ekonomia-eragile pribatuek hartzen dituzte dagozkien erabakiak.
- c. Diru-politika, neurri handi batean, gobernuaren eskuetatik ateratzen da, autonomia den banku zentralaren esku uzteko.
- d. Azkenik, aditu batzuek proposatu duten eredu teorikoaren arabera, diruaren jaulkipena bera pribatizatuko litzateke.

Diru-politika hedatzaileak eta murriztaileak

- Diru-politika hedatzailearen helburua zirkulazioan diru gehiago jartzea da.
- Diru-politika murriztailearen helburua merkatuan zirkulazioan dagoen diru kopurua murriztea da.

DIRU-POLITIKA HEDATZAILEA

Diru-politika hedatzaile baten bitartez, esan dugunez, zirkulazioan dagoen diru kopurua handitu nahi da. Horretarako, mekanismo hauetako bat erabili ohi da:

- a. Interes-tasa murriztu, bankuen maileguen bidez diru berriaren sorrera erraztuz.
- b. Bankuen nahitaezko erreserbak murriztu, horrela maileguak emateko bankuek duten gaitasuna handitu egiten da.
- c. Zor publikoa erosi, merkatura diru gehiago ekartzeko asmoz.

Printzipioz, tresnok, diruaren eskaintza handituz, inbertsio eta kontsumoa sustatzen dituzte ere.

Beste batzuetan, diru-politika hedatzaileak erabili dira ere, behin baino gehiagotan, ekonomiaren lehiakortasuna berreskuratzeko asmoz edo, errenta errealak jaisteko⁴¹. Lehenago azaldu dugun moduan, debaluazioak, adibidez, hainbestetan erabili ziren sindikatuek lortutako soldaten igoerei aurre egiteko. Hori dela eta, behin eta berriz hauxe aipatu da debaluazio-politiken jatorriari buruz: «Ezkutuko jokabidea zen, nolabait, sindikatuen ahalmenari aurre egiteko» (Von Mises, 2006: 69). Keynes-ek berak hauxe esan zuen debaluazio-politiken alde: «Moneta debaluatzen bada eta langileak ez badira nahiko azkarrak horretaz konturatzeko, soldata errealean murriztapenaren aurkako erresistentzia ez dute jarriko, soldata nominalak maila bereberean mantentzen diren bitartean»

Hori dela eta, behin baino gehiagotan azpimarratu dira ikuspegi horretatik inflazioak batzuetan dituen helburu edo eragin antisozialak. Gaur egun, eta sindi-

41. «Langabezia txarra da. Langabezia desagerrarazi nahi bada, moneta-inflazioa sorrarazi behar da» (Keynes, 2007).

katuek garai batean lortutako indarraren eraginez, lan-hitzarmenetan onartzen diren lansarien indexazioen ondorioz, politika inflazionista horien eragina ez da horren argia (Von Mises, 2006: 69). Azaldu dugun moduan, oso modu ezberdinean eragiten du ekonomia-eragile batzuegan eta besteengan.

Edonola ere, askotan aipatu dira politika inflazionisten abantailak langabezia murrizteko eta enplegu osoa eskuratu ahal izateko⁴².

Politika ekonomiko hauen arabera —II. Mundu Gerraren ostean nagusiak izan zirenak hainbat herrialdetan— nahitaez aukeratu behar zen: moneta sendoa langabeziarekin ala inflazioa enplegu osoarekin⁴³.

Oro har, diruaren balioa egonkortzeko asmoa duten diru-politika murriztaileen epe luzeko eraginkortasuna gaur egun onartzen bada hazkundearen garapena ahalbidetzeko asmoz, ez da horren argi ikusten diru-politika hedatzaileen epe motzeko eragina ekonomia berpizteko orduan (Acocella, 2000).

DIRU-POLITIKA MURRIZTAILEA

Nolabaiteko adostasuna dago adituen artean diru-politika murriztaileak eragin indartsua duela salneurrien mailan eta truke-tasan, bai eta enplegu eta errenten mailan ere.

Zirkulazioan dagoen dirua gehiegizkotzat jotzen bada, diru kopurua murriztea komeni da. Horretarako, diru-politika murriztaileak erabiltzen dira. Diru-politika honetan erabili ohi diren tresnak diru-politika hedatzailearen aurkakoak dira:

- Interes-tasak handitu, maileguak garestitzeko asmoz.
- Banku zentralak banku pribatuei emandako maileguak murriztu.
- Bankuen lege-erreserbak handitu, zirkulazioan dagoen diru kopurua murrizteko asmoz.
- Zor publikoa —edo beste titulu batzuk— saldu, titulu horien truke merkatutik dirua ateratzeko asmoz.

Bestaldetik «diru-politika murriztailea» espresioa beste zentzu batean erabili ohi da ere. Nahiz eta merkatuan dagoen diru kopurua ez murriztu, inflazioa zaintzeko politikari ematen zaion garrantziagatik-edo oso irizpide estuen arabera zaintzen da diru kopurua. Baina horrek ez du nahitaez eskatzen merkatutik dirua ateratzea. Nahikoa izan daiteke diru kopuruaren handitzeko joera zaintzea eta, batez ere, diru kopuruaren handitzea eta ekonomiaren hazkundera bat datozela ziurtatzeko politikak eta tresnak martxan jartzea.

42. Hauxe da Von Mises-ek (2006: 70) Keynes-en ahoan jartzen duena: «Enplegu osoa eskuratzeko nahitaezkoa da inflazioa. Langileak engainatu behar ditugu».

43. Von Mises-en ustez (2006: 72) dialektika faltsua da hau. Ez du kontuan hartzen lan-merkatua malgutzeko aukera.

Diru-agregatu batean oinarritutako politika⁴⁴

Politika honetan, salneurrien bilakaera zaintzeko asmoz, diru-agregatuak handitzeko helburu bat zehazten da, eta helburu hori lortzeko hainbat tresna erabiltzen ditu gobernuak.

Diruaren eskaintzaren zuzeneko zaintzaren bitartez inflazioa kontrolatzea da politika honen helburua. 80ko hamarkadan zenbait herritan erabili zen politika hau —batez ere, Alemaniako Bundesbank-en— eta, honen oinarria diruaren eskaintzaren hazkuntza egonkorra ziurtatzea zen, diru eta kreditu mota ezberdinak barne (hauen erreferentzia kuantitatiboak erabiliz: M0, M1...).

Salneurrien handitzea erreferentzia moduan hartu gabe —diru-politika gehienek gaur egun egiten duten moduan— diru-erreferentzia kuantitatiboetan oinarritzen zen.

Estrategia honen arabera, zaintzen den aldagai monetarioaren eta gastatzeko erabakien artean harreman zuzena dago, salneurriak kontrolpean mantenduz. Sistema honetan jokatzeko oso marjina txikia dute banku zentralak eta, bestaldetik, beraien komunikazio-politika kudeatzea —eta banku zentralaren izen ona mantentzea— erraztu egiten du estrategia honek (Sala Ríos, 2005: 34).

Inflazio-helburu zehatzetan oinarritutako politika⁴⁵

Azken hamarkadan, finantza-arloko berrikuntza-prozesuek hautsi egin dute ordu arte diru-agregatuaren eta gastatzeko erabakien artean zegoen harreman zuzena. Hori dela eta, gero eta herrialde gehiago hasi dira estrategia malguagoak erabiltzen salneurriak zaintzeko helburuaz (Sala Ríos, 2005, 35).

Bestaldetik, politika honen abantaila garrantzitsu bat argitasuna da hainbat adituren ustez: helburu bat baino ez du banku zentralak diru-politika kudeatzeko orduan (Bain eta Howells, 2003).

Politika honetan, salneurriak kontrolpean mantentzeko asmoz epe motz eta ertaineko helburuak zehazten ditu gobernuak inflaziorako, eta helburu horiek lortzeko konpromiso zehatzak hartzen ditu. Politika honen arabera, epe ertaineko helburu zehatz horiek publikoki iragartzen dira, banku zentrala ere politika honetan inplikaturik, eta horrela, bai gobernuak bai banku zentralak helburu horiek lortzeko konpromiso sendoa dutela sinesten dute ekonomia-eragileek.

44. Ik. Acocella, 2000: 320-324.

45. Bain eta Howells-en ustez (Bain eta Howells, 2003) diru-politika kudeatzeko orduan azken helburuetan oinarritzen bagara, 3 aukera hauek ditugu:

- Inflazio-helburuetan oinarritutako politikak.
- BPG nominalaren arabeko helburuak.
- Helburu monetario anitzek (truke-tasak barne) eratutako multzo baten arabeko helburuak.

Politika honetan, inflaziorako aurreikuspena diru-politikaren oinarritzko helburu gisa erabiltzen da (argi eta garbi adierazita edo ez).

Helburu horiek lortzeko orduan diru-adierazle ezberdinak erabiltzen dira, unean uneko beharren arabera. Helburu horiek lortzeko orduan, askatasun handiagoa dute banku zentralak bitarteko tresna batzuk edo beste batzuk erabiltzeko, benetako helbururik funtsezkoena salneurrien bilakaera zaintzea delako, eta ez diru-adierazle horiek kontrolpean mantentzea.

Labur esanda, banku zentralaren interes-tasen bitartez edo beste tresna batzuen bidez, kontsumoko prezioen indizearen handitze-tasan eragitea da gobernua-ren helburua salneurriak zaintzeko politika honetan.

Gehienetan, erabili ohi den interes-tasa bankuen arteko interes-tasa da. Hau da, gehienetan *cash flow* beharrengatik bankuek elkarri maileguak emateko orduan erabiltzen duten interes-tasa.

Zehaztutako interes-tasari eusteko, merkatu irekiko eragiketak erabiltzen dira. Gehienetan, zehaztutako interes-tasa hilabetetan mantentzen da, edo urtetan ekonomiaren egoera egonkorra bada.

Bestaldekik, politika honen aurka landu diren argudioen artean hauek azpimarra daitezke:

- a. Inflazioa helburu bakartzat hartzea kaltegarria izan daiteke eskaintzaren atzeraldietan.
- b. Ez da oso gardena, helburua lortzeko neurriak martxan jartzen direnetik ondorioak balioesteko aukera izan arte, urte eta erdi edo bi urte igaro daitezke eta, beraz, egindako lanaren eraginkortasuna neurtzeko zailtasun hori kontuan hartu behar da nahitaez.

Alderantziz, denbora faktore hori ahaztu gabe, politika honen aurreko erantzukizunak kudeatzeko errazagoak dira, oso erraza delako helburuak bete diren edo ez balioestea. Hori bai, balorazio hori egiteko orduan, oso kontuan hartu behar da hartutako neurrien eta neurri horien ondorioen artean igaro behar den denbora. Hori dela eta, horrelako kasuetan, beste mota bateko eskakizunak egiten zaizkio banku zentralari: inflazioaren bilakaerari buruzko txosten serio eta sakonak, prentsa aurreko agerpenak, politikak jarraitzeko bileren aktak eta legebiltzarraren batzordeek egindako jarraipena eta hauen aurreko aurkezpenak (Bain eta Howells, 2003).

Behin argituz gero lortu behar den helburua inflazioa dela, hauek dira erantzun beharreko zehaztapenak:

- a. Zein inflazio-tasa sustatu behar da?
- b. Behin helburu hori zehaztuta, noizko zehaztu behar da helburu hori?
- c. Banku zentralaren autonomia, helburuei eta tresnei ere dagokie?

Gehienetan, kontsumoko prezioen indizearen bertsio bat erabili ohi da inflazio-tasa zehazteko orduan. Alde batetik, kontuan harturik erakunde publikoak biztanleen aurrean direla erantzule, biztanleen kontsumoarekin lotzen diren salneurriak nolabait kontuan hartzeak nahitaezkoa ematen du. Hori bai, jakina, ondasun eta zerbitzu guztien salneurrien bilakaerak du eragina ekonomiaren ibilbidean, epe motz, ertain edo luzera.

Bestaldetik, behin eta berriz azpimarratu da ez dela egokia helburua zehazteko orduan oso aldakorrak diren osagaiak ezartzea, distortsio nabariak sor daitezkeelako helburu horiek kudeatzeko orduan.

Batez ere, ondasun hauen salneurriak baztertu dira inflazio-tasen bilakaeraren azterketetatik:

- elikagaiak —urtaroen eragin nabariak jasaten dituztelako salneurriak zehazteko orduan—, eta
- energiaren salneurriak, azken hauek ere —eskaintzaren aldaketen ondorioz— oso aldakorrak direlako epe motzera.

Batzuetan, zeharbidezko zergak eta hipoteken interesak ere baztertu dira jarraitu beharreko indizetik.

Hala ere, jarraitu beharreko indizetik horrenbeste kontzeptu baztertzeak urruntasun nabariak sor ditzake herritarrek igartzen duten inflazioarekin.

Beste batzuek (Artis, 1998) Eurogunera begira, salneurri maioristekin loturiko indize bat proposatu dute, Europako kide diren estatu guztietan antzekoagoak direlako salneurri minoristak baino. Hala ere, salneurri maioristak minoristak baino askoz aldakorragoak direla kontuan hartu behar da ere.

Beste batzuetan, inflazio-tasa zehatz bat bilatu gabe, banda bat ezartzen da helburu gisa.

Edonola ere, bat datoz adituak inflazio-tasaren helburua % 0 ez dela izan behar adierazteko orduan. Arrazoi teoriko eta estatistikoengatik, gehienetan % 1etik gora zehaztu ohi da helburu hori.

Errenta nominalarekin loturiko diru-politika

Inflazio-helburuak zehazteko orduan sortzen diren zalantzen ondorioz, errenta nominalarekin loturiko helburuak erabiltzea proposatu dute aditu batzuek. Baina helburu horiek desabantaila nabariak dituzte ere:

- a. Errenta nazionalaren datuak berandu eskuratzen dira, ez dira guztiz fidagarriak eta geroako aldaketa txiki batzuk jasan ohi dituzte. Hau da, informazio zehatza, gutxi gorabehera, hiru hilabeterik behin edo lortzen da, eta ez hilero salneurrien bilakaerarekin gertatzen den moduan.

- b. BPG nominalaren zifrek aurretik hartutako erabakien ondorioak adierazten dituzte, eta ez horrenbeste ekonomiaren geroko bilakaera.
- c. Errenta nominalak, berez, ez ditu bereizten benetako ekoizpenaren handitzea eta salneurrien handitzea hutsa. Hori dela eta, aditu batzuek proposatu dute helburu ezberdinak ezartzea ekoizpenean, alde batetik, eta salneurrien igotzean, bestetik.
- d. Egon badaude beste tresna batzuk (adib. politika fiskala) errenta nominalen eragiten dutenak eta ez daudenak banku zentralaren kontrolpean.
- e. Errenta nominalen eragiten duten aldagaiak horren ezberdinak izanik, helburu kontrajarriak sor daitezke.

Bestaldetik, errenta nominalaren helburuak ezartzeak abantaila handiak ditu epe luzeko helburu gisa, eta epe labur eta ertaineko beste helburuak orientatzeko orduan. Bestela, eragiteko erraza da (politikariek ezagutzen dituzten aldagaietan oinarritzen delako) eta sendoa (Bain eta Howells, 2003).

Truke-tasan oinarritutako diru-politika

Interes handikoa da truke-tasa banku zentralentzat, inportatzen diren ondasunen salneurrietan eta enpresen etekinetan duten eraginagatik. Batez ere, jakina, oso irekiak diren ekonomietan.

Diru-politikaren helburuetan truke-tasak integratzea, garrantzi handikoa izan daiteke, diru-politikaren kanpora begirako ondorioak kontuan hartzen direla ziurtatzeko. Bestela, gerta daiteke inflazio-tasaren murriztapena helburu bakartzat hartuta, helburu hori lortzea baina truke-tasa gehiegi handituz eta, adibidez, esportazioak kaltetuz.

Truke-tasekin loturiko helburuak diru-politikan integratuz gero, argiago gertuko litzateke ere noren esku geratzen den truke-tasarekin loturiko helburuen ardurara, zenbait herrialdetan ez dagoelako batere argi helburu horiek banku zentralari edo gobernuari dagozkion.

Politika honen arabera, diruaren balio ideala babesteko asmoz, monetaren truke-tasa zehatz batzuk babesteko konpromisoa hartzen du diru-agintaritzak. Horretarako, dibisak kotizazio zehatz batzuetan salerosteko prest dago, monetaren balioa ezarritako mailan mantentzeko.

Politika honen oinarria, beraz, atzerriko dibisa batekiko —edo batzuekiko— truke-tasa finko bat mantentzea da, zurruntasun maila ezberdinekin.

«Fiduziazko tasa finkoetan» oinarritzen den sistema batean, tasa-truke finko bat jartzen dute indarrean gobernuak, baina truke-tasari eusteko ez dituzte aktiboki dibisak saltzen edo erosten.

Horren ordeztu, bihurtasunetik gabeko neurrien bidez mantentzen da truke-tasa. Adibidez, kapital-fluxuen bidez, inportatzeko edo esportatzeko baimenak, etab.

Kasu honetan, gehienetan, merkatu beltzaren truke-tasa bat agertu ohi da; bertan, ofiziala ez den merkatuaren salneurria saltzen da dibisa.

«Bihurtasun finkoa» duten sistema hauetan, egunero erosi edo saltzen dituzte dibisak gobernuak, lortu nahi den truke-tasa eskuratzeko (tasa finko bat edo banda bat izan daiteke).

Interes-tasa hori berraztertzen ohi da hilabetearen behin edo bitan, banku zentralaren batzorde berezi batean.

Interes-tasetan dauden aldaketak merkatuaren zenbait adierazleren arabera zehazten dira. Horrela, ekonomiaren joerak aurreikusten saiatzen da, bai eta merkaturaren orientatzea inflazioarako zehaztutako helburuari begira.

Mendebaldeko herrietan ere erabili ohi den diru-politikarako tresna bat da truke-tasaren jarraipena.

Urre-patroia

Moneta-unitate baten balioa lehengai baten balioarekin lotu daiteke. Batez ere, metal preziatu batekin. Horretarako, moneta-unitate bakoitza lehengai horren unitate edo kopuruen arabera definitzen da. Horrelako politiken helburua diruaren egonkortasuna ziurtatzea da. Agintaritzaren erabakien balizko arbitrariotasunetik kanpo utzi nahi da dirua sortzea eta beronen kopurua handitu edo murriztea.

Metal preziatuak interes handikoa izan dira helburu horretarako, ez bakarrik beraien ezaugarri fisiko eta kimikoengatik. Batez ere, beraien balioaren egonkortasuna izan da faktorerik garrantzitsuenak (Acocella, 2000).

Hala ere, politika hauek ez dute ziurtatzen diruaren egonkortasuna ehuneko 100ean. Eta, bestalde, posible da ere, jakina, egonkortasun hori lortzea nahiz eta moneta-unitateak lehengai batekin ez lotu.

Lehengaien artean, gehien erabili izan dena urrea da.

Urre-patroiaren arabera, nazioaren dibisaren salneurria egonkor mantentzen da, urre kopuru batean neurtuta.

Urre-patroiaren oinarritzako ezaugarriak hauek dira:

- a. Banku zentralak billeteak jaulkitzen ditu. Ondasunekin truka daitezke billete horiek. Beraz, herrialde horren dibisa bihurtzen dira.
- b. Moneta-unitate bakoitzaren urrearekiko baliokidetasuna zehazten da. Adib: dolar batek x gramo urre.

c. Banku zentralak urre-erreserbak gordetzen ditu, txanpon zein barretan, jaulkitako diruaren proportzioan. Billeteak urrearekin truka daitezke, dibisaren urrearekiko baliokidetasunaren arabera.

d. Urrea inportatzea zein esportatzea libre da.

Horretarako, dibisaren eguneroko salneurriak erabiltzen dira (adibidez, merkatu irekiko eragiketen bidez).

Urrearen salerosketak garrantzi handikoak dira ekonomia-hazkuntzarako eta egonkortasunerako.

Urre-patroia «truke-tasa finkoa»ren politikaren aldagaitzat har daiteke. Eta urrearen salneurria, lehengaien salneurrien indizearen aldagaitzat.

Keynes-en ustez, «erlikia barbaroa» zen urre-patroia. Baina, behin baino gehiagotan azpimarratu denez, abantaila handiak ditu diru-sistema honek: urre-patroiaren arabera, diru kopuruaren bilakaera berjabea da gobernuen politika eta alderdi politikoen aurrean⁴⁶. Gastu publikoa handitzeko orduan, nahitaezkoa zaie gobernuei zergak handitzea. Beraz, gobernuen politika inflazionisten aurreko berme garrantzitsua izaten zen urre-patroia.

Urre-patroia ez da gaur egun erabiltzen. Interes handikoa izan zen XIX. mendeko ekonomia sustatzeko orduan. I. Mundu Gerra hasi zenetik, gobernua hasi zirenean gastuak diruaren jaulkipenaren bidez finantzatzen, desagertu egin zen urre-patroia, aurrekontu-politika horiek garatzeko oztopo zuzena zelakoan.

Hala ere, nolabait, urre-patroiaren aldagai bat erabili zen munduan, oro har, 1971 arte (*Bretton Woods* delako sistema). Horren abantailarik funtsezkoenak erraztasuna eta gardentasuna ziren. Sistema horretan, herrialde baten —Estatu Batuetan— urre-patroi sistema mantentzen zen. Gainerako herrialdeen dibisen eta dolarren artean truke-tasa finkoa ezartzen zen. Sistema hori interes handikoa izan zen munduko ekonomia suspertzeko II. Mundu Gerraren ostean. Baina Estatu Batuetan sortu zen kanpoko defizitaren ondorioz —batez ere Vietnamgo gerrako gastuengatik— dolarren bihurtasuna suspenditu zuen Nixon lehendakariak.

Fiduziazko diruaren aurreko alternatibak

Doktrinaren ildo heterodoxoen artean, behin eta berriz, fiduziazko moneta-sistemaren etengabeko kritika egin da⁴⁷. Kritika horren oinarria, batez ere, diruaren balioaren bilakaeraren arbitrariotasuna izan da, erabaki politikoen azpian geratzen

46. «Hauze da bere abantailarik funtsezkoena: xahutzaileak diren gobernuen aurreko babes izatea» (Von Mises, 2006: 65).

47 «Egitura inflazionistetan, ohitura hauze hartzen du herriak: baliabide mugagabeak dituen erakunde gisa hartzea gobernu: Estatua, gobernu, edozer gauza egiteko gai da» (Von Mises, 2006: 66).

delako. Batez ere, gastuak handitzeko gobernuen joerak nabarmen errazten direlako, ekonomiaren egonkortasuna eta norbanako eta enpresen diru-egonkortasuna kaltetuz. Eta, beraz, diruaren balioaren egonkortasunaren eta interes-talde zehatz batzuen interes politiko eta ekonomikoen arteko harremana gero eta nabariagoa egiten da, ekonomiaren egonkortasuna interes politiko eta pribatuaren menpe jarritz.

Arazo horiek direla eta, ekonomista eta politikari heterodoxoen aldetik batez ere, hainbat proposamen alternatibo egin dira.

Aukera alternatibo horien artean, alde batetik, urre-patroira itzultzea proposatu egin da behin baino gehiagotan. Baina ez da izan proposatu den alternatiba bakarra. Beste batzuen artean, politika hauek ere proposatu dira:

- a. Nazio-estatuarekin loturik ez dauden moneta «pribatuak» jaulkitzeko askatasuna.
- b. Urre-patroitik aparte, beste lehengai batzuetan oinarritutako patroia.
- c. Diru-politika kudeatzeko orduan banku zentralak duten askatasuna murrizteko lege-neurriak.
- d. Diru-jaulkipenaren politika legebiltzarren kontrol zuzenaren pean uztea, banku zentralen edo gobernuaren esku utzi gabe.

4.4. DIRU-POLITIKA MOTAK ETA POLITIKA EKONOMIKOAREN ILDOAK

Politika ekonomikoaren ildo ideologikoen artean, oso ikuspegi ezberdinak egon dira diru-politikaren helburuei buruz.

- Ildo keynesiarren aldetik, eskaera agregatua da diru-politikan jarraitu beharreko aldagairik funtsezkoena. Horien ustez, eskaera agregatua da garrantzitsuena eskuragarri dagoen diru-eskaintza jasan ahal izateko.
- Monetarismoaren ikuspegitik, diru kopurua da aldagairik funtsezkoena. Horien iritziz, diruaren eskaintzaren eta eskaeraren arteko harremana zehazteko gakoa diru kopurua da eta, batez ere, diruaren eskaintza.
- Eskaintza-politikaren zenbait babesleren aldetik, salneurrien egonkortasuna izan beharko litzateke diru-politikaren oinarria. Eta, beraz, diruaren balio zehatz bat lortzea izan beharko litzateke diru-politikaren helbururik funtsezkoena. Hori guztia, horretarako banku zentralak sortu edo erretiratu behar duen diru kopurua kontuan hartu gabe.

Egia da ere, azken urteotan, gero eta pisu handiagoa hartu duela adituen arteko adostasunak inflazioaren zioen aurrean. Epe ertain eta luzera, gero eta argiago dago inflazioak izaera monetarioa duela. Beraz, funtsezkoa da banku zentralaren egitekoa diruaren eskaintza eta eskaera harremanetan jartzeko orduan. Epe motzera, egon badaude eskaintza eta eskaeraren beste faktore batzuk inflazioan ere

eragina dutenak. Adibidez nekazaritza-arloko ekoizpen eta lehengaien salneurriak, eskaera agregatuaren aldaketak, lan-eskaintzaren erabilera-tasaren aldaketak, etab. Hori dela eta, inflazio-politikak, nahitaez, bai bilakaera monetarioa, bai eta eskaintza eta eskaera agregatuen faktoreak ere hartu behar ditu kontuan (Jordan, Gracia eta Antuñano, 1999).

4.5. TRUKE-POLITIKA

Hauxe dugu truke-politika: truke-tasa kudeatzen duen politika ekonomikoaren alderdia, bai eta dibisen arteko balio konparatiboa, edo dibisak trukatzeko salneurriak.

Bi dibisen arteko truke-tasek (edo atzerriko truke-tasek) moneta bat bestearen terminoetan neurturik duen balioa zehazten dute.

Bi herrialderen artean, alde bien arteko trukeak dibisa pare batean du eragina. Baina «benetako» truke-tasa atzerriko dibisa multzo baten arabera zehazten da, eta, neurri batean, herri baten kanpoko lehiakortasunaren osoko neurriaren erreferentzia bat izan daiteke.

Benetako truke-tasa nominala merkataritza-trukeen arabera neurtzen da. Benetako truke-tasa «erreal» zehazteko, aldatu egiten da nominala, kanpoko salneurrien mailaren arabera, eta bertako herrialdearen salneurrien mailaren arabera.

Benetako tasa nominalarekin alderaturik, «NPG(PNB)ren arabera zehazturiko benetako truke-tasa» izan daiteke egokiagoa, azken hamarkadotako nazioarte mailako diru-ezarpenen globalizazioaren errealitatea kontuan hartuz.

Hala ere, gobernuak ezin ditu arbitrarioki truke-tasak manipulatu modu iraunkorrean. Monetaren balio ofiziala eta benetako balio erreala oso ezberdinak badira, dibisen nazioarteko merkatua arduratuko da balio hori automatiko zuzentzeaz.

Truke-tasen araubideak

Gobernu batek bere dibisa kudeatzeko orduan jarraitzen duen politika da truke-tasen araubidea. Eta hori bai atzerriko beste dibisekiko eta atzerriko truke-merkatuarekiko harremanetan ere.

Truke-tasen araubidea, jakina, harreman zuzenean dago diru-politika osoarekin.

Bakoitzaren malgutasunaren arabera, hauek dira truke-tasen araubideen oinarritzko motak:

- Truke-tasa flotatzaileak: araubide honetan, merkatua da truke-tasen aldaketak zehazten dituen.
- «Banden barruko» flotazioa: banku zentralak mantentzen ditu truke-tasak, banda baten barruan, edo truke-tasa zehatz batetik gehiegi urruntzen ez dela ziurtatuz.
- Truke-tasa finkoak.

Herrialde bakoitzaren truke-araubidea herri bakoitzaren politika ekonomikoaren funtsezko oinarrietako bat da.

Printzipioz, goian aipaturiko funtsezko erreferentzietatik abiaturik, hauek dira kontuan har daitezkeen aukerak:

A. NAZIO-DIBISA EZ DUTEN HERRIALDEAK

Zenbait herritan, legezko erabilera duen moneta edo dibisa propiorik ez dago, beste herrialde bateko moneta onartu dutelako edo diru-batasun bateko kide direlako (adibidez, euroaren esparrura sarturiko estatuak).

Sistema hauetan uko egiten dio herrialdeak diru-politikaren kontrolari. Diru-erabakiak beste herri batek hartzen ditu, edo, bestela, nazioarte mailako egitura politiko edo diru-batasun batek (azken honen esku utzi baitira dirua jaulkitzeko eta diru kopurua zaintzeko aginpideak).

B. TRUKE-TASA FINKOAK

Truke-tasa finkoen araubidean, dibisaren balioa beste dibisa batekin lotzen da (batez ere oso erabiliak diren dibisak: dolarra, euroa...).

Herri hauetan, herrialdearen dibisak bihurgarritasun zuzena du beste dibisa baten truke. *Currency board* delako hitzarmena izanez gero, bertako moneta atzerriko erreserbetan oinarritzen da, ehuneko ehunean.

Errealitatean, araubide mota honen barruan kokatu behar dira ere oso banda estuak dituzten dibisak, edo beraien moneta utzi duten eta beste herri baten dibisa onartu duten herriak.

Truke-tasa finkoen sistema ezartzeko modu asko daude. Modu informalean, konpromiso politikoaren bidez edo arauen bidez (zenbaitetan lege baten bidez ere finkatzen da irizpide hori).

Sistema honek, jakina, nabarmen mugatzen du diru-politikaren esparruan Estatuak duen jokatzeko gaitasuna.

«Truke-tasa finkoak» dituen sistema batean, bertoko dibisa-unitate bakoitza atzerriko dibisa-unitate batean oinarritu behar da. Horrela ziurtatzen da bertako moneta-oinarriak ez duela balio erlatiboa galtzen inflazioaren bidez, eta *hard*

currency delakoan oinarrituta egon gabe, bertako dibisari egindako erasoen arriskua alboratzen du, *hard (anchor) currency* delakoa konbertitzeko.

«Dolarizazio» moneta-sistema batean, atzerriko dibisa —gehienetan, dolarra— libreki erabiltzen da ordainbide gisa, bai modu eksklusiboan bai bertako dibisarekin batera. Horretarako arrazoiak hauek izan daitezke: biztanleriak bertako dibisarekiko konfiantza galtzea, edo inflazioa kontrolpean mantentzeko gobernuaren politikarekiko konfiantza galtzea, edo sinesgarritzat jotzen den diru-politika bat inportatzeko.

Truke-tasak mantentzeko asmoz, herrialde bien diru-politiken helburuak bat etorri behar dira.

Bestaldetik, herrialde bakoitzaren diru-politika beste herrialdeenaren menpeko bihurtzen den neurria, hainbat faktorekin dago loturik: kapitalaren mugikortasuna, ekonomiaren irekiera, etab.

C. TRUKE-TASA FLOTATZAILEAK⁴⁸

Munduko dibisa erabilienean artean truke-tasen araubide ohikoena da, 1971tik aurrera.

Sistema honetan, dibisen balioa aldagarria da merkatuaren gainerako salneurrien moduan. Nazioarteko ekonomia-harremanen egokitzapenek eragin zuzena dute truke-tasan. Ordainketen balantzaren superabitak dibisaren balioa handituko du eta, alderantziz, ordainketen balantzaren defizitak dibisaren balioa murriztuko du.

Hala ere, kontuan hartu behar da merkatuaren araberako flotazio hori baldintzatuta dagoela nolabait. Monetaren truke-tasen balioaren aldaketa handiegiak mugatzeko asmoz, ohikoa da-eta banku zentralen esku-hartzea.

Flotatzailerak diren truke-tasen araubide honen barruan, hiru aldaera hauek aipa ditzakegu:

Truke-tasen ibilbidea aurretik iragarri gabeko flotazio zuzendua

Diru-agintariak aktiboki jarduten dira truke-merkatuan, truke-tasa zehazteko asmoz, aurretik iragarritako ibilbide batekin konpromisorik hartu gabe.

Truke-tasa hau kudeatzeko asmoz erabiltzen diren adierazleak, oro har, auke-rakoak dira, diskrezionalak, eta bertan egiten diren egokitzapenak, askotan, ez dira automatikoak. Adibidez: interes-tasak, ordainketen balantzaren saldoak, nazioarteko erreserbak eta merkatu paraleloaren ibilbidea.

48. Truke-tasa finkoen eta flotatzaileen arteko alderaketa baten laburpen gisa, bakoitzaren abantailak eta desabantailak kontuan harturik, ik. Acocella, 2000: 377-378.

Flotazio berjabea

Araubide mota honetan, merkatuak berak zehazten du truke-tasa, eskaintza eta eskaeraren arabera. Diru-agintarien esku-hartzearen helburu bakarra aldaketak nolabait murriztea izan daiteke eta truke-tasaren gehiegizko fluktuazioak ekiditea, baina ez truke-tasaren maila zehaztea.

Printzipioz, araubide honen barruko diru-politika eta truke-politikak ez daude loturik.

Banda baten barruko flotazioa

Araubide honetan, banda batekin dago loturik bertako monetaren balioa, modu finkoan edo periodikoki egokiturik, banda horren barnean.

TRUKE-TASEN FLUKTUAZIOAK

Truke-tasa flotatzailea aldatuko da erreferentziazkoak diren bi dibisen edozein balio aldatu ahala. Dibisa baten balioa handituko da eskaera eskaintza baino handiagoa denean.

Diruaren eskaera handitu daiteke salerosketetarako diruaren eskaera handitzen delako edo eskaeraren handitze espekulatibo batengatik.

Salerosketetarako diruaren eskaera eta herrialdearen enpresa-jardueraren maila, barne-produktu gordina eta enplegu maila harreman zuzenean daude.

Gehienetan, banku zentralen ardura da eskuragarri dagoen diruaren eskaintza eta salerosketetarako diruaren eskaeraren handitzeak egokitzea.

Diruaren eskaera espekulatiboa zailagoa da banku zentralek kudeatzea. Hala ere, ahalegintzen dira, bai, mugimendu espekulatiboak kontrolpean jartzen interes-tasak egokituz.

Betiko teoriak harremanetan jartzen zuten truke-tasen kudeaketa, batez ere, herrialdeen ekonomien bilakaerarekin. Baina nazioarteko kapitalen merkatuen gero eta pisu handiagoaren ondorioz, eta mugimendu espekulatiboen ondorioz, gero eta garrantzi handiagoa du interes-tasaren kudeaketak, batez ere epe motzerako mugimenduetan duen eraginagatik.

5. Banku-politika

5.1. BANKU ZENTRALEN HELBURUA ETA ERAKETA

Gehienetan, herrialdeen —edo diru-batasunen— diru-politikaren arduradunak dira banku zentralak.

Hala ere, ikusiko dugunez, nahiz eta dagozkien ardurak antzekoak izan, oso egitura ezberdinak dituzte herrialde ezberdinetako banku zentralek. Gehienetan —nahiz eta duten autonomia maila handia izan— erakunde publikoak dira eta gobernu edo legebiltzarraren agintearen azpian kokatzen dira argi eta garbi. Bestetan —nahiz eta erakunde publikoen aginpideak izan— erakunde pribatuen kontrolaren azpian daude.

Diru-politika dela eta, banku zentralen eta finantza-merkatuen arteko harremana da, beharbada, sakoneko arazorik funtsezkoena herrialde gehienetan eta, baten batek esan duen moduan, boterea eskuratzeko borroka-arazoa da, azken finean, diru-politikak errenten banaketan, ekonomia osoan, eta politikan ere duen eragin eta garrantziaren ondorioz⁴⁹.

Ondoko oinarritzko egiteko biok dituzte banku zentralek politika ekonomikoe-tan batez ere:

- a. Monetaren balioa zaindu eta salneurrien egonkortasuna mantendu, batez ere interes-tasen bitartez.
- b. Banku-sistemaren egonkortasuna.

II. Mundu Gerraren ostean, hogeita hamar urtez edo, hainbat helburu plural eta kontrajarri izan ohi zituzten banku zentralek beren jardura bideratzeko orduan: langabeziarik eza, hazkunde maila handia, ordainketen balantzaren oreka, inflazio txikia, etab. Hortik aurrera, gero eta gehiago, salneurrien egonkortasuna bihurtu zen banku zentralen helbururik funtsezkoena.

Banku zentralaren politikaren arauen helburua da diru-politika kudeatzeko orduan banku zentralaren arduradunei gida argi eta gardena ematea. Ahal den neurrian neurtzeko errazak diren aldagaietan oinarritu behar dira banku zentralaren

49. Banku zentralen asmoa barne interes-tasak maila zehatz batean ezartzea da, politika ekonomikoaren helburuak lortzeko asmoz, baina finantza-merkatuen erreakzioaren beldur egon ohi dira, truke-tasak edo epe luzeko interes-tasak nahi ez diren mailetara beharbada eramango dituztelakoan (Bain eta Howells, 2003).

helburuak eta horien jarraipena egiteko orduan, erraz eta laster eskuragarriak diren estatistikak egon behar dira ere (Bain eta Howells, 2003).

Printzipioz, estatuak eta bankuak dira banku zentralaren bezero bakarrak. Bankuen edo estatuen gordailuak onartu eta beraiei maileguak ematen dizkie.

Banku zentralen egiteko zehatzak hauek izan ohi dira:

- Urre eta dibisen erreserbak zaindu eta kudeatu.
- Gobernuen finantza-eragile gisa jokatu.
- Diru-politika zuzendu.
- Bankuen mailegu-emaile izan.
- Legezko erabilera duen diruaren hornitzaileak izan.
- Finantza-erakundeak gainbegiratu.
- Truke-politikak egikaritu.

Banku zentralen egitekoa funtsezkoa da diru berria sortzeko orduan, jakina, hiru bide hauetatik:

- Erreserbak (urre edo atzerriko dibisak) erosiz.
- Billete eta monetak jaulkiz.
- Bankuei maileguak emanez.

Tresnok erabiltzeko orduan, banku zentralaren politiken osagarriak diren hiru arlo instituzionalekiko harremanetan sortzen dira kudeatu behar diren hainbat arazo, hiruretan banku zentralaren politikek eragin zuzena dutelako: kanpo-merkataritza, gobernu eta banku pribatuak (Acocella, 2000).

Banku zentralaren eta banku pribatuen arteko harremanen bidez, eragin handia du politika ekonomikoan banku zentralak, bai diruaren eskaintza handitu edo murrizteko, bai eta interes-tasak ezartzeko ere (batez ere, epe laburreko interes-tasak).

Hala ere, banku zentralen eta banku pribatuen arteko maileguen pisu kuantitatiboa erlatiboki txikia da. Zergatik dute eragiketa horiek horrenbeste eragina finantza-sisteman? Arrazoi batzuk aipatu dira. Alde batetik, nahiz eta operazio hauek guztiak txikiak izan, eragile pribatuek —banku pribatuek— jakin badakite potentzialki handiak izan daitezkeela, baldin banku zentralak dirua jaulkitzeko duen ahalmena eta askatasuna kontuan hartzen badugu. Bestaldetik, interes-tasak zehazteko orduan eta maileguak emateko edo hartzeko orduan banku zentralak duen askatasunagatik, banku honen borondatea eta praktika bat etortzeko aukera handiak daude banku zentralaren esku eta hori ere gauza jakina da banku pribatuen zat. Azkenik, interes-tasen norabidea zehazteko orduan banku zentralak finantza-

erakunde pribatuen aurrean duen sinesgarritasuna ere hartu behar da kontuan (Bain eta Howells, 2003)⁵⁰.

Bestaldetik, legezko monetak jaulkitzeko monopolioa dute banku zentralek, billete gehiago jaulkitzeko gaitasuna, edo merkaturan daudenen parte bat biltzeko.

Eragiketa hauek, politika ekonomikoaren beharren arabera kudeatzen dira (ekonomia-hazkuntza, inflazioa, langabezia...).

Moneta-erreserbak ere (urrean edo atzerriko monetetan inbertitutako baliabideak) kudeatzen dituzte banku zentralek.

5.2. *BANKU ZENTRALAREN ETA GOBERNUAREN ARTEKO HARREMANAK*

Politika ekonomikoaren berezko logikagatik, eta banku zentralek eta gobernuek dituzten helburu eta interes ezberdinen ondorioz, interes kontrajarri nabariak sortzen dira etengabe erakunde bion artean.

Gobernuen ohiko joera edo tentazioa izan daiteke gastu publikoa finantzatzeko orduan banku zentralaren esku dauden baliabideak erabiltzea (diru berriaren jaulkipena, kostu gutxiko maileguak...). Batez ere, ekonomiaren atzeraldietan, gerretan, etab., momentu horietan oso zaila delako epe motzeko arazo eta arriskuak ahaztea ekonomiaren epe luzeko helburuen arabera.

Banku zentralaren helburuak aurrera eramateko erakunde honek dituen aukerak eta berjabetasuna handiak zein txikiak izanik ere, diruaren balioa babes-teko funtzioa du beti banku zentralak. Beraz, sektore publikoaren finantziazioan beharrezkoa den zuhurtasuna gordetzen dela zaintzeko ere behartuta dago.

Aditu batzuen ustez, arazo honen jatorria hauxe da: diru-politikak, berez, epe luzeko horizonteak behar dituela (Blinder, 1998). Bestaldetik, gobernuek —eta herriak/hautesleek beraiek— epe motzeko ikuspegia baino ez dute gehienetan erabakiak hartzeko orduan. Tamalez, epe motzeko interesen arabera baino ez badi-ra hartzen erabakiak, oro har, politika inflazionisten aldeko politikak eta erabakiak gauzatuko dira, etengabe.

Hori dela eta, beste erakunde publikoen aurrean banku zentralak izan behar duen autonomia edo berjabetasuna ziurtatzeko asmoz tresna bereziak ezarri dituzte Mendebaleko herrialde gehienek.

50. Bestaldetik, aurrera begirako izaeragatik, oso erabilgarria den informazioa emateko gai dira finantza-merkatuak, ekonomia- eta finantza-sistemen geroko bilakaerari buruz (edo, gutxienez, bilakaera horietaz merkatuak duen pertzepzioaz). Bestaldetik, merkatu horien informazioa interesgarria da ere banku zentralaren politikaren sinesgarritasuna eta gardentasuna neurtu ahal izateko (Bain eta Howells, 2003).

Oro har, politika ekonomikoaren erabakiak epe motzeko interesetatik eta interes partikularretatik ere babesteko tresna instituzionalen artean eta, bereziki, horretarako erabili ohi diren aginpideen eskuordetze-tresnen artean, banku zentralen berjabetasuna izan daiteke deigarriena eta garrantzitsuen (Drazen, 2000). Berjabetasun horren bidez, diru-politikaren alderdirik funtsezkoenak —eta politika ekonomikoaren aldagai garrantzitsuak— banku zentralaren esku uzten dituzte gobernuak.

Horrela, hauteskunde-zikloen eragin kaltegarrietatik babestu nahi da diru-politika, hauteskunde-zikloetatik harago dauden epe luzeko helburuen atzetik doala ziurtatuz (Persson eta Tabellini, 2000).

Banku zentralen berjabetzaren gutxieneko ezaugarriak bi hauek izan ohi dira: interes-tasak ezartzeko orduan, esku-hartze politikotik beharrezkoa den askatasuna izatea alde batetik, eta, bestetik, interes-tasa horien helburuak finkatzeko, gobernuaren interes edo politikai jarraitu gabe, salneurrien egonkortasuna babesteko beharra helburutzat ezartzea ere.

Aukera horiekin loturik, bestaldetik, eta banku zentralaren helburu eta egingizunak zehazteko orduan, honako bi aukera hauek egon daitezke berjabetasunaren kontzeptuaren inguruan (Debelle, 1994):

a. Tresnak ezartzeko berjabetasun hutsa.

Sistema honetan, banku zentrala berjabea da diru-politikaren helburuak lortzeko erabiltzen diren tresnak aukeratu eta kudeatzeko orduan, baina ez dauka helburuak zehazteko berjabetasunik.

b. Helburuak ezartzeko berjabetasuna.

Eraketa honetan, berjabea da banku zentrala bai diru-politikaren helburuak zehazteko orduan, bai eta bitarteko tresnak eta kudeaketa aukeratzeko ere (adib., Europako Banku Zentrala).

Azken kasu horretan epe luzeko arazo politiko batzuk sor daitezke. Banku zentralak diru-politikaren helburuak aldatzeko aukera badute, beraien kudeaketaren erantzukizunetik ihes egiteko aukera paregabea emango zaie. Egindako gestioaren ondorioak balioetsi aurretik helburuak aldatzen badira, ezinezkoa izan daiteke kudeaketa horren egokitasuna neurtzea.

Baina, bestaldetik, helburuak gobernuen esku geratzen badira, betiko interferentzia politikoen —eta hauteskunde-zikloen eragin ezkorren— arazoaren aurrean aurkitzen gara. Adibidez, EBZk sinesgarritasun-arazo handiak izan ditu hutsune honengatik. Aditu batzuek planteatu dute onargarria izango litzatekeela diru-politikaren helburuen aldaketa banku zentralen esku uztea, betiere, aldaketa horretarako beharrezkoak diren baldintzak ezarriz gero. Adibidez, errenta nominalaren helburu bat zehaztea komeni dela proposatu dute batzuek, inflazioaren helburretan aldaketak oinarritzeko eta onartzeko orduan (Persson eta Tabellini, 2000).

Berjabetasun-egitura horiek ezartzeaz gain, beste mota bateko neurri instituzionalak ere hartu behar dira kontuan banku zentralen egitura eta ibilbidea aztertzeko orduan eta, batez ere, banku zentralen jarduera eta erabakiak diru-politikaren helburuekin bat datoze la ziurtatzeko asmoz. Adibidez, banku zentrolean erabakiak hartzen dituzten arduradunen lantsariak edo pizgarria alde batetik eta, bestetik, erabakiak hartzeko orduan banku zentralaren egitura bera. Adibidez, hartzen diren erabakiak norbanako bati dagozkion ala batzorde bati, erakunde pribatuek —banku pribatuek gehienbat— egitura horretan duten pisua, etab.

Edonola ere, batzuetan —zenbait kasu larri berezitan— banku zentralaren politika aldatzeko aukera izan behar dutela gobernuak esan ohi da. Adibidez, diru-politika murriztailea bideratu behar duen banku zentral baten kasuan, ekonomiaren atzeraldi larrietan, beharbada, beste neurri ezberdin batzuk ezarri beharko lirateke, banku zentral horren politikaren aurka edo politika hori aldarazteko, gobernuari politika-aldaketa hori ezartzeko aukera emango balitzaio. Hala ere, ez da batere erraza, behin horrelako aukera konkretu batzuk zabalduz gero, horren eragina kasu zehatz batzuetara murriztea eta hortik aurrera gobernuaren aldetik etor daitezkeen gehiegikeriak ekiditea.

Bestalderik, ahalmen eta berjabetasun maila handiak dituzte banku zentrolek interes-tasak zehazteko orduan, baina ez ehuneko ehunean. Askatasun handi hori kudeatzeko orduan muga batzuk egon badaude.

Alde batetik, jakina, salneurrien egonkortasuna banku zentralen diru-politikaren helburu bakarra ez denean, nolabaiteko mugak ezartzen zaizkio banku zentral horien askatasunari. Beste helburu horiek hartu beharko dira kontuan ere interes-tasak zehazteko orduan, noski.

Baina egon badaude beste muga batzuk finantza-merkatuen jokabideak ezarriarik. Alde batetik, banku zentralaren sinesgarritasuna mantentzeko beharra. Bestetik, kanpo-merkataritzak eta truke-tasen bilakaerak ere mugatu egiten dute banku zentralen politika propioa mantentzeko askatasuna.

Autonomia eta pribatizazioa

Gaurkotasan handiko kontua da gaur egun banku zentral batzuetan banka pribatuak duen eragina.

Neurri batean zein bestean, jakina, herrialde guztietan du eragin handia banku handien iritziak banku zentralaren jarreran.

Hala ere, berezko arazoak sortzen dira eragin hori banku zentralaren egituretan parte-hartzearekin nahasten denean. Eta hori da, hain zuzen, Britainia Handian eta AEBn gaur egun gertatzen dena.

Amerikako Erreserba Federala eraldatua izan zen goitik behera 1913an. Eraldaketa horren ondorioz, Amerikako banku pribatu handiek eragin erabakigarria lortu zuten Erreserba Federalaren egituretan.

Aditu batek baino gehiagok esan dute eraldaketa horren ondorioa izan zela Erreserba Federalaren «pribatizazioa», erakunde horren erabakietan, gaur egun, interes publikoak baino gehiago, interes pribatu konkretu batzuk babestuta daudela adierazi nahian. Eta, egiaz, garrantzi handiko eraldaketa izan zen orduan onartu zena, azken urte hauetan guztiz eztabaidatsua bihurtu dena.

Gauza nabaria da banku zentralen bidez egituratzen den herrialde baten diru-politikaren kudeaketan ez dela zalantzarik egon behar: interes orokorren arabera diseinatuta egon behar du, eta ez interes partikularren arabera.

Diruaren eskaintza, interes-tasak eta truke-tasak edo moneta-sistema kudeatzea funtsezko egitekoak dira ekonomian. Beraz, argi dago politika hauek interes publikoaren menpean egon beharko liratekeela gizarte demokratiko batean⁵¹.

Banku pribatuek Amerikako Erreserba Federalean duten eraginak —ekonomian zein politikan— eztabaida sakona sorrarazi du azken urteotan Estatu Batuetan, eta —oraingo finantza-krisialdiaren leherketaren ostean— pisuzko osagaia izan daiteke Amerikako Ekonomiaren berreraketa orientatzeko orduan. Batzuen ustez, Erreserba Federalak azken hamar/hamabost urte hauetan jarraitutako politika —neurri handi batean oraingo krisialdiaren jatorrian dagoena— ezin delako ulertu amerikarren interes orokorren arabera eta bai, eta oso kezagarria da hau, finantza-erakunde pribatu handien interes partikularren arabera.

5.3. BANKUEN ARAUPENERAKO OINARRIAK

Bankuen sektoreak, zalantzarik gabe, oso ezaugarri bereziak ditu politika ekonomikoaren esparruan eta, jakina, diru-politikaren arloan bereziki. Sektore horren egitekoa funtsezkoa da bi arlo hauetan:

- a. Ekonomiaren finantziazorako nahitaezko tresna gisa, aurrezkien eta inbertsioen arteko fluxuaren eraginkortasuna ziurtatzeko asmoz.
- b. Diru-politikaren tresna gisa, maileguen bidez dirua sortzeko duten gaitasunagatik batez ere⁵².

51. «Since it is privately owned, the Federal Reserve is almost entirely independent of the government consisting of twelve regional Federal Reserve Banks located in major U.S. cities in twelve regions and organized in a similar fashion to private Banks whose shareholders consist of private banks in each district» (Model, 2008).

52. Dirua sortzeko bankuen gaitasunak bankuen araupenaren gainean duen eraginaz, ik. Huerta De Soto, 2006).

Banku pribatuek dituzten nahitaezko funtzio hauen ondorioz, oso araupen estuak izan ditu bankuen sektoreak XX. mende osoan zehar, ekonomiaren beste sektoreetan guztiz ezezagunak direnak.

Bankuen araupenerako betiko funtsezko oinarriak, hauek izan dira:

- Sektorean sartzeko murrizketak.
- Beren gain hartutako jardueri jarritako mugak.
- Erreserbak sortzeko arauak.
- Kapitala metatzeko arauak.
- Zenbait herritan (AEB), mugapen geografikoak.

Zenbait adituren ustez (Kroszner, 1998; Rodriguez, 2003) finantza-erakundeak arautzeko jatorrizko arrazoiak gerra-garaietan erakunde publikoen finantziario oportunistak ziurtatzea izan zen eta, beraz, arrazoi oportunisten ondorioz sortutako araupena. Hala ere, aditu gehienek ustez, bankuen jardura —beste sektoreekin alderatuta— zeharo ezberdina da eta, beraz, ekonomia osoan bankuek duten eragigarritasunak, nahitaezkoa da nolabaiteko araupen eta gainbegiratzea.

Adam Smith-en garaietatik ere, dirua sortzeko bankuek duten gaitasuna zaindu eta kontrolpean mantentzeko beharra azpimarratu zen eta, horren ondorioz, zatikizko erreserba (frakziozko erreserba) arautzeko beharra ere.

Bankuek, finantza-bitartekariak izanik, gordailuak jasotzen dituzte maileguak emateko eta finantza-aktiboetan inbertitzeko asmoz.

Prozesu honetan, ekonomia-sistema osorako diruaren eskaintza biderkatu egiten da.

Bankuen obligazioek (gordailuak) gehienetan, interes finkoak jasotzen dituzte eta ordainduak izan behar dira gordailugileek eskatzen dutenean.

Bankuen aktiboak, alderantziz (ematen dituzten maileguak eta beraien inbertsioak diren finantza-aktiboak), balio aldakorra dute eta ez dira edozein momentutan eskuragarriak.

Horren ondorioz, zenbait adituren ustez, porrot egiteko eta «lasterketak» (*runs*) (bankuan konfiantza galdu duten bezeroek beren gordailuak bat-batean ateratzeko ahalegina) jasateko arrisku handiak dituzte bankuek.

Hala ere, bankuen sektorearen araupen orokorra XX. mendearen hasieran baino ez zen hedatu Mendebaldeko herrialde gehienetan. Zein izan ohi zen ordu arteko bankuen erreakzioa arrisku-egoera horien aurrean? (hau da, araupen berri horiek indarrean sartu aurretik):

- Modu sistematikoan kapital⁵³, erreserba eta etekinen datuei publizitatea eman zieten.
 - Diru-ezarle eta gordailugileek bankuen jarduerak zaindu ohi zituzten, eta interes edo errentagarritasun handiagoak eskatzen zituzten bankuak hartzen ari ziren arriskuak gehiegizkoak zirela interpretatuz gero.
 - Gordailuen aseguru publikoa sortu aurretik, klub pribatuak eta *clearing houses* sortzen zituzten bankuek elkarri laguntzeko. Erakunde horiei atxikitzeke betebeharrak zehatz batzuk bete behar ziren kapital kopuru, jarduera eta arrisku-profilen aldetik.
 - Beren kontratuetan «aukera-klausulak» zituzten bankuek. Klausula horien arabera, ordainketak eteteko aukerak zituzten bankuek, epe mugatu batez, eten egindako zorren interes-tasak handitzearen truke.
- Klausula horien arabera, «izu-lasterketak» (*panic runs*) direlakoak geldiarazten ziren, eta aukera ematen zitzaien bankuei haien aktiboak berrantolatzeke presazko salmentetan sartu gabe.
- Azkenik, bankuekiko zorraren titularrek, askotan, *covenant* direlakoak sinatzen zituzten bankuekin, hauen jarduerak eta inbertsio motak mugatuz.

Oso adierazgarria izanik, hauxe da Rodriguez-ek (2003) esan duena:

Gordailu-emaileek eta akziodunek ezarritako merkatu-diziplinak nahiko ondo funtzionatzen zuen «izu-lasterketak» direlakoak ekiditeko eta, gertatuz gero, beste banku batzuetara zabaltzeko. Estatu Batuetan gertatutako bankuen porrotak, batez beste, gutxiago izan ziren Gerra Zibilaren amaieraren eta I. Mundu Gerraren amaieraren arteko tartean finantza-arlokoak ez ziren enpresen kasuan baino. Gainera, huts egin zuten bankuak, gehienetan, izu-lasterketa gertatu aurretik kaudimengabeak ziren ordurako eta ez zuten huts egin izu-lasterketa horien ondorioz. [...] Depresio Handiaren garaian ere, likidezia-arazoak zituzten baina kaudimendunak ziren bankuak eta kaudimengabeak zirenak ezberdintzeko gai izan ziren gordailu-emaileak.

Garrantzi handikoak dira datu hauek banku pribatuen sektorearen araupena nahitaezkoa eta guztiz onuragarria dela babesten duen iritzia orokorra zalantzan jartzen hasteko.

29ko krisialdiaren ondorioz, 1933ko *Banking (Glass-Steagall) Act* delakoak funtsezko bi irizpideok ezarri zituen AEBko banku-sisteman:

53. Garrantzi handikoa da kontuan hartzea orduko bankuek zituzten kapitalaren kopuruak oraingoak baino askoz handiagoak zirela. Eta oso adierazgarria da datu hori (Rodriguez, 2003).

George Kauffmann-ek (1988) esan zuen moduan: «Izu-lasterketen mehatxua bera merkatuaren diziplinarako oinarri sendoa zen. XX. mendearen hasieran, bankuen kapital-ratioak ehuneko 25etik hurbil zeuden eta, errealitatean, handiagoak ziren, akziodunen erantzukizuna bikoiztuta zegoelako akzioen hasierako balioaren arabera».

- Finantza-sektoreen araberrako jarduerak ezberdintzeko beharra.
- Gordailuen Bermerako Aseguru Federala.

Hiru ondorio hauek egozten dizkio lege honi Rodriguez-ek:

Beren bankuen jarduerak zaintzeko pizgarria galdu zuten gordailugileek eta akziodunek.

1. Bankuen gaineko «lasterketak» (*runs*) arraroak bihurtu ziren. Hala ere, lasterketak ez ziren inoiz izan benetako arazoa finantza-sistema osoaren egonkortasunerako.
2. Bankuentzako kostuak linealak zirenez, «arrisku morala» (*moral hazard*) delakoaren ohiko arazo bat sortu zen, bankuek hartzen dituzten arriskuak nolabait subentzionatuz.

Basel I eta Basel II

Azken hogeitau urte hauetan, bankuen arauen nazioarte mailako araupena izan da eztabaida honen oinarria, Basel I eta Basel II direlako itunen bidez.

Oinarrizko kritika gisa, haxe esan da Basel I eta Basel II direlako inguruan: hitzarmen horien bidez, herrialdeen arteko arautzeko lehia alboratzen da eta nazioarte mailako lehia askearen arazoak ez dira konpontzen. Arazo horiek, batez ere, banku zentralen sistemekin eta fiduziazko dibisekin daude loturik. Nahikoa izango litzateke herrialde bakoitzeko bankuak herrialde horren arauetara egokitzen direla ziurtatzea. Ikuspegi honetatik Basel I delako hitzarmenaren ondorioz, finantza-sistema globala, egonkorragoa bihurtu gabe, alderantziz, ezegonkorragoa bihurtu duela esan dute aditu batzuek (Rodriguez, 2003), arau hauen bitartez:

- Arriskuak neurtzeko kategoria arbitrarioak erabiliz.
- Neurri arbitrarioak erabiliz, hutsegiteen tasekin harremanetan jarri gabe, kategoria bakoitzeko aktibo guztiei trataera berbera emanez.
- Inbertsio-zorro batek hartutako arrisku osoa bat datorrela zorro horren aktibo bakoitzaren arriskuen batuketarekin uste da. Eta ez dira kontuan hartzen «zorro eraginak» direlakoak. Hauen ondorioz, nabarmen murriztu daitezke zorro osoaren arrisku globalak.
- Lehentasunezko trataera ematen zaie aktibo publikoei, esperientziak erakutsi duenaren aurka.

Basel I delakoaren porrotaren ondorioz, Basel II hitzarmen berria prestatzen hasi zen, «arauen kapital-eskaerak zuzenago lotzeko aspiko arriskuekin eta, bestaldetik, bankuei eta hauen gainbegiraleei kapitalaren egokitasunaren jarraipenerako aukera batzuk emateko», hiru oinarri hauetan oinarrituta: kapital-eskaerak gainbegiratzea eta merkatuaren diziplina; gainera, baimena ematen zaie banku

batzuei arriskuak neurtzeko beraien barne-ereduak erabili ahal izateko kapital-kostuak zehazteko orduan.

Hauek dira proposamen hauen aurrean egindako kritika batzuk:

1. Bankuek dituzten arriskuak neurtzeko orduan, bankuak beraiek daude erakunde publikoak baino hobeto kokatuta. Hala ere, ematen zaien aukera hori emateak interes-gatazka nabariak sortzen ditu, gordailuen azken bermatzailea gobernua bera izanda zer egingo dute bankuen kudeatzaileek?, beraien aktiboen arriskuak gutxietsiko dituzte arauen arabera kapital-kargak murrizteko?, estandar delako aukera onartuko dute beharrezkoak diren kapital mailak jaisteko?
2. Metodo berriak ezartzeko kostua (bai eta beraien egokitasuna gainbegiratzeko ere).
3. Lortzen diren onura horiek (kapital-karga txikiagoak, bankuen ikuspegitik, eta finantza-sistema egonkortzea, interes orokorren ikuspegitik) justifikatuko dituzte kostuak?
4. Basel IIIk bankuen jarduera arautzeko ezartzen dituen gehiegikeriak arriskutsuak izan daitezke arriskuak kudeatzeko praktiketan sustatu beharko litzatekeen berrikuntzarako, oraintxe bertan hastapenetan dagoena.

Hori guztia kontuan harturik, proposamen alternatibo hauek egin dira:

- Garrantzi handiagokoa izan daiteke nazio-araupen ezberdinen arteko lehian oinarritzen den sistema bat, araupen horien harmonizazioa baino. Eta onuragarriagoa egonkortasunaren eta seriotasunaren aldetik, eta justuagoa izango litzateke.
- Nazio mailan, araupen errazagoetarako joera.
- Kapitalerako gutxieneko estandarrak ezartzen badira, kapitalerako estalpen-arau erraz bat, arriskuak balioetsi gabe, hobe izango litzateke, esku-hartze azkarretarako sistema batekin batera.
- Esku-hartze azkarretarako sistema.
- Merkatuaren diziiplina azpimarratu, menpeko zorrarekin loturiko betebeharren bitartez (bankuak hartutako arriskuak zaindu eta gainbegiratzeko merkatu-tresna gisa balio dutenak) (Rodriguez, 2003).

Merkataritza-bankuak eta inbertsio-bankuak

Bankuen araupenaren funtsezko egitekoen arteko bat, merkataritza-bankuen egonkortasuna ziurtatzea izan da.

Merkataritza-bankuen funtsezko helburua hauxe izan da: aurrezleek beren dirua gordailuan uzteko gune ziurra izatea.

Hauxe izan da ere banku mota hauen araupenaren oinarririk funtsezkoena: gordailuen ziurtasuna lotzea, bankuen ekonomia-egonkortasuna ziurtatuz eta beste neurri batzuk ezarriz.

Honi buruzko funtsezko erreferentzia gisa, behin baino gehiagotan aipatzen da AEBko 1933ko *Glass-Steagall Act* delakoa. Lege horretan debekatu egin zitzairen merkataritza-bankuei jarduera espekulatiboetan parte hartzea. Muga zehatz batzuk ezarri ziren lege horretan bankuak, aseguruak eta bitartekariak diren finantza-erakundeei baloreen merkatuan parte hartzeko. Neurri haien helburua, jakina, aurrezlea babestea izan zen, diru-ezarpen arriskutsuen ondoriozko bere aurrezkien balizko galeraren aurrean.

Araupen eta murrizketa hauen guztien desagerpena, neurri handi batean, oraingo finantza-krisialdiaren jatorrian dagoela ematen du.

6. Industria-politika

6.1. KONTZEPTU OROKORRAK

Kontzeptua

Oro har, hauxe da industria-politikaren kontzeptua zehazteko nahiko onartua dagoen deskripzio bat: herrialde edo erregio baten industriaren eraginkortasuna eta lehiakortasuna handitzeko asmoa duten politika ekonomikoaren estrategia eta ekintza multzoak.

Bere funtsezko helburua, jakina, industria-sektorea da. Hala ere, behin baino gehiagotan, industria eta zerbitzuen sektoreen multzoarekin loturik erabiltzen da «industria-politika» kontzeptua. Ikuspegi tekniko batetik, jakina, egokiagoa izango litzateke, beharbada, «enpresa-politika» espresioa, baina industria-politika guztiz zabaldua dagoenez, horretan oinarrituko gara testu honetan.

Azken hamarkada hauetan, zenbaitetan, zalantzan jarri da industria-politikaren kontzeptua, merkatu librearen politikaren aurkakotzat harturik. Iritzi horien arabera, industria-politikarik onena «industria-politikarik ez izatea» izango litzateke. Nahiz eta horren muturrekoak ez izan, horien antzeko irizpideek oihartzun handia izan dute gure inguruko politika ekonomikoetan.

Hala ere, egia esan, nolabaiteko industria-politika baten beharra onartzen dute iritzi gehienek (Elsner eta Groenewegen, 2000). Egia esan, lehia babesteko politika bera, ikusiko dugunez, industria-politika mota bat da.

Hala ere, aurrerago zehaztuko dugunez, ez bakarrik industria-politika, politika horien esku-hartze mailak ere oso ezberdinak dira herrialde batetik bestera.

Oro har, norabide-aldaketa handia izan dute industria-politikek Mendebaldeko herrialdeetan azken urteetan. Lehenago industria-politikaren ardatzak laguntza zuzenak eta sektore zehatz batzuei bideratutakoak baziren ere, gero eta gehiago enpresen ingurunea hobetzera bideratzen dira politikak, eta batez ere lurraldearen ingurunea (Sala Ríos, 2005).

Mende berriaren lehenengo urteetatik, behin eta berriz, industria-politikarako esparru berriak hitz egin da, faktore hauetan oinarrituta:

- Zenbait herrialdetan, estatuen eta erregioen arteko aginpideen banaketa.
- Europar Batasunaren esku utzitako aginpideak industria-politikaren arloan.
- Globalizazioa⁵⁴.
- Enpresa-jardueraren malgutzea.
- Zerbitzuen sektoreak gero eta pisu handiagoa izatea ekonomian.
- Informazio eta Komunikaziorako Teknologiek gero eta garrantzi handiagoa izatea.

Egia esan, marko berri hau goitik behera aldatu da finantza-krisialdiaren leherketaren ondorioz. Ekonomiaren krisialdi orokorra eta industria salbatzeko beharraren ondorioz, berebiziko garrantzia hartu du berriro industria-politikak, politika ekonomikoaren helburuen artean. Hori bai, enpresa-egitura indartu gabe, dagoeneko martxan dagoen egitura babestea helburua izanik.

Industria-politikaren lurralde-esparrua

Industria-politikaren azterketa kontzeptuala hasteko orduan, nahitaezkoa da dagokion esparru geografikoa kontuan hartzea.

Ez da gauza bera, jakina, industria-politika gauzatzea udal-esparruan, erregio batean, estatu batean edo nazioarteko mailan (Europar Batasunaren mailan adibidez).

Alde batetik, zeharo ezberdinak dira esparru politiko bakoitzeko arau-aginpi-deak eta aginpide exekutiboak. Kasu bakoitzeko industria-politikaren tresnak dagokion erabakitzeke gaitasunari mugatzen zaizkio, noski.

Bestaldetik, industria-politikaren helburuak, sektoreen araberako espezializazioa, etab. zuzenki baldintzatzen ditu esparru geografikoak.

Nahiz eta egia izan ikuspegi teoriko batetik industria-politikaren helburuak eta tresnak oso modu orokorrean aipatzen direla, industria-politika bakoitzari dagokion ezarpenerako esparru politikoa kontuan hartu behar da nahitaez kontzeptu horiek guztiak ondo interpretatzeko.

Funtsezko helburuak

Behin baino gehiagotan, horrela zehazten dira industria-politikaren funtsezko helburuak:

- Ekonomiaren produktibitatea eta lehiakortasuna handitu.
- Langabeziaren aurka aritu.
- Jarduera-tasak handitu.

54. Oro har, globalizazioak politika ekonomikoetan duen eragina aztertzeke, ik. Cohn, 2008.

- Ordainketen balantzaren osaketa hobetu.
- Lurraldeen arteko desorekak murriztu.
- Barneko eta atzerriko inbertsioa handitu.
- Kapitalen ihes egitea murriztu.
- Energiaren horniketa ziurtatu.

Eta, zehazki, sektore-politikaren ikuspegitik:

- Sektore berrien garapena sustatu.
- Zabaltze-prozesuan edo atzeraldi-prozesuan dauden sektoreetan esku hartu.
- Sektore zehatz batzuetatik erretiratu.
- Jarduera edo enpresa zehatz batzuk sustatu edo sendotu.

Azken hamarkadetan, gero eta gehiago, zalantzan jarri dira hainbat herrialdeetan garatu ziren sektore-politikak —batez ere, merkatu librearen ikuspegitik— eta, horren ondorioz, hauek proposatzen ari dira industria-politikaren funtsezko helburu gisa (Sala Ríos, 2005):

- Industria-egituran enpresa txikiek duten garrantzia kontuan hartu eta horiei laguntzeko asmoz, enpresaren kanpoko faktoreak indartzeko asmoz, laguntza-programa bereziak martxan jarri.
- Ikerkuntzako azpiegituren garapena sustatu.
- Ezagutza- eta informazio-gizartearen jarduerak indartu.
- Lurraldearen kontzeptua landu, lehiakortasunaren kontzeptuarekin loturik. Horretarako, sustatu behar diren esternalitate-gastuen kanporatze guztiak hartu behar dira kontuan: hezkuntza, prestakuntza eta ikerkuntza edo zerbitzuetarako azpiegiturak.

Industria-politika berrietan, beraz, berebiziko garrantzia du lurraldeak eta lurralde-egiturak. Ikuspegi honetatik, hauxe izan ohi da politika hauen helburua: lurralde/eskualde zehatz batean, kanporako ekonomiak/esternalitateak sustatzea, lurralde horretan lan egiten duten enpresen eraginkortasuna, etekinak eta berrikuntzarako ahaleginak sustatzeko asmoz (Usai, 2000) (Marshall-en «industria-distrituak» direlakoak. Marshall-en ustez, eskala handiko ekoizpenaren aurrean, eredu alternatibo eta eraginkorra zen hau).

Lurralde-eredu hauetan, hiru dira enpresa txikien eraginkortasuna sustatzeko politiken oinarriak:

- a. Enpresa txiki horiek lurralde berean kokatuta egotea.
- b. Ahal izanez gero, enpresa horien jarduerak osagarriak izatea, produktu berberen ekoizpen-prozesua osatzeko nahikoak. Horrela, aldi berean, elkarlana eta lehia sustatzen dira.

- c. Kanporako ekonomien/esternalizazioaren eskaintza indartsua: eskulanaren ugaritasuna eta kualifikazioa, enpresarako zerbitzuak...

Industria-eskualde hauen ereduak, adibidez, Italian, Alemanian, Danimarkan, AEBn eta Espainiako Estatuan aurkitzen dira.

Industria-politika berri hauen oinarri teorikoak, garapen endogenoaren teoriekin lotzen dira, neurri handi batean. Teoria hauen arabera, lurralde baten ekonomia-hazkundera, batez ere, bertako ezagutzen metaketa-prozesuarekin lotzen da, bai eta historian zehar sortzeko gai izan den berrikuntzen ikasketa eta hedapenerako gaitasunarekin ere. Beraz, lurralde bakoitzaren ekonomia-hazkundera baldintzatzen duten faktorerik funtsezkoenak endogenoak dira.

Horrela, Krugman-ek garatutako teoriaren arabera, enpresak leku batean edo bestean kokatzeko orduan eragina duten funtsezko faktoreak hauek dira: lan-merkatua, horniketarako tokiko eskaintza eta informazioaren mugikortasuna. Teoria hauen arabera, kanpoko ekonomiak erabiltzeko asmoz kokatzen dira enpresak lurralde zehatz batean. Beraz, egon badaude arrazoiak kanporako ekonomiak/esternalitateak sustatzen dituzten industria-politikak martxan jartzeko.

Industria-politikaren tresnak

Politika ekonomikoaren tresna guztiek dute eragina industria-egituran, jakina. Baina, modu zehatzago batean, honako hauek aipa ditzakegu industria-politikaren tresnak bezala:

- Laguntza eta pizgarri zuzenak: zergen aldetikoak edo subentzioak, hainbat helbururekin: berrikuntza sustatzea, berregituraketa, esportazioa, lanpostuak sortu edo mantentzea...
- Aduanako tarifak.
- Administrazioaren burokrazia murriztea, enpresa-jarduerak errazteko.
- Lanbide Heziketa sustatzea.
- Kontsumoa sustatzeko publizitate-kanpainak.
- Enpresa-ekimen berriak abiaraztea.
- Azpiegiturak hobetzea: industriarako lurra, komunikazioa, garraioa, energia, hezkuntza...
- Nazionalizazioak.
- Privatizazioak.
- Estrategikoak diren enpresak erosi edo saltzea (edo horrelako eragiketak errazteko laguntzak).

Bestaldetik, aukeratzen diren oinarrizko helburuen ikuspegitik, honelakoak izan daitezke industria-politikak:

- Informaziozkoak (argitaratzeak, datu-baseak, aholkularitza).
- Inbertsioa sustatzekoak (zergen aldeko laguntzak eta subentzioak).
- Esportazioa sustatzekoak (informazioa, aholkularitza, sustapena, zergak, subentzioak...).
- Kalitatea sustatzekoak (normalizazioa, egiaztagiriak ematea...).
- Energia-arlokoak.
- Ingurumenekoak.

Bestaldetik, garrantzi handikoa da ere, industria-politiken barruan, egin beharreko aukeraketa hau: egoera zailean dauden enpresei laguntzak ematea ala lehiakorrenak edo etorkizun onena duten enpresei laguntzea.

6.2. LEHIA BABESTEKO POLITIKA

Behin baino gehiagotan aipatu da Lehia Babesteko Politika industria-politikaren alderdi baten moduan.

Industria mailako lehiaren hobekuntza, jakina, onuragarria da kontsumitzailearentzat, baita —logikoki— industriaren lehiakortasun berarentzat ere.

Hala ere, egia da, behin baino gehiagotan, industria-politikaren helburuak, batez ere, lehiaketa librearen eragin ezkorrei aurre egiteko beharrarekin eta erakunde publikoen esku-hartzearekin ere lotu direla. Horretarako, aduanako murrizketak, industriarako laguntzak, etab. ezarri dira.

Bestaldetik, lehia babesteko politikan, askotan, zerbitzuen liberalizazioa izan ohi da helburu funtsezko bat. Eta liberalizazio horrek, aurreratzen duen neurrian, inflazioan eta ekonomian eta gizarte osoan du eragina, baina, bestaldetik, industriaren gastuen murrizketan du eragin zuzena, lehiakortasuna indartuz.

Lehia Babesteko Politikek zaindu ohi dituzten enpresa-jarduerak hauek dira:

- Lehia mugatzen duten enpresen arteko hitzarmenak.
- Merkatuaren mendekotasuna sortzen duten bat-egite edo enpresen erosketak.
- Europar Batasunaren ikuspegitik, beraien ekonomia-eragileei emandako eta baimenduta ez dauden estatuen laguntzak. Hori bai, kide diren estatuen arteko lehia eraldatzen duten neurrian.

Lehia babesteko edo lehia faltaren ondorio ezkorrei aurre egiteko industria-politikaren tresna funtsezkoak hauek dira:

- Lehia mugatu edo eraldatzen dituzten enpresa-eragiketak debekatu edo arautzea.

- Salneurri-politika bereziak ezartzea. Batez ere, estrategikoak diren sektoreetan edo monopolio- edo oligopolio-egoeretan dauden sektoreetan.
- Lehiaren distortsioa alboratzen dituzten edo konpentsatzen dituzten politika fiskalak sustatzea.
- Monopolio- edo oligopolio-egoerak identifikatu eta murriztea.
- Estatuaren arau eta erabakiak onartzeko orduan, lehiaren aldetiko ondorioak neurtzeko azterketa berezi bat egitea.

6.3. ERREGIOEN INDUSTRIA-POLITIKA

Oso ezaugarri bereziak dituzte erregioen industria-politikek, estatuko edo nazioarteko egiturenarekin alderaturik zeharo ezberdinak.

Hasteko, esan dugun moduan, erakunde publikoen aginpideen banaketak garrantzi handia du industria-politika orientatzeko orduan. Politikak egikartzeko orduan eskuragarriak diren tresnak eta bertan parte hartu behar duten eragileak guztiz baldintzatzen baititu.

Erregioen industria-politikak lantzeko orduan, jakina, berebiziko garrantzia du bertan parte hartu behar duten erakunde publikoen aginpideen banaketak. Gehienetan, erakunde publiko asko daude inplikaturik politika horietan. Politika beraren diseinuaren egilea, zenbaitetan, erregio beraren erakunde politikoak dira. Beste zenbaitetan, aldiz, Estatuaren agintariak. Kasu bietan bakoitzak bestearen aginpide eta baliabideak hartu behar ditu kontuan.

Ez dugu ahaztu behar, jakina, Europar Batasuneko kide diren estatuen industria-politikak, neurri batean, erregioen politika bihurtzen ari direla, diru-politikaren zaintza galdu duten neurrian, bai eta, gero eta gehiago, garrantzi handia duten hainbeste tresna fiskal ere.

Bestaldetik, ekoizpena pizteko asmoz, eskaera indartzeko politikak bigarren maila batean uzteko joera dute erregioen industria-politikek.

Erregioen esparruan, jakina, eskaera pizteko politika horien eraginkortasuna askoz mugatuagoa da. Eta, batez ere, oso ekonomia irekiak dituzten erregioetan, liburu honen beste kapitulu batzuetan azaltzen dugun moduan.

Erregio horietan eskaera pizteko helburuari bideratzen zaizkion baliabideak, neurri handi batean, kanpoko ekoizpenak inportatzera bideratzen dira. Beraz, erregioen ekonomia zenbat eta irekiagoa izan, hainbat eta eraginkortasun murriztagoa izango dute eskaera indartzera bideratutako politika horiek.

Hori dela eta, erregioen industria-politikaren gakoa, gehienetan, ekoizpen-faktoreak dira alde batetik, eta industriara (enpresa-ehunera) edo horren ingurune instituzionalera bideratutako politikak (Armstrong eta Taylor, 2001).

Hauek izan ohi dira erregioen industria-politiken helburuak:

- Kanpoko industrien ezarpena erakartzea.
- Bertako industrien ihesa ekiditea.
- Industriaren garapenerako egokiak diren inguruneak sortu eta indartzea.
- Azpiegituren politikak.
- Lehiakortasuna hobetzeko politikak.
- Gakoak diren enpresa edo sektoreei bereziki bideratutako laguntzen politikak.
- Espezializazioa handitzea, erregioaren lehiakortasuna hobetzeko asmoz.
- Industria-egituraren dibertsifikazioa handitzea, ekonomia-garapenaren egonkortasuna indartzeko asmoz.

Bestetan (Esteban eta Serrano, 2006), bi arlo hauek ezberdindu dira erregioen industria-politikan:

- a. Erregioen industria-politiken betiko erronkak:
 - Kudeaketarako enpresarien prestakuntza, batez ere enpresa txikietan.
 - Enpresen nazioartekotzea sustatzea.
 - Industria-egituraren dibertsifikazioa.
 - Industriaren aldeko kultur ingurunea sustatzea.
- b. Erregioen industria-politiken erronka berriak⁵⁵:
 - Berrikuntza integralerako sistema.
 - Informazio-gizartearen erronkari aurre egitea.
 - Arrisku-kapitala sendotzea.
 - Enpresen arteko eta instituzioekiko lankidetzak.

6.4. SEKTOREEN POLITIKAREN GAKOAK

Sektoreen politika funtsezkoa izan da industria-politikaren diseinuan, bai eta politika ekonomikoaren tresnak kudeatzeko orduan ere⁵⁶.

Sektoreen politikaren estrategia berezi batzuk hauek izan daitezke:

- a. Lehen sektore, industria eta zerbitzuen arteko lehentasunak aztertzea, horietako bakoitzak ekonomia osoan izan behar duen pisua zehaztuz⁵⁷.

55. Gai honen azterketa zehatz baterako, ik. Armstrong eta Taylor, 2001.

56. Aditu batzuek (Acocella, 2000) harremanetan jarri dute sektore-politika eta politika ekonomikoaren ikuspegi dinamikoa edo epe luzekoa.

57. Espainiaren kasuan sektorekako politika aztertzeke, interes handikoa da, adibidez, Valles Ferrer, 2002.

b. Sektoreen araberako dibertsifikazio-politika, ekonomia-garapena egonkortzeko asmoz. Sektore zehatz batzuen balizko krisialdien aurrean, sektore-kontzentrazio handiegi baten arriskuak nabariak dira eta.

c. Sektoreen araberako espezializazioa.

Alderantziz, zenbait kasutan —eta batez ere tokiko edo erregioen politika ekonomikoen kasuan— espezializazioa handitzea izan da sektoreen politikaren helburua. Horrela, enpresen ehuna lehiakorragoa bihurtu nahi izan da, eskala-ekonomiak bilatuz eta eskuratuz, azpiegiturak hobeto aprobetxatuz, egokiak diren inguru instituzionalak eratuz, etab.

d. Sektoreen araberako berregituraketa-politikak.

Interes estrategikoa duten sektore zehatz batzuen krisialdien aurrean, ohikoa da politika ekonomikoen aldetik estrategia zehatz batzuk martxan jartzea sektore horiei bideraturik.

Politika horien bidez, jarduera-sektore batzuek iraunaraztea nahi da, batez ere erregioaren ekonomia-ehuna gordetzeko beharrezkoa edo nahitaezkoa den neurrian.

e. Jardueren arteko harremanak babestu edo sustatzeko estrategiak.

Estrategia hauen bidez, sektoreen arteko ekonomia-harremanak sustatu nahi dira. Alde batetik, harreman horiek sortu edo indartzea sustatzen da, ekonomia-pizgarrien bidez edo.

Bestaldetik, barne-harremanak dituzten sektoreen aldeko politika bereziak ezartzen dira, erosketak erregioan bertan egiten direlako edo kapitalak bertakoak direlako.

f. Indar «motorra» duten sektoreak sustatzea.

Politika hauen bidez, berez garatzeko gaitasuna —garapen endogenoa— duten sektoreen aldeko estrategiak ezartzen dira, edo erregioaren ekonomian eragin positibo zehatz batzuk sortzen dituztenak.

Oro har, betiko ohiko sektore-politikaren helburua herrialde bakoitzean estrategikotzat jotzen ziren jarduera eta sektoreak sustatzea zen. Adibidez, herrialde askotan, siderurgia, ontzīgintza edo ehungintza sektoreak. Ohiko abiapuntua industrialala baino ez zen, hau da, industrietatik kanpoko beste sektoreekin integratu gabekoa. Eta, oro har, estatuen arteko lehia sustatzea zuen helburua.

Gero eta gehiago, zalantzan jarri dira politika horiek (Sala Ríos, 2005) arrazoi hauengatik:

a. Alde batetik —merkatu librearen ikuspegitik— merkatuak berak egiten duen baliabideen esleipena nolabait eraldatzen duelako. Erakunde publikoen esku-hartze horren ondorioz, batzuetan, murriztu egiten da lehia, ba-

liabideen esleipen ezegokiak sortzen dira eta, bestetan, berrikuntza kontuan hartu gabe hartzen dira erabakiak.

- b. Teknologia-aldaketek sortutako lehian eta ekoizpen-prozesuetan gertatutako aldaketen ondorioz, desagertu egiten dira sektore eta integraturiko enpresaren betiko kontzeptuak. Horren ordezt, enpresa-taldeet eta sareet kontzeptua nagusitzen da; bertan, antzeko ingurunea eta teknologia-ibilbidea partekatzen dituzte sare edo talde horretan elkartu diren enpresek, merkatu-harremanen bitartez.
- c. Azkenik, Europar Batasunaren barne, sektore-politika gero eta gehiago murrizteko joera nabaria igartzen da. Merkatuetan lehia artifizialki ez eraldatzeko, nabarmen murrizten dira sektore eta enpresa zehatzen gaineko ekimen zuzenetakoko aukerak (Europako Batzordearen irizpidea, ekimen publikoaren betekizunei begira, haxe da: ekimen berriak sustatzeko gai den enpresa-ingurunea sortzea, merkatuaren baldintzetan aritzen diren proiektuen garapen librea erraztea, Europako industriaren lehiarako gaitasuna hobetzea eta lurralde ezberdinen arteko oreka lortzea).

6.5. GARAPEN ENDOGENOA ETA EXOGENOA

Industria-politikan aztertzen diren faktore eragileet artean, funtsezko osagaia dugu haxe, herrialde bakoitzaren industria-politikaren norabidea zehazteko orduan.

Kontua da industria-garapena zein puntutarako oinarritzen den bertako enpresen barne-gaitasunak garatzean (garapen endogenoa).

Bestaldek, industria-garapena atzerriko enpresen ezarpenean edo erosketan oinarritzen den neurrian, garapen exogenoa sustatzen ari gara.

Garapen endogenoan, herrialdean bertan dauden baliabideak erabiltzen dira, martxan dauden enpresen garapena sustatuz eta enpresa berriet sorrera piztuz.

Garapen endogenoaren abantailak nabariak dira. Batez ere, garapenaren egonkortasunaren aldek, eta enpresak deslokalizatzeko arriskuak murriztearen aldek ere.

Hala ere, garapen exogenoa beharrezkoa izan daiteke herrialdeko bertako baliabideak egokiak edo nahikoak ez direnean ekonomiaer garapena oinarritzeko eta, batez ere, garapen-bidean dauden herrialdeetan.

Bestaldek, nahiz eta politika ekonomikoaren helbururik funtsezkoena garapen endogenoa izan, ez da inoiz baztertu behar garapen exogenoak izan dezakeen garrantzia bestearen osagarri gisa.

Bataren edo bestearen garrantziak harreman handia du herrialdean bertan benetako industria-kultura edo tradizioak duen pisuarekin.

Garrantzi handikoa da ere herrialdearen industria-ehun edo -egitura enpresa txiki, ertain edo handiek osatua izatea

Enpresa txikien egiturak —nahiz eta, jakina, sortzeko zailagoa izan— enpresa, industria eta sustapenaren aldeko kultura sortu ohi du.

Alderantziz, enpresa handiek osatutako enpresa-egitura errazagoa da lortzeko, enpresa gutxi batzuen ezarpenen bidez lortzen bada. Zenbaitetan, egokiak diren erabaki politiko gutxi batzuen ondorio zuzena izan daiteke. Baina, bestaldetik, krisialdian egon daitezkeen enpresa handiak ordezkatzeko askoz zailagoa izan ohi da. Enpresa-ekimenerako maila handirik ez ohi du biztanleriak horrelako enpresa-egituretan. Bertako biztanleen arazoak konpontzeko irtenbideak bilatzeko orduan, enpresa berriak sortzea ez da norbanakoen buruan dagoena. Gehienetan, enpresa handi baten eskutik lana eskuratzea izan ohi da gehienen itxaropena.

Kasu hauetan, ohikoagoa da, industria-krisialdi baten aurrean, garapen exogenoaren aldeko apustuak egitea, atzerriko enpresen ezarpena sustatuz.

Esan dugunez, atzerriko enpresen ezarpenak abantaila handiak ditu enpresa-egitura indartsua ez duten herrialdeetan. Bestetan, egon badaude egiturazko beste arrazoi batzuk atzerriko ezarpenaren egonkortasuna nolabait ziurtatzen dutenak.

Alde horretatik aipatu da, adibidez, Estatu Batuetako enpresen ezarpenak Irlandaren ekonomia-garapenean izan duen garrantzia. Behin baino gehiagotan lotu da ezarpen horren garrantzia jatorri irlandarra duten Amerikako biztanle kopuru eta garrantziarekin, edo Irlandako ohiko hizkuntza ingelesa izatearekin.

Atzerriko industria-ezarpenek lanpostuak sortu eta barne-eskaera indartzen dute ere, jakina. Baina, gainera, askotan, teknologiaren eskualdaketa garrantzitsuak ekartzen dituzte herrialdera, baita prestakuntza, ezagutza edo *know-how*aren aldetiko hobekuntzak, etab. ere.

Baina, esan dugunez, atzerriko enpresen ezarpenaren arazoak nabariak eta garrantzi handikoak dira ere:

- Enpresaren jabeen interesak eta herrialdearen interesak ez daude zuzen loturik.
- Herrialdearen enpresa-egituran eragin kaltegarriak izan ohi dituzte lehen aipatu ditugun pizgarri eta enpresa-espirituaren aldetik.
- Deslokalizatzeko arrisku handiak dituzte.
- Behin baino gehiagotan, lanpostuak sortzen dira, baina industria-berrikuntza eta garapenerako gaitasuna ez da eskualdatzen (eskulana bilatzen da, baina ikerkuntza eta garapena ez da lekuz aldatzen).
- Kapitalak eta etekinak inbertsioaren jatorrian dagoen herrialdera desbideratzen dira.

Askotan ere, atzerriko inbertsioaren helburua herrialdean bertan merkatu-kuota bat eskuratzea da eta besterik ez. Bertako enpresa bat erosita, kuota hori eskuratu egiten da eta, orduan, behin baino gehiagotan, ekoizpenerako gaitasuna murriztu edo deuseztatu egiten da, jatorrizko herrialdera birbideraturik.

Horrelako jokabideak gogorragoak izan ohi dira, jakina, atzerriko enpresaren ezarpena erabakitzeko orduan garrantzi handia izan badute herrialde bertako aginte publikoek emandako laguntzek.

Hori dela eta, gero eta gehiagotan, hainbat baldintza jarri ohi dituzte bertako agintariak atzerriko ezarpen horiei diru-laguntzak bideratzeko orduan. Baldintza horiek, gehienetan, enpresa-ezarpen horiek herrialdean bertan mantentzeko konpromisoarekin daude loturik, edo, askotan, ezarpena deslokalizatuz gero eskuratutako diru-laguntzak itzultzearekin ere.

Atzerriko inbertsioak erakartzeko orduan, oso kontuan hartu behar dira gure herrialdean inbertitzeko orduan atzerriko enpresek dituzten arrazoiak eta helburuak. Gehienetan, honelakoak izan ohi dira:

- Eskulan merkea edo gaitasun bereziak dituen eskulana lortzea.
- Merkeagoak diren baliabideetara heltzea (lehengaiak...).
- Kokapen geografikoa (adib., bilatzen den merkatu batetik hurbil egotea, edo lehengai zehatz batzuetatik hurbil).
- Ingurunearen gaitasun edo baliabide batzuk erabiltzea (hornitzaileak, berrikuntza, *know how*).
- Enpresentzako zerbitzu-sarea.
- Garraioen azpiegitura.
- Erosten den enpresaren merkatu-kuota eskuratzea, besterik ez.

6.6. INDUSTRIA-GARAPENERAKO ELKARLANA

Azken hamarkadotan, gero eta indar handiagoa hartu du industria-politikaren barruan enpresen arteko elkarlanaren sustapenak.

Horretarako, enpresen arteko elkarlanari edo eragiketa zehatz batzuei laguntza ematen zaie, jakina, baina, batez ere, mota ezberdinetako lankidetzak sortu eta indartu nahi dira.

Enpresen arteko lankidetzak oso ezberdinak izan daitezke, izaeraren aldetik eta helburuen aldetik ere. Berrikuntza, ekoizpena, horniketa edo salmentekin egon daitezke loturik. Baina, batzuetan, nahiz eta ohikoa ez izan, enpresaren *know how* edo barne-antolaketa ere oinarritu daitezke.

Sare horien helburu zehatzak ere oso ezberdinak izan daitezke: produktuen garapena, berrikuntza, salmentak, teknologia edo *know how* eskuratzea, kudeaketaren berrikuntzak, kostuak konpartitzea, ekoizpenen osagarritasuna, etab.

Bestaldetik, jakina, industria-politika berriek behin eta berriz azpimarratzen dute enpresen eta ingurunearen arteko elkarlanaren beharra, alde batetik, eta, bestaldetik, enpresen eta gobernuaren artekoa.

Enpresen eta ingurunearen arteko elkarlana, batez ere, ikerkuntzan eta prestakuntza-arloetan izan ohi dira interes handikoak, azpiegitura berriak sortzeko, eta ikerguneak, unibertsitateak, Lanbide Heziketako ikastetxeak eta enpresen arteko elkarlana sustatzeko asmoz.

Bestaldetik, industria-politiken berpiztearekin batera, gero eta gehiago azpimarratzen da, batez ere erregioen politiken barne, gobernuen eta enpresen arteko elkarlan estrategikoaren garrantzia (Elsner eta Groenewegen, 2000).

6.7. TEKNOLOGIA ETA BERRIKUNTZARAKO POLITIKA

Industria-politiken barruan kokatu diren betiko teknologia-politikak, gero eta gehiago, berrikuntzarako politikak izendatzen ari dira, berrikuntzaren kontzeptua arlo teknologikotik harago eramateko asmoz eta, askotan, enpresatik harago ere, gizartearen esparru guztietara zabaltzeko asmoz.

Alde batetik, oso ezberdinak izan daitezke berrikuntza- edo teknologia-politikak, haien protagonistak diren eragileen arabera:

- Erakunde publikoak.
- Enpresa pribatuak.
- Ikerguneak.
- Unibertsitateak.
- Teknologia-parkeak.

Teknologia-politikak, askotan, garrantzi handia ematen dio eragile horien arteko elkarlanari.

Gehienetan, hauxe hartzen da kontuan: teknologia-politikaren esparruan, eragile horien guztien helburua, azkenean, enpresen lehiakortasuna sustatzea da. Beraz, unibertsitate, ikergune, eta eragile horien ikerkuntza-jarduerak industrian bertan benetako eragina duen neurrian baino ez du zentzurik.

Eragile horietako bakoitzaren garrantzia eta egitekoa oso ezberdinak dira, herrialde bakoitzaren egitura eta beharren arabera.

Hainbat herrialdetan garrantzi handikoa izan da erakunde publikoek beraiek —ikergune publikoen bitartez— sustaturiko teknologia-politika. Epe luzerako garrantzi handikoak izan diren sektore eta jarduera berri batzuk indartzeko (aeronautika, Internet, etab.) garrantzi handikoak izan dira estatuek beraiek egindako inbertsio eta ikerkuntza-programak.

Erakunde publikoen eginbeharra handiagoa da, jakina, enpresak, ikergune pribatuak edo unibertsitateen ikerguneak indartsuak ez diren herrialdeetan.

Oro har, oinarritzko ikerkuntza sustatzeko orduan, garrantzi handikoa izan ohi da unibertsitatearen egitekoa.

Egiaz, unibertsitateek lehenengo mailako egitekoa dute herrialdeen ekonomia-garapenean eta, beraz, epe luzerako politika ekonomikoetan ere. Unibertsitateen garrantzia nabaria da bai eskulanaren prestakuntza sustatzeko orduan, bai eta ikerkuntza eta berrikuntza sustatzeko orduan ere. Adibidez, Europar Batasunaren eta Estatu Batuen lehiakortasuna erkatzeko orduan, funtsezko faktore moduan agertzen da behin eta berriz unibertsitatea Europaren lehiakortasuna murrizten duten arrazoen artean. Unibertsitate-ereduak zeharo ezberdinak dira herrialde batetik bestera eta, beraz, neurri batean, estatuei dagokie etorkizuneko unibertsitate-ereduen norabideak finkatzea. Epe luzera garrantzi handiko erabakiak hartu behar dituzte herrialdeek unibertsitate-eredu hori finkatzeko: publikoa edo pribatua izango den, finantziazio-eredua, etab.

Parke teknologikoen sorrera eta sustapena funtsezko osagaia izan da herri batzuen teknologia-politiken barruan eta, bereziki, erregioen industria-politika batzuen barruan.

Parke teknologikoak deitzen diren poligonoetan, egitura instituzionala, espazioak eta ekoizpen-sistema berrikuntza teknologikoaren inguruan sortu eta eratzen dira. Bertan, berritzaileak diren edo teknologia aurreratuak dituzten enpresak kokatzen dira, baita ikerguneak, prestakuntza-enpresak, zerbitzu aurreratuen enpresak, etab. ere.

Berrikuntza- eta teknologia-politikan gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari dira erregioen industria-politikak. Alderantziz, erregioen industria-politika berrietan, funtsezkoak dira, kanporako ekonomiak/externalitateak kudeatzeko orduan, eskualdeko berrikuntza-politikak.

Printzipioz, ekonomikoki erabilgarria den ezagutza sortu edo hedatzeko prozesuen alde edo aurka jotzen duten lurraldearen osagai multzoak osatzen du berrikuntzarako erregioen sistema.

Sistema horien barruan azpisistema hauek sartu ohi dira: erakunde publikoak, enpresak, I+Grako egitura publikoa, ingurunea eta ikerkuntzari laguntzeko azpiegiturak.

Testuinguru honetan, funtsezkoak dira ikerguneak, berrikuntzari laguntza emateko azpiegituren barne.

Erregioen politika hauetan, industria-politikaren ardatz funtsezkoa bihurtzen ari dira ikerguneak. Ikerluneoi hiru ekimen hauek eskatzen zaizkie: ezagutzen hedapena, sistemaren eragileen arteko elkarlana sustatzea, eta enpresa zehatzen-tzako zerbitzu zehatzak hornitzea.

Jarduera horiek garatzeko orduan, hauek dira batez ere ikerguneek dituzten abantailak:

- Eskualdean lanean ari diren eragileen artean duten neutraltasun erlatiboa.
- Enpresa txikietan duten eragina (zerbitzuak hornitzen eta esternalitateak sortzen).
- Erabilitako baliabideen eta lortutako etekinen arteko harreman egokiagoak lortzeko aukerak.

6.8. PRIBATIZAZIOAK

Dakigunez, XX. mendearen lehenengo erdian, etengabeko hazkundera egon zen ekonomiaren kudeaketan erakunde publikoek izan zuten esku-hartzean, bai eta, esku-hartze horren barne, hainbat enpresa eta jardueraren jabetza eta kudeaketa erakunde publikoen esku uzteko orduan ere. Hurrengo hamarkadetan, jakina, ordu arte erakunde publikoek kudeatzen zuten hainbat jarduera gero eta gehiago pribatizatze mugimendua sortu eta hedatu zen Mendebalde osoan.

Alde batetik, beste kapitulu batean ikusiko dugunez, garrantzi handia izan du zerbitzu publikoen pribatizazioak, zeinak erritmo ezberdina duen herrialde bakoitzaren estrategia politikoen arabera. Baina bestaldetik, industria-sektorearen pribatizazioak antzeko eginbideari jarraitu dio herrialde gehienetan. Industria-politikek, gero eta gehiago, uko egin diote industria-arloko jardueren kudeaketa publikoari.

Hala ere, industria-politikak zeharo ezberdinak dira oraindik arlo honetan. Hainbat gobernuak uko egin diote, ehuneko ehunean, industria-arloko enpresetan parte hartzeari. Beste batzuek, aldiz, estrategikotzat jo diren sektoreetan (armagintza, energia, azpiegiturak...) oso presentzia adierazgarria mantendu egiten dute.

Industria-arloko pribatizazio hauen arrazoiak oso ezberdinak dira kasu batzuetan eta besteetan.

Azkenean, gehienetan, kudeaketa publikoak, kudeaketa pribatuarekin alderatuta, eraginkortasun txikiagoa duela onartzea dago pribatizazioaren aldeko mugimendu horien guztien azpian, modu batean zein bestean.

Baina pribatizazioak erabakitzeke orduan azaltzen diren epe motzeko arrazoiak beste batzuk izan ohi dira. Zenbaitetan, baliabide publikoak handitu nahi dira, salmentek sortzen dituzten sarreraren bidez, edo gobernuen aurrekontuetatik enpresa publiko batek sortzen duen egiturazko defizita desagerraraziz, etab.

Besteetan, atzerriko erosle bati ematen zaio sarbidea bertako enpresa baten jabetzan eta, horren truke, atzerriko enpresa horren herrialdeko gobernuaren aldetik beste mota bateko konpentsazioak eskuratu nahi dira, ekonomikoak zein politikoak.

Behin pribatizazioa erabakita, neurri berezi batzuk ezarri ohi dira, batez ere industria horrek izaera estrategikoa duen neurrian. Zenbaitetan, enpresa hori herrialdearen ekonomia-ingurunearekin lotzeko neurriak dira. Adibidez, enpresaren akziodunen artean herrialdeko «gune gogorra» ziurtatuz, gobernuaren gutxieneko baina kualifikatua den partaidetza bat mantenduz, etab.

Bestaldetik, jabetza publikoak sortzen dituen jarrera ezegoki batzuk ez dira beti alboratzen enpresa horiek jabe pribatuaren esku utzita.

Pribatizatutako enpresak monopolio- edo oligopolio-egoeran geratzen badira, oso eragin kaltegarria izan dezake pribatizazioak epe ertainera, balizko ondorio kaltegarri horiek ez badira murrizten kontrol publiko zehatz batzuen bidez.

Beraz, pribatizazio bakoitzean, oso ondo aztertu behar da pribatizatzen den enpresa hori zein puntutaraino geratzen den benetako lehia sortzen duen ingurune batean, hori delako benetako abiapuntua jardueraren eraginkortasuna epe ertainera ziurtatzeko eta, batez ere, hori delako nahitaezko baldintza enpresa pribatuak enpresa publikoak baino eraginkorragoak direla ziurtatzeko.

6.9. NAZIONALIZAZIOAK

Egia da nazionalizazioak ez direla gaur eguneko Mendebaldeko herrien industria-politiken ohiko tresna bat. Baina egia da ere oraindik gertatzen direla garapen-bidean dauden herrialdeetan, edo mendekotasun-egoeran dauden herrialdeetan ere. Askotan, herrialdearen baliabide naturalak edo lehengaien ekoizpena hobeto kontrolatzeko tresna gisa erabiltzen dira.

Bestaldetik, oraingo finantza-krisialdian egiaztatzen ari den moduan —batez ere finantza-sektoreko hainbat enpresa nazionalizatzeko aukera aztertzen ari den une honetan— inoiz ez da baztertu behar, krisialdi larrien aurrean, momentu batean edo bestean, enpresa bat edo sektore bat nazionalizatu behar izateko aukera, arrazoi ezberdinengatik. Batez ere izaera estrategikoa duten sektoreetan, edo desagertu behar ez den jarduera-esparru zehatz batean, atzerriko enpresa edo herrialdeekiko gehiegizko mendekotasuna alboratzeko, etab.

Azken hamarkada hauetan, hala ere, nahiko argi geratu da Mendebaldeko politika ekonomiko guztietan egoera normal batean kudeaketa publikoa ez dela kudeaketa pribatua bezain eraginkorra. Baina salbuespenak argiak dira. Eta kontuan hartu beharrekoak, jakina.

Edonola ere, nazionalizazioen aldagai eta ondorio politikoak garrantzi handikoak dira. Eta oso kontuan hartu beharrekoak horrelako helburuak dituzten erabakiak hartzeko orduan.

6.10. INGURUMEN-POLITIKA

Politika ekonomikoaren barne —eta, zehazki, industria-politikaren barne— gero eta garrantzi handiagoa eskuratu du azken hamarkada hauetan ingurumen-politikak.

Ekonomia-hazkunde beraren ondorioz, hazkundearen eta ingurumenaren arteko aukeraketan, gero eta garrantzi handiagoa eman diote ingurumenari Mendebaldeko gizarteek. Hori dela eta, gero eta garrantzi handiagoa hartu du industria-politiken barnean ingurumena zaindu eta babesteko politikak⁵⁸.

Alde batetik, jakina, ekonomia-hazkundearekin loturiko helburuak nolabait moteldu egin ditu kultura berri horrek. Bestaldetik, ingurumena zuzenki babesteko asmoz, «kutsatzen duenak ordaintzen du» leloaren arabera politikak landu dira geure inguruko herrialdeetan.

Politika horiek guztiek, egia izan, eragin mugatua izan dute, batez ere kutsaduraren kostuak, behin baino gehiagotan, oso handiak direlako eta, beraz, zaila, oso zaila izan ohi da erruduna den enpresari kostu horiek leporatzea, horrelako erabaki baten eragin sozialak kontuan harturik (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999).

Politika hauen ondorioak dira, adibidez, kutsatzen duten enpresa-jarduerak neurri batean zigortzeko asmoa duten zerga-politikak.

Edonola ere, zigor-politikak ezartzeko zailtasunak direla-eta, gero eta garrantzi handiagoa dute politika prebentiboek ingurumen-politika hauen barnean. Eta, bestaldetik, ekoizpen-prozesuetan eragiteko asmoa duten politikek ere, prozesu horiek ingurumena errespetatzen dutela —eta berriztagarriak ez diren baliabideak ahalik eta gutxien erabiltzen direla— ziurtatzeko asmoz.

Hala ere, ingurumen-politikaren eraginak garrantzitsuak izan dira hainbat arlotan. Adibidez, herrialde askotan, energia nuklearra geldiarazteko orduan. Edo industria-sektore batzuk herrialde askotan kokatzeko gero eta zailtasun handiagoak izateko.

58. Ingurumen-politiken ekonomia-azterketa interesgarri baterako, ik. Bellinger, 2007.

Beste ikuspegi batetik, neurri batean, azken urteetako ingurumen-politika hainbat herrialdetako energia-politikarekin lotu da, energia berriztaezinen kontsumoa murrizteko —eta, jakina, energia berriztagarrien ekoizpen eta kontsumoa sustatzeko— estrategia komunaren bitartez. Bestaldetik, energia-politika, behin baino gehiagotan, energiaren kontsumoa murrizteko estrategietan oinarritu egin da azken urteotan eta, ikuspegi hauetatik ere, bat etorri dira energia-politika eta ingurumen-politika.

6.11. ENPLEGU-POLITIKAK

Enplegu-politikek gero eta garrantzi handiagoa hartu dute Europan azken hamarkada hauetan⁵⁹. Enplegu-politikak, jakina, garrantzi handikoak izan ohi dira krisialdian. Baina, azken 30 urte hauetan, garrantzi handia izan dute ere ekonomia-hazkunde garaian, hazkunde-garaitan ere langabezia mantendu egin delako nolabait gure inguruko herrialde askotan.

Testuinguru honetan, langabezia izan da, jakina, enplegu-politiken ardurarik funtsezkoena. Baina gero eta garrantzi handiagoa eman zaio ere enpleguaren kalitateari. Izan ere, enpleguaren egonkortasunak gero eta interes handiagoa pizten du, gaur eguneko gure gizarteetan sustraitu den enpleguaren behin-behinekotasuna kontuan harturik.

Beraz, enplegua zuzenki sustatzeko eta horren kalitatea hobetzeko neurri zuzenek osatzen dute gaur egun enplegu-politika.

Mendebaldeko herrialdeetan, azken hamarkada hauetan, onartzen da, inolako zalantzarik gabe, enplegurako politikak, berez, ez direla nahiko okupazioaren handitze iraunkorra lortzeko. Oso prozesu ezberdinek eragiten dute enpleguaren bilakaeran: prestakuntza, berrikuntza, lehiakortasuna, ekoizpen-egitura, ekonomia-jardueraren araupena, ekonomiaren bilakaeraren egonkortasuna, errentaren banaketa, babes sozialeko neurriak, etab.

59. Hala ere, hainbeste egilek azpimarratu duten moduan, ez dago batere argi enplegu-politika zein puntutaraino izan den garrantzitsua gure inguruko herrialdeetako politika ekonomikoetan. Egiaz, askotan azpimarratu den moduan, langabezia beharrezkoa da, neurri batean, kapitalaren errentagarritasunari eusteko. Langile berriak aukeratzea erraztu eta langileen negoziazio-indarra murriztu egiten du langabeziak. XX. mendeko politika ekonomikoak ulertzea ez da batere erraza faktore hauek kontuan hartu gabe langabeziarekiko politikak balioesteko orduan. Eta, zehazki, lan-indarra eskuragarri eta merkea mantentzea enpresari askoren betiko helburua izan dela kontuan hartu gabe eta, horren ondorioz, politika ekonomiko askoren helburua ere. Azken hamarkada hauetan gure gizarteetan ezagutu ditugun funtsezko gertaera batzuk (eta horrekin loturiko politika ekonomiko batzuk ere) —adib., immigrazioa, enpresen deslokalizazioa, etab.— ez dira ulertzeko errazak, enpresari askoren interes partikular hauen garrantzia kontuan hartu gabe.

Enplegu-politiken barne, alde batetik, politika pasiboak eta politika aktiboak ezberdintzen dira gehienetan. Politika pasiboak Gizarte Segurantzaren sistemarekin daude loturik eta, zehazki, langabeziaren aurrean Gizarte Segurantzak eskaintzen duen babes-egiturarekin.

Enplegu-politika aktiboak, aldiz, hiru politika ezberdinetan sailka daitezke (Romero, 2006):

- a. Lanaren eskaintzaren eta eskaeraren artean bitartekaritza-egitura egokiak sustatzen dituzten politikak, erakunde publikoek hartzen dituzten zenbait neurriren bitartez (adibidez, mugikortasun geografikoa sustatuz, informazioaren zirkulazioa erraztuz, etab.).
- b. Hezkuntza- eta prestakuntza-egiturak hobetzera bideratzen diren politikak. Gazteei lan-merkatura sartzeko behar dituzten oinarriak eskaintzeko asmoz, eta helduen lanbide-gaitasuna sustatzeko asmoz ere.
- c. Enpleguaren sustapen zuzenarekin loturik dauden politikak. Adibidez, lan-kontratuak sustatzeko asmoz onartzen diren ekonomia-pizgarriak (diru-laguntzak, hobariak...).

Adibide moduan, hauek dira Europako Enplegurako Estrategiaren oinarriak⁶⁰:

1. Langabetuen eta aktibo ez dauden pertsonen aldeko neurri aktibo eta prebentiboak.
2. Lanpostuak sortzea eta enpresa-espirtua sustatzea.
3. Lan-merkatuan langileen moldakortasuna eta mugikortasuna sustatzea.
4. Giza kapitala eta etengabeko prestakuntza garatzea.
5. Eskulanaren eskaintza handitzea eta bizitza aktiboa luzatzea.
6. Gizonen eta emakumeen arteko ezberdintasuna murriztea.
7. Lan-merkatura sartzeko arazoak dituzten pertsonen integrazioa eta diskriminazioaren aurkako borroka.
8. Enplegua erakargarriagoa egiteko pizgarriak ezartzea.
9. Aitortu gabe dagoen lana erregularizatzea.
10. Enplegu-gaietan erregioen artean dauden ezberdintasunak murriztea.

Oro har, ekonomia-esparru bateko lanpostu kopurua ekonomia-hazkunderekin eta lanaren produktibitatearekin dago loturik. Beraz, politika ekonomikoaren ekimen gehienek nolabaiteko eragina dute enpleguan.

60. Europako Enplegurako Estrategiaren balorazio baterako, ik. Jorge Aragon Medina (Sala Ríos, 2005: 86 eta hur.).

Hala ere, egon badaude lan-merkatuarekin harreman zuzenagoa duten ekimenak. Alde batetik, aktiboa den biztanleria zehazteko orduan: lan-merkatuarekiko sarrerak eta irteerak... Batez ere, lan egiteko gutxieneko adina, erretiroko adina, nahitaezko eskolatze-adina, aurre-erretiroei emandako laguntzak, etab.

Bestaldetik, langile bakoitzaren lan-eskaintzaren mugak ezartzeak (urteko egutegia, astero edo eguneroko lanorduak, etab.) garrantzi handia du bai politika ekonomikoan, bai eta politika sozialetan ere.

Beste neurri batzuek lan-eskaintzaren eta lan-eskariaren arteko bat-egitea erraztea bilatzen dute. Horretarako, prestakuntza-neurrietatik aparte, informazioa hobetzeko eta enpresariak eta langabetuak harreman zuzenean jartzeko ahaleginak egiten dira.

Azkenik, garrantzi handikoak dira, jakina, langabetuei emandako diru-laguntza publikoak pentsioen sistemaren bidez.

7. Sektore publikoa politika ekonomikoan

7.1. SEKTORE PUBLIKOAREN EGITEKOA POLITIKA EKONOMIKOAN

XX. mendera arte, sektore publikoaren aurrekontuak oraingoak baino askoz txikiagoak eta orekatuak izan ohi ziren. Estatuak, oro har, zerbitzuak hornitu baino gehiago, defentsa, polizia eta auzitegiez baino ez zen arduratzen.

Dena aldatu zen XX. mendean eta, batez ere, keynesianismoaren ondorioz, sektore publikoaren aurrekontuek ekonomiaren ekonomia-bilakaera egonkortzeko orduan hartu zuten protagonismoagatik eta, aldi berean, gaur eguneko Ongizate Estatuaren sorreragatik. Oro har, gaur egun, gastu publikoa urteko BPGren % 40- % 50ean kokatu ohi da. Eta, jakina, horren ondorioz, sektore publikoaren finantza-jarduerak eragin zuzena du ere sektore pribatuan eta gizarte osoan (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999).

Hori dela eta, gero eta garrantzi handiagoa hartu du sektore publikoaren kudeaketaren eraginkortasunak ekonomia osoaren bilakaeran, bai eta, bereziki, politika ekonomikoan.

Mendebaldeko estatuetan eta, batez ere, Europan, hauek izan dira azken hamarkadotan sektore publikoari buruzko ardurarik funtsezkoenak politika ekonomikoaren aldetik (Sala Ríos, 2005):

- Gastu publikoak gero eta pisu handiagoa izatea BPGn⁶¹.
- Defizit publikoa ere, gero eta handiagoa izatea BPGren arabera.

61. Europako ekonomiek beste herrialdeetakoek baino hazkuntza maila txikiagoa izatearen arrazoiak artean, behin baino gehiagotan aipatu da sektore publikoak gure estatuaren duen garrantzia. Adibidez:

While the rest of the world is booming, Europe lags behind. Europe's performance is weak in spite of high productivity and knowledge, high level of development and good labour ethics. Growth is also remarkably dissimilar among regions. France, Germany and Italy are stagnating, and so do Denmark, Sweden and Finland. All gained less than 44% prosperity over the last 20 years. The Irish economy grew 4 times faster, gaining 169% wealth over the same period. In half a generation Ireland so metamorphosed into Europe's second richest country creating jobs for all. « Big government » is the main cause of Europe's weak performance. The oversized Public-Sector lacks productivity and undoes the entire productivity gains of the Private Sector, eradicating all of its outstanding performance and productiveness. Europe can improve its overall performance by copying the Irish success formulas: Scaling down Public Spending, downsizing bureaucracy, and shifting the tax burden from income on consumption. This book demonstrates why the Lisbon Agenda and decades of Keynesian inflationist demand stimulation have failed. It develops alternative and workable supply-side strategies as well as effective cures for humane growth and a financially sustainable social security (Martin De Vlieghere, 2006).

- Gastuak esleitzeko orduan eraginkorrakoak izateko beharra.
- Zerga-politika hobetzeko beharra: ulertzeko eta kudeatzeko errazagoak izan behar dira zergak, ekonomia-jarduerarekin, ahal den neurrian, neutralak, eta beraien eragin eta ondorioak ondo aztertu behar dira zerga berriak ezarri aurretik edo indarrean dauden zerga-arauak aldatu aurretik.
- Zor publikoa murrizteko beharra.

Erakunde publikoen ekonomia-eragiketak sailkatzeko orduan, zenbait irizpide erabili dira (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999). Alde batetik, alde bakarreko eta alde biko eragiketak (alde bakarreko eragiketetan erakunde publiko eta pribatuen arteko eragiketa bat dago baina ez dago eragiketa horren kontraprestaziorik). Bestaldetik, errenta-eragiketak, kapital-eragiketak eta finantza-eragiketak ezberdintzen dira. Bi irizpideok erabilita, erakunde publikoen ekonomia-eragiketen sailkapen hau egin daiteke:

- a. Alde biko errenta-eragiketak (pertsonal-gastuak, ondasun eta zerbitzuen erosketak, salmentak).
- b. Alde bakarreko errenta-eragiketak (ohiko transferentziak eta errenta-zergak).
- c. Alde biko kapital-eragiketak (inbertsioarekin loturiko gastuak).
- d. Alde bakarreko kapital-eragiketak (inbertsioarekin loturiko transferentziak eta kapitalari dagozkion zergak).
- e. Alde biko finantza-eragiketak (finantza-aktibo eta -pasiboen aldaketen ondorioz, sarreretan zein gastuetan).

7.2. AURREKONTU-POLITIKA

Zer da aurrekontu-politika? Labur esanda, gastu eta sarrera publikoen programei buruz, defizita, superabita eta zor publikoa kudeatzeko gobernu eta, oro har, erakunde publikoen jardura.

Lehenago azaldu dugun moduan, politika ekonomikoaren funtsezko tresna bat da aurrekontu-politika eta haren helburuak, aldagai hauen arabera zehazten dira: a) baliabideen esleipena, b) errentaren birbanaketa eta c) ekonomia-egonkortze eta hazkundera (Musgrave eta Musgrave, 1989).

Dakigunez, XX. mendean sektore publikoak harturiko indarraren ondorioz, Mendebaldeko herrialdeetako ekonomiak bitariko ekonomiak dira. Sektore pribatua, merkatuaren arauetan oinarritzen dira erabakiak, eta sektore publikoan agintaren arauetan. Erakunde publikoek ekonomian duten esku-hartzea arauen bidez edo finantza-ondorioak dituzten erabakiak hartuz bideratzen da batez ere. Bestaldetik, erakunde publikoen ekonomia-jardura guztien oinarria dira ere aurrekontuak.

Aurrekontu-politiken ibilbideari jarraitzeko, indize zehatz batzuk erabili ohi dira. Horietako ezagunenak hauek izan daitezke:

Gastu Publikoa/BPGd

(Oro har, erakunde publikoek ekonomian duten garrantzia neurtzen du)

Gastu Publiko Korrontea/BPGd

(Erakunde publikoen kontsumoaren garrantzia adierazten du)

Kapitaleko Gastu Publikoa/BPGd

(Erakunde publikoen inbertsioek ekonomian duten pisua neurtzen du)

Sarrera Fiskalak/BPGd

Zor Publikoa/BPGd

7.3. SEKTORE PUBLIKOAREN AURREKONTUEN EKONOMIA-ERAGINAK

Sektore Publikoaren aurrekontuen ekonomia-eraginak, labur esanda, honela labur daitezke (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999):

Ikuspegi makroekonomiko batetik, azterketa ezberdinak egin ohi dira, nazioarteko ekonomia-harremanak kontuan hartzen diren edo ez:

- Ekonomia itxi batean, alde batetik, eragin biderkatzailea du gastu publikoak ekonomiaren eskaeran. Bestaldetik, kontrako eragina dute zerga-presioak edo interes-tasen igoerak. Gastu publikoaren handitzea zor publikoaren bitartez finantzatzen bada, eraginak igarriko dira bai interes-tasan, bai eta inbertsio pribatuan ere.
- Ekonomia ireki batean, kontuan hartu behar da, hasteko, errentaren arabera eskaerak duen elastikotasuna. Elastikotasun horren arabera, ordainketen balantzan eragingo du gastu publikoak, bai eta —gastu publiko hori finantzatzeko behar diren kapitalen sarreraren bitartez— dibisen merkatuan izango du eragina, bai eta dibisaren truke-tasan. Eragin zuzena izango du, beraz, diru-politikan.

Ikuspegi mikroekonomiko batetik:

- a. Enpresen kasuan, enpresen autofinantziazioan, ekoizpen-tekniketan, enpresen kokapenetan eta enpresen kontzentrazio mailan ere izango du eragina zergen politikak. Gastu publikoaren neurriak eta norabideak eragina

izango dute jarduera produktiboen lehiakortasunean (adib. I+G edo azpiegiturretan egindako inbertsioen bidez).

- b. Familia-ekonomietan, kontsumo- eta aurrezki-erabakietan eragin zuzena izango du, jakina, zergen politikak. Eta gastu publikoak pertsona eta familien ekonomia-jokabidean ere eragin zuzena du (adib: zerbitzu publikoak, ongizate-transferentziak, etab.)

Europako Batasun Monetarioaren aurrekontu-politika (Egonkortasun eta Hazkunderako Hitzarmena, EHH)

Aurrekontu publikoek ekonomian duten garrantziaren ondorio argi bat izan zen Eurogunean sartu behar ziren Europako estatu kide guztien artean hitzartutako Egonkortasun eta Hazkunderako Hitzarmena, EHH.

Hitzarmen honen bitartez, Eurogunera sartu behar ziren estatu guztiek aurrekontu publikoak kudeatzeko orduan gutxieneko baldintza batzuk gordetzen zituztela ziurtatu nahi zen, Eurogunearen ekonomia-bilakaera egonkortzeko asmoz. Bestaldetik, Eurogunera sartzen ziren estatuen artean konpromiso zehatzak hartu ziren, horietako inork besteen kudeaketa zuhur eta egokiaz aprobetxatzeko aukerarik ez zuela izango ziurtatzeko asmoz.

Hori dela eta, Europar Batasunean hitzartutako Egonkortasun eta Hazkunderako Hitzarmen honen arabera, hauek dira kide diren estatuen aurrekontuek errespetatu behar dituzten mugak:

- Defizit publikoa: BPGren % 3.
- Zor publikoa: BPGren % 60.

Neurri hauek beharrezkotzat jo dira batasun monetarioaren barne egon nahi duen edozein estatutarako. Alde batetik, ekonomia-egonkortasunerako nahitaezkoak dira neurri horiek eta, bestetik, salneurriak egonkortzeko Europako Banku Zentralaren jarduera errazteko asmoz ere.

Betebehar horiek indarrean egon diren urteetan gertatutakoaren ostean, hauek izan dira sistema horri egindako kritikarik funtsezkoenak:

1. EHHk ez du sinesten politika fiskala ekonomia-jarduera egonkortzeko tresna egokia denik. Beraz, nahitaez, orekatuta egon behar da aurrekontua.
2. Egokia izan daiteke ziklo luzeetan aurrekontua orekatua izatea, baina zikloaren barneko gorabeherak egonkortzeko, egonkortzaile automatikoen eragina erabiltzea baimendu beharko litzateke. EHHk ez du kontuan hartzen zikloaren zein fasetan dagoen estatu bakoitzaren ekonomia.
3. Ekonomiaren atzeraldiko garaietan, baimendu beharko litzateke politika fiskal hedatzaileak aplikatzea.

4. EHH oso estua da. % 3 horrek ez du kontuan hartzen atzeraldi bakoitzaren larritasuna. Eta horrekiko salbuespenak oso estuak dira.
5. Aurrekontuei mugak ezartzeko orduan, ez da kontuan hartzen gastu publikoaren osaera eta kalitatea. Ez da gauza bera defizita sortzea inbertsioengatik edo ohiko gastuengatik.
6. Batzuetan ongizatearen helburua eta aurrekontu-egonkortasuna ez datoz bat.

Kritika horien guztien ondorioz (Jordan eta Sanchez, 2008), Europako Batzordean egindako barne-azterketa eta, batez ere, Frantzia eta Alemanian gertatutako iritzi-aldaketaen ondorioz ere, hauek izan dira Egonkortasun eta Hazkunderako Hitzarmenaren aldaketarako planteatu diren oinarriak (Sala Ríos, 2005):

- Ekonomiaren orekarako araua ekonomiaren egoera ziklikoari egokitu, epe luzeko ziklo osoan benetan betetzen dela ziurtatuz. Horrela, adibidez, ekonomiaren hazkunde-garaietan, zergen jaitsiera ezegokiak eta gastu publikoaren gehiegizko igoerak alboratuz.
- Aurrekontuaren egoera aztertzeke orduan, zor publikoaren egoera kontuan hartu lehen baino gehiago.
- Aurrekontuen oreka eskuratzeko helburuak eta mugak aldatu.
- Salbuespen-egoera gehiago kontuan hartu, ez bakarrik BPGren % 2 baino gehiagoko jaitsiera.
- Eskumen handiagoa eman Europako Batzordeari zerga-politikak zaintzeko orduan eta gobernuen politika ekonomikoak koordinatzeko orduan.

7.4. GASTU PUBLIKOAREN FINANTZIAZIOA

Gastu publikoaren eragina politika ekonomikoan loturik dago, alde batetik, gastu horrek barne-produktuan duen pisuarekin. Baina baita gastu hori finantzatzeko erabiltzen diren tresna eta baliabideekin ere.

Keynes-en ikuspegitik, epe laburreko ikuspegi agregatu batetik, gastu publikoak ekonomian duen eragina ez dago zuzen loturik gastu horren edukiera zehatzarekin. Hala ere, jakina, horrek ez du adierazi nahi kudeaketaren eraginkortasunik eza onargarria denik edo edozein motatako gastu bideragarria denik (Acocella, 2000). Egiaz, Keynes-en aipamen hori aurrekontu publikoen finantziazioak ekonomian duen epe laburreko eraginarekin lotu behar da eta ez du kontuan hartzen aurrekontu publikoen gastu eta sarrera kontzeptu bakoitzaren neurriak, egokitasunak eta kudeaketak Ekonomiaren bilakaeran duten garrantzia.

Printzipioz, hiru dira gastu publikoa finantzatzeko biderik funtsezkoenak (Von Mises, 2006: 57):

- Zergak (hau da, aurrekontua orekatuz).
- Zor publikoa.
- Diru berriaren jaulkipena.

Egile batzuen ustez, sistema demokratikoaren eraginkortasunaren gainbeheraren ondorioa da, nolabait, defizit publikoaren etengabeko handitzea. Interes-talde partikularren etengabeko presioaren ondorioz, gastu publikoa etengabe handitzeko joera sortzen da alde batetik eta gero eta zailagoa egiten da zergak ezarri eta biltzea bestetik (Von Mises, 2006).

Gastua zergen bidez finantzatzen ez bada, gastuak handitzeak eragin hedatzailea du ekonomian, errenta nazionalean eragin zuzena baitu. Aldi bereko zergen igotzeak, bestaldetik, errenta erabilgarrian du eragina eta, beraz, kontsumo pribatuan.

Bilatzten den helburua ekonomia suspertzea bada eskaera agregatuan eraginez, eraginkorragoa da gastu publikoa igotzea zergak jaitea baino. Nahiz eta zergak ere maila berean igo, kontuan harturik gizarteak duen kontsumorako joera marjinala, antzeko ondorioak lor daitezke aldi berean gastu publikoa eta zergak igoz defizita sortu gabe, eta gastu publikoari eutsiz eta defizita sortuz («Aurrekontu orekatuaren teorema»). Askotan, arrazoi ideologikoak izan dira egoera hauetan defizit sortzearen aldeko joerak sustatu dituztenak, gutxienez epe motzera, baita aurrekontu orekatuak mantentzearen aldeko irizpideei jarraitzen dieten herrialdeetan nagusitu direnak ere (Acocella, 2000).

Defizit publikoa

Teoria klasiko eta neoklasikoen ustez, oreka iraunkorra izan behar zen aurrekontu-politiken oinarritzko irizpidea. Alderantziz, Keynes-en teoriek ziklo ekonomikoak kudeatzeko orduan aurrekontuen defizitak edo superabitak erabiltzearen aldeko politiken oinarriak ezarri zituzten. Eragin handia izan zituzten Keynes-en teoria hauek II. Mundu Gerraren osteko 30 urteetan. Baina hortik aurrera, hogeitaz urtez edo, Mendebaldeko herrialde askoren defizitak handiak eta iraunkorrak izan dira, defizit horiek ziklo ekonomikoekin inolako harremanik izan gabe. Egoera horiek nabarmen murriztu dute zikloen aurkako politiketan aurrekontuen defizitak eta superabitak erabiltzeko aukera.

Defizit publikoa, berez, arazo handia bihurtu zen Mendebaldeko ekonomia gehienetan urte horietan guztietan. Koiunturazko arrazoietatik aparte, eta politika ekonomiko bakoitzaren ildo ideologikoak kontuan hartu gabe ere, sistema demokratikoek defiziten aldeko joera nabaria dutela azpimarratu da. Hautesleriaren presioen ondorioz, erraza izaten zaie politikariei gastua handitzea baina askoz zailagoa gastua murriztea edo gastuak konpentsatzeko zergak handitzea. Oro har, zergak ere handitu egin ziren hamarkada horietan Mendebalde osoan, baina inolaz ez gastu publikoa handitu zen neurri berean.

Azken hamarkadan, defizit publikoa murrizteko etengabeko joera igarri da Europa osoan. Alde batetik, presio fiskal osoa gutxi gorabehera aurreko mailetan mantendu egin da eta, bestaldetik, gastuak murrizteko nolabaiteko joera egon da inguruko herrialdeetan. Alde batetik, sektore publikoen langile kopurua eta hauen lantokiak egonkortu egin dira nolabait; interes-tasak txikiagoak izanik, zor publikoaren ondoriozko gastuak ere txikiagoak izan dira; enpresa-sektore publikoa murriztu egin da; eta, oro har, gastuaren kudeaketaren efizientzia sustatu egin da (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999).

Askotan, eragin handiagoa du gastu publikoak errentan eta enpleguan zergen bidez finantzatu gabe. Adibidez, argi eta garbi bultzatu zuen Keynes-ek defizit publikoa zergen bidez finantzaturiko gastuaren aurka, 30eko hamarkadako Depresio Handitik ateratzeko. Baina estrategia horren arrakastak baldintza nabari batzuk ditu. Batez ere, alde batetik, aipatu dugun gizartearen kontsumorako joera marjinal hori. Bestetik, defizita finantzatzeko berak eskaera agregatuan duen eragina.

Beste arrazoi batzuk aipatu dira defizit publikoak azaltzeko. Alde batetik, arrazoi politikoak. Hau da, gastua kontrolatzeko eta, aldi berean, zergak igotzeko zailtasunak, interes-talde ezberdinen presioen ondorioz, hauteskunderen ondorioz, etab. Hori dela eta, behin baino gehiagotan aipatu da politika fiskalaren «asimetria». Hau da, politika fiskal hedatzailea (zergen murrizketa, gastuak handitzea) errazagoa da indarrean jartzeko politika fiskal murriztailea baino.

Bestaldetik, azken hamarkada hauetako erakunde publikoek «egonkortzaile automatikoak» sortu zituzten. Hauengatik, ekonomiaren atzeraldien ondorioz, berez, defizit publikoa sortu egiten da.

Azkenik, beste arrazoiaren artean, azken hamarkadetakako zerga-sistemetan sortu diren gero eta zerga-desgrabazio gehiago, bai eta ezarritako zergak alboratzeko/ekiditeko estrategien ondorioak ere, zeinek eragin zuzena duten defizit publikoa handitzean (Acocella, 2000).

Zergatik dago, ekonomisten artean, defizit publikoarekiko ardura hori, batez ere defizita handia eta egonkorra bada? Galdera horren erantzuna aurkitzeko, defizita finantzatzeko hartzen diren neurrien ondorioak aztertu behar dira: diru berria jaulkitzea eta zor publikoa, batez ere.

Defizitaren finantziakzioa. Zor publikoa⁶²

Defizit publikoaren finantziakzioak ekonomia-eragileengan eta ekonomian sortzen dituen eragin kaltegarriari aurre egiteko, hainbat azterketa eta proposamen egin dira adituen artean aurrekontu publikoak orekatzeko eta defizit publikoa ahalik eta ondoen finantzatzeko.

62. Diru-politikaz arduratzen den kapituluaren artean ere zor publikoa aztertzen dugu. Kapitulu honetan diru-politikatik harago doazen zor publikoaren eraginak aztertzen ahaleginduko gara.

Defizita finantzatzeko biderik ohikoena zor publikoa da. Defizitak mantentzen badira, gero eta handiagoa izango da gobernuaren zor publikoa, herrialde askotan azken hamarkadotan gertatu den moduan.

Gobernuentzat interes handiko tresna da zor publikoa defizita finantzatzeko orduan, zeren hauteskundeei begira gastu publikoak izan dezakeen kostua murrizteko aukera ematen baitie. Zor publikoaren bidez, askotan, finantziarioa herrialdetik kanpoko diru-ekarleek ekartzen dute eta, beraz, herrialdeko ondorio ezkorrak murrizteko aukera ematen die ere gobernuari. Bestalde, zor publikoaren bidez, defizitaren kostua ez dute oraingo hautesleek jasaten, baizik eta zor hori ordaindu behar denean egongo diren geroko hautesleek. Beraz, ikuspegi politiko huts batetik, oso tresna interesgarria da zergak edo diru bidezko finantziarioaren aurrean⁶³.

Zorpetze publikoaren maila adierazteko, gehienetan, BPGrekin alderatzen da. Baina aditu batzuek zalantzan jarri dute alderaketa horren balioa. Informazio interesgarria, ziur asko, zor publikoari aurre egiteko ekonomiak duen gaitasuna izango litzateke. Eta, horrela, bada, arrazoi gehiago egongo lirateke zor publikoa alde batetik eta ekonomiaren aktibo edo pasiboak bestetik alderatzeko. Hala ere, ratio hau ez da gehienetan erabiltzen arrazoi ezberdinengatik, batez ere kalkulatzeko zailagoa delako. Gehienetan zor publikoa eta BPG alderatzen dira, ekonomiaren joerei eta zor publikoaren interesen ordainketei aurre egiteko aukerei buruz informazioa lortzeko.

Ba al dago muga zehatz bat zor publikoa handitzeko? Ez dago irizpide argi bat muga zehatz bat ezartzeko baina argi dago zor publikoa etengabe handitzen bada, bi irteera hauek izango dituela joera horrek: a) gobernuaren kaudimenik eza, eta b) zor publiko berriari merkatuak uko egitea. Errealitate biak gauzatu dira behin baino gehiagotan hainbat herrialdetan (Acocella, 2000).

Defizita zor publikoaren bidez finantzatzen bada, gero eta interes —edo tentazio— handiagoa izango du gobernuak —eta banku zentralak— inflazioa onartzeko, inflazioak berak zor publiko horren zama leuntzen duen neurrian.

Hori dela eta, hauxe esan da: defizit publikoa murrizteak inflazio-tasak murriztea errazten du eta, bestalde, zor publikoa gutxituz, banku zentralaren sinesgarritasunaren alde jokatzeko du nolabait.

Gainera, zor publikoaren kopurua handia bada, banku zentrala presionatuta sentituko da ere interes-tasak murrizteko, nahiz eta, beharbada, ekonomiaren interesen arabera helburuak horren aurkakoak izan.

63. Zor publikoaren kudeaketaren aldagai politikoak aztertze, ik. Persson eta Tabellini, 2000: 345-372.

Alderantziz, zor publikoa jaulkitzeak berak, diruaren eskaera handituz, interes-tasak igotzen ditu nolabait.

Defizita iraunkorra bihurtzen bada, lehenago edo beranduago zergak igo beharko dira zor publikoaren zama leuntzeko.

Bestaldetik ere, defizita finantzatzeko orduan zor publikoa erabiltzeak belaunaldien arteko errenten birbanaketa sortzen du, nahitaez.

Zor publikoa handitzeak, printzipioz, merkatuaren interes-tasak handitzeko joera sortuko du —kapital-merkatuan dagoen eskaera handituz— eta zailagoa egingo du sektore pribatuaren finantziazioa. Eragin hau, jakina, loturik egongo da erakunde publiko jaulkitzaileak herrialde barneko kapital-merkatuan edo nazioarte mailako kapital-merkatuan eskuratzen duen finantziazio berri horrekin.

Azkenik, zor publikoak berak interes-tasak igotzeaz gain, enpresa eta familien finantziazioa oztopatzen du eta, bestaldetik, honekin loturik dauden gastuak ere murrizten ditu. Beraz, izan baditu eragin nabariak ekonomiaren bilakaeran. Gastu publikoa edo defizit publikoa zor publikoaren bidez finantzatu aurretik, neurri horren eragin kaltegarri hauek hartu behar dira ere kontuan⁶⁴.

Zor publikoa murrizteko politikak ere aztertu dituzte adituek. Zorrari uko egitetik aparte, politika hauek aztertu dira batez ere:

- Errenta handitzeko politikak.
- Aurrekontuak orekatzeko politikak (gastuak murriztuz edo zergak handituz, baita aktibo publikoak salduz).
- Interes-tasak kudeatzeko politikak (zor publikoaren interes-tasak bereziki edo ekonomian indarrean dauden interes-tasak kudeatuz).

Zor publikoa handitzearen ondorioz, zor hori kudeatzeko orduan gero eta jarrerara eragileagoa hartu dute erakunde publikoek. Alde batetik, zorra dibertsifikatzeko tresna ezberdinak erabiltzen dira, bai jaulkipenen aldetik, mugaegunen aldetik edo zorraren titularren aldetik ere. Bestaldetik, zorraren kostuak gutxiagotzeko zenbait teknika erabiltzen dira ere, hala nola merkatuaren interes-tasen arabera zor berria jaulkitzea edo zaharra amortizatzea, etab.

Defizitaren finantziazioa. Banku zentralaren maileguak eta diru berria jaulkitzea

Defizita finantzatzeko tresnen arteko diferentzia garrantzitsu bat, jakina, gobernuarentzat duten kostua da. Zor publikoa, jakina, garestia da, diru-merkatuaren interesak ordaindu behar direlako.

64. Hipotesi hori zalantzan jartzen dute aditu batzuek (Acocella, 2000: 343-344).

Bestaldetik, diru berria jaulkitzeak, printzipioz, ez du inolako kosturik (inprenta- eta banaketa-gastuak salbu). Eta banku zentralaren maileguen bitartez egiten bada, txikiak dira gastuak, ezarri ohi den interes-tasa merkatuaren erreferentziatik behera geratu ohi delako.

Bide batetik zein bestetik, tresna biok (banku zentralaren maileguak eta diru berria jaulkitzea) oinarri monetarioa handitzen dute, dibisaren erosteko ahalmena egonkorra mantentzeko behar den mailatik gora. Horrela, nolabaiteko «inflaziozerga» sortzen da, inflazioak zor publikoaren benetako balioa murrizten duelako (betiere, espero ez zelako, ez badu sortzen interes-tasa nominalen handitzea).

Diru berriaren bidezko finantziazioak inflazioa sortzeko arrisku handiak ditu, batez ere enplegu osoaren egoera batean. Horrelako egoeretan, jakina, aukera biak dituzte gobernuek epe motzera: enplegu eta errenta handiagoak inflazioarekin edo enplegu eta errenta txikiagoak egonkortasun monetario handiagoarekin. Epe luzera, helburu biak (enplegu osoa eta egonkortasun monetarioa) eskuratu nahi badira, beste mota bateko neurriak erabili behar dituzte gobernuek. Adibidez, lan-bide-prestakuntzarako politikak, lan-araupena malgutzea (lan-baldintzak, garraioak, komunikazioak, etxebizitzaren merkatua sustatzea, etab.) edo produktibitatea eta ekoizpena sustatzeko politikak (Acocella, 2000).

Askotan, defizit publikoa finantzatzeko orduan, banku zentralaren maileguak erabiltzen ditu gobernuek. Horrela, oinarri monetarioa handitu egiten da. Bi aukera egon daitezke banku zentralerako:

- a. Mailegu horiek beste neurri murriztaile batzuekin konpentsatzea. Horrela, murriztapen monetario bat sortuko litzateke nolabait sektore pribatuan.
- b. Agregatu monetarioak handituta, inflazio monetarioa sorraraztea.

Oro har, oso kaltegarria da banku zentralaren jarduera eta irudirako defizit publikoaren finantziazioaz arduratu behar izatea, banku horren benetako helburuak nolabait birbideratzea edo baldintzatzea ekar dezakeelako.

Europa mailako diru-batasuna indarrean jartzeko orduan, hauek izan ziren, ziur asko, arrazoirik funtsezkoenak kide diren estatuen defizit publikoa eta zor publikoa mugatzeko (Sala Ríos, 2005).

7.5. SEKTORE PUBLIKOAREN KUDEAKETAREN GARRANTZIA. ENPRESA PUBLIKOA

Sektore publikoaren eginbehar eta neurria guztiz loturik daude momentu bakoitzean eta gizarte bakoitzean interes publikotzat jotzen denarekin. Gehienetan, daki-gunez, herrialde guztien ekonomiaren portzentaje handia dago sektore publikoaren esku eta, beraz, eragin handia du sektore honek ekonomia osoan.

Baina sektore publikoak ekonomian duen eragina ez dago loturik bakarrik aurrekontu eta defizit edo superabitaren neurriarekin. Dakigunez, aurrekontua osatzen duen kontzeptu bakoitzaren neurria eta egokitasuna garrantzi handikoak dira alde batetik eta, bestaldetik, kontzeptu horietako bakoitza kudeatzeko orduan erakunde publikoek lortzen duten eraginkortasuna ere, noski.

Ekonomiaren epe luzeko ibilbide egoki baterako erakunde publikoek duten egiteko funtsezko bat zerbitzu publikoen kudeaketaren kalitate eta eraginkortasunean datza. Alde horretatik, egon badaude garrantzi handikoak diren hartu beharreko estrategia batzuk.

Alde batetik, zerbitzu publikoen hornidura ziurtatzeko erabiltzen den gastu publikoaren neurria (Lasheras, 1999). Bestetik, zerbitzu publiko horien horniketa erakunde publiko ala pribatuaren kudeaketan oinarritu behar den. Azkenik, zerbitzu publikoak erakunde publikoen bitartez kudeatzen badira, zerbitzu horien kalitate eta efizientzia ziurtatzeko hartu beharreko neurriak ere.

Bestaldetik, European eta garapen-bidean dauden herrialdeetan ere, hainbat helburu izan dituzte enpresa publikoek eta pisu handia izan dute enpresa-jardueretan. AEBn edo Japonian, alderantziz, askoz txikiagoa izan da enpresa publikoek ekonomian eskuratu duten pisua.

Oro har, 80ko hamarkadatik aurrera gertatutako pribatizazio-prozesuen ondorioz, nabaria da orain gobernuek eta, oro har, Mendebaldeko herrialdeetako gizarteek enpresa publikoetan izan zuten konfiantzaren galera.

Zerbitzu publikoen horniketarik aparte, gaur egun ere, interes handikoa izaten jarraitzen dute enpresa publikoek oligopolio- edo monopolio-egoeran dauden sektore batzuetan, beste kapituluetan aipatzen ditugun arrazoiengatik.

Hortik aparte, oro har, onartu egiten da lehiakorrak diren sektoreetan eraginkorragoak direla enpresa pribatuak enpresa publikoak baino.

Hala ere, aditu batzuek zalantzan jarri dituzte ondorio horiek ateratzeko egindako azterketak, arrazoi hauengatik: (Acocella, 2000).

- Oligopolio-egoeretan dauden sektoreak bitariko oligopolioak bihurtu beharko lirateke (enpresa publiko batzuk eta pribatuak beste batzuk).
- Monopolioan dauden sektoreak enpresa publikoen esku utzi beharko lirateke.
- Murritzen ari diren kostuak jasaten dituzten sektoreetan ere, enpresa publikoak eraginkorragoak izan daitezke.
- Zuzendariek dituzten pizgarrien aldetik egon daitekeen arazoaren aurrean, egokiak diren pizgarriak aztertu eta ezarri behar dira enpresa publikoetan.

- Batzuetan, enpresa publikoen eta pribatuen eraginkortasunak lortutako etekinen arabera alderatu dira. Baina etekinak ez dira erreferentzia baliagarria enpresa publikoetan.
- Enpresa pribatuek etekin handiak ateratzen ez diren sektoreak lagatzeko joera dute. Beraz, askotan, enpresa publikoek etekin txikiagoak lortzen badituzte ez da eraginkortasun txikiagoagatik, baizik eta enpresa pribatuek sektore hori utzi egin dutelako.

Hori bai, aditu guztiek onartzen dute ezen enpresa publikoen funtsezko arazoa dela zuzendarientzako pizgarri egokiak ezartzeko —eta kontrolatzeko— zailtasuna.

8. Politika ekonomikoa eta ingurune instituzionala

8.1. ENPRESAREN INGURUNEA POLITIKA EKONOMIKOAN

Politika ekonomikoek, alde batetik, onartu behar dute gizarte eta ekonomia osoan enpresa-jarduerak duen garrantzia, jakina. Baina, aldi berean, enpresaren bilakaeran bertan, haren ingurune sozial eta ekonomikoak duen garrantzia ere hartu behar dugu kontuan, batez ere politika mikroekonomikoak lantzeko orduan.

Politika ekonomikoa ezin da banandu gizarte osoaren garapenetik. Herrialde bateko enpresa-errealitatea aztertzeko orduan nahitaezkoa da kontuan hartzea, industria edo enpresatik aparte, enpresen inguruan dagoen guztia. Hau da, enpresa inguratzen duen gizarte osoa, bata eta bestea banaezinak direlako.

Hasteko, harreman zuzena du horrek azpiegiturekin, ekonomiaren produktibitate eta enpresa-garapenarekin. Baina baita gizartearekin berarekin ere, eta enpresak kokatuta dauden ingurune sozialarekin eta ingurune instituzionalarekin.

Pentsaezina da azpiegiturak eta ingurumena modu sistematikoan ahazten dituen politika ekonomiko serio bat. Arlo hauetan sortu eta mantentzen diren defizitak zuzendu beharko dira nolabait, lehenago zein geroxeago.

Oro har, funtsezko aldagaia da ingurune instituzionala (inguruan sustraituta dauden erakunde publikoak, unibertsitateak, ikerguneak, etab.) enpresaren garapen eta etorkizunerako.

Bestaldetik, enpresaren etorkizuna —eta, beraz, ekonomia osoarena— ez dago enpresaren esku bakarrik, inguruko gizarte osoaren esku baizik. Ingurune instituzionalarekin batera, ingurune sozialak ere gure enpresa- eta ekonomia-etorkizunean eragin zuzena du.

Hori dela eta, politika ekonomikoa lantzeko orduan, erakunde publikoak, antolaturiko gizarte zibila, azpiegiturak, ingurune kulturala, berrikuntza-ingurunea, hezkuntza-ingurunea eta, azkenik, pertsonekin harreman zuzenak dituzten enpresak hartu behar dira kontuan.

Enpresekin gertatzen den moduan, ingurune instituzionala ere lehiakorra izan behar da, beste herrialdeen erronkei aurre egiteko gai izan behar da, bai eta gizartearen bilakaera eta beste herriekiko lehiak planteatzen dituzten erronkei ere.

8.2. INGURUNE INSTITUZIONALAREN GAKOAK

Oro har, enpresaren ingurunea aipatzen dugunean, honetaz ari gara: enpresaren antolaketa eta kontrolaren azpian egon gabe, enpresaren geroan eragina duen guztia.

Ingurune legala, berez, garrantzi handikoa da baina, ikuspegi instituzional batetik ikusita, alderdi hauek azpimarra ditzakegu:

- Berrikuntza-ingurunea.
- Prestakuntza- eta hezkuntza-ingurunea.
- Erakunde publikoak.
- Gizarte zibila, ingurune kulturala, pertsonak.

Zer eskatu behar dio politika ekonomikoak inguruko instituzio horietako bakoitzari?

Enpresak, jakina, eraginkorrak, dinamikoak eta berritzaileak izan behar dira.

Baina enpresatik hurbil dauden ikerguneak ere nahitaezkoak dira Mendebaldeko herrialdeetan. Industria-politiken barne, ikergune berriak martxan jartzea sustatzen da, baita martxan dauden ikerguneen jarduera egokia ere. Horretarako, ikerguneak eta enpresak oso hurbil lan egitea nahitaezkoztat jotzen da. Beharrezkoztat jotzen da hurbiltasun hori ikerguneek enpresek balio erantsia sortzeko duten gaitasuna handitzeko benetako eragina izan ahal izateko.

Politika ekonomikoek kontuan hartu behar dute orobat Lanbide Heziketa eta unibertsitate-sistema moderno eta eraginkorrak sustatzeko beharra.

Behin baino gehiagotan, politika ekonomikoen barne, «lehiakortasuna» aipatzen da ikur gisa. Baina, batzuetan, gizartetik —edo erakunde publikoetatik— enpresara botatzen zaion eskaera gisa-edo azaltzen da termino hori. Baina ezinezkoa da enpresa lehiakorrak izatea hauen ingurunea ez bada lehiakorra, edo lehiakorrak ez diren erakunde publikoak, hezkuntza eta gizartearekin baino ez bada kontatzen.

Bestaldetik, garrantzi handikoa da politika ekonomikoak kontuan hartzea egitura sozialak ez direla ezer pertsonarik gabe.

Benetan eragilea den enpresa-inguruneak, aldi berean benetan eragileak, sortzaileak eta kooperatzaileak diren pertsonak behar ditu.

Eta, jakina, erakunde publikoak eraginkorrak eta berritzaileak izatea ere sustatu behar du epe luzeko politika ekonomikoak. Eraginkortasun hori, jakina, baliabide publikoak kudeatzeko orduan igarri behar da, epe motzeko garapen ekonomikorako garrantzitsua baita. Baina baita erakunde publikoen, gizartearen eta enpresen arteko harremanak artikulatzeko orduan ere.

8.3. ERAKUNDE PUBLIKO ERAGINKOR ETA BERRITZAILEAK

Ekonomia-arloko hainbat ikertzaile, baita enpresatik bertatik ere batzuetan, ahaztu egiten da, edo ez du kontuan hartzen hartu behar den moduan, zein puntutaraino den garrantzitsua erakunde publikoen jarduera enpresen eta ekonomiaren geroan eta, beraz, politika ekonomikoetan.

Behin baino gehiagotan esan izan da enpresa edo enpresa-talde baten etorkizuna enpresa horren berorren jokabidearekin dagoela loturik. Baina egia da, halaber, inguru geografiko zehatz bateko enpresa multzoen etorkizuna, batez ere, bertako gobernuaren jokabidearekin dagoela loturik epe luzera. Hau da, zein puntutaraino gobernu hori gai den eraginkorki kudeatzeko ez bakarrik bere kabuz egiten duena, baizik eta gizartearen eta enpresa-egituraren sendotze eta dinamizazioa.

Jarduera publikoak ekonomian duen eragina nabaria da. Hasteko, nahikoa da kontuan hartzea barne-produktuan aurrekontu publikoek duten pisua. Herrialdeen arabera, % 30, % 40 edo % 50. Nabaria da barne-produktuan horrenbeste garrantzia duten jarduera horiek ondo edo txarto kudeatzeak funtsezko eragina izan behar duela ekonomia-jardueran, epe ertain eta luzera.

Eragin hori, jakina, ez da gauza berria. XX. mende guztian zehar izan da horrela, bai esku-hartzailatzat hartzen diren estatuetan bai liberalizat hartzen direnetan. Estatuaren esku-hartze maila ez da berdina, baina kasu guztietan, Estatuaren jarduera funtsezkoa da ekonomiaren epe ertain eta luzeko bilakaeran.

Bestaldetik, ez dugu ahaztu behar, neurri handi batean, Mendebaldeko gaur eguneko estatuak eta gobernu-egiturak ekonomiaren arazoak —edo enpresa-egiturarenak— bideratzeko garatu direla. Eta hori, bai lege-ziurtasunaren bidez, aduanen bidez, baita gizarte-kohesioaren eta gizarte-prestazioen aldetik ere.

Oro har, gizartearen betiko joera —eta enpresa handien betiko joera ere— izan da gobernuari eskatzea enpresak hornitzeko gai ez ziren guztia, edo enpresek sortutako arazoak konpontzea. Eta hori bai gizarte-kohesio faltaren aldetik, gizarte-desberdintasunak zuzentzea, prestazioak estaltzea, etab.

Alderantziz, enpresek ere —enpresa handiek batez ere, erakunde publikoekin duten harremanen ondorioz askoz hobeto kokatuta daudelako— betidanik eskatu diete gobernuari enpresek beraiek sortutako arazo estrukturalak konpontzea. Horrela, enpresen gastuak arindu egiten dira, horrelako kostu sozialak, ekologikoak, etab. gobernuen esku utziz.

Politika ekonomikoaren ikuspegitik, zein zentzutan da garrantzitsua ala ez jarduera publikoa?

Hasteko, jakina, eta beste kapitulu batzuetan ikusi dugun moduan, sarrera eta gastu publikoen neurriagatik. Gastu publikoak barne-produktuan duen pisua funtsezko erabakia da epe luzeko politika ekonomikoan.

Baina eragina du ere ekonomian sarrera horiek zelan eskuratzen diren eta, noski, zelan gastatzen diren. Gastuaren eraginkortasuna, gaur eguneko kontsumoaren eta etorkizuneko kontsumoaren arteko aukera, ekonomia-jardueraren antolaketa legediaren aldetik, enpresen eta erakunde publikoen arteko harremana, edota gizartearen beraren eta gobernuaren arteko harremana ere.

Oro har, gero eta gehiago arduratzen dira politika publikoak erakunde publikoen eta pribatuen arteko elkarlana hobeto bideratzeko, orain artekoa baino perspektiba estrukturalago batekin.

Zein arlotan da garrantzitsua erakunde publikoen kudeaketa hori? Batez ere zerbitzu sozialen kudeaketan, hezkuntzan, ikerkuntzan, eta zerbitzu zehatz batzuetan.

Garrantzi handiko gaia da, adibidez, interes orokorreko zerbitzuen kudeaketa. Estatu guztietan —Europar Batasunean ere— garrantzi handikotzat jotzen da gai hau estatuen ekonomia-etorkizuna orientatzeko orduan.

Arlo honetan, oso aukera interesgarriak daude arlo publikoaren eta pribatuaren arteko elkarlanerako, zerbitzu horiek kudeatzeko orduan. Baita antolaturiko gizarte zibilaren eta erakunde publikoen arteko elkarlanerako ere.

Ikuspegi honetatik, garrantzi handia hartzen ari dira arlo honetan gizarte-ekonomiaren alorreko eragileak, oso solaskide egokitzen hartzen direlako jarduerasektore horietan langileak edo erabiltzaileak inplikatzeko asmoz eta, beraz, zerbitzu horien kudeaketa modu eraginkorrean kudeatzeko, bai ekonomia-ikuspuntutik, bai eta ikuspegi sozial batetik ere.

Alde horretatik, herrialde askotako politika ekonomikoak ari dira irtenbide berrien bila, gizarte zibila zerbitzu sozialen kudeaketan inplikatzeko orduan. Garrantzi handikoa da, beraz, ondo aztertzea beste herrialdeetan dauden esperientzia berri horiek, bai eta gure inguruan esperientzia horiek ezartzeko dauden aukera objektiboak ere.

8.4. HEZKUNTZA-INGURUNEA

Politika ekonomikoan nahitaezkoa da, jakina, enpresen epe ertain eta luzeko lehiakortasuna sustatzea. Baina ez da ahaztu behar funtsezkoa dela horretarako lehiatzeko gai diren pertsonak izatea. Eta, horretarako, prestakuntza/hezkuntza ingurunea nahitaezkoa da.

Hezkuntza-erakunde eta -programak, oro har, arlo tekniko eta teknologikorantz zein puntutaraino orientatzen diren garrantzi handikoa da ikuspegi honetatik, enpresen lehiakortasuna epe luzera sustatu ahal izateko.

Prestakuntza/hezkuntza politiken aldetik, hiru esparru hartzen dira kontuan batez ere, politika ekonomikoak garatzeko orduan:

- Etengabeko prestakuntza.
- Lanbide Heziketa.
- Unibertsitate-arloko hezkuntza.

Gaur egungo ekonomia, gero eta gehiago, ezagutzen dago oinarrituta. Tes-tuinguru horretan, hauek izan daitezke lehiakortasuna sustatzeko eta langileen egokitasun produktiboa ziurtatzeko aldagairik funtsezkoenak:

- Gaurkotutako informazio eta ezagutzara heltzeko aukera.
- Motibazioa.
- Lanbide kualifikazioa.

Gaur egungo lan-merkatua gero eta bizkorrago aldatzen ari da. Enpresetan eskatzen diren ezagutzak ere gero eta bizkorrago aldatzen dira. Orain hamarkada batzuk, gaztaroan ikasitako guztia nahikoa zen bizitza profesional osoan lanean aritzeko. Orain, gero eta gehiago, nahitaezkoa da bizitza profesional osoan zehar ikasketa eta ezagutza berriak jasotzea, etengabe. Horra hor zergatik etengabeko prestakuntzak gero eta garrantzi handiagoa duen langileen kualifikaziorako eta, jakina, enpresen produktibitatea mantentzeko.

Etengabeko prestakuntza sendotzeko politiken helburuak hauek izan ohi dira:

- Guztientzako interesgarriak diren ezagutzak hedatzea: Informazioaren eta Komunikazioaren Teknologia, hizkuntzak, teknologiaren kultura, enpresa-espirtua eta gizarte-harremanetarako gaitasunak.
- Inbertsioak, oro har, handitzea. Batez ere, langileei denbora gehiago —eta baliabide gehiago— emateko etengabeko prestakuntzan inbertitu ahal izateko. Garrantzi handikoa da horretarako lan-baldintzak malgutzea, behar den neurrian, aukera hauek zabaldu ahal izateko.
- Informazioaren eta Komunikazioaren Teknologia berriak erabiltzea eten-gabeko prestakuntzan eskaintzen dituzten aukerak aprobetxatu ahal izateko.
- Irakaskuntzako teknika eta prozedura berriak ezartzea.
- Ikasketak balioestea, egiaztatze-sistema berriak ezarri.
- Etengabeko prestakuntzari dagozkion informazioa eta aholkularitza hobe-tzea.
- Etengabeko prestakuntza enpresara baina etxeetara ere hurbiltzea.

Lanbide Heziketaren aldetik ere, gero eta garrantzi handiagoa ematen zaio hezkuntza-esparru honi enpresen lehiakortasunerako. Oro har, helburu hauek ezar-tzen zaizkio Lanbide Heziketako sistema edo politikari:

- Azpistema guztiak integratzea (hasierako prestakuntza, lanerakoa, iraunkorra, etab.).
- Unibertsitatea baino malguagoa izatea, sistema produktiboaren beharrak aurreikusi eta lehenbailehen egokitzeko.
- Kalitatezkoa izatea.

Garrantzi handia du Lanbide Heziketak langabeziaren aurkako politika guztietan, bai langabetuen lanerako kualifikazioa hobetzeko, bai eta —ikuspegi prebentibo batekin— lanean dauden langileak ondo prestatzeko etorkizuneko balizko langabezia-egoeren aurrean.

Gaur eguneko Lanbide Heziketa kudeatzeko politikak hobetzeko asmoz, hauek izan ziren Europako Batzordearen aholkuak:

- Sistemaren beraren erreforma —eta ez erreforma partzialak— martxan jartzea (kontuan harturik Lanbide Heziketaren eta hezkuntza arautuaren arteko harremanak alde batetik, bai eta Lanbide Heziketaren, unibertsitatearen eta lan-merkatuaren artekoak bestetik).
- Lanbiderako gaitasunak berez onartu eta egiaztatu behar dira, kontuan hartu gabe gaitasun horiek eskuratzeko bideak.
- Bizitza osorako giza kapitalaren balorazioa izan behar da erreformen helburua.
- Kualifikaziorik gabeko gazteentzat antolaturiko Lanbide Heziketan, lanerako prestakuntzatik aparte, oinarrizko prestakuntza sendoa ere da beharrezkoa. Batez ere hizkuntzetan, eta kultura eta zientziaren arloetako ezagutzen aldetik.
- Neurri bereziak hartu behar dira Lanbide Heziketaren sistema lan-merkatuaren beharrei aurreratzeko gai dela ziurtatzeko.
- Lanbide Heziketaren sisteman, erakunde publikoekin eta eragile sozialekin batera, enpresek ere hartu behar dute parte nahitaez.
- Lanean dauden langileen etengabeko prestakuntza sustatu behar da ere.
- Txandakako prestakuntza sustatu behar da, enpresetan ezartzen diren arauen bitartez.
- Europar Batasuneko estatuen artean gardentasuna eta kualifikazioen bateragarritasuna sustatu behar da.

Ikuspegi honetatik, behin baino gehiagotan azpimarratzen da unibertsitate-ikasketen eta Lanbide Heziketako ikasketen arteko aukeraren garrantzia. Askotan, unibertsitate-ikasketak gehiago sendotu gabe, Lanbide Heziketarako aukerak sendotzearen beharra azpimarratzen da hainbat herrialdetan, hezkuntza-sistema eta politika ekonomikoak gehiago egokitzeko asmoz. Baina garrantzi handiagokoa da, ziur asko, zein puntutaraino orientatzen diren, batzuk eta besteak, arlo tekniko/

teknologikorantz edo arlo humanistikorantz. Gizartearentzat arlo biak interes handikoak izanik, politika ekonomikoaren ikuspegitik esparru honetan planteatzen diren estrategien garrantzia nabaria da.

Arlo honetan kokatu behar da ere unibertsitate-sistemaren erronka. Hezkuntzaren esparru honetan, goitik beherako aldaketa baten beharra azpimarratzen dute Europako estatu gehienen politika ekonomikoek.

Unibertsitatearen eraginkortasuna, bai teknikari eta teknologo berrien prestakuntzaren aldetik, bai ikerkuntzaren sustapenaren aldetik, eta enpresekiko harremanen aldetik ere, funtsezko faktorea da epe ertain eta luzeko politika ekonomikoetan.

Alde horretatik, hauek izan daitezke aldagairik funtsezkoenak:

- Unibertsitatearen jabetza-egitura: jabetza publikoa, pribatua, soziala edo gizarte-ekonomikoa.
- Unibertsitatearen finantziazioan sarrera publikoek eta pribatuak duten pisua.
- Ikerkuntzak eta hezkuntzak unibertsitate-jardueran duten pisu erlatiboa, eta arlo horietako bakoitza zelan kudeatzen den.
- Unibertsitateen dimentsioa, barne-egitura, irakasle eta ikertzaileen salneurri eta pizgarriak, etab.

8.5. GIZARTE ZIBILA, KULTUR INGURUNEA, PERTSONAK

Epe luzera, politika ekonomikoek ezin dute ahaztu enpresa- eta ingurune-egitura guztiak kudeatzeko orduan zer den funtsezkoa.

Egitura horiek guztiak kudeatzeko, berritzeko, hobetzeko, etab. pertsonak dira nahitaezkoak, jakina. Epe luzera, egitura ekonomiko guztietan, pertsonak dira aldagairik funtsezkoena.

Alde horretatik, demografia-bilakaeraren kudeaketa da kontuan hartu behar den lehenengo arloa.

Epe luzera, arlo ekonomikoan dauden arazo eta aukera guztien atzean dago bilakaera demografikoa:

- Mendebaldeko herrialdeen eta garapen-bidean dauden herrialdeen arteko lehian.
- Pentsioen politikan.
- Hezkuntzan.
- Immigrazioan/langabezian.
- Etab.

Politika ekonomikoaren arlo gehienetan, beraz, funtsezko eraginak ditu demografiak. Eta oso gutxi, gutxiegi, aipatu dira faktore demografikoak orain arteko politika ekonomikoetan. Herrialde demokratikoetan, lau urtera begira pentsatu eta planifikatu ohi dute gobernuek (antzeko zerbait egiten dute enpresek). Eta erronka hauek, gehienetan, askoz epe luzeagokoak izaten dira. Ziur asko, ahalegin berezi bat egin behar dute eragile guztiek, beraz, faktore demografikoen bilakaera politika ekonomikoetan lehenbailehen integratzen hasteko.

Amaitzeko, ez bakarrik pertsonen prestakuntza. Pertsonen izaera eta gaitasun pertsonalak ere funtsezkoak dira epe luzera. Arlo guztietan aktiboak diren pertsonak izateak ala ez izateak izugarrizko garrantzia du gizarte eta ekonomien epe luzeko ibilbideetan. Iniziatiba duten pertsonak, elkarlanerako gai direnak, gizarte-kapitala sortzeko gai direnak, etab. hil edo biziko faktoreak dira ekonomia guztien epe luzeko bilakaeran.

Pertsonen izaera horiek lantzeko aukerak egon badaude. Bai enpresak, bai eta erakunde publikoak ere hainbat erabaki hartzeko gai dira alde horretatik. Kontua ez da bakarrik mezu «kontzeptualak» igortzea. Neurri eraginkorrak har daitezke ere, pertsonen ezaugarri horiek pizteko.

Enpresetan, adibidez, garrantzi handikoak dira barne-egiturak, pertsonak erabakietan konprometitzea, etab.

Erakunde publikoen aldetik, oro har, gizarte zibilaren eragileak indartu beharko lirateke neurri eraginkorren bidez:

- Gizarte-elkarritzeta sustatuz.
- Gizarte zibilaren eragileen lan-esparruak errespetatuz eta, ahal den neurrian, zabalduz.
- Gizartearen partaidetzarako tresnak sortuz eta indartuz.
- Gizarte zibilaren eragileak indartuz finantza-arloko konpromiso zehatzen bidez, etab.

9. Politika eta ekonomia

9.1. SARRERA. POLITIKA EKONOMIKOA ETA EKONOMIA POLITIKOA

Politika ekonomikoa, jakina, Zientzia Politikoaren esparru bat da eta, horren ondorioz, erabaki publikoak hartzera bideratuta dauden prozesu guztien ohiko ezaugarriak ditu (hala ere, dagokion lan-esparru zehatza ekonomia izanik, Zientzia Ekonomikoaren ezagutza eta tresnetan oinarritzen da ere). Bestaldetik, politika ekonomikoaren garapenak berak, neurri batean, Zientzia Ekonomikoa bera aberastu eta zaildu egiten du (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999).

Politika ekonomikoaren eta politikaren arteko harremanak guztiz argiak izan dira Zientzia Ekonomikoaren sorreratik bertatik. Klasikoetan, adibidez —Adam Smith, Stuart Mill, Marx edo ekonomista anarkisten kasuan— ez dago inolako zalantzarik. Garai horietatik dator aipatu behar dugun ekonomia politikoaren kontzeptua bera. Neoklasikoen eragina da, batez ere, politika ekonomikoaren azterketa ikuspegi tekniko huts batetik abiatzea, garrantzi handia duten faktore politikoak neurri handi batean baztertutik.

Neoklasikoen garaietatik aurrera, guztiz bananduta jarraitu zuten Zientzia Ekonomikoak alde batetik eta Zientzia Politikoaren azterketak bestetik. Aldiz, azken hamarkadetan, ikusiko dugunez, gero eta garrantzi handiagoa hartu du ekonomia-gertaeren alderdi instituzionalak

Zenbait ildo zientifiko etorri dira bat ikuspegi instituzional hau berrindartzeko joera horretan. Alde batetik, ildo neoliberalak Estatuaren jokabide eta instituzioei egindako kritika zorrotzak. Bestaldetik, aditu eta politikarien artean sortutako gero eta jarrera kritikoagoak politika ekonomiko neoklasikoen azterketa eta proposamenekin (Esteban eta Serrano, 2006).

Egiaz, azterketa neoklasikoetan, Estatuaren instituzioen funtzionamendua egokitzen hartzen da, edo behintzat kontuan hartzeko kosturik ez dutela sortzen uste da. Edo azterketa horiek, nolabait, politikaren arloan kokatu behar direla ekonomiaren arlo zientifikoan baino gehiago.

Azterketa instituzional horien berrindartzeak eragin handia izan du politika ekonomikoaren ildo ezberdinetan. Alde batetik, Mendebaldean nagusitu ziren teoria neoklasikoak aberasteko baliagarria izan da, baina baita teoria neokeynesiarrak ere (Esteban eta Serrano, 2006). Azkenik, eta nolabaiteko sorpresa izan da hau, politika ekonomikoaren ildo heterodoxoen hainbat ikuspegi eguneratu eta,

azken urteotan, politika ekonomikoen eztabaiden erdigunera berriro ekarri egin ditu ildo horiek neurri batean.

Bestaldetik, errealitatean gauzatu diren politika ekonomikoetan gertatutakoa ere garrantzi handikoa izan da joera hauek indartzeko: Alde batetik, Ekialdeko ekonomietan gertatutakoa, kapitalismorako trantsizioan gero eta nabariago azaldu delako horretarako beharrezkoak diren instituzioen garapenaren garrantzia. Bestaldetik, garatze-bidean dauden herrialdeetan jarraitutako politika ekonomikoen eten-gabeko porrotak argi utzi du ere ekonomia-garapenerako instituzioek duten garrantzia. Azkenik, azken urteotan lehertutako finantza-krisialdian Mendebaldean bertako garapen ekonomikoaren hutsuneak nabaritzen ari dira eta, gero eta gehiago, garapen horrekin loturiko instituzioen hutsune nabariak ere⁶⁵.

Joera hauen ondorioz, azken urte hauetan, gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari dira ere —azterketa instituzionalistetatik aparte— ekonomia politikoarekin loturiko eztabaidak eta azterketak (Drazen, 2000). Egia da, halaber, aditu batzuek azpimarratu duten moduan (Drazen, 2000), ekonomia politiko berriak erabiltzen dituen tresnak berriak direla. Hau da, neurri handi batean, azterketa ekonomiko berriaren tresna formal eta teknikoak gero eta gehiago erabiltzen dituzte.

Ekonomia politikoaren berpizte hori ez da kasualitatea. Azken urteotan politika ekonomikoaren kudeaketan sortu diren gero eta zalantza handiagoak, arduradun politikoen jokabideen aldetik, berpizte horren jatorrian daude, argi eta garbi⁶⁶. Aldi berean, Mendebaldeko herrialdeen egitura politikoen sinesgarritasunaren galerak ere garrantzi handia izan du joera horiek berpizten, bai eta politika ekonomikoaren seriotasunean —eta, batzuetan, zintzotasunean— herritarrek dituzten gero eta mesfidantza handiagoak ere.

Hori dela eta, bai herritarren artean, bai eta ekonomisten artean ere, gero eta gehiago, aldagai politikoak hartzen ari dira kontuan politika ekonomikoen azterketan. Baina, azpimarratu dugun moduan, aldagai politiko horiek aztertzeke orduan, gero eta gehiago optimizazioa, pizgarriak, derrigortzeak, etab. kontuan hartuz, erreferentzia matematikoeekin batera.

Zer da ekonomia politikoa beraz? Oro har, «politikaren eta ekonomiaren arteko elkarreragina aztertzen duen ezagutza-esparrua» dela esan ohi da. Eta lan-

65. Ik. Arias eta Caballero: "El retorno de las instituciones y la teoría de la política económica", in Esteban eta Serrano, 2006.

66. Behin baino gehiagotan esan eta azpimarratu den moduan, «politikoak, burokratak, boto-emaileak eta interes-taldeak dauden testuinguru erreala kontuan hartu eta gero, ez dago beste biderik gure azterketa erakundeen ekonomian eta erakundeen teorian oinarritzea baizik» (Roque Gonzalez, 2004).

esparru hori⁶⁷ garatzeko beharraren jatorria, jakina, hauxe da: indarrean dagoen politika ekonomikoa eta optimoa den politika ekonomikoa bat ez etortzeaz konturatzeara, baina ez informazio-arazoengatik edo akats teknikoengatik, arrazoi politikoengatik baino. Alde batetik, politika ekonomiko errealak zergatik ez diren onenak —ikuspegi politiko horretatik ikusita— aztertzen da eta, bestaldetik, zer neurri hartu behar diren, ikusita errealtatean dauden arazo eta muga politikoak, politika ekonomiko erreala optimizazio-helburu horretara hurbiltzeko.

Oro har, ekonomia politikoko aditu batzuek azpimarratu duten moduan (Drazen, 2000), ekonomia inguratzen duten aldagai politikoak aztertzeko orduan, alde batetik, gizartean —eta politikan— dauden interesen heterogeneotasuna hartu behar da kontuan eta, bestetik, politika ekonomikoa kudeatzeko orduan ere sortzen diren interes-gatazkak. Nire ustez, batez ere, interes orokorren eta interes partikularren artean azaltzen diren kontraesanak dira, ziur asko, ekonomia politikoaren azterketa berri horien oinarriak⁶⁸. Horretan arituko gara batez ere kapitulu honetan⁶⁹. Hala ere, ez dugu ahaztu behar egon badaudela, jakina, politikaren eta ekonomia-aren arteko lotura hauetan garrantzi handikoak diren beste alderdi batzuk. Eta horietako batzuk aztertu dituzte adituek. Adibidez:

- Hauteskunde-zikloen eta ziklo ekonomikoen arteko harremanak.
- Hauteskundeen aurrean politikariek egiten dituzten promesak.
- Botere betearazle eta legegileen arteko harremanak politika ekonomikoaren barne.
- Arduradun politikoen jokabideetan, hurrengo legealdira begira, ez bakarrik arazoak atzeratzeko joera, arazoak —zenbaitetan— «sortzeko» joera ere.
- Kostuak belaunaldi batetik hurrengora pasatzeko joera, etab. (Drazen, 2000).

67. Batzuen ustez, heterogeneotasunean dagoz oinarrituta ekonomia politikoaren arazo guztiak, *Time inconsistency* delako arazoa (hartutako konpromisoen eta geroxeago egindakoaren arteko ezberdintasunaren arazoa, konpromiso horiek ez betetzearen ondoriozkoa) barne. Azken arazo hau interesen heterogeneotasunaren garrantziaren barne kokatzen dute, salbuespena dela onartu gabe (Drazen, 2000).

68. Hemendik aurrera, irakurlea gehiago ez nahasteko, «ekonomia politiko» delako esamoldea alboratzen ahaleginduko gara, eta «politika ekonomikoaren esparru politikoaz» hitz egingo dugu, ahal den neurrian.

69. Hala ere, ez dugu ahaztu behar, ekonomia politikoko aditu gehienek ez dutela zalantzan jartzen, oro har, gaur egungo estatu demokratikoen egitura. Horietako batzuek, beste aukera hoberik ez dagoelakoan, eta, beste batzuek, estatu demokratikoaren bertuteak argi eta garbi goraipatzen dituztelako. «Azkenean, herritarrek nahi dutena baizik ez da Estatua» (Roque Gonzalez, 2004).

9.2. INTERES OROKORRAK ETA INTERES PARTIKULARRAK POLITIKA EKONOMIKOAN

Interes partikularren eta interes orokorren arteko harreman eta orekaren arazoa, garrantzi handienetarikoa bat izan da politika ekonomikoaren alderdi instituzionalen artean eta, jakina, ekonomia politikoaren oinarrietan dago betidanik. Zehazki, harreman eta oreka horiek ekonomia-eragile zenbaiten erabakietan duten garrantzia eta, batez ere, gobernuen erabakietan.

Hauxe izan da, hain zuzen, politika ekonomikoaren ildoen artean, gatazka ideologikoa kokatzeko funtsezko alderdi bat.

Adam Smith-en garaietatik, guztiz onartua izan da Zientzia Ekonomikoan eragile pribatuek beren interes partikularren alde egiteko asmoz, interes orokorren alde jokatzeko dutela aldi berean. Eta hori ekonomia-eragileen artean merkatuan gertatzen den lehiaren bitartez.

Alderantziz, politika ekonomikoan indartsuenak izan diren ildoek —batez ere ildo neoklasikoen artean (Acocella, 2000)— onartu dute, alde batetik, Estatuak, oro har, interes orokorren alde jokatzeko duela (baina, bestaldetik, gehienetan, ez dela batere eraginkorra interes horiek kudeatzeko orduan, batez ere enpresa-jardueren kudeaketaren bitartez). Politika ekonomikoaren betiko teoriak interes publikoaren teoriak izan dira, besterik gabe, eta ez dituzte erakunde publikoen jokabideen oinarriak modu errealistan aztertu.

Oro har, horixe da arrazoirik funtsezkoena Estatuaren enpresen kudeaketan esparrutik kanpo geratu behar dela babesteko. Eta Estatuaren esparrurik funtsezkoena politika ekonomikoaren araupen eta kudeaketan egon behar dela defendatzeko ere.

Edonola ere, nahiko orokorra da ekonomisten aldetik dikotomia hori onartzea: interes partikularrak babesten dituzten eragile pribatuen eta interes orokorrak babesten dituzten eragile publikoen artekoa.

Politika ekonomikoaren ildo normatibistek, oro har, onartu egin dute ongizatea eskuratu eta sustatzea izango litzatekeela gobernuen helburua. Aditu askok aztertu dituzte politika ekonomikoaren akats teknikoak, eraginkortasunaren ikuspuntutik, informazio-hutsuneengatik, etab. Baina, azterketa horiek, nahiz eta interes handikoak izan, onartu egiten dute nolabait ongizatearen helburuaren oinarritzko irizpidea eta, beraz, kanpoan uzten dute politika ekonomikoaren prozesuan funtsezkoa den alderdi bat: prozesu politikoa. Ikuspegi honetatik, politika ekonomikoaren arazoak, gehienbat, arazo teknikoak baino ez dira (Dixit, 1996).

XX. mendean zehar, merkatu librearen eraginkortasuna zalantzan jarri da, enpresa pribatuen benetako motibazioen azterketetan oinarrituta. Baina beste horrenbeste egin behar zen ere, ziur asko, gobernuen motibazioak aztertu eta balioesteko orduan, XIX. mendeko hainbat adituk planteatu zuten moduan. Baina

XX. mendean zehar, oro har⁷⁰, politika ekonomikoaren arduradunen helburua gizartearen ongizatea dela besterik gabe onartu izan da.

Baina ikuspegi hori ez dator bat errealista den politika ekonomikoaren inongo azterketarekin, Mendebaldeko herrien egitura politikoa eta esperientziak kontuan hartuz. Gure gizartean nabariak diren bi alderdiok ahazten dituzte azterketa horiek (Acocella, 2000):

- a. Ekonomia-egitura ez dago berdinak diren norbanakoek osatua.
- b. Politikariak ez dira anonimoak. Pertsona konketuak dira eta interes pertsonal konketuekin.

Egiaz, hauxe da betiko ikuspegia: sistema demokratikoen egiturek behartzen dituzte gobernuak interes orokorrak babesteko edo, gutxienez, biztanleriaren gehiengoaren interesak babesteko.

Hala ere, baieztapen hori, nahitaez, baldintzatuta azaltzen da hiru ikuspuntu hauetatik:

- a. Sistema demokratikoak interes orokorrak babestea derrigortzen duela adieraztea ez da guztiz zehatza. Hauteskunde demokratikoen bidez ez da ziurtatzen interes orokorraren garaipena, baizik eta iritzi orokorraren garaipena, erraz gerta daitekeelako herritarrak okertuta izatea hartzen dituzten erabakietan. Beraz, zehatzagoa da esatea sistema demokratikoak «iritzi orokorra» babesten duela eta iritzi orokorrak eta interes orokorrak ez dutela zergatik bat etorri behar.
- b. Bestaldetik, jakina, sistema demokratikoak ez du bermatzen iritzi orokorraren nagusitasuna, gehiengoarena baizik.
- c. Edonola ere, hauteskunde-prozesuen ohiko dinamika kontuan hartuz, egia da ere, interes orokorrak babesteko orduan, gure gobernuen ohiko joera epe motzeko interes orokorrak babestean datzala, epe luzeko interesak baino. Edo, beste modu batez esanda, «hautesleen artean orokorra den iritzia epe motzeko interesei buruz». Edo «hautesle gehienen iritzia epe motzeko interesei buruz».
- d. Bestaldetik, gizartea osatzen duten pertsona guztiek ez dituzte interes berdinak. Interes-talde ezberdinek osatzen dute gizartea, talde horietako bakoitzak berezko helburu horiek lortzeko asmoz bere burua antolatzeko

70. Aukeraketa Publikoaren Teoria (batez ere, Downs, Buchanan eta Tullock-en eskutik) —eta, oro har, teoria instituzionalistak— hasi da, azken hamarkadetan, ikuspegi berri bat azpimarratzen. Teoria honen arabera, demokrazia batean, politika ekonomikoaren erabakietan eragina dute, ez bakarrik hautesleek; interes-talde bereziek, politikariek eta funtzionarioen interes bereziek ere eragin zuzena eta garrantzitsua dute erabaki horietan.

joera nabariak izanik: iritzi- edo presio-taldeak, lobbyak, kartelak, enpresa-taldeak, sindikatuak, alderdi politikoak...

- e. Egia da sistema demokratikoak izan baduela nolabaiteko gaitasuna politika ekonomikoak interes orokorren alde orientatzeko (Von Mises, 2006: 100). Hala ere, sistema demokratikoaren gaitasun hori alderantzizko proportzioan dago dagokion esparru politikoaren dimentsioarekin.

Oro har, onartu ohi da «sistema demokratiko batean alderdi politiko ezberdinei (bakoitzak bere programa izanik) boto emanaz adierazten dituzte herritarrek beren lehentasunak eta, beraz, politika ekonomikoaren norabide orokorra markatuko du hauteskundeen emaitzak» (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999)⁷¹.

Baina egia da ere, sistema demokratikoen kudeaketa eraginkorra gero eta zailagoa dela esparru politikoaren barruko herritar kopurua handitu ahala (baita biztanleriaren interes objektiboak ezberdindu ahala ere). Egitura demokratikoen kudeaketa gero eta zailagoa da herritar kopuruaren neurriaren eta aniztasunaren arabera.

Giza esparru eta geografia-esparru mugatueta (udaletan edo erregioetan) askoz errazagoak dira:

- Alderdi politiko, hauteskunde, eta abarren bitartez antolatzen den interes orokorren eraketa.
- Jarduera publikoaren gainbegiratzea eta zaintza, biztanleriaren aldetik.

Eta, alderantziz, askoz zailagoak milioika lagunek osatutako esparru politikoetan.

Sistema demokratikoetan, biztanleek zuzenki eta hauen ordezkari zuzenek (alderdi politikoek) kudeaketa publikoan duten eragina, gero eta txikiagoa da dagokion esparru politikoa handitu eta zaildu ahala.

Aldi berean, neurriaren eta aniztasunaren ondoriozko faktore horien eraginez, gero eta eragin handiagoa dute, alderdi politikoetatik aparte, interes partikularrak ordezkatzeko dituzten beste interes-talde batzuek: iritzi-taldeak, enpresa pribatuak, sindikatuak, antolatutako lobbyak, etab.

Horrela, demokraziaren errealitatean, askotan, AEB bezalako herrien politika ekonomikoetan, ez da batere erraza ezberdintzea zer motatako erabakiak hartzen

71. Egile honek, hala ere, hauxe onartzen du: «Gauza bat da politika ekonomikoaren norabide orokorra orientatzea eta beste bat, zeharo ezberdina, agenda zehatza konkretatzea. Azken horretan beste faktore batzuek ere eragiten dute eta».

dituzten gobernuek interes orokorren arabera eta zer motatako erabakiak hartzen diren interes-taldeen interes partikularren arabera⁷².

Oro har, argi dago ekonomian eta, zehazki, politika ekonomikoan, ez direla behar zen moduan kontuan hartu gure gizartearen aldagai politiko asko⁷³.

Adibide moduan, nazioarteko merkataritzan politika ekonomikoek duten eraginkortasunik eza azpimarratu dute aditu batzuek. Eta, zehazki, tokiko industriak babesteko asmoz batzuetan ezartzen diren neurrigabeko laguntzak edo aduanatarifak. Hainbestetan, arrazoi politiko hutsen arabera baino ezin dira ulertu neurri horietako asko (Dixit, 1996).

Gehienetan, gai hau aztertzeko orduan, ildo ideologiko ezberdinetatik egiten diren azterketak ez dira batere errealistak. Merkatu librean aldekoek ere ahaztu egiten dute gobernu guztiek, eskuinekoek zein ezkerrekoek, esku hartzen dutela politika ekonomikoan, merkatu librearen aldeko ildo ideologikoan kokatzen direnek ere. Hori bai, batzuetan, nahiz eta antzeko politikak gauzatu, helburu ezberdinekin eta interes ezberdinen arabera hartzen dira erabaki batzuk (Dixit, 1996).

Ikuspegi instituzionalisten aldetik, hainbat neurri proposatu dira politika ekonomikoaren arazo politikoei aurre egiteko. Hauek dira, printzipioz, proposatzen diren tresnak:

- a. Hartu beharreko erabaki batzuk legez arautzea (adib., legea edo arauak erabiltzea erakunde publikoen diskrezioa mugatuz).
- b. Garrantzi handiko zenbait erabaki konstituzioan ezartzea (Drazen, 2000).
- c. Gizarte-arauak.
- d. *Locking-in* ekimenak.
- e. Aginpideen eskuordetzea (adib., diru-politika banku zentralaren esku uztea).
- f. Ekintzen errepikapena eta erreputazioa (Dixit, 1996), jokabide oportunistei aurre egiteko asmoz.
- g. Erabaki politikoen oportunismoa murrizteko neurriak.

72. «Estatu Batuetan, itxuraz, alderdi bien aspaldiko sistema mantentzen da oraindik. Baina benetako egoera ezkutatzen du horrek. Egiaz, Estatu Batuen bizitza politikoa —beste herri guztietako bizitza politikoa bezala— presio-taldeen arteko borrorak eta helburuek zehazten dute» (Von Mises, 2006).

73. Politika ekonomikoaren prozesu politikoak, etengabe, legebiltzarraren, exekutiboaren, erakunde publikoen, auzitegien, interes berezien lobbien, komunikabideen, eta abarren eragina jasaten du. Legebiltzarrak, beharbada, huts egingo du ekonomistek nahiko lituzketen politikak ezartzeko orduan; prozesu administratiboak, beharbada, huts egingo du legean ezarritako politikak gauzatzeko orduan, etab. Honen guztiaren ondorioz, beharbada, huts egingo dute merkatuaren hutsuneak zuzentzeko orduan eta, alderantziz, berezko kostuak ezarriko dituzte. (DIXIT, 1996)

h. Gardentasuna sustatzeko neurriak (nahiz eta, zenbaitetan, alderantzizko neurriak eraginkorragoak izan, gardentasunak epe laburreko oportunismoa sustatzen duen kasuetan).

Legeek (eta, oro har, instituzio publikoek) handitu egiten dute politika ekonomikoaren sinesgarritasuna, politika zehatz batetik aldentzearen kostua handitu eta etekina gutxitu egiten dutelako (Drazen, 2000).

Politika ekonomikoan garrantzi handikoak diren erabaki batzuen aurrean, irtenbide konstituzionala proposatu da behin baino gehiagotan. Hau da, konstituzioaren bidez, politika ekonomikoak behar dituen arau eta berme batzuk ezartzea, ordutik aurrera hartuko diren neurriak eta landuko diren politika zehatzen oreka eta helburuak ziurtatzeko asmoz.

Printzipioz, jakina, hartutako konpromisoak mantentzeko joera guztiz loturik dago konpromiso horiek —arauturik dauden neurrian— aldatzeko dauden zailtasunekin. Eta, noski, konstituzioak dira aldatzeko zailenak diren legeak, prozeduraren aldetik behintzat.

Hala ere, hainbat arrazoi aipatu dira politika ekonomikoaren konpromisoak konstituzioetan arautzearen aurka:

- Hutsunez beterik dauden kontratuak dira konstituzioak (garrantzi handiko hutsuneak dituzte eta izan behar dituzte).
- Konstituzioak egiteko edo aldatzeko orduan ere, interes orokorrak baldintzatuta egon daitezke.
- Konstituzioak aldatu egiten dira, eta aldaketak egiteko orduan, erabaki publiko guztien arazo berdinak azal daitezke.

Bestaldetik, nahiz eta formalki arauturik ez egon, behin eta berriz azpimarratu da «gizarte-arauen» garrantzia, gizartean guztiz onartuta dauden ohitura edo kontzeptu batzuen aurka jotzea, zenbaitetan, legeak edo konstituzioak aldatzea baino askoz zailagoa izan daitekeelako.

Tresna instituzional hauen azterketa sistematikoak gero eta garrantzi handiagoa hartuko du ekonomia politikoaren barnean datozen urteetan. Bi ildo ari dira lanean arlo hauetan. Batean, indarrean dauden instituzioak aztertzen dira, berauen inguruan aldaketa zehatz batzuk proposatuz. Beste ildoan, aldaketa sakonak proposatzen dira politika ekonomikoaren instituzionalizazioan, aurrekoen ustez, zenbaitetan, errealismo handirik gabe (Drazen, 2000).

Azaldu ditugun arrazoi horiengatik guztiengatik, politika ekonomikoaren alderdi politikoari gero eta garrantzi handiagoa ematen zaio azken urteotan. Bai teoria instituzionalisten aldetik⁷⁴, bai ekonomia politikoaren azterketa berrien

74. Adibide moduan, eta transakzio-kostuen teoriaren ikuspegitik, ik. Dixit, 1996.

aldetik, eta bai teoria kritiko edo heterodoxoen azterketen bidez ere, gero eta onarpen eta interes handiagoa ematen zaio politika ekonomikoaren azterketa politikoari.

9.3. INTERES-TALDEAK POLITIKA EKONOMIKOAN

Prozesu politikoaren barne gure gizarteek duten arazorik funtsezkoena, ziur asko, herritarren eta taldeen interesen artean dauden barneko ezberdintasunak dira. Eta, jakina, interes partikular horien eta interes orokorren artean egon daitezkeen ezberdintasunak eta kontraesanak nolabait bideratu behar izatea.

Gobernuen kudeaketa politikoaren esparru guztietan azaltzen dira aipatu ditugun interes-talde horiek (Acocella, 2000). Eta hori bai udal-politikan baita nazioarteko politikan ere. Maila guztietan, nabaria da politika ekonomikoan interes-eta presio-taldeek duten eragina⁷⁵.

Politika ekonomikoan interes-taldeek duten ahalmen hori kontuan hartzeak, batez ere, XIX. mendeko egile anarkista eta sozialisten artean izan zuen eragina⁷⁶. Geroxeago, XX. mendeko politikaren zientzialariengan eta, azken hamarkada hauetan, «interes-taldeen teorian» (*capture theory*) eta aukeraketa publikoaren eskolan ere, azken hau oso loturik merkatu librearen aldeko ildoekin.

Politika ekonomikoaren kudeaketan eragina duten interes-talde handiak, askotarikoak izan daitezke:

- a. Kontsumitzaileak.
- b. Langileak.
- c. Enpresariak.
- d. Eskualdeko gobernauak.
- e. Nekazariak.
- f. Pentsiodunak.
- g. Langile autonomoak.
- h. Gizarte-ekonomia.
- i. Etxekoandreak.
- j. Ikasleak.
- k. Etab.

75. «Hauex da interes-taldea: beraientzat berezia den —eta nazioaren gainerakoen lepotik— pribilegio bat eskuratu nahi duen pertsona talde bat. Pribilegio hori beraiekin lehian dauden inportazioei aduana-sari bat ezartzea izan daiteke, diru-laguntza bat eskuratzea edo beste batzuei presio-talde horretako kideekin lehian aritzea galarazten edo mugatzen dieten legeak lortzea» (Von Mises, 2006).

76. Hauen ustez, kapitalista handiek kontrolatzen dituzte gizarte eta Estatuaren erakundeak.

Interes-talde hauetako bakoitzean, txikiagoak diren barneko interes-talde partikularrak sortu eta eratu ohi dira, jarduera-sektoreen arabera, jatorri geografikoen arabera, ideologiaren arabera, etab.

Antolaturiko interes-taldeak erakunde publikoetan eragiten ahalegintzen dira, arlo anitzetan: ekimen publikoen ebaluazioan, ekimen berrien beharra azaltzeko, jarduera publikoaren lehentasunak zehazteko, legeen eta aurrekontuen lantze-prozesuan, etab.

Prozesu horietan, interes pribatu eta partikularren eraginaren ondorio kaltegarriez oharturik⁷⁷, garrantzi handia eman zaie azken hamarkada hauetan, gobernuen jokatzeko askatasuna mugatzeko asmoz sortu diren egitura batzuei. Adibidez, banku zentralen berjabetasuna edo defizitak murrizteko konpromisoak, batez ere nazioarte mailan hartutakoak (Jordan, Garcia eta Antuñano, 1999).

Egiaz, iritzi-taldeek duten indar eta eragina aldagarria izan daiteke, aldagai hauen arabera:

- a. Gaitasun ekonomikoa.
- b. Hauteskundeei begira duten indarra.
- c. Lobby moduan eratzeko orduan duten indarra.
- d. Babesten dituzten interesak zein puntutaraino diren partikularrak edo orokorrak.

Baina, modu zehatzagoan esanda, politika ekonomikoan eragiteko orduan, hainbat tresna erabiltzen dituzte interes-taldeek. Horietako batzuk —gehienetan funtsezkoenak— indar handikoak dira:

- a. Komunikabideetan duten eragina.
- b. Alderdi politiko eta hauteskunde-kanpainen finantziazioan duten eragina.

Europako herrialdeetan, iritzi-taldeek eraginean mugarri nabariak dira, zalantzarik gabe, alderdi politikoak.

Alderdi politikoek, herriaren nahia eratzeko tresna gisa, eragile publikoen jarduera bideratzen dute, norabide zehatz batzuen arabera eta, gehienetan, alderdi bakoitzak, hauteskundeei begira dituen interes eta helburuen arabera.

AEBn, alderantziz, oso ahulak dira alderdi politikoak. Autonomia handia ematen die sistema politikoak kongresukideei eta senatariei alderdien aurrean. Eta, alderantziz, edo beharbada alderdi politiko sendoen babesa ez dutelako, lobbyen bidez antolaturiko presio-taldeek menpean geratzen dira kongresukide eta senatari

77. Korporazio handiek merkatuan hasiera batean, gizartean gero eta, azkenik, erakunde publikoetan ere, eskuratu duten ahalmena aztertzeke, bai eta horren eragina politika ekonomikoan ere, ik. Adams, 2004.

horiek, neurri handi batean⁷⁸. Lobby estatubatuarren presiorako funtsezko tresnak, bi hauek izan ohi dira batez ere:

- a. Hauteskunde-kanpainen finantziazioa (bai hauteskunde orokorrak, bai eta kongresukide edo senatari bakoitza aukeratzeko hauteskundeak ere).
- b. Komunikabideen kontrola.

Interes orokorren kudeaketaren ikuspegitik egoera honek sortzen duen gatazkaren aurrean, lan-ildo ezberdinak proposatu dira, bai politika-arloan, bai eta ekonomiaren esparruan ere. Ekonomisten aldetik, batez ere, gobernuen jardueraren beraren azterketa izan da helbururik funtsezkoena. Alde horretatik, adibidez, azterketa-arlo hauek proposatu dira (Acocella, 2000):

- a. Gobernuek erabakiak hartzeko eta ekintzak gauzatzeko dituzten arrazoiak eta horri buruz kontuan hartu behar diren interesak. Batez ere merkatuaren hutsunerik balego.
- b. Gobernuaren esku-hartzea, beste erakundeen jarduerarekin alderaturik, zein puntutaraino den eraginkorragoa, momentu bakoitzean aztertzen ari den arlo zehatzean.
- c. Programa edo ekimen alternatiboen artean dauden aukerak. Batez ere bakoitzaren bideragarritasuna eta balizko ondorioak.

Hala ere, esandako guztia kontuan hartuz, politika ekonomikoaren azterketa eta proposamenak serioak eta errealistak izan behar badira, ziur asko, gobernuaren jardueraren arrazoiak eta azterketak ez ezik, gobernuaren jarduera aldarazteko beharrezkoak diren neurrien azterketa ere integratu beharko da. Politika ekonomikoaren barne, behar izanez gero, politika zehatz bakoitzean, gobernuek interes orokorrak hobeto babesten dituztela ziurtatzeko behar diren neurriak hartzeko proposamenak ere egin behar dira nahitaez.

Interes-taldeak eta errentaren birbanaketa

Errentaren banaketaz interes-taldeen artean sor daitezkeen gatazkak lehen mailako arazoa dira politikaren eta ekonomiaren arteko harremanetan.

Hasteko, jakina, ez dugu baztertu behar hainbestetan aipatu den aldagai bat: gure herrialdeetako sistema demokratikoaren eta errentaren birbanaketaren artean epe luzeko harreman nabariak daude.

78. «Legebiltzarretan gariaren ordezkariak dituzu, okelarenak, zilarrarenak edo petrolioarenak eta, batez ere, sindikatuenak. Gauza bat bakarrik dago ordezkaritzarik gabe Legebiltzarrean: nazioa bere osotasunean. Gutxi batzuk baino ez dira jartzen nazio osoaren alde. Eta arazo guztiak, kanpo politikakoak ere, presio-taldeen interes berezien ikuspuntutik ikusten dira» (Von Mises, 2006).

Oro har, errentaren birbanaketaren arazo politikoa horrela azaldu da: pertsona eta talde zehatz batzuek errentaren banaketan eragiteko dituzten tresna politikoen ondorioak politika ekonomiko orokorrean (Drazen, 2000).

Bestaldetik, belaunaldien artean sor daitekeen birbanaketa ere hauteskunde-zikloen ondorio naturaltzat jotzen da.

Birbanaketa-politiken eta ekoizpen-faktoreen mugikortasunaren arteko harremanak ere aztertu dira arlo honetan.

Egon badaude aztertzeko interesgarriak diren beste alderdi batzuk errentaren birbanaketaren azterketa horretan. Adibidez, birbanaketa-politiken eta ondasun publikoaren eskaintzaren arteko harremana; birbanaketa-politiken eta ekonomia-hazkundearen arteko harremana, edo birbanaketa-politiken eta sektore publikoaren hazkundearen artekoa (Drazen, 2000).

9.4. SINDIKATUAK ETA PATRONALA

Langileen ordezkariak diren elkarteek —sindikatuak— betidanik izan dute oso eragin zuzena politika ekonomikoetan, zenbait tresnaren bitartez:

- a. Hasteko, gobernuetara heltzen diren ezkerreko alderdietan historikoki izan duten eraginaren bitartez. Batez ere, alderdi sozialdemokrata gehienetan izan duten eraginaren bidez.
- b. Bestaldetik, patronalarekiko eta gobernuarekiko gizarte-elkarritzetan duten ordezkartzaren bidez.
- c. Negoziazio kolektiboan duten eraginaren bitartez.
- d. Gizartea mobilizatzeko duten gaitasunagatik.
- e. Azkenik, iritzi publikoa eratzekeo duten gaitasunagatik.

Presio politikoa egiteko sindikatuak betidanik izan zuten gaitasuna nabarmen murriztu zen Mendebaldeko herrialde gehienetan 70eko hamarkadatik aurrera, beraien afiliazio mailak murrizten hasi ziren aldi berean. Hala ere, nolabaiteko indarra dute oraindik sindikatu gehienek politika ekonomikoen eraketan eta, batez ere, politika horiek gauzatzean. Egia da ere, bestaldetik, indar hori guztiz aldagarria dela ziklo ekonomikoaren egoeraren arabera, edo sindikatuen ideologia, alderdi politikoekiko harreman eta abarren arabera.

Sindikatuak negoziazio kolektiboan duten egitekoa, jakina, garrantzi handikoa da bai enpresa pribatuen kostuak, lan-baldintzak eta lehiatzeko gaitasuna zehazteko orduan, bai eta antzeko aldagaiak sektore publikoan zehazteko ere.

Gainera, behin baino gehiagotan herritarren beste eskubide ekonomikoen alde jokatzan dute ere sindikatuak (adib., kontsumo edo ekologia kontuetan).

Politika ekonomiko klasiko eta liberalen aldekoen aldetik, behin baino gehiagotan, kritika gogorak jaso dituzte sindikatuek, artifizialki eraldatzeagatik merkatu librearen kapitalaren eta lanaren arteko oreka⁷⁹. Baina azterketa erraz hori, logikoa eta erraza izan daitekeena testuinguru eta momentu zehatz batzuetan, ez da batere onargarria planteatu ohi den modu orokor horretan. Gehienetan, alderantziz, beharrezkoa den lanaren eta kapitalaren arteko oreka mantentzeko guztiz lagungarria da sindikatuen lana, bai eskaintzaren eta eskaeraren arteko orekan, bai politika ekonomikoen egonkortasunaren aldetik.

Politika ekonomiko liberal batzuek lan-merkatuak liberalizatzeko beharra jotzen behin eta berriz inflazioaren eta langabeziaren arteko dinamikatik ateratzeko bide bakartzat. Sindikatuen presioak dira langabezia iraunkorra bihurtzearen erantzuleak; presio gabe, ekonomiaren oreka segituan kokatuko litzateke langabeziarik gabeko egoeran. Politika ekonomiko keynesiarrek, bestaldetik, antzeko azterketa bat eginez, inflazioa proposatzen zuten sindikatuek lortutako garaipenei aurre egiteko tresna gisa. Bateragarriak izan al daitezke sindikatuen borroka —hau da, langileen lansarien igoera sistematikoak— eta oreka ekonomikoa? Zalantzarik gabe, sindikatuen erreklamazioak enpresa edo sektore bakoitzaren egoerei egokitzten hasten badira, hainbat ekonomistak aipatutako arazo hori konponduta egongo litzateke. Arazoa, berez, ez baita sortzen langileen lansariak handitzeagatik, baizik eta handitze desegoki batzuen ondorioz, lansari horiek ordaintzeko gai ez diren enpresa edo sektore batzuetako langileak langabezia geratzeko arrisku bizi dudelako.

Beraz, inflazio eta langabeziaren aurkako lan-politika bi proposa daitezke alde honetatik:

- a. Lan-merkatuaren desarautzea, sindikatuen indarra murriztuz (hainbat neoliberalek proposatzen zuten moduan; haien ustez, enplegu osoa lortzeko modu bakarra lan-merkatu librea da, gobernu eta sindikatuen esku-hartzerik gabekoa [Von Mises, 2006: 70]).
- b. Sindikatuen estrategiak enpresa eta sektoreen egoeraren arabera malgutu, sindikatuen indarra eta errebindikazio maila murriztu gabe.

Bestaldetik, askotan, eta arrazoi ezberdinengatik, zalantzan jarri da herritarren interes orokorrak babesten dituztenik sindikatuek:

- a. Herrialde askotan, proportziorik gabeko mailetara heldu da sindikatuen finantziario publikoa, afiliatuen kuotekin alderaturik. Egoera horrek ez die sindikatuei ahalbidetzen benetan berjabeak diren jarrerak hartzea. Eta,

79. «Sindikatuek lortzen duten bakarra, soldatak igotzeko estrategian arrakastatsu izanez gero, langabezia egonkorra ezartzea baino ez da. [...] Sindikatuek ezin dute herrialdea industrializatu, ezin dute langileen bizi-maila hobetu» (VON MISES, 2006: 68 eta 87).

bestaldetik, justifikatzeko errazak ez diren erakunde publikoekiko adostasun-estrategia bitxien menpe uzten ditu, behin baino gehiagotan.

- b. Zenbaitetan, zalantzan jarri dira banku pribatuen eta sindikatuen arteko finantza-harremanak. Harreman horien ondorioz, oso zaila izan ohi da sindikatuek bankuen aurrean benetan berjabeak diren jarrerak hartzea banku pribatuen sektorearen negoziazio kolektiboan.
- c. Beste batzuetan, beren afiliatuen interesak baino ez babestea leporatu zaie sindikatuiei. Afiliatu horiek, oro har, lanean dauden langileak izanik, langabetuen interesak nolabait baztertu omen dituzte sindikatuek (zehazki, ekonomia-erakundeetan, lansariak handiegiak bihurtzen badira sindikatuen lanaren ondorioz, eragin kaltegarriak sortuko dira langabeziaren aldetik).
- d. Azkenik, sindikatu handien eta enpresa handien artean nolabaiteko «adostasun estrategikoa» aipatu da, kontsumitzaile eta enpresa txikien kaltean. Oligopolio-egoeran, askotan, enpresa horien jabeek bidezkoak ez diren etekinak enpresa horietako langileekin konpartitzen omen dituzte⁸⁰.

Behin baino gehiagotan aipatu da eraginkorra izan behar den politika ekonomiko baterako, garrantzi handikoa dela sindikatuen jarrera «kolaboratzailea» (beste batzuen ustez, «mendekotasuna»).

Zalantzan jarri behar da irizpide hori, neurri batean, muga batzuk gaindituz gero. Sindikatuen gehiegizko «mendekotasunak» eragin kaltegarri nabariak izan ditzake ekonomia-erakundearen, eta epe luzera eskaintzaren eta eskaeraren arteko desoreka estrukturala sorrarazi. Eta, bestaldetik, motibaziorik gabeko eta kualifikazio gutxi-erakundearen baten ondorio kaltegarriak ere, nabariak dira.

Oso egoera bestelakoa da patronalaren erakundeena. Sindikatuek baino askoz gaitasun handiagoa dute arlo politikoan eragiteko. Eta eragin zuzena dute oraindik alderdi politiko eta gobernuetako lider politikoengan.

Hala eta guztiz, patronalaren elkartearen ordezkagarritasuna, dakigunez, zalantzan jartzen ari da etengabe. Elkarte hauetako kide kopurua, askotan, txikia da, eta, bestaldetik, interes ezberdinak egon ohi dira jarduera-sektoreen artean, enpresa handi eta txikien artean, etab.

Gainera, sindikatu askorekin gertatzen den moduan, patronalaren elkartearen kasuan ere, behin baino gehiagotan jarri da zalantzan elkarte hauen finantziarioen erakunde publikoen diru-laguntzek duten garrantzia.

80. Sindikatu batzuen eta korporazio handien arteko harreman horien ezaugarri eta ondorioak aztertzeko, ik. Adams, 2004.

9.5. INTERES-TALDEAK, GIZARTE- ETA EKONOMIA-ELKARRIZKETAN

Interes-taldeekiko harremana, berez, ez da zertan ezkorra izan politika ekonomikoa kudeatzeko. Alderantziz, eragile sozial eta ekonomikoek ondo ezagutzen dute errealitatea. Eta botere publikoek ondo aprobetxatu behar dute ezagutza hori politika ekonomiko zehatzak kudeatzeko orduan.

Jakina, beharrezkoagoak dira harreman horiek aztertzen ari garen esparru politikoa errealitatetik gero eta urrunago egonez gero. Eta hori, esparru politiko horri dagokion giza eta geografia-esparrua gero eta konplexuagoa delako (hauxe da, ziur asko, Bruselan eta Washingtonen dauden lobbying bulego kopurua horren handia izatearen arrazoi objektibo nabaria).

Politika ekonomikoaren kudeaketaren eragina jasaten duten interes-taldeekin kontatzeko beharraren ondorio argia da, adibidez, gizarte-elkarriketa eta ekonomia-elkarriketa.

Enpresari, sindikatu eta erakunde publikoen artean eratzen da gizarte-elkarriketa delakoa.

Enpresa barneko kapitalaren eta lanaren arteko gatazka bideratzeko beharrean du bere jatorria, jakina, gizarte-elkarriketak.

Hauxe izan zen, hain zuzen, sindikatuak eta patronalak sortzearen jatorria bera. Momentu batean, bai enplegugileak, bai eta soldatapeko langileak ere, enpresatik harago doazen bien arteko interes komunez konturatzen dira. Interes horien arabera, antolatzen hasten dira sindikatuak eta enpresariak, udal, erregio edo estatu mailan, interes komun horiek modu eraginkorragoan landu eta babesteko helburuarekin.

Gaur eguneko gizarte-elkarriketaren kontzeptua apur bat zabalagoa da, gobernu, patronal eta sindikatuen arteko elkarriketa hirukoitza gisa eratzen baita.

Eraketa hirukoitza horren jatorria nabaria da: kapitalaren eta lanaren arteko gatazkan esku-hartze publikoaren hasiera bera. Eta, zehazki, bestaldetik, enpresarien eta soldatapeko langileen ordezkariekin modu egonkorrean elkarriketatzeko gobernuek sentitu duten beharra. Zehazki, arlo honetan erakunde publikoen politikek dituzten norabide eta edukiei buruzko irizpideak partekatu eta kontrastatzeko erakunde publikoek izan duten beharra⁸¹.

Zein da kapitalaren eta lanaren arteko gatazkan oinarritutako elkarriketa-esparru honen edukiera zehatza?

81. Hauxe da ere Europa mailan orain arte egituratu den gizarte-elkarriketaren edukia, ikuspegi formal batetik behintzat.

Nabaria da, hasteko, esparru honen barruan enplegugile eta soldatapeko langileen ordezkarien arteko negoziazio kolektibo bera arautzeko jarduera publikoa sartu behar dela. Eta hori, langileen gutxienerako eskubideei buruz, greba eta *lock-out* eskubideak, hitzarmen kolektiboen eraginak nahitaezkoak diren ala ez, eta hauen arauen eta edukia, etab.

Jakina, zeharo ezberdinak dira estatu bakoitzean negoziazio kolektiboan eta gizarte-elkarrizketan erakunde publikoek duten esku-hartze maila eta esparruak. Eta zeharo ezberdinak dira ere, noski, enplegugile eta langileen ordezkarien arteko gizarte-elkarrizketa eratzekeko prozedurak.

Gizarte-elkarrizketa eratzekeko prozedurak zailduz joan dira etengabe elkarrizketa hori artikulatzeko tresnak gero eta esparru geografiko zabalagoetan zehaztu behar izan diren neurrian.

Hasteko, hainbat arazo sortzen dira langileen ordezkaritza egituratzeko orduan. Arlo horretan, ez da beti erraza sindikatuen artean ordezkaritza banatzeko irizpideak zehaztea. Bai gehiengoko eta gutxiengoko sindikatuen artean, bai nazioarte mailako, estatu mailako eta erregio mailako sindikatuen artean, bai ordezkaritza orokorrekoak eta sektoreko ordezkariak direnen artean, etab.

Batzuetan, bereziki konplexua izan da patronalaren ordezkaritza ere argitu eta egituratzea. Askotan, ordezkagarritasun-arrazoiak baino gehiago, erakunde bakoitzak bere burua antolatzeke izan duen benetako gaitasuna izan da garrantzitsuena enplegugileen ordezkartzaren kontrola ziurtatzeko orduan.

Horrela, enpresa handiek kontrolaturiko erakundeek, behin baino gehiagotan, patronalaren ordezkartzaren monopolioa eskuratu ahal izan dute. Eta hori ez dator bat, gehienetan, enpresa handi horiek enpresa-jarduera osoan duten benetako pisuarekin, lortu ohi duten ordezkaritza maila baino askoz txikiagoa dena.

Enpresa txiki eta ertainen enplegugileen ordezkariak diren hainbat erakunde, beren aldetik —edo kooperatiben eta gizarte-ekonomiaren erakundeak ere— behin eta berriz ahalegindu dira ordezkaritza-gune propio bat eskuratzen gizarte-ordezkartzaren esparruan. Baina, behin baino gehiagotan, ez dute lortu. Enpresa handien kontrolpean dauden erakundeek, behin eta berriz, arrakasta handia izan dute enplegugile guztiak ordezkatzan dituztela arrazoitu dutenean.

Azkenik, zenbait herrialdetan, enpresa publikoek ere ordezkaritza-espazio propioa eskatu dute negoziazio kolektiboan. Adibidez, Europar Batasunean bertan formalki onartua dago ordezkaritza hori.

Egia da enpresa publikoen ordezkaritza hori logikoa izan daitekeela negoziazio kolektiboaren esparru konkretuan. Nolanahi ere, zalantzan jar daiteke erakunde publikoekiko gizarte-elkarrizketa «hirukoitzeari» begira. Kasu horretan, zalantza-

rik ez, gobernuen interesen ordezkaritza bikoiztea izan daiteke enpresa publikoen horrelako ordezkaritza onartzea.

Edonola ere, zenbait kasutan, guztiz mugatuta geratzen da gizarte-elkarrizketa enpresa barruko (lan-merkatuko) «lan-harremanak» delako kontzeptu hori.

Kasu hauetan, argi dago negoziazio kolektiboa enplegugile eta sindikatuak dagokiela eta, beraz, ulergarria eta onargarria bihurtzen zaigu sindikatu eta enplegugileen erakundeen ohiko argudioa: «Gizarte-elkarrizketa bera ez litzateke ahuldu beharko, ez eta gizarte-bitartekarien papera diluitu, bitartekari berriak elkarrizketa horretan inplikatu».

Gizarte-elkarrizketa ekonomia-elkarrizketa gisa

Estatu guztietan —eta Europar Batasuneko erakundeetan ere, antzeko arrazoiengatik— gizartearekin elkarrizketatzeko etengabeko beharra sentitu dute gobernuak, politika publikoen esparru ezberdinetan, kapitalaren eta lanaren arteko gatazka baino askoz zabalagoak direnak.

Zehazki, politika ekonomiko osoaren esparruak, gero eta gehiago, elkarrizketa-prozesuan murgildu dira nolabait gizarte zibilaren bitartekariak diren erakundeekin.

Labur esanda, enpresa barruko kapitalaren eta lanaren arteko harremanarekin loturiko esparruak dira enplegugileen eta sindikatuen arteko negoziazioan daudenak. Eta, gehienetan, politika ekonomikoaren gainerako esparruak, kontsulta hutsaren kontzeptuaren barruan geratzen dira.

Horrexegatik, zenbaitetan, elkarrizketa-prozesuak antolatzeke orduan, «elkarrizketan dauden arloak» eta «kontsultan dauden arloak» ezberdintzeko joera nabariak igartzen dira.

Egiaz, ekonomia-jardueran parte hartzen duten eragileak kapitalaren eta lanaren arteko gatazkan parte hartzen dutenak baino askoz gehiago dira. Kontuan hartu behar dira, ez bakarrik enpresa publikoak —aipatu ditugunak—, baizik eta, bereziki, kooperatibak, gizarte-ekonomia eta langile autonomoak ere. Horiek guztiak dira enpresak eta ekonomia-jardueran parte hartzeko berezko esperientzia eta ikuspegiak dituzte, erakunde publikoek ahaztu ezin dituztenak (kontuan hartu behar da, orobat, kooperatibak, gizarte-ekonomia eta autonomoak ekonomia- eta gizarte-alorreko eragileak direla aldi berean).

Bestaldetik, ez dugu ahaztu behar ekonomia-jarduera ez dagokiela enpresei bakarrik, baizik eta beste motetako gizarte-bitartekariak ere: kontsumitzaileen elkarteak, erakunde ekologistak, etab.

Logikoa eta ulergarria izan daiteke «ekonomia arloko elkarrizketa» delako hori eratzeke orduan, hasiera batean, patronala eta sindikatuak bakarrik kontuan

hartzea. Momentu horretan, harreman egituratu bat mantentzen zuten gobernuarekin, aipatu dugun politika ekonomikoaren esparru zehatz batean: kapitalaren eta lanaren arteko enpresa barneko gatazka bideratzeko asmoa zuen erakunde publikoen esku-hartzeak.

Askotan gertatzen den moduan, ordezkariak izateko beraien benetako gaitasuna baino gehiago, historikoki izan duten antolatze eta presionatzeko gaitasuna izan da gakoa enplegugileen erakundeek eta sindikatuek pisurik funtsezkoena hartzeko esparru honetan; hau da, gizarte zibilaren hasierako ordezkariak izateko, erakunde publikoekiko bitartekaritza, politika ekonomikoarekin loturik dauden politika publiko guztien aurrean.

Egoera hori ulergarria eta onargarria zen hasiera batean. Baina gero eta zailagoa da justifikatzeko beste mota bateko ekonomia-eragile batzuen erakundeak indartu ahala. Eta horixe gertatu da, adibidez, kooperatibak, gizarte-ekonomia eta —zenbait herritan— langile autonomoekin ere. Prozesu horren ondorioz, antolatze gaitasun handiagoa lortu dute azken erakunde horiek. Eta, horren ondorioz, ekonomia-elkarriketan dagokien ordezkagarritasuna eskatzen hasi dira.

Europar Batasunaren esparruan, Europako Batzordea bera zuzen inplikatu da gizarte-elkarriketaren hainbat esparrutan, lan-merkatuaren harremanetan hain zuzen. Arlo honetan, hainbat hitzarmen lortu dira gizarte-bitartekariekin —sindikatu eta enplegugileekin— Europar Batasunaren mailan gutxieneko estandar batzuk ezarriz (aldi baterako lana, telelana, lan-estresa, etab.).

Sektore mailan, gutxieneko estandar batzuk lortu dira itsas garraioan, trenbideetan, etab. (hegazkin zibilak, trenbideak...).

Negoziatzaileak diren alderdiek benetako konpromisoak hartu dituzte sektoreen arteko arlo batzuetan: bizitza osorako ikasketak, aldaketaren ondorio sozialen kudeaketa, etab.

Sektoreen arteko mailan, azterketarako hainbat gai landu dira Europa mailako bitartekariak diren UNICE, CEEP eta ETUC erakundeen artean, oinarritzko lehen-tasunen inguruan: enplegua, mugikortasuna eta EBren zabaltzea... Gai horien arteko asko negoziazio kolektibotik eta kapitalaren eta lanaren arteko harremanen esparrutik kanpo geratzen dira argi eta garbi. Eta horrek, berez, zalantza jartzen du gizarte-elkarriketaren gaur eguneko egituraketa Europa mailan.

Politika ekonomikoari buruzko elkarriketa

Kapitalaren eta lanaren arteko gatazkaren kudeaketatik kanpo, asko dira orain arte gizarte-elkarriketaren esparruan kokatu diren politika ekonomikoaren esparruak.

Esparru horien artean, beharbada, «enplegu-politika» delakoa da gobernu-patronala-sindikatuak betiko elkarrizketa hirukoitzaren esparrutik hurbilen dagoe-na. Adibidez, nabaria da langileen kontratazioen erregimenak eta lan-baldintzek enplegu-politika osoan duten eragina.

Egia da ere soldatapeko lanaren araupena ez dela, jakina, enplegu-politikan kudeatu behar den osagai bakarra.

Alde batetik, zalantzarik gabe, politika ekonomiko osoak du eragina nolabait enplegu-politikan.

Bestaldetik, enpleguan eragin zuzena duten politiken barne ere, guztiz argia da erakunde publikoen beste mota bateko ekimenen eragina, adibidez.

- Politika fiskala.
- Gizarte Segurantzaren politika (langabeziarako kuotak...).
- Jarduera berriak, langileen kontratazioa, kooperatiben eraketa, etab. sustatzeko asmoz bideratzen diren laguntza publikoak.
- Langile eta langabetuen prestakuntzarako politikak.
- Lan-merkatuan bitartekaritza kudeatzeko politikak, enplegurako agentzia publikoak...

Baina, jakina, enplegu-politika baino askoz gehiago da politika ekonomikoa eta, zuzenki zein zeharka, politika publiko asko daude berarekin loturik, ikusi dugunez: diru-politika, politika fiskala, industria edo sektoreko politikak, ikerkuntza eta garapenerako politikak, etab.

Zeharbidez, beste esparru batzuk ere koka daitezke elkarrizketa ekonomikoaren barne:

- Azpiegituren politika.
- Telekomunikazioen politika.
- Hezkuntza-politika (batez ere unibertsitate eta Lanbide Heziketa mailetak).

Esparru horietako bakoitza bitartekari eta eragile sozial eta ekonomiko ezberdinei dagokie. Eta, horrexegatik hain zuzen, arlo horietako gehienetan, ez du zentzu handirik gizarte-elkarrizketa patronalaren eta sindikatuen betiko bitartekaritzara mugatzen jarraitzeak, orain arte gure inguruko herrialde gehienetan gobernuak egin izan duten moduan.

9.6. BESTE INTERES-SEKTORE BATZUK

Kontsumitzaileak

Gero eta garrantzi handiagoa dute kontsumitzaileen elkarteek politika ekonomikoen eraketan. Gehienetan, politika ekonomikoen aurreko alternatiba orokorrak eratzeko ez dira gai izan eta, gehienbat, kontsumitzaileei begirako informazio-helburuetan kokatu dira, erreklamazioak bideratzean, etab.

Kontsumitzaileen elkartearen esparruaren barruan kontsumitzaileen kooperatibak ere kokatu behar ditugu.

Batzuetan, garrantzi handia izan dute kooperatiba hauek ekonomiaren sektore zehatz batzuetan, oligopolio-egoerei —edo merkatuaren menderatze-egoerei— aurre egiteko, kontsumitzaile edo erabiltzaileen eskubideen alde.

Beraien egitekoa bereziki deigarria izan zen oligopolio-egoeran egon diren sektore zehatz batzuetan: bankuak, aseguruak edo merkataritza minorista.

Zenbaitetan aipatu denez, kontsumitzaileen eskubideak babesteko beharraren arazo multzo horren jatorria, neurri batean, ekoizleen eta kontsumitzaileen interesen arteko banaketan datza (neurri batean, antzeko komentarioak egin dira ere ingurumena babesteari buruz).

Kontsumitzaileen eskubideak babesteko elkarteek ez dute indar politiko handiagoa hartu, ziur asko, beraien interesak eta biztanleria osoaren interes orokorrak bat datozelako. Horren ondorioz, neurri handi batean, alderdi politikoek beraiek, eta gobernuek ere, onartu eta bereganatu egin dute kontsumitzaileen babesa.

Enpresa handi eta txikiak interes-talde gisa

Mendebaldeko politika ekonomikoetan, gero eta gehiago, enpresa txikien interesei garrantzi handiagoa ematearen beharra azpimarratzen ari da.

Oro har, gaitasun handiagoa erakutsi dute enpresa handiek —diru-baliabide eta antolaketaren aldetik— erakunde politikoetan eragina izateko eta, horren ondorioz, pribilegiatuak izan ohi dira politika ekonomikoen eraketa eta kudeaketan. Gehienetan, proportziorik gabeko pisua eman zaie enpresa handiei hartutako erabakietan eta onartutako arauetan.

Zenbait azterketa ekonomikoren arabera, aipatu dugun egoera horren epe luzeko ondorioengatik, dagokien baino pisu handiagoa dute enpresa handiek Mendebaldeko ekonomian. Enpresa txikiek pisu handiagoa lortzea garrantzi handikoa izango litzateke, ziur asko, gure ekonomia-egituren eraginkortasun, produktibitate eta egonkortasuna sustatzeko.

Hala ere, nahiz eta azken hamarkada hauetako agintari politikoek enpresa txikien aldeko mezua behin eta berriz bidali —deigarria da joera hori, adibidez, Europako Batzordean—, oso zaila da betiko egoerari buelta ematea.

Enpresa handiek indar handia dute agintari politiko, interes-talde eta komunikabideekiko harremanetan. Enpresa txikien aldeko laguntza zehatz batzuk ezartzetik aparte, oso zaila da enpresa handien interesen aurka doazen neurri estrukturalak hartzea.

Kooperatibak, gizarte-ekonomia eta langile autonomoak

Ekonomiaren sektore hauek dagokien baino askoz ordezkaritza txikiagoa eskuratu dute orain arte —ikusitako dugunez— bai gizarte-elkarrizketan, bai eta agintari politikoen aurrean ere.

Egiaz, gizarte-ekonomiak eta langile autonomoek ekonomian duten benetako indarrak logikoa egingo luke sektore hauek erakunde publikoen aldetik jaso beharko luketen arreta orainoa baino handiagoa izatea.

Eta hori, jakina, ez bakarrik dagozkien arazoei begira, baizik eta politika ekonomiko osoari buruz ere.

Egiaz, gaitasun berezia dute sektore hauek beren ikuspegi propioak politika ekonomikoaren eztabaidetara ekartzeko. Eta hori enpresarien eta langileen arteko interesen bat-egitearen ikuspegitik, edo ekoizleen eta kontsumitzaileen artekoak, kapitalaren eta lanaren artekoak, etab. Ikuspegi berezi hori interes handikoa izan beharko litzateke politika ekonomiko osorako, bai eta politika horiek norabide egonkor batetik bideratzeko orduan ere.

Egia da, halaber, oso sektore heterogeneoa dela gizarte-ekonomia. Kontzeptu orokor batzuetatik kanpo, sektore-interes oso ezberdinak dituzte. Eta interes-talde gisa jokatzeko orduan ere, ikuspegi oso ezberdinak. Zenbait lekutan (adibidez, Espainiako erregio batzuetan, Andaluzia eta Extremadura) kooperatibak, gizarte-ekonomia eta langile autonomoak ordezkatzeko dituzten erakundeak eratzeke gai izan badira, salbuespen bat dira erakunde bateratu horiek gure inguruko herrialdeetan. Bestaldekik, oso leku gutxitan (Espainia, Frantzia, Portugal...) dago eraberrituta gizarte-ekonomia interes-talde gisa. Oro har, langile autonomoak, kooperatiba, mutualitate eta gizarte-ekonomiaren familia bakoitzak egitura ezberdinak osatzen ditu bakoitzaren berezko interesen alde egiteko orduan. Europar Batasunean, aldiz, onarpen handia du gizarte-ekonomiaren kontzeptuak erakunde publikoetan, bai Europako Legebiltzarrean, bai eta Europako Batzordean ere, nahiz eta eragile pribatuen artean orain arte gutxienezko kontsentsurik ez lortu.

9.7. SEKTOREKO INTERESAK POLITIKA EKONOMIKOAN

Ikusi dugunez, enpresa handien eta txikien interesen kudeaketa, arlo bakoitzaren benetako pisuari egokitzea ez da batere erraza. Antzeko zerbait gertatzen da sektore berezien interesekin, eta arrisku handiekin.

Sektoreko interesak, berez, interes partikularrak dira. Beraz, interes partikular horiek dagokien baino indar politiko handiagoa eskuratuz gero, guztiz kaltegarriak izan daitezke ondorioak interes orokorrentzat.

Hori dela eta, sektoreen interesek pisu handiegia hartzearen ondorioz, arazo oso larriak sortu dira politika ekonomikoaren eraketa, lanketa eta kudeaketan.

Arazook, gehienetan, politika publikoen eragin zuzena jasotzen duten sektoreetan sortu dira (Dixit, 1996).

Adibidez, banku, aseguru, komunikabide, armagintza edo azpiegituretan ahalegin handiak egin dituzte enpresa hauek politika publikoetan eragiteko asmoz, eta, behin baino gehiagotan, oso ahalegin arrakastatsuak izan dira. Eta alderantziz, eragin handia izan dute ahalegin horiek herrialde askoren politika ekonomikoetan. Behin baino gehiagotan, ziur asko, eragin negatiboa.

Sektore hauetan, politika ekonomiko eta araupenen bitartez, oligopolio-egoera artifizialak sortu eta eratu dira Mende baldeko herrialdeetan. Printzipioz, enpresa horientzat onuragarriak diren oligopolio-egoerak, jakina. Eta ondorio horiek lotura zuzena dute, ziur asko, interes-talde horiek izan duten indar politikoarekin, erabaki publikoak eratzeke orduan.

Egoera horiek, epe luzera, kalte handia egin diote zenbait jarduera-sektoreen egitura eta enpresa-eraginkortasunari. Neurri batean, adibidez, AEBren jarduera-sektore batzuen eraginkortasunik eza eta arazo estrukturalen jatorria, ziur asko, oligopolio-egoeran dauden enpresa batzuen interes partikularrak gehiegi babestea izan daiteke, hainbat egilek azpimarratu duten moduan.

9.8. POLITIKA EKONOMIKOA ETA INTERES NAZIONALAK

Dakigunez, betidanik egon da etengabeko kontraesan nabaria Zientzia Ekonomikoan, oro har, nagusiak diren eta ofizialki indarrean dauden politika ekonomikoaren teorien alde batetik eta, bestetik, nazioen politika ekonomikoaren benetako praxiaren artean.

Azken hamarkada hauetan indarrean egon diren teoria ekonomikoaren arabera, ekonomiaren globalizazioa, merkatu librea eta herrialdeen arteko merkataritza librea dira hazkunde ekonomikoaren nahitaezko oinarriak.

Ildo horretatik, guztiz kaltegarritzat jo da nazio ezberdinetako enpresen arteko lehia oztopatu edo murrizten duten diru-laguntzak, inbertsioak, araupen bereziak eta, oro har, helburu horiek dituen edozein erabaki politiko.

Zalantzarik gabe, guztiz logikoa izan daiteke teoria hori —eta praxian jarraitzeko modukoa— antzeko enpresa-egiturak dituzten herrien arteko lehia «zentzudun» baten barruan.

Baina, alderantziz, zalantzan jarri behar da lehia librearen kontzeptu horiek baliagarriak direla edozein kasutan eta edozein egoeratan.

Teoria horien aurkako kritikak hainbat esparrutatik datoz. Oro har, onartu egiten da ekonomiaren dinamizazioan lehiak duen funtzio positiboa. Baina eragin positibo hori marjina batzuen barruan kokatu behar dela azpimarratzen da ere behin eta berriz. Jardueraren edo ongizate mailaren gutxieneko mugak gaindituz gero, gerta daiteke lehiatzeko aukera izateko behar den gutxieneko maila ere norbanakoek eskuratu ezin izatea, edo sare produktiboak suntsituak izatea. Horrelako egoeren ondorio orokorrak ez dira positiboak izango. Benetako lehia piztu gabe, marjinazio eta pobrezia handitzea baino ez da lortzen horrelako kasu askotan. Alderantziz, guztiz ezkorrak izango dira askotan politika hauen ondorioak eta ekonomia- eta gizarte-garapenerako aukera berriak eskuratu ahal izateko guztiz kaltegarriak.

Edonola ere, gaurkotasun handiko kontua da hau. Egiaz, nazio guztiak, ahal duten neurrian, beren nazio-interes partikularrak babesteko aukerak gordetzen dituzte, beren politika ekonomikoetan, bai beren enpresen interesak atzerrian sustatzeko bai atzerriko enpresen aurrean babesteko.

10. Politika ekonomikoa eta enpresa motak

10.1. POLITIKA EKONOMIKOA ETA ENPRESAREN JABETZA. ESTERNALIZAZIOAK

Zalantzarik gabe, garrantzi handiko eragina dute politika ekonomikoek enpresaren jabetza moten gainean.

Sozietate-egiturak eta enpresa motak aztertzeke orduan, bakoitzaren abantailak eta desabantailak aztertzeke, gehienetan, ez da kontuan hartu erakunde publikoek hartzen dituzten enpresa mota bakoitzaren aldeko eta aurkako erabakiak.

Kapitulu honetan aztertuko dugunez, berebiziko garrantzia izan dute estatuen politika ekonomikoek enpresen neurrian, antolaketan eta lege-egituran. Politika ekonomikoa bera ez da izan batere neutrala alde horretatik.

Alde batetik, erakunde publikoen jarduerak berak eragin zuzenak ditu enpresa mota batzuen alde eta beste batzuen aurka.

Baina, bestaldetik, egon badago ahaztu behar ez den funtsezko beste faktore bat. Jarduera publikoan interes partikular batzuek duten eragina eta, horren ondorioz, indar politiko handiagoa duten enpresek eta enpresa motek etekin handiagoak lortu eta kalte gutxiago jasoko dituzte Estatuaren jardueratik. Horren ondorioz, epe luzera, enpresa mota batzuek gero eta indar handiagoa hartzeke aukera izango dute, beste enpresa edo sozietate-egituren aurrean.

Erakunde publikoek gauzatzen dituzten ia jarduera guztiek dute eragina enpresa mota batzuen alde eta beste batzuen aurka. Hala ere, egon badaude jarduera batzuk bereziki aztertuak izan direnak alde horretatik. Adibidez:

- Enpresen kostuak gobernuak bereganatzea (kanporako ekonomiak/esternalizazioak).
- Politika fiskala.
- Sektorekako araupen-politikak.
- Subentzioak.

Ikuspegi ezberdinetatik, behin eta berriz azpimarratu da kostuak kanporatzeko eta Estatuaren aurrekontuen esku uzteko enpresek duten ohiko joera, erakunde publikoek kostu horiek bereganatzeko aukera ematen dieten neurrian.

Egiaz, interes orokorrekoak direlakoan, enpresentzat onuragarriak diren etengabeko gastu eta inbertsioak egiten dituzte erakunde publikoek: azpiegiturak, prestakuntza, industriarako lurra, subentzioak, etab.

Baina kostuen kanporatze horiek gobernuek modu sistematikoan bereganatzearen ondorioz, funtsezko abantaila konparatiboa sortzen da kostuak kanporatzeko gaitasun handiagoa duten enpresen alde.

Adibidez, garraio-azpiegiturak edo ikerkuntza-azpiegiturak gehiago erabiltzen dituzten enpresek abantaila nabariak dituzte besteekin alderaturik.

Bestaldetik, justu kontrakoa gertatzen da beste kasu batzuetan: helburu sozialak dituzten enpresek beste enpresek kanporatzen dituzten bezainbat kostu barneratzen dituzte: errenten birbanaketa, prestazioen estalpena, langileen errentaren babesa, etab. Enpresa horiek, jakina, kalte zuzenak jasotzen dituzte besteekiko beraien lehiakortasunean funtzio horiek guztiak Estatuak bereganatzearen ondorioz, zeren beraiekin lehian dauden enpresa gehienek erakunde publikoen esku uzten baitituzte kostu horiek guztiak.

Adibidez, lan-kooperatibek, lan-sozietateek, etab. langileen kostu sozialak barneratzen dituzte, langabezia gutxiagotzen dute krisialdian, etab. Alderantziz, kostu horiek Estatuak bereganatzeak mesede handia egiten die enpresa hauekin lehian dauden diru-ekarleek esku dauden beste enpresei.

Alderantziz, politika fiskal batzuek, laguntza zuzenen bitartez, kenkarien bitartez, etab., aipatu ditugun kostuen kanporatze horiek konpentsatu ahal dituzte neurri batean, kooperatiba, mutualitate edo gizarte-ekonomiaren enpresen alde.

Politika publikoak —eta, batez ere, aurrekontu publikoak—, dakigunez, enpresen kanporako kostuak xurgatzeko tresna erraldoi bat dira neurri handi batean⁸².

Ikusi ditugu esternalizazioak politika ekonomikoan zuzendu edo konpentsatzeko erabili ohi diren tresna batzuk. Interesgarria da ere esternalizazio horiek ezagutu eta ondo balioesteko beharra azpimarratzea, ekonomian —eta, oro har, gure herrialdeetako gizarte-egituretan— duten eragin kaltegarriari aurre egiteko beharraren ondorioz.

Enpresa handien kostuen xurgatze hori, jakina, ez da batere proportzionala beraien bitartez lortzen diren onurekin eta korporazio handien aldeko desoreka nabariak sortzen ditu. Horrela, objektiboki onena den mailatik gora hazteko etengabeko joera dute korporazio handiek. Eta hori, jakina, txikiagoak eta eraginkorragoak diren beste enpresen kaltean (Carson, 2007: 310).

82. Esternalizazioek ekonomiaren oreka teorikoan duten eraginaz eta, zehazki, interes pribatuen eta gizartearen interesen artean sortzen dituzten dibergentziei buruz, ik. Acocella, 2000: 96 eta hur.

Gure inguruko herrialdeetan, adibidez, gizarte-ekonomiaren erakundeek duten garrantziak bereziki deigarria egiten du erakunde publikoek onartzen dituzten kanporako gizarte-kostuen ondorioz gizarte-ekonomiaren arloko erakundeek jasaten duten diskriminazioa.

Behin eta berriz azaldu denez, erakunde publikoen «gastu publikoa» delakoaren parte handi bat ere, enpresen kostu laboral eta sozialen kanporatze bat baino ez da, neurri handi batean.

Gastu sozial publikoa beharrezkoa da, jakina. Baina garrantzi handikoa da ere erakunde publikoek kontuan hartzea zer motatako enpresek sortzen dituzten —eta zein neurritan— behar sozial horiek eta zein enpresak ez. Eta hori, ahal den neurrian, kanporako kostu horiek xurgatzeak —politika fiskalen bidez zein gastu-politiken bidez— merkatuan sortzen dituen desorekak zuzentzeko.

Ez dugu ahaztu behar gastuaren kanporatze horrek, jakina, gastu horren kudeaketaren eraginkortasuna murriztea dakarrela ere⁸³.

Bestaldetik, nahitaezkoa da gastuen kanporatze horien ondorioak ezberdintzea.

Alde batetik, gastuen kanporatze batzuek lehiakortasun-abantaila nabariak sortzen dituzte beste herrialdeen aurrean.

Bestaldetik, beste kasu batzuetan, herrialdeko bertako enpresen arteko gastuen birbanaketa baino ez dute sortzen gastuen kanporatze horiek.

Esternalizazioek, oro har, kostu —edo produktu— pribatuaren eta sozialaren arteko ezberdintasuna sortzen dute, baldin ekoizpenaren esternalizazioak badira, edo erabilgarritasun marjinal pribatuaren eta sozialaren artekoa, kontsumo-esternalizazioen kasuan. Etengabeko eraginkortasunik ezak sortzen dituzte esternalizazioek beraz.

Labur esanda, hauek izan daitezke esternalizazioak kudeatzeko orduan kontuan har daitezkeen irizpide kontzeptual batzuk:

- a. Teoria mailan, eta oro har, beren jarduerak sortzen dituen gastuei aurre egin beharko liekete enpresek, arlo laboralean, sozialean, ekologikoan, etab.
- b. Alde horretatik, komenigarria da ahalik eta gehien zehaztea gastu publikoaren onuradunak, bai azpiegituretan, zerbitzuetan, etab. Ahal den neurrian, beraien jarduerak sortutako gastuak onuradun horiengan eragina izateko.

83. «Because large corporations do not pay the full cost of the factors they consume, they consume irrationally and inefficiently; because the inefficiency costs of large size are externalized on the taxpayer, they are able to grow beyond the point of maximum efficiency» (Carson, 2007: 310).

- c. Gastuen kanporatze batzuk beharrezkoak izan daitezke herrialdeko enpresen lehiakortasuna mantendu edo sustatzeko, beste herrialdeetako enpresen aurrean.
- d. Baina —ikuspegi estruktural batetik— gastuen kanporatzeak onartzearen bidezko sustatze-politika batzuek ez dute zentzu handirik, beraien konpentsazioa herrialdeko beste enpresen lepora jausten bada. Horrelako kasuetan, enpresa batzuen jarduera sustatzen ari gara, beste enpresen lepotik.
Nahiz eta beste jarduera mota batzuetan kokatuta dauden enpresen lepotik izan, gure enpresa egitura lehiakorragoa bihur dezakeen kostuen kanporatze bakarria kanpo-merkataritzan aritzen diren enpresen kostuena da.
- e. Jakina, ekonomiaren ikuspegitik, interesgarriak izan daitezke ere —zenbaitetan— kanporatzen diren kostu horiek erakunde publikoen gastu estrukturalen murriztapenarekin konpentsatzen badira. Edota —enpresen kostuen ikuspegi hutsetik ikusita— langile, pentsionista, eta abarren errentekin konpentsatzen badira ere.

Politika fiskalek ere enpresa motak ezberdintzen dituzte, behin baino gehiagotan, zama fiskalak ezartzeko orduan, enpresa txiki eta handienen artean, lege-egituraren arabera, etab.

Bestaldetik, sektore zehatz batzuen araupenak ere eragin zuzena du sektore horretako enpresen arteko lehia murrizteko. Zehazki, arautzen diren enpresa-jardueraren alderdiak dira, hain zuzen, lehiatik kanpo nolabait uzten direnak. Behin alderdi horiek arautu eta gero, finkatuta geratzen da sektore horretako enpresentzat arlo zehatz horretan jarraitu behar dituzten irizpideak, egin behar dituzten inbertsioak, etab. eta, beraz, aldagai horien inguruko lehia desagertu edo murriztu egiten da (ahaztu gabe, jakina, araupen horiek enpresen neurrian dituzten ondorioak, geroxeago aipatuko ditugunak).

Horren ondorioz, erabiltzaile edo langileen babesarekin loturiko lege-araupenek eragin zuzena dute enpresa mota zehatz batzuen aurka. Zehazki, enpresaren jabetza, hain zuzen, langile edo erabiltzaileen esku uzten duten enpresa moten aurka. Egiaz, langileen interesak edo erabiltzaileen interesak enpresan bertan integrazteko enpresa hauek egiten dituzten ahaleginen ondoriozko abantaila konparatiboak desagertu edo moteldu egiten dira nabarmenki harreman horiek legez arautzen diren momentutik aurrera.

Behin eta berriz azpimarratu da, alde horretatik, lan-baldintzen araupenak, sindikatuen araupenak, etab. eragin kontrajarri nabariak dituztela. Alde batetik, langileen lan-baldintzak eta ongizate mailak babesten dituzte. Baina, bestaldetik, diru-ekarleen esku dauden enpresen eta langileen esku daudenen arteko lehia nabarmen murrizten dute, langileen interesen integrazioaren aldetik.

Antzeko zerbait gertatu zen, neurri batean, banku-sektorearen bilakaera historikoan. XIX. mendetik aurrera, gero eta indar gutxiago izan dute sektore horretan mutualitateek eta kooperatibek, erakunde publikoek bankuen jardueran izan duten esku-hartzea indartu ahala. Esku-hartze horren ondorioz, gero eta gehiago murriztu da enpresa bakoitzaren kaudimenagatiko lehia sektore horretan. Eta lehia hori zen, hain zuzen, kooperatibek eta mutuek bankuen sektorean ordu arte lortuta zeukaten indarraren gakoa (Hansmann, 2000).

Antzeko azterketak egin dira aseguruaren sektorean, edo banaketa minoristaren sektorean ere. Sektore bi horietan, garrantzi handia izan dute historikoki kooperatibek edo mutualitateek. Eta hemen ere, harreman zuzenean egon da kooperatiben eta mutualitateen indar horren ahultzea eta erakunde publikoen esku-hartzea sektore horien araupenean, erabiltzaile edo kontsumitzaileen babestean, etab.

Zer ondorio atera daiteke honetatik politika ekonomikoei begira? Ez litzateke batere errealista, jakina, esparru hauetan jarduera hauen araupenetik Estatua desagerrarazi behar dela proposatzea.

Baina ematen du, bai, aipatu ditugun prozesuen errealitate historikoa oso kontuan hartu behar dela. Eta, beraz, enpresa mota ezberdinekin dauden esku hartzeko beharrak ahaztu gabe, esku-hartze horien prozedurak eta irizpideak behar den moduan ezberdintzea komeni dela enpresa mota bakoitzeari.

Behar denean, erakunde publikoen esku-hartzearen oinarrian egon diren arazoei aurre egiten dieten enpresa mota horiei behar diren konpentsazioak eman beharko zaizkie. Eta, bestetan, araupen zehatz bereziak ezarri beharko dira, malguagoak, enpresa mota horientzat.

Laburbilduz, esternalizazio-egoera horiei aurre egiteko, hiru aukera hauek dituzte politika ekonomikoek:

- a. Esternalizazio horiek ekiditea, dagozkien kostuak enpresaren esku berriro utziz.
- b. Esternalizazio horien kostuaren konpentsazioa kostua sortzen duen enpresari eskatzea.
- c. Esternalizazioa onarturik, horren eragina merkatuan eta lehian kontuan hartzea, behar diren zuzenketak egiteko, adibidez, esternalizazio horren onuradunak izan ez diren beste enpresak konpentsatuz.

Horretarako gehienetan erabiltzen diren tresnak honelakoak dira (Acocella, 2000):

- Esternalizazioen bidez kanpora begira kalteak sortzen dituzten enpresei zerga bereziak ezarri.

- Esternalizazioen bidez kanpora begira onurak sortzen dituzten enpresei subentzioak eman —edo zergak jaitsi—.
- Kaltegarriak diren esternalizazioak eliminatzeko pizgarriak ezarri.
- Salgarriak diren baimen bereziak ezarri, esternalizazioen bidez kanporako kalteak sortzeko baldintza moduan (adibidez, poluzioaren ondorioz sortutako eskubideekin jarraitutako politikan).
- Ekonomia-eragileen jarduera arautu.

Beraz, hori guztiaren ondorioz, hauek izan daitezke politika ekonomikoak ikuspegi honetatik orientatzeko ildo batzuk:

- a. Garrantzi handikoa izan daiteke erakunde publiko guztien jarduera aztertzeko orduan, gero eta hobeto aztertzea ere nor diren Estatuaren erabaki eta baliabideen esleipen bakoitzaren onuradunak eta, batez ere, zer motatako enpresak jasotzen ari diren erabaki horren ondorioz sortzen diren kostuen esternalizazioen onurak.
- b. Esternalizazio horiek gertatzen direla egiaztatuz gero, oso argi eduki behar dute erakunde publikoek ekintza publiko hori interes orokorrean dagoela oinarrituta eta ez esternalizazio horren onurak ateratzen dituzten enpresen interes partikularrean.
- c. Ahal izanez gero, inbertsio, gastu edo zerbitzu publiko baten onuradunak diren enpresak dira ekintza horiek ordaintzeko orduan batez ere parte hartu behar dutenak.
- d. Ahal denean, kontuan hartu behar dira enpresa zehatz batzuek edo enpresa mota batzuek esternalizazioen bidez lortutako zeharkako laguntzak, laguntza horiek, beharbada, itzuli behar izateko, edo zerga-politikaren bidez konpentsatzeko.
- e. Esternalizazioak azaltzen diren kasu bakoitzean ondo aztertu behar da merkatuaren lehian horiek duten eragina.
- f. Behar izanez gero, esternalizazioaren onuradunak diren enpresekin merkatuan lehian dauden beste enpresen aldeko nolabaiteko konpentsazioak arautu eta ezarri behar dira, sektore horretan beharrezkoa den lehia errespetatzen dela ziurtatzeko asmoz.
- g. Araupen-politikan, kasu konkretu bakoitza aztertu behar da. Zenbait kasutan, jarduera batzuk arautzeko orduan, ondo aztertu behar da ea epe luzera araupen horren ondorioz jarduera horren inguruko lehia desagertu edo moteldu egiten den. Hori dela eta, behar denean, araupen maila moteldu egin beharko litzateke zenbait kasutan, enpresen arteko lehia nolabait mantentzen dela ziurtatzeko asmoz.

10.2. SEKTORE PUBLIKOAREN ETA PRIBATUAREN ARTEKO AUKERA

Denok ezagutzen dugu sektore publikoaren eta sektore pribatuaren arteko aukerak duen zama ideologikoa.

Ekonomia-ildoek bataren edo bestearen aldeko apustu ideologiko argia egin dute behin eta berri.

Horren ondorioz, zaila da eztabaida hori seriotasunez egitea irizpide tekniko hutsen arabera eta balorazio ideologikoak alboratuz.

Hala ere, egon badaude honi buruz azpimarragarriak diren alderdi batzuk.

Dakigunez, azken hamarkadotan politika ekonomiko guztiek murriztu dute sektore publikoaren pisua enpresa-jardueren kudeatzaile gisa.

Ahobatezko jarrera horren jatorria haxe da: sektore publikoa enpresen kudeatzaile ona ez dela egiaztatzea⁸⁴. Behar diren arrisku eta pizgarriak ez egoteak etengabe sortzen du eraginkorrak ez diren erabakiak hartzea.

Horren ondorioz, ia industria-sektore guztietatik desagertu da jabetza publikoa. Salbuespen gisa, energia, azpiegiturak edo garraioak eta, neurri handi batean, gizarte-zerbitzuak.

Hala ere, zalantzan jar daiteke zein puntutaraino kudeaketa publikoaren eta kudeaketa pribatuaren arteko azterketa konparatibo hori modu egokian planteatu den eta zein puntutaraino sinplifikatu den.

Egiaz, kudeaketa pribatuari egozten zaizkion abantailak loturik daude, neurri handi batean, enpresen jabetza pribatuarekin, baina, batez ere, merkatuak sorrazten duen ingurune lehiakorrek. Lehiakorrak diren merkatuek jarduera eraginkorrak sustatzen dituzte.

Baina, dakigunez, erakunde pribatu guztiek ez dute parte hartzen lehiakorrak diren merkatuetan.

Askotan, zalantzan jar daiteke monopolio- edo oligopolio-egoeretan dauden jarduerak hobeto kudeatzen direnik enpresa pribatuen bitartez enpresa publikoen bitartez baino.

Merkatuak sortzen duen diziplinarik ezean, batzuetan, erakunde publikoen diziplina da aukera bakarra guztiz kaltegarria izan daitekeen kudeaketa ekiditeko: produktu edo zerbitzuaren kalitate-galtzea edo salneurrien zentzugabeko handitzea

84. Oro har, sektore publikoaren inperfekzioak azaltzeko orduan, kontzeptu hauek aipatu ohi dira: merkatu politikoaren ondorio kaltegarriak, ondasun publiko eta sozialen ekoizpeneko eragin-kortasunik eza, monopolio naturalak kontrolatzeko zailtasunak, sektore pribatuarekiko internalitate eta eksternalitateak, eta kostu errealak ezagutzeko zailtasuna (Cuadrado Roura, 2006).

(monopolio-egoeran dauden sektoreetan behin baino gehiagotan gertatzen den moduan).

Oro har, hauxe izan daiteke ziur asko oligopolio-egoeran edo oso arautuak dauden sektoreetan jabetza publikoak mantentzen duen indarraren jatorria (adib. banku-sektorean, energian, etab.)

Ez dugu ahaztu behar, jakina, kasu konkretu bakoitza ezberdina dela. Behin baino gehiagotan, monopolio- eta oligopolio-egoerak itxurazkoak baino ez dira. Kontuan hartu behar da monopolio- edo oligopolio-egoera horiek apurtzeko dauden aukera objektiboak, eskaintzen diren produktu edo zerbitzuak ordezkatzeko aukerak, etab.

Aldi berean, orokorra da Mendebaldeko herrialdeetan zerbitzu sozialen kudeaketa, gero eta gehiago, kudeatzaile pribatuen esku uzteko joera. Joera horren helburua, jakina, sustatzea da zerbitzu horien kudeaketaren eraginkortasuna.

Horrela, zerbitzuaren prestazioa eraginkorragoa bihurtzen dela uste da, prestazio publikoen estalpenaren berme mailak kaltetu gabe.

Hori dela eta, aurrera doa herrialde guztietan zerbitzu publikoen kudeaketa pribatua (Lasheras, 1999). Baita Osasungintzan eta Hezkuntza arloan ere, kudeaketa publikoaren betiko oinarriak izan direnak. Bizkortasun handiz Osasungintzan eta astiroago Hezkuntzan.

Hezkuntzan, jakina, egon badaude arrazoi ideologikoak kudeaketa pribatuaren hedapena murrizteko.

Hezkuntzan ere, orokorra da kudeaketa pribatuaren eraginkortasunaren onarpena. Hala ere, eragin ideologiko handikotzat hartzen da Hezkuntzaren kudeaketa. Eta, oro har, ez da —Europar gutxienez— ondo ikusten horrelako sektore bat enpresa edo presio-talde zehatz batzuen esku geratzea.

Horrelako zerbitzuen kudeaketa pribatuak ez dakar nahitaez beraien gainean sortutako gastu publikoa murriztea. Kudeaketa pribatuak gastua aurrezteko aukera ematen du, baina gastu publikoaren maila mantenduz gero, kalitatea edo prestazioak handitzea da beste aukera bat.

Hori dela eta, ezberdinak diren politika publikoen aurrean, oinarrizko aukera hauen artean hartu behar dituzte dagozkien erabakiak erakunde publikoek:

- a. Zerbitzua ematera bideratzen den gastu publikoaren maila.
- b. Zerbitzu publikoa kudeatzeko orduan, eragile pribatu ala publikoen bitartez egitea.

Gastu publikoaren kudeaketaren titulartasuna publikoa edo pribatua izatetik aparte, gastu publikoak barne-produktu gordinen duen pisua bera, dakigunez, garrantzi handikoa da edozein herrialderen politika ekonomikoan.

Behin baino gehiagotan aipatu da sektore publikoaren pisuak eragin negatibo nabaria duela herrialdeek hazteko duten gaitasunean. Nahiko irizpide onartutzat jotzen da hori bi ikuspegi hauetatik:

- a. Zergak handitzeak norbanako eta enpresen pizgarrian sortzen duen murriztapena.
- b. Kudeaketa publikoak —pribatuarekin alderaturik— duen eraginkortasun txikiagoa abiapuntutzat hartu ohi da ere.

Hala ere, horrelako azterketa batean geratzea errazegia izan daiteke.

Egiaz, zergak edo gastu publikoak barne-produktu nazionalen duen pisua harremanetan dago gestio publikoaren eta pribatuaren arteko harremanarekin, baina ez zuzenki.

Esan dugun moduan, posible da gastu publikoa handia izatea eta, aldi berean, kudeaketa publikoa ez. Horretarako, nahikoa da estalpen publikoa duten zerbitzuak kudeatzeko orduan kudeaketa pribatuaren aldeko apustua egitea.

Bestaldetik, egia da zergak handitzeak pizgarriak murrizten dituela. Baina kontuan hartu behar dira ere gastu horrek ekonomiarako izan ditzakeen eragin positiboak. Adibidez, hezkuntza-zerbitzuen bidez, azpiegiturak, etab. Bestaldetik, sarrera eta gastu publikoek, biztanleen artean errentak birbanatuz, solidarioagoak diren gizarteak sortzen dituzte eta hori, berez, garrantzi handiko eragilea da garapen ekonomikoan, behin eta berriz azpimarratu den moduan.

Beraz, kapitulu honetan egiten dugun azterketaren ikuspegitik, haxe da azpimarratu behar duguna: Mendebaldeko gaur eguneko estatuetan eta politika ekonomikoetan, garrantzi handikoa da ondo ezberdintzea politika ekonomikoan funtsezkoak diren eztabaida bi hauek:

- a. Herrialdearen ekonomian gastu publikoak izan behar duen pisua.
- b. Gastu publikoa kudeatzeko orduan, zein puntutaraino erabiltzen den kudeaketa publikoa eta zein puntutaraino kudeaketa pribatua.

10.3. POLITIKA EKONOMIKOA ETA ENPRESAREN NEURRIA. ANTI-TRUST DELAKO POLITIKA

Nabaria da politika ekonomikoaren ekintza ezberdinek oso bestelako eraginak dituztela enpresa txiki eta handietan. Baina, zein puntutaraino? Eta, bestaldetik, estatuen politika ekonomikoen eraginaren balantze orokorra egin daiteke alde horretatik?

Behin eta berriz jarri da gai hori eztabaidan azken hamarkada hauetan. Alde batetik, hainbat azterketak azpimarratu du enpresa txiki eta ertainen garrantzia garapen ekonomikoan eta, horren ondorioz, erakunde publikoek enpresa horien jarduera gehiago sustatzeko beharra ere.

Azken hamarkada hauetan gai horretaz egindako azterketen ondorioz, hauxe esan da behin baino gehiagotan: «Erakunde publikoen esku-hartzearen eraginak merkatu libre batean egongo litzatekeen enpresa-neurria baino askoz neurri handiagoa sustatzen du» (Long).

Egia da ere, aditu batzuek azpimarratu duten moduan, politika ekonomikoaren neurri batzuek enpresa txiki eta ertainen aldeko eragina —eta korporazio handien aurkakoa— dutela. Adibidez:

- Zaintza estuagoa jasaten dute korporazio handiek Lehia Zuzenbidearen eta beste araupenen bitartez.
- Presio politikoaren kostuak gehiago jasaten dituzte korporazioek (Fred McChesney-en zentzuan).
- Informazio eta kontabilitatearen aldetik, arau estuagoak dituzte enpresa handiek.

Alderantziz, enpresa txikiek:

- Abantaila handiagoak dituzte, finantziazio publikoa duten enpresa-sehaska eta arrisku-kapitalaren sozietateen aldetik.
- Erregioen garapenerako baliabideak eskuratzen dituzte.
- «Ekintzailletza» sustatzeko baliabide publikoak eskuratzen dituzte.

Aduanak, hezkuntzaren kontrol publikoak eta erakunde publikoen beste esku-hartze askok lanaren nazioarte mailako banaketa oztopatzen dute, giza kapitalaren *stocka* murrizten dute eta lanaren produktibitate marjinala murrizten dute. Horrek guztiak eskala handiko ekoizpena sustatzen duten eskala-ekonomiak eta sinergiak ere murrizten ditu.

Hala ere, ikertzaile gehienen ustez, alderantziz, Estatuaren jardueraren balantze osoak enpresa handien aldeko eragin garbia du:

- Sektoreko araupenek enpresa txikiek eskuratzeko zailtasunak dituzten oligopolioak sortzen dituzte.
- Azpiegituretan egindako diru-ezarpenek enpresa handien alde jotzen dute, txikien aurrean.
- Berrikuntzan egiten diren diru-ezarpenek ere, enpresen aldeko onurak sortu ohi dituzte.

- Jabetza intelektualaren araupenek (markak, patenteak) enpresa handien aldeko eragin zuzena dute.
- Gakoak diren sektoreetan dauden enpresa handiak «ezin daitezkeela itxi» oso hedatua dagoen pentsamoldea.

Oro har, enpresa handiek askoz aukera gehiago dituzte erakunde publikoetan eragina duten influentzia-tresnei heltzeko (komunikabideak, hauteskunde-kanpainen finantziakzioa, iritzi publikoaren sortzaileak diren fundazioak...). Horren ondorioz, aukera asko dituzte enpresa handiek Estatuaren jardura beraien zerbitzura jartzeko. Eta, batez ere, enpresa txikien interesen aurka.

Monopolio eta oligopolioen aurkako politikak

Aspaldidanik dago guztiz hedatua monopolio- edo oligopolio-egoerek ekonomia-eraginkortasunean —eta gizartean oro har— duten eragin kaltegarriarekiko kezka⁸⁵.

Horren ondorioz, lehia babesteko politikak jarri zituzten martxan estatuek eta, zehazki, «anti-trust» direlako politikak.

Politika horien funtsezko helburuak hauek izan ohi dira (Acocella, 2000):

- a. Ekonomia-askatasuna babestea, batez ere merkaturatzeko enpresa txikiek izan behar dutena.
- b. Ekonomia-kontzentrazioaren ondorioz sortu ohi den ekonomia- eta politika-arloko boterea eskuratzea.
- c. Baliabideen esleipenaren eraginkortasuna sustatzea.

Egia da politika horiek arrakasta batzuk izan dituztela. Hala ere, oro har, adituen ustez (Adams, 2004), politika horien gauzatzea lotsatiegia izan da. Mende-baldeko ekonomietan, salbuespenak salbu, ezin izan dira ekidin oligopolio- edo monopolio-egoerak hainbat jardura-sektoretan.

Egiaz, kritika gogorrak jaso dituzte azken hamarkada hauetan lehia-politikek. Ziur asko, berrazterketa sakona behar dute.

Lehia-politiketan nabariak diren kontraesan batzuk ez dira batere onargarriak. Adibidez, alde batetik, lehia murrizteko asmoz enpresen artean egindako edozein hitzarmen debekatu egiten da. Baina, bestaldetik, enpresa horien arteko bat-egitea ez da debekatzen, enpresa horiek ez badute eskuratzen neurri zehatz bat dagokien jardura-sektorean.

85. Hala ere, aditu batzuen ustez (Schumpeter, 1943) monopolio- edo oligopolio-egoera askotan, ekonomia-eraginkortasun handiagoa lortzen da. Alde batetik berrikuntzarako eskuragarriak dauden baliabideak handiagoak direlako eta, bestaldetik, oligopolio-egoerak sortzen dituen gain-etekinen aldetik, berrikuntzaren aplikazioak merkaturatzeko orduan. Egile gehienen aldetik, alderantziz, lehia da berrikuntzarako pizgaririk funtsezkoena.

Lehia murrizten duten hitzarmenak debekatzeko arrazoi berdinengatik, enpresen bat-egite edo xurgatzeak ere zaintza sistematiko baten azpian jarri beharko lirатеke lehiarako politiken aldetik⁸⁶.

Lehia-politikak, alde batetik, aktiboagoak, biziagoak izan beharko lirатеke, monopolio-eta oligopolio-egoerei aurre egiteko, eta ez orain bezain erreaktiboak.

Behin baino gehiagotan kritikatu egin dira anti-trust politikak beste ikuspuntu batetik. Merkatuaren enpresa-egituraren Estatuaren esku-hartze bidegabe eta kaltegarritzat jo dituzte hainbat adituk politika horiek. Batzuen ustez (Acocella, 2000), anti-trust politiken ondorioz, nahitaez, unitate-kostuak igo beharko dira. Beraz, eskala-ekonomiak oso indartsuak ez diren sektore edo jardueretan bakarrik hartu behar dira kontuan aukera horiek.

Aditu batzuek beste proposamen bat egin dute monopolio edo oligopolioen eraginkortasuna sustatzeko: monopolio edo oligopoliorako aukerak saltzea, enkante publikoen bidez, zeharbidez sektore horretan lehiakortasuna mantendu ahal izateko (Demsetz, 1968). Hala ere, sektore gehienetan, arazo nabariak daude horrelako prozeduraren eraginkortasunerako (Acocella, 2000):

- a. Enkantera doazen enpresen artean kolusiorako dauden arriskuak.
- b. Sartzeko barrerak/hesiak egonez gero, enkantean eskaintza hobeak egiteko aukera izango dituzte enpresa monopolistek.

Beste batzuek, alderantziz, uste dute anti-trust politika Estatuaren ohiko jokabidearen konpentsazio partziala baino ez dela. Hau da, enpresen kontzentrazioaren aldeko Estatuaren ohiko jokabidearena.

Oro har, horrelako proposamenak egin dira:

- a. Merkatura arautzeko Estatuaren jarduera nabarmenki murriztea. Horrela, esku-hartze horrek ekonomia-egituran dituen eragin kaltegarriak ekidingo lirатеkeela uste da. Batez ere, eraginkorrak ez diren monopolio eta oligopolioak artifiziaalki sortzearenak.

86. Aditu batzuk (Adams, 2004: 320) hauxe esatera ere ailegatu dira: «(Enpresen bat-egite eta erosketak) ez dira gehienetan eraginkorrak produktibitatearen aldetik eta, batzuetan, produktibitatearen aurkako eragina dute». Egileok enpresen bat-egite eta erosketak, printzipioz, debekatu beharko lirатеkeela uste dute «bat egin nahi duten enpresek ez badute argi eta garbi frogatzen —aditua den auzitegi batean, adibidez— proposatzen den bat-egite horrek ez duela lehia arriskuan jartzen merkatuaren sektore batean ere, eraginkortasun operatiboa sustatuko duela, bat egiten duten enpresen nazioarte mailako lehiakortasuna modu nabarian lagunduko duela eta aurrerapen teknologikoa ere sustatuko duela froga daitezkeen tresnen bidez, eta helburu horiek eskuratzeko beste biderik ez dagoela».

- b. Desarautze-prozesu hori osatzeko, eraginkorrak diren anti-trust politikak ezarri behar dira. Horrela, merkatuek egokiak diren lehia mailak mantentzen dituztela ziurtatu beharko litzateke (Adams, 2004)⁸⁷.
- c. Kontuan hartu behar da desarautze-prozesu hori, gehienetan, ez dela batere egokia «monopolio natural» direlako kasuetan (energia, adib.)⁸⁸. Horrelako egoeretan gehiegikeria onartezinak ondoriozta daitezke desarautzearen ondorioz, aginte ekonomikoaren kontzentrazioaren ondorioz⁸⁹.
- d. Jarduera batzuetan, oso sakonak dira interes-gatazkak, eta oso kaltegarriak izateko arriskua dago. Horrelako kasuetan, erakunde berberak jarduera horiek aldi berean kudeatzea debekatu behar da nahitaez. Horrelako zerbait gertatu da, adibidez, ikuskaritzaren eta aholkularitzaren artean, edo merkataritza-bankuen eta inbertsio-bankuen artean.

Krisialdian dauden enpresa handiak erreskatatzeko prozedurak desagertu behar dira. Gizartearen interesen aldetik beharrezkoa izanez gero, hartzekodunen konkurtsoak ezarri beharko lirateke, ahal den neurrian jarduera berregitea ahalbidetzeko asmoz.

Atzerriko enpresen edo gobernuen aldetik jokabide desleialik ez badago, alboratu beharko lukete gobernuak nazioarteko merkataritzan esku hartzea, bai arantzel edo aduana-zergen bidez bai edozein motatako aduanen tarifen bidez.

Bestaldetik, jakina, oligopolioen aurkako beste neurri bat izan daiteke sektore horretara sartzeko eta irteteko gobernuak ezarritako barrerak ezabatzea edo arintzea (ez badago barrera horiek justifikatzen dituen arrazoi garrantzitsurik, adibidez, gutxieneko kalitate edo gaitasun mailak, osasun-baldintzak, etab.). Arauen bidez, enpresen jokabide estrategikoa ere zaindu daiteke, lehiakortasuna mantentzen dela ziurtatzeko (Acocella, 2000).

Anti-trust direlako politiketatik aparte, egon badaude beste bi funtsezko neurri politika ekonomikoan oligopolio edo monopolioen eragin kaltegarrien aurka: salneurrien zaintza eta enpresa publikoak. Tresna bi horiek, beste kapitulu batzuetan aztertzen ditugu.

87. «Deregulation must be supplemented by strict antitrust enforcement in order to foster competition and to prevent deregulation from becoming a hand-maiden of monopolization, oligopolization, and cartelization» (Adams, 2004: 321).

88. «In these cases, deregulation would not result in substituting the unseen hand of the competitive market for the dead hand of bureaucratic regulation. Instead, it would expose the public to exploitation by an uncontrolled monopolist. This is especially the case in industries like natural gas and electricity, where critical bottlenecks (pipelines, electric power lines, local distribution) are inherently monopolistic and can be exploited to stifle competition at other stages where competition is technologically feasible and economically desirable» (Adams, 2004).

89. «In these cases, regulatory rules and effective regulatory oversight, as well as clear and accurate disclosure of relevant accounting and financial information, are necessary for market economies to work effectively for consumers and investors» (Joskow, 2002).

10.4. EKONOMIA ERREALA ETA INDUSTRIA SUSTATZEKO BEHARRA

Zenbait ikuspuntutatik azpimarratu da zein puntutaraino duen garrantzia epe luzeko ekonomia-garapenerako politika ekonomikoak ekonomia errearen epe luzeko garapenaren aldeko apustu egiteak.

Ikuspegi horretatik, haxe azpimarratzen da ere: makroekonomiaren ohiko datuetan finantza-ekonomiak izan dezakeen garrantzia gainbalioesteko arriskua.

Finantza-erakundeek garrantzi handia dute hainbat herrialdetako barne-produktu gordinen. Adibidez, banku pribatuetatik aparte, baloreen zenbait merkaturaren edo, —herrialde batzuetan— baita lanpostuen sorreran ere. Horren ondorioz, erraza izan daiteke herrialde hauetako politika ekonomikoaren arduradunek perspektiba galtzea eta nahitaezkoa den ekonomia errearen balorazioa behar den moduan kontuan ez hartzea.

Baina, oro har, ekonomia erreala birbalioesteko beharra azpimarratzen denean, beste arrisku batez ari gara. Zehazki, enpresen balantze- eta salmenta-zifretan eta, oro har, gure herrialdeen ekonomia-garapena neurtzeko estatistiketan azaltzen diren hazkuntza-zifretan palanka-efektu finantzarioa behar den moduan kontuan ez hartzea.

Egiaz, azken hamarkadotan, nabaria izan dira Mendebaldeko makroekonomiaren bilakaera neurtzeko zifra estatistiko ofizialetan azaltzen ziren datuen eta ekonomia errearen benetako garapenaren arteko kontraesanak.

Estatu Batuetan, adibidez, hainbat urtetan, industria gero eta pisu gehiago galduz zihoan deslokalizazio-prozesuaren ondorioz (Mexikorantz hasiera batean eta, batez ere, Txinarantz geroxeago). Aldi berean, zifra makroekonomiko ofizialen arabera, ekonomiaren hazkuntza-erritmoa guztiz egokia zen eta, adibidez, Europarena baino askoz altuagoa. Horren erruduna, AEBko ekonomian zegoen gainfinantziazio-prozesua, estatistika ofizialetan kontuan hartu ez zena.

Bestaldetik, burtsa-merkatu batzuen balorazioetan banku-sektoreak izan duen pisuaren ondorioz ere, sektore horren gain balorazio nabaria aurkitzen genuen Mendebaldeko herrialde askotan.

Oro har, gure ekonomietan gertatu diren palanka-efektu finantzario horiek guztiak ez ditugu kontuan hartu eta, adibidez, ez diegu garrantzi handirik eman palanka-efektu horien ondorioz desitxuratuta zeuden zifra makroekonomiko ofizialei eta ekonomia osoan lortzen ari ziren industria output-en handitzei.

Garrantzi handia du bankuen sektoreak finantza-bitartekari gisa, jakina. Baina nahitaezkoa da ere gobernuak ez ahaztea aurreztaileen eta ekonomia errearen arteko bitartekariak baino ez direla bankuak. Eta ekonomia errearen garapena da, hain zuzen, epe luzeko ekonomia-garapena ahalbidetu eta bermatzen duen bakarra.

Merkataritzaren garapenak hobeto aprobetxatzea ekarri zuen nazioarte mailako espezializazioan herrialde bakoitzak zituen gaitasun bereziak.

Horren ondorioz, herrialde asko guztiz espezializatuta geratu dira lehen sektorean, industrian, zerbitzuetan, finantzetan, etab.

Baina egile askok azpimarratu dutenez, nazioen arteko espezializazio horrek zuhurtasun-muga batzuk errespetatu beharko lituzke.

Herrialde batzuetan, bertako politika ekonomikoen ondorioz —edo bertako politika ekonomikorik ezaren ondorioz— guztiz desagertua dago nekazaritza-sektorea, edo betiko industria-sektorea ere beste herrialde batzuetan, espezializazioaren epe motzeko abantailengatik edo. Eta horrelako politikak arrisku handikoak dira herrialdeen epe luzeko etorkizunerako, bai ekonomiaren ikuspegitik bai politikaren ikuspegitik ere.

Bestaldetik, industria-sektorearen garrantziaren ikuspegia galdu egin da nolabait Mendebaldeko hainbat herritan. Behin eta berriz aipatu da ekonomiaren «tertziarizazioa», eta horren ondoriozko industriaren gainbehera, berez baikorra izango litzatekeen prozesu baten moduan ikusita. Askotan, «modernizazioaren» ondorio baikorra balitz moduan.

Hala ere, politika hau bere azken ondorioetara eramán duten herrialdeak hasi dira nolabait damutzen dagoeneko.

Beste gauza batzuen artean, ez delako batere erraza zerbitzuen sektoreak industria ordezkatzeko balio erantsiaren sorreran edo lanpostuak mantentzeko ahaleginetan.

Edozein zerbitzu-jarduerak ezin du industria ordezkatu. Hirugarren Sektoreko jardueren artean dagoen aniztasuna hartu behar da kontuan nahitaez azterketa hori egiteko orduan.

Printzipioz, industria-sektorearen gainbehera ordezkatzeko gai diren zerbitzuak oso gutxi eta konketuak dira: alde batetik esportagarriak eta aldi berean balio erantsi handiko zerbitzuak izan behar dira.

Alde batetik, interes orokorreko zerbitzuetan (osasungintza, prestakuntza, hezkuntza eta gizarte-zerbitzuak) lanpostu asko sortzen dira. Hori dela eta, garrantzi handikoa da Mendebaldeko herrietako politika ekonomikoetan lanpostu horien kualifikazioa handitzeko estrategiak lantzea. Horrela, sektore horietako batzuk, balio erantsi gutxiko lanpostuak sortzen dituztenak, apurka-apurka, balio erantsi ertain edo handikoak bihurtzea izango litzateke helburua.

Beste zerbitzu batzuk esportagarriak dira eta industriaren parte bat ordezkatzeko gai dira alde horretatik. Adibidez, turismoa eta aisialdia. Interes handikoa da jarduera-sektore horiek sustatzea geure herrialdeetan, baina neurri batean betiere.

Sektore horietan sortzen diren lanpostuen balio erantsia eta industria-sektoreko lanpostuen balio erantsi maila zeharo ezberdinak dira. Hori dela eta, industria-lanpostuak ordezkatzeko sektore horiek duten gaitasuna oso mugatua da.

Beraz, industria-sektorea osatu edo ordezkatzeko gai diren zerbitzu-sektoreak oso konkrituak dira. Esan dugunez, aldi berean balio erantsi handikoak eta esportagarriak diren sektoreak bakarrik (informatika, telekomunikazioak, ezagutza, komunikazioa, kultura...).

Azterketa hauen ondorioak nabariak dira:

- a. Sektoreko politika hauek ezin dira sinplifikatu. Industriaren eta zerbitzuen arteko betiko aukera errazaren aurrean, sektore eta jarduera zehatzak aztertu behar dira.
- b. Oro har, nahitaezkoa da industriak lortu duen pisua babestea eta industria-jarduerak merezi duten moduan balioestea.

Baina bitartean, egia da Mendebaldeko herrialdeak, oro har, industriaren etengabeko gainbehera-prozesuan sartu direla. Prozesu horri buelta ematea nahitaezkoa da herrialde horiek benetan nahi badute aurrera jo eta epe ertaineko lehiarako gaitasunari eutsi.

10.5. ATZERRIKO JABETZA ALA BERTAKO JABETZA

Herrialde guztiek dituzte enpresen jabetza nazionala sustatzeko politikak.

Jakina, arlo horretatik dauden estrategiak zeharo ezberdinak dira herrialde bakoitzaren neurriaren arabera.

Azken hamarkada hauetako ekonomiaren nazioartekotzearen ondorioz, arlo guztietan gertatu dira enpresen bat-egite eta salerosketen prozesuak. Europako herrialdeetan, estatu bakoitzean neurriagatik lehian zeuden enpresak, pixkanaka-pixkanaka, Europa mailako merkatu berrira egokitzen hasi ziren. Prozesu hori bizkortzeko tresna funtsezkoa izan ziren bat-egite eta salerosketak.

Bigarren Mundu Gerratik aurrera, nabaria izan zen Mendebalde osoan Estatu Batuetako multinazionalen nagusitasuna. Zenbait herrialdetan —Espainian adibidez— hainbat hamarkadatan mantendu zen. Hamarkada horietan, apurka-apurka, gero eta pisu handiagoa hartuz joan ziren Europako enpresa handiak multinazionalen artean, eta Europan bertan batez ere.

Espainian bertan, 70eko hamarkadako aldaketa politikotik aurrera, Europako enpresa handiek gero eta pisu handiagoa hartu zuten Espainiako merkatuan. Bitartean, ezkutuko borroka bat garatu zen Espainian interes amerikarren eta europarren artean, ondorio nabariekin gizarte, ekonomia eta politikaren arloan.

Jakina, bertako jabetza duten enpresa multzo sendo bat edukitzea garrantzi handiko aktiboa da edozein herrialderen ekonomia-garapenerako. Eta, baldintza eta muga batzuk gordeta, bertako jabetza babestea funtsezko helburutzat hartzen da politika ekonomikoen barruan

11. Oraingo krisialdia eta politika ekonomikoa

11.1. KRISIALDIA SORTU DUTEN POLITIKA EKONOMIKOAK

Gaur eguneko krisialdiaren jatorrian dauden politika ekonomikoak aztertu behar badira, atzera jo behar dugu denboran, ziur asko, hainbat hamarkada.

Hasteko, bat datoz aditu guztiak krisialdiaren jatorria, batez ere, Estatu Batuen finantza-egitura eta finantza-politiketan dagoela.

Alde batetik, Estatu Batuetako ekonomiak munduko ekonomian duen pisua hartu behar da kontuan. Bestaldetik, Estatu Batuetako eta Erresuma Batuko finantza-sistemek herrialde hauen ekonomian —eta mundu osoko ekonomian— duten garrantzia ere ez da ahaztu behar.

Zehazki, hauek dira egoera horien oinarriak:

- Estatu Batuek munduan duten pisu ekonomiko, politiko eta militarra.
- Dolarraren funtzioa nazioarte mailako diru-patroi gisa.
- Munduaren finantza-egituran New Yorkeko *Wall Street* eta Londreseko *City* direlakoek duten pisu nabaria.

Bestaldetik, garrantzi handikoa da azken hamarkada hauetan Erresuma Batuan eta AEBn ezarritako politika ekonomikoak⁹⁰ kontuan hartzea eta, batez ere:

- a. Industriaren garapenari gero eta garrantzi gutxiago ematea, zerbitzuen eta finantza-sektoreen alde.
- b. Finantza-sektoreak izan duen etengabeko hazkuntza, bai jarduera mailaren aldetik, bai etekinen aldetik ere, AEBn eta Erresuma Batuan.
- c. Horren ondorioz, industria eta ekonomia errealek gero eta pisu txikiagoa izan du herrialde horien ekonomietan (eta, oro har, Mendebalde osoan).

90. Hainbat adituk behin eta berriz azpimarratu dute finantza-sektoreak berak, mundu mailan, azken urteetan jarraitu duen ibilbide «zoroa» oraingo finantza-krisialdiaren funtsezko jatorri gisa (Ruiz, 2008). Geroxeago azpimarratuko dugunez, hori dena ezin da ulertu ekonomia errealean eta kontsumoan gertatutakoa azaldu gabe eta, batez ere, finantza-merkatuen ibilbide horretan banku zentral zehatz batzuen politikak izan duten eragina ulertu gabe. Batez ere, AEBko Erreserba Federala eta, beste neurri batean, Ingalaterrako Bankua ere.

- d. Ekonomia errealak pisua galtzearen ondorio kaltegarriak ezkutatu izan dira, finantza-politika hedatzaile baten bidez. Politika honek kontsumoa sustatu du etengabe, gure herrien benetako gaitasunaren gainetik.
- e. Finantza-politika hedatzaile horren ondorioz, etengabe zabaldu da kontsumo-gaitasuna Estatu Batuetan, nahiz eta langileen errentak ez igo.
- f. Horrela, ekonomiaren benetako gainbehera ezkutatua geratu da, neurri handi batean.

Zergatik gertatu da hori guztia? Eta, batez ere, nola luzatu dira horrenbeste denboraz horrelako politika ekonomiko kontraesankor eta kaltegarriak?

Oinarri hauetatik aurrera, oso zaila da gertatutakoa ondo ulertzea Estatu Batuen finantza-egitura berezia kontuan hartu gabe.

Hasteko, aditu batzuen ustez, 1913an gertatu zen AEBko Erreserba Federalaren «pribatizazioa» hartu behar da kontuan⁹¹. Orduko lege-aldaketaren ondorioz, pisu handia hartu zuten erakunde pribatuek —banku handiek— Erreserba Federalaren organoetan.

Azterketa batzuen arabera, interes publikoen eta pribatuen arteko nahasketa hori kontuan hartu gabe, oso zaila da azken hamarkada hauetan AEBko eta Britainia Handiko banku zentralek jarraitutako finantza-politikak ulertu ahal izatea (Ruiz, 2008).

Zehazki, finantza-politika horiek eta gizartearen interes orokorrak horren urrunduta egotea ere ulergaitza izan daiteke bestela.

Ulertzeko zaila da, orobat, ekonomia-hazkunde eta garapen baikorreko hainbeste urtetan —gutxienez zifra ofizialen arabera— horren hedatzailea zen diru-politikari eustea, eta horrenbeste denboraz.

Inguru honetan, Erreserba Federalaren interes-tasak horren baxu mantentzea, antza, hamarkada hauetan sortutako finantza-burbuilaren azken jatorria izan daiteke.

91. «Instead of protecting consumers in recent years, the Federal Reserve has adopted policies that have supported large financial institutions in their frenzied, greedy pursuit of wealth ultimately pulling the rug out from under the economy. While deregulated financial institutions were offering mortgages at initially low interest rates to high risk borrowers, the Federal Reserve was expanding the money supply and lowering interest rates to facilitate this feeding frenzy. Eager homebuyers flocked to their nearest bank to borrow money at the ostensibly bargain basement interest rates and without the need to meet stiff credit requirements. Mortgage-debt in 2000 was \$4.8 trillion while in 2006 it rose to \$9.3 trillion. When borrowers began defaulting on their mortgages, banks that had used the mortgages as collateral to borrow for investments in other risky instruments were suddenly unable to meet their obligations. The downward spiral into total collapse was well underway.

If the Federal Reserve had been a public institution, it might have implemented a different set of policies to avert the disastrous bubble that has now burst» (Model, 2008).

Hortik aparte, AEBko banku-sistemaren desarautzea eta finantza-deribatuen merkatu berriaren desarautzea ere izan dira, ziur asko, krisialdi honen jatorrian dauden oinarririk funtsezkoenak.

Zehazki, finantza-izaera duen inflazio hori, batez ere, derivatuen merkatuan jasotako palanka-efektua, hainbat arlotatik azaltzen hasi zen.

Adibidez, arrisku handiko hipotekak, derivatuetan egindako inbertsio izugarriak, etab.

Prozesu hori aurrera joan ahala, gero eta nabariagoa zen arlo horiek arautzeko beharra. Eta, alderantziz, finantza-sistemaren desarautze-prozesua sustatu egin zen. Adibidez, merkataritza-bankuei arrisku handiagoak hartzeko baimena emanaz, inbertsio-bankuen jarduerak barneratuz.

Merkataritza-bankuen funtsezko helburua hauxe da: «Aurrezkigileek beren aurrezkiak gordailuan emateko leku ziurra izatea». Nola da posible banku horiei baimena ematea inbertsio-bankuen jardueretan sartzeko, azken hauen helbururik funtsezkoa arriskuak hartzea izanik, etekinak maximizatzeko asmoz?

Momentu horretatik aurrera, aurrezkigileek lan gogorraren bidez irabazitako dirua —itxuraz ziurrak ziren erakundeen esku uzten zena— egiaz, diru-ezarle handi-nahientzako diru-iturri bihurtu zen (Model, 2008).

Azken horiek, jakina, etekin ikaragarriak egin dituzte, eta apurka-apurka, finantza-sistema gero eta arrisku handiagoan jarri ere.

Aldaketa hori bideragarria izateko, AEBko Kongresuak 1999ko Gramm-Leach-Bliley delako Legea onartu behar izan zuen, 1933ko Glass-Steagall Legea deuseztatuz. 1999ko Lege horrek baimena eman zien merkataritza-bankuei arrisku handiko finantza-tresnak formalizatu eta salerosteko. Gainera, AEBko ekonomia-ren finantza-sektoreko erakundeetan oligopolioak eratzeke ordu arteko ia oztopo guztiak desagerrarazi ziren.

Azkenik, bankuen liberalizazio honetatik aparte, finantza-deribatuen desarautzea ere onartu zuen Kongresuak. Momentu horretatik aurrera, aukera eman zien bankuei beren gordailugileen dirua ordu arte ezezagunak ziren arriskueta jartzeko. Arrisku horiek, ziur asko, oso erakunde bereziei erreserbatuak egon beharko lirakeke, etekin handiak lortzeko apustuak egiteko gogoia dutenak, aldi berean, jakina, galera handiak jasotzeko arriskuarekin⁹².

Modu zehatzagoan, eta derivatuen merkatuaren burbuilaren leherketa azaltzeko asmoz, arrazoi ekonomiko-politiko hauek aipatu dira:

92. «In this case, it is clear that privatization and deregulation were... intended... to create opportunities for large accumulations of wealth» (Model, 2008).

1. Sarbanes-Oxley Legeak, alde batetik, korporazio handien zaintza publikoa eta informazio eta kontroleko betebeharrak handitu zituen.
2. Erreserba Federalaren diru merkearen politikak.
3. Gerrarako aurrekontuak, AEBko gastuak eta zor publikoa puztu zituztenak.
4. AEBren atzerriarekiko merkataritza-defizitek (Txinarekin batez ere) dolarraren balioa suntsitu zuten.
5. Petrolio eta lehengaietan aberatsak ziren herrialdeak, ordainketak eskatzeko orduan, zorrean egindako ordainketak onartu gabe, kapitalean egindako ordainketak eskatzen hasi ziren.

Diru-politikaren ikuspegitik, ulertzen errazak ez diren oinarri hauek aipatu dira:

1. Finantza-sektorearen desarautze-politika. Glass Steagall legearen ezabaketa, merkataritza-bankuen eta inbertsio-bankuen arteko banaketa desageraraziz.
2. Deribatuen merkaturak ez arautzeko politika.
3. Interes-tasak artifizialki baxu mantentzea.
4. Krisia lehertu zenetik, 2007ko uztailean, krisi sistemikoa dela gauza jakina da. Hala ere, bi urte igarota, finantza-sektorearen berregituraketa-prozesua martxan jarri gabe dago oraindik.
5. Bankuen erreskate-politika ulertezina.

11.2. EPE MOTZEKO ERAGINAK POLITIKA EKONOMIKOETAN

Finantza-burбуilla lehertzen hasi zenetik, 2007ko uztailean, hauek izan dira epe motzeko ondorioak politika ekonomikoetan:

- Alde batetik, finantza-merkatuen eta mailegu-merkatuaren gero eta urritasun handiagoaren ondorioz, interes-tasak jaistea izan da banku zentralen erreakzioa. Hasiera batean, FED (Erreserba Federala) eta, geroxeago, EBZ (Europako Banku Zentrala).
- Krisialdi larrietan sartu diren finantza-erakundeak erreskatatzeko asmoz, erakunde horiei hainbat diru-laguntza bideratu dizkie gobernuek.
- Herrialde batzuetan, maileguen urritasunari aurre egiteko, hainbat neurri hartu dituzte erakunde publikoek: abalak, finantziazio zuzena, etab.
- Kontsumoa berpizteko hainbat neurri hartu dira.
- Azkenean, maileguen urritasunaren eta eskaeraren jaitsieraren ondoriozko krisialdia, gero eta gehiago, industria-sektore ezberdinetan igartzen hasi denetik, oso modu larrian, eskaintzari laguntzak bideratzeko asmoz hainbat neurri hasi dira hartzen erakunde publikoak.

- Azkenik, herrialde bakoitza bere industria babesteko asmoz, hainbat neurri «protektionista» hartzen hasi dira Mendebaldeko herrialdeak.

Herrialde batzuetan: AEBn hasieran, Europako herrialde batzuetan geroxeago, eskaera sustatzeko hainbat neurri hartu dira: familiei zergak jaitea edo diru-laguntzak ematea, autoak edo etxetresnak berriztatzeko laguntzak, etab.

Aldi berean, zergen edo gizarte-segurantzako kostuen murriztapena, ikerkuntzarako laguntza berriak, etab. hasi dira martxan jartzen urgentzia handiarekin.

Azken momentuan, herrialde bakoitza bere industria babesteko aduanen zergak igotzen hasi da ere, bai eta kanpoko produktuen erosketak zailtzeko neurri berriak hartzen ere.

Eskaintza berpizteko asmoz eta langabezia igartzen hasi den igoera dela eta, inbertsio publikorako programa berriak hasi dira martxan jartzen, edo aurreikusita zeudenak aurreratzen.

Oro har, aurreko krisialdi batzuetako ikasgaiak ikasi dituzte gobernuek. Inbertsio-programa horiek, batez ere, azpiegiturak indartzeko inbertsioak izango dira oraingoan (azpiegitura fisikoak, garraioak, hezkuntza, ikerkuntza...).

11.3. ERRESKATE- ETA BERREGITURATZE-POLITIKAK

Neurri handi batean, AEBn krisialdia kudeatzeko orain arteko politikak dira gerora begira alderdirik kezagarriena:

- Bi urte igarota, esan dugunez, martxan jarri gabe dago oraindik finantza-sektorearen berregituraketa.
- Hartu diren neurriak, arazo larri zehatzak azaldu eta gero baino ez dira hartu. Horrela, premiazko neurri batzuk baino ezin dira hartu.
- Erreskate-politikak banku-sektorearen aldeko laguntzak baino ez dira izan. Ez da inoiz aurretik exijitu esku hartzea, berregituraketa edo nazionalizazioa, egin behar zen moduan (eta, adibidez, Suedian egin zen moduan).

Egiaz, gertatutakoaren aurrean gobernuek aplikatzen hasi diren lehenengo neurriak, batez ere, krisialdian sartu diren banku-sektoreko entitateen erreskatea izan da. Hainbat neurri aplikatu dira politika horretan —subentzio zuzenak, aktibo toxikoak erostea, akzioak erostea— Europako banku batzuk eta —batez ere— Amerikako bankuak —eta, oro har, finantza-erakundeak— erreskatatzeko.

Behin baino gehiagotan kritikatu dira neurri horiek arrazoi ezberdinengatik:

- Erreskatatzeko erabakiak, oro har, krisialdi-egoera larriak lehertu eta gero hartu dira. Horren ondorioz, prozesu ordenatuari jarraitu gabe, azken orduko neurri urgente moduan hartu behar izan dira nahitaez. Hau da,

erakundea modu ordenatuan interbenitzeko aukerarik gabe. Horrelako zerbait, behin eta berriz gertatuta, arduragabekeria hutsa izaten ari da Mendebaldeko gobernu batzuen aldetik. Behin baino gehiagotan azpimarratu denez, banku horien interesa da, hain zuzen, krisialdi larri horiek probokatzea, gobernuaren laguntza nahitaezko bihurtzen dela ziurtatzeko.

- Erabaki horiek, gehienetan, banku horien galerak estaltzeko erabili dira, gobernuak onartuta. Mailegu-sistema mantentzen dela ziurtatu gabe, barne-arazoak konpontzeko erabili dituzte laguntza horiek bankuek.
- Bankuen barne-arazoak konpontzeko hartu behar ziren neurri gogorrak hartzeari uko egin diote gobernuak, gordailu- eta mailegu-sistemak indarrean jarraitzen dutela ziurtatzeko nahitaezkoak izanik. Esan dugunez, laguntzak bideratu aurretik, banku horien esku-hartze edo berregituraketa exijitu behar zen. Diru-laguntzak herritarren gordailuak salbatzeko eta kreditu produktiboa ziurtatzeko neurriak izan behar dira, eta inoiz ez ondare pertsonal batzuk salbatzeko edo Wall Streeteko botere ekonomiko eta politikoa mantentzen dela ziurtatzeko.
- Nahiz eta emandako diru-laguntzak, hainbat herrialderentzat, —batez ere, AEB eta Erresuma Batua— zama jasangaitza izan aurrekontuetan, bankuen beharrak asetzeko nahikoak ez direla izango gauza nabarmena da.

Hala ere, hainbat herrialdetan —Europar batez ere— neurri batzuk hartu dira erreskateen politiketatik aparte banku-sektorea berregituratzen hasteko⁹³. Adibidez, emandako diru-laguntzen truke banku horien akzioak erosiz, hainbat finantza-erakundetan esku hartuz, banku batzuk nazionalizatuz, etab.

Bestaldetik, eta aurreko beste finantza-krisialdi batzuetan gertatu den moduan, aukera ezin hobea bihurtzen ari da oraingoa ere banku batzuek beste batzuk erosi edo xurgatzeko.

Kasu honetan deigarriena edo kezagarriena, beharbada, hauxe da: zenbait kasutan, bankuen krisialdiari aurre egiteko bideratu behar ziren baliabideak direla medio, diru-laguntza horiek erakunde batzuei emanda eta beste batzuei ukatuta, banku handi batzuei beste batzuk erosteko aukera paregabea eman zaiela.

Bestaldetik, industria-sektore ezberdinak salbatzeko ahalegin bereziak egiten hasi dira ere Mendebaldeko gobernuak. Zehazki, estrategikoak diren arloetan: automobilgintza, etxetresna elektrikoak, etab.

93. Gero eta iritzi gehiago agertzen hasi dira erreskateen politika geratu behar dela eta, horren ordez, banku-sektorearen berregituraketari ekin behar zaiola diotenak. Berregituraketa horretan, zenbait adituren ustez, porroteko prozedurak hasi beharko lirateke martxan jartzen AEBko banku handietan, gordailugileen eskubideak gordez eta banku horiek maileguak emateko gaitasuna mantenduz, baina beraien balantzeetan inbertsio espekulatiboak garbituz. Erreskate eta porroteko prozedurak aztertzeko, ik. Adams, 2004: 325-326.

11.4. POLITIKA EKONOMIKOAREN ONDORIOAK. ARAZOAREN JATORRI POLITIKOAK

Krisialdiaren jatorriaz lehen aipatu duguna kontuan harturik, oinarri sendoa dugu hemendik aurrerako politika ekonomikoei buruz hasierako ondorio batzuk atera ahal izateko:

- Alde batetik, nahiko nabaria da Mendebaldeko estatuek ahalegin sendo bat egin behar dutela industria-arloari dagokion garrantzia eta lehentasuna emateko.
- Beste modu batez esanda, ekonomia erreala izan behar da, berriro ere, gure herrialdeen protagonista, eta horren lehiakortasuna berreskuratu, mantendu eta sustatzea izan beharko da gure politika ekonomikoen funtsezko helburua.
- Bestaldetik, eta horren ondorioz, aldaketa estrategikoa jarri behar da martxan finantza-sektorean. Eta ez nahitaez hainbestetan aipatzen den ikuspuntutik (oraindik arautu gabe dauden jarduera-esparruak arautuz⁹⁴). Oso ondo berraztertu behar dira finantza-sektorearen eraketaren funtsezko oinarriak. Eta, batez ere, sektore horren barruko oligopolio-egoera zalantzan jarri eta, batez ere, nahitaezkoa da finantza-erakundearen artean kaudimenagatiko lehia berreskuratzea.
- Banku-sektorearen berregituraketarekin batera, zenbait banku zentralen oinarri eta egiturak ere berraztertu behar dira. Batez ere, banku horietan banku pribatuaren interesek egitura horietan ez dagokien pisua duten neurrian. Zehazki, AEBko Erreserba Federala eta Ingalaterrako Bankuaren eraketak berraztertu beharko lirateke.
- Politika ekonomikoa oinarritzen duten estatistikak ere berraztertu behar dira. Datu makroekonomikoak prestatzeko orduan, arreta gutxiago eskaini behar zaio finantza eta monetaren arabera neurtutako informazioari eta ekonomia erreala eta honen oinarri fisikoari dagozkien datuak landu eta azpimarratu behar dira, benetako ekonomiaren oinarriak eta bilakaera hobeto ulertzen hasteko.
- Herrialde batzuen politika ekonomikoetan (adib., AEB eta Espainia) kontu handiagoz ibili beharko litzateke zor publikoa eta kanpo-zorra erabiltzeko orduan. Batez ere, herrialde horietako ekonomiak ez zorpetzeko kontsumoa mantendu edo sustatzeko asmoz eta, zorpetzea beharrezkoa bada, inbertsioak finantzatzeko izan beharko litzatekeela kontuan hartuz.

94. Egiaz, sektore eta ideologia mota ezberdinen aldetik, esku-hartze publiko ezohiko baten beharra azpimarratzen da, finantza-merkatuak orekatzeko asmoz, 20 urteko liberalizaziorako etengabeko joera baten ondoren (Ruiz, 2008).

- Politika ekonomikoetan, gero eta gehiago, garrantzi handiagoa eman beharko zaio epe luzera funtsezkoa den faktore bati: demografia. Eta, nahiz eta oso epe luzeko aldagaia izan, Mendebaldeko gobernu guztiak hasi beharko dira arreta handiz demografiaren epe motzeko eta epe luzeko bilakaera zaintzen eta bilakaeraren egokitasuna zaintzeko hartu beharreko neurriak hartzen eta egin beharreko ahaleginak egiten.
- Mendebaldeko herrialdeen politika ekonomikoak berraztertu beharko dira ere azpiegituren politiken aldetik. Herrialde askotan, azpiegiturretan egin beharreko inbertsio-ahaleginak ahulduz joan dira, ekonomiaren bilakaera positiboak horien beharra ezkutatzea erraztu duen neurrian.

Bestaldetik, ez dugu ahaztu behar finantza-krisialdi honetan gertatutakoaren oinarria zein puntutaraino den arazo politiko bat.

Zehazki, finantza-sektorean, hainbat herrialdetan sortutako oligopolioak eta finantza-erakunde handien ahalmen politikoa izan dira, neurri handi batean, sektore horretan gertatutakoaren azken erantzuleak. Horrela izanik, nahitaezkoa izango da aurrera begira beharrezkoak diren neurriak hartzea banku-sektorean gertatutakoa berriro ez gertatzeko.

Alde batetik, beharrezkoa den herrialdeetan, anti-trust direlako politikak aplikatu beharko dira banku-sektorean mantendu behar den lehia maila mantentzen dela ziurtatzeko. Eta, bestetik, beharrezko neurriak hartu beharko dira finantza-erakunde handiek, ez bakarrik banku zentral batzuetan, erakunde politikoetan eta komunikabideetan ere duten indarra murrizteko.

Azkenik, politika ekonomikoari dagozkion erabakiak —eta, oro har, erabaki politiko guztiak, jakina— interes orokorren arabera —eta ez interes partikularren arabera— hartzen direla ziurtatzea nahitaezkoa da. Horretarako, Mendebaldeko sistema demokratikoen berrazterketa urgentea nahitaezkoa da.

- Lehen esan dugunez, AEBn eta Erresuma Batuan, nahitaez, herrialde horietako banku zentralen eraketa eta araupena berraztertu beharko dira, nahitaez, banku horietan hartzen diren erabakiak interes orokorren arabera hartzen direla ziurtatzeko asmoz.
- Finantza-sektoreak hainbat herrialdetako politika ekonomikoetan duen eragina zaindu eta murriztu behar da.
- Anti-trust direlako politika ekonomikoak berrindartu behar dira, estrategikoak diren hainbat sektoretan eraginkorrak direla ziurtatuz.
- Oro har, ekonomia erreala eta produktiboa finantza-ekonomiaren gainetik jarri beharko dira Mendebaldeko herrialdeetako gobernuen lehentasunen artean.

12. Bibliografia

- Acocella, N. (2000): *The foundations of economic policy. Values and techniques*, Cambridge University Press, New York.
- Adams, W. B. (2004): *The bigness complex. Industry, Labor and Government in the American Economy*, Stanford University Press, Standford, CA.
- Armstrong, H. eta Taylor, J. (2001): *Regional economics and policy*, Blackwell Publishers INC, Oxford.
- Artis, M. J. (1998): "Inflation Targeting: What Can the ECB Learn from the Recent Experience of the Bank of England?", in M. J. Artis; P. Mizen eta Z. Kontolemis, *Inflation Targeting: What Can the ECB Learn from the Recent Experience of Economic Journal*, Royal Economic Society, 108. lib., 1.810-1.825.
- Bain, K. eta Howells, P. (2003): *Monetary economics. policy and its theoretical basis*, Palgrave Macmillan, New York.
- Bellinger, W. K. (2007): *The economic analysis of public policy*, Routledge, New York.
- Blinder, A. (1998): *Central Banking in Theory and Practice*, MIT Press, Cambridge, Massachussets.
- Carson, K. (2007): *Studies in mutualist political economy*, BookSurge Publishing, Charleston, South Carolina, AEB.
- Cohn, T. H. (2008): *Global political economy. Theory and practice*, Pearson/Longman, New York.
- Craig Roberts, P. (1984): *The supply-side revolution. An Insider's Account of Policymaking in Washington*, Harvard University Press, Cambridge (MA), Londres.
- Cuadrado Roura, J. R. (2006): *Política económica. Elaboración, objetivos e instrumentos*, Mc Graw Hill, Madril.
- Debelle, G. A. (1994): "How independent should a central bank be?", in J. Fuhrer, *Goals, guidelines, and constraints facing monetary policymakers*, Federal Reserve Bank of Boston, Boston.
- Demsetz, H. (1968): "Do Competition and Monopolistic Competition Differ?", *Do Compet Journal of Political Economy*, 76. lib., University of Chicago Press, 146 eta hur.
- Dixit, A. K. (1996): *The Making of Economic Policy. A Transaction-Cost Politics Perspective*, The Mit Press, Cambridge, Massachussets.

- Drazen, A. (2000): *Political Economy in Macroeconomics*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Elsner, W. eta Groenewegen, J. (2000): *Industrial policies after 2000*, kluwer academic publishers, Boston/Dordrecht/Londres.
- Esteban, M. eta Serrano, F. (2006): *La política económica en tiempos de incertidumbre*, Netbiblo, Coruña.
- Gnos, C. eta Rochon, L.-P. (2005): *Post-keynesian principles of economic policy*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK.
- Hansmann, H. (2000): *The ownership of enterprise*, Harvard University Press, Cambridge, MA, Londres.
- Huerta De Soto, J. (2006): *Money, Bank Credit, and Economic Cycles*, Ludwig von Mises Institute, Alabama.
- Jordan Galduf, J. M.; Garcia Reche, A. eta Antuñano Maruri, I. (1999): *Política económica y actividad empresarial*, Tirant Lo Blanch, Valentzia.
- Jordan, J. eta Sanchez, A. (2008): *Desafíos actuales de la política económica. Un enfoque estructural y social*, Aranzadi, Zizur (Nafarroa).
- Joskow, P. (2002): *Testimony before U.S. Senate, Committee on Governmental Affairs, November 12, 2002*, U.S. Senate, Committee on Governmental Affairs, Washington.
- Keynes, J. M. (2007): *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Palgrave, Hampshire (UK).
- Kroszner, R. S. (1998): *Testimony of Randall S. Kroszner Before the Committee on Banking and Financial Services*, U.S. House of Representatives, Washington, 1998ko apirilaren 29a.
- Lasheras, M. A. (1999): *La regulación económica de los servicios públicos*, Ariel, Bartzelona.
- Long, R. (s.f.): "Corporations versus the market; or, whip conflation now", *Cato Unbound*.
- Martin De Vlieghe, P. V. (2006): "The Path To Sustainable Growth. Lessons From 20 Years Growth Differentials In Europe", *The Brussels Journal*.
- Model, D. (2008): "The Market System: Even Greenspan sees the Light", AuthorHouse, Bloomington, Indiana.
- Musgrave, R. eta Musgrave, P. (1989): *Public Finance in Theory and Practice*, McGraw-Hill Inc, New York.
- North, C. (1981): *Structure and Change in Economic History*, W. W. Norton and Company, Inc.
- Persson, T. eta Tabellini, G. (2000): *Political economics. explaining economic policy*, The MIT Press, Cambridge (Massachussets).
- Rodriguez, L. J. (2003): "Banking Stability and the Basel Capital Standards", *Cato Journal*, Bol. 23, 1.

- Romero, F. S. (2006). “Diseño actual de las políticas de empleo en la Unión Europea y España”, *Nómadas, Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas*, Universidad Complutense de Madrid.
- Roque Gonzalez, S. (2004). *La naturaleza económica del estado. Una revisión crítica del análisis económico de la política*, Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, Las Palmas de Gran Canaria.
- Ruiz, G. (2008): *Un mundo en crisis. Auge y caída de la liquidez y el crédito*, Cámara de Comercio de Málaga, Málaga.
- Sadka, E. (1976): “On Income Distribution, Incentive Effects and Optimal Income Taxation”, *Review of Economic Studies*, **43 (2)** (Blackwell Publishing).
- Sala Ríos, A. Y. (2005): *Crecimiento y estabilidad macroeconómica: el papel de la política económica*, Universitat de Lleida, Lleida.
- Salvemini, G. (1936): *Under the Axe of Fascism*.
- Seade, J. (1977): “On the shape of optimal tax schedules”, *Journal of Public Economics*, **7**, 203-235.
- Usai, R. P. (2000): “Externalities, knowledge spillovers and the spatial distribution of innovation”, *GeoJournal*.
- Valles Ferrer, J. (2002): *Política Económica de España*, Tirant Lo Blanch, Valenzia.
- Von Mises, L. (2006): *Economic Policy. Thoughts for Today and Tomorrow (Third edition)*, Ludwig Von Mises Institute, Alabama.

Sailean argitaratu diren beste liburu batzuk

Kooperatiben Zuzenbidea. Oinarriak

Adrian Zelaia
1996an argitaratua
ISBN: 84-84967-74-0

Kooperatibak Euskal Herrian

Adrian Zelaia
1997an argitaratua
ISBN: 84-84967-88-0

Enpresa-Taldeak

Adrian Zelaia
1998an argitaratua
ISBN: 84-84967-89-9

Publizitate Zuzenbideko eskuliburua

Elena Leñena eta Nerea Irakulis
2006an argitaratua
ISBN: 84-8438-083-1

Kooperatiben jabetza. Bazkideak kooperatiben agintean

Adrian Zelaia
2008an argitaratua
ISBN: 978-84-8438-176-1

Zuzenbidea Sailean Uztaro aldizkarian argitaratu diren artikuluak

Autodeterminazio eskubidea eskubide kolektibo gisa: eskubide teorien erronka
Abalde Cantero, Oscar, *Uztaro* **36**, 73-92.

Uruguaiko etorkinak eta aplikagarri zaien errealitate arauemailea: zenbait ohar kritiko
Abalde, Oscar, *Uztaro* **64**, 109-125.

Informatika juridikoa: obligazio-zuzenbidean egindako aplikazioa
Alkorta, Itziar; Lizaso, Pili, *Uztaro* **4**, 163-182.

Atzerritarren lan zuzenbideko ikuspegitik
Bengoetxea, Aitor, *Uztaro* **6**, 125-141.

Europako Itun konstituzionalak eskubide gabe utzi ditu hizkuntza-komunitate ugari
Bilbao, Paul, *Uztaro* **58**, 105-118

Emakumezkoak soldatan diskriminatuak ez izateko eskubidea
Fernández, Aranzazu, *Uztaro* **10**, 123-144.

Nahitaezko eskurapena landa-akurapenetan jabetza eskuratzeko eskubidea
Karrera, Mikel M., *Uztaro* **6**, 143-164.

Euskal Herriko foru-zuzenbide zibilari buruzko legea: Gipuzkoaren egoera
Karrera, Mikel M., *Uztaro* **14**, 127-147.

Konstituzioaren kontzeptua, sorrera eta bilakaera
Lamarca, Iñigo, *Uztaro* **0**, 111-121.

Publizitate Zuzenbidearen egungo egoera
Leiñena, Elena, Irakulis, Nerea, *Uztaro* **57**, 93-104.

Lan harremanentzat erronka berria: lana-kapitala nahasketa
Terradillos, Edurne, *Uztaro* **15**, 141-157.

Atzerritarren eskubideak konstituzio espainiarraren argitan
Urkola, Miren Jasone, *Uztaro* **3**, 123-145.

Schengen-eko Europa Berria: Asilatu- eta errefuxiatu-estatutuaren eskatzaileen egoera
Urtizberea, Igone, *Uztaro* **19**, 65-76.